

ΚΩΝΣΤ. Α. ΤΣΑΚΑ

ΑΙΓΑΙΟΜΑΤΟΥΧΟΥ

ΤΗΣ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗ

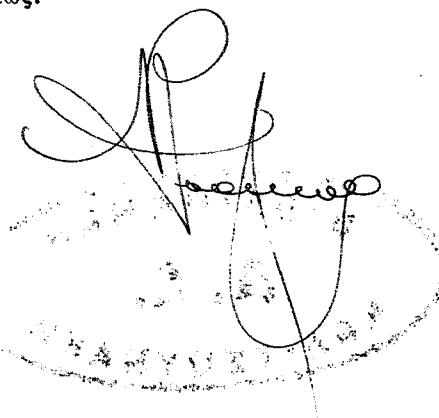
Α Θ Η Ν Α Ι

1933

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
Πρόλογος	ε'
*Ιστορική έξέλιξις του Συνεταιρισμού.	1
1. Σχηματισμὸς τῶν πρώτων κοινωνιῶν	2
2. Τὸ δίκαιον τοῦ Ἰσχυροτέρουν	3
3. Ἀτομον καὶ σύνολον εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα	6
α. Πλάτων	8
β. Σόλων	11
4. Ὁ Συνεταιρισμὸς κατὰ τὸν Μεσαίωνα	15
5. Τελευταία φάσις τῆς συνεταιριστικῆς ἔξελίξεως	23
*Ἐννοια καὶ δρισμὸς τοῦ Συνεταιρισμοῦ	28
Συνεταιριστικὰ Σχολαὶ	50
Παραγωγικὸς Σοσιαλισμὸς	52
1. Fourier	52
2. Bouchez	54
3. Louis Blanc	57
4. Lassalle	63
Καταναλωτικὸς Σοσιαλισμὸς	66
1. Robert Owen	69
2. Συνεταιρισμὸς τῶν σκαπανέων τῆς Ροχθάλδης	75
Πιστωτικὸς Σοσιαλισμὸς	87
1. Raiffeisen	89
2. Schulze	95
Κατάταξις τῶν Συνεταιρισμῶν	195
Συνεταιρισμὸς τῶν Παραγωγῶν	110
1. Προμηθευτικοὶ Συνεταιρισμοὶ	113
2. Συνεταιρισμοὶ κοινῆς ἐπεξεργασίας ή κατεργασίας	117
3. Συνεταιρισμοὶ ἀπὸ κοινοῦ πωλήσεως	119
Συνεταιρισμὸς τῶν Καταναλωτῶν	122
Συνεταιρισμοὶ ἀμοιβαίας πίστεως	127
Διεθνῆς Συνεταιριστικὴ κίνησις	
1. Οἱ Συνεταιρισμοὶ εἰς τὰ διάφορα Κράτη	132
2. Συνεταιριστικὴ ἐκπαίδευσις εἰς τὰ διάφορα Κράτη	145
Οἱ Συνεταιρισμοὶ ἐν Ἑλλάδι	152

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφὴν τοῦ συγγραφέως.

245307

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Όλιγαι ἀνθρωπιστικαὶ ίδεαι ὑπῆρξαν τόσον καρποφόροι εἰς τὴν ἔξελιξιν τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, δύσον ἡ συνεταιριστική. Αὕτη ἔχειραγώγησε πανταχοῦ τὰς λαϊκὰς μάζας ἀστικὰς καὶ ἀγροτικάς, ἐνεψύχωσεν αὐτάς, τὰς ἐνεδυνάμωσε, τὰς ἔξυψωσε καὶ συνηδέλφωσε, ἐβελτίωσε τὴν οἰκονομικήν των θέσιν, ἐφρονημάτισεν αὐτάς καὶ πολιτικῶς ἀκόμη τὰς κατέστησε περισσότερον πραγματολόγους. Ἡ συνεταιριστικὴ ἰδέα συνδυάζει ἀφαντάστως πολλὴν ἴδεολογίαν μετὰ τῆς οἰκονομικῆς πραγματικότητος. Αὕτη γεφυρώνει τὸ οἰκονομικὸν ταξικὸν χάσμα, βαθμιαίως δὲ καὶ συστηματικῶς μᾶς δδηγεῖ πρὸς ἀνωτέρους οἰκονομικοὺς δρίζοντας, ἀπεργαζομένη οὔτω, ηρέμως καὶ σχεδὸν ἀπαρατήρητα, νέας τελειοτέρας μορφὰς οἰκονομικῆς συνθέσεως, βασιζομένης ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, ἀντὶ τοῦ μέχρι τοῦδε ἔξοντικοῦ ἀτομικισμοῦ. «Ο εἰς δι' διλούς, δλοι διὰ τὸν ἔνα».

Ἡ συνεταιριστικὴ κίνησις ὑποβοηθεῖ περαιτέρῳ τὴν οισιοναλιστικὴν ὁργάνωσιν τῆς παραγωγῆς. Αὕτη ἔξοβελίζει παρασιτικὰς ὑπάρξεις μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως, ἔξυψώνει τὴν δύναμιν τοῦ ἀγρότου, διότι παρέχει εἰς αὐτὸν πολύτιμα τεχνικὰ μέσα καὶ τοῦ ὑποδεικνύει διαρκῶς ἐπιστημονικωτέρας μεθόδους καλλιεργείας, τὰς δύοις μόνος ἡτο ἀδύνατον νὰ ἐφαρμόσῃ, ὑποβοηθεῖ τὸν μικροεπαγγελματίαν εἰς τὸ ν'. ἀντιστῆ κατὰ τῆς ἀποσυνθετικῆς τάσεως τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ τρόπου παραγωγῆς, συντελεῖ τέλος εἰς τὴν δικαιοτέραν κατανομὴν τῶν παραγομένων ἀγαθῶν καὶ ἀνυψώνει τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ὀφειλομένην τιμὴν εἰς τὴν ἔργασίαν. Πάντα δὲ τὰ ἀγαθὰ ταῦτα, ἔξαπλοῦνται μέχρις ἐνδές σημείου, καὶ ἐπὶ τῶν μὴ συνεταιρισμένων ἀτόμων, ὥστε νὰ εἶναι πο-

λιτειδῶς εὐεργετικὴ ἡ συνεταιριστικὴ κίνησις εἰς πάσας τὰς παραγωγικὰς τάξεις καὶ χώρας.

Ἡ συνεταιριστικὴ ἵδεα διφεύλει τὴν σημερινὴν ἔξέλιξίν της εἰς τὰς βασιείας μεταβολὰς αἱ δόποιαι πραγματοποιοῦνται διαφορῶς εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν. Αὗται ἀπειλοῦν νὰ καταπνίξουν τὰς μικρὰς ἀτομικὰς ἐπιχειρήσεις, ηὔξησαν τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ παραγωγῶν καὶ καταναλωτοῦ, ἐπολλαπλασίασαν τὰς ἀνάγκας τῆς ὑπαίθρου χώρας καὶ διεφόρισαν αὐτάς.

Ἡ τοιαύτη δύναμις τῆς συνεταιριστικῆς ἵδεας κάπως ἀργά, ἀλλὰ μὲ δόμην, ἔξηπλώθη καὶ παρ’ ἥμιν. Εἰς διάσημα πλέον τι τῆς μᾶς δεκαπενταετίας, ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ νόμου 692 τοῦ 1914 περὶ Συνεταιρισμῶν, ἀριθμεῖ ἡ Ἑλλὰς περὶ τοὺς 6.000 Συνεταιρισμοὺς καὶ ἀγροτικοὺς καὶ ἀποδεικνύει τοῦτο, ὅτι πρὸς τὴν οἰκονομικὴν σύνθεσίν της, τὴν μικροπαραγωγὴν γενικῶς, οἱ Συνεταιρισμοὶ ἀνταποκρίνονται προσφόρως καὶ ὑποβοηθοῦν αὐτὴν ἔξοχως. Διότι ἀκριβῶς τὸν μικροεπαγγελματίαν εἰς τὴν πόλιν, τὸν μικρογεωργὸν εἰς τὴν ὕπαιθρον θέλει νὰ ὑποστηρίξῃ ἡ δημοκρατικὴ αὐτῇ μορφὴ τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν θέλει νὰ ἀποκεντρώσῃ ἀπὸ τὰς συσσωρευτικὰς τάσεις τῶν μεγάλων κεφαλαιοκρατικῶν ὁργανώσεων, τῶν καρτέλλων καὶ τράστ. Ἀλλωστε δὲν πρέπει νὰ λησμονήσῃ τις ὅτι ἡ Ἑλλὰς διὰ τῶν ποικίλων συνεργατικῶν σχηματισμῶν τῆς κατὰ τὰ τέλη τῆς 18ης καὶ ἀρχὰς τῆς 19ης ἐκατονταετηρίδος, ὁργανώσεων ἐμπνευσμένων ἀπὸ καθαρῶς συνεταιριστικὸν πνεῦμα, ὑπῆρξεν ἡ γενέτειρα χώρα τῆς συνεταιριστικῆς ἵδεας καὶ ὁ ἐπὶ μακρὸν σκαπανεὺς τῆς συνεταιριστικῆς κινήσεως ἐν Εὐρώπῃ. Ὁ Συνεναιρισμὸς τῶν Ἀμπελακίων, οἱ ναυτικοὶ Συνεταιρισμοὶ τῶν νήσων τοῦ Αιγαίου, μέχρις ἐνὸς σημείου, τὰ Μαδεμοχώρια τῆς Χαλκιδικῆς ἀποτελοῦν ὑποδείγματα βαθείας ἀνθρωπιστικῆς οἰκονομικῆς ἀντιλήψεως, πολιτικοοκονομικοῦ ἐκδημοκρατισμοῦ καὶ ἀπολύτου σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἱερότητα τῆς ἐργασίας καὶ τοὺς καρποὺς της, τῆς ἐργασίας, ἡ δόπια δὲν γίνεται, ἀντικείμενον ἐκμεταλλεύσεως, ἀλλὰ εἶναι συμβολὴ τοῦ ἀτόμου διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ συνόλου, τοῦ δοπίου τοῦτο ἀποτελεῖ μέλος.

Ἡ συνεταιριστικὴ κίνησις δύμως σήμερον εἶναι παγκόσμιον κτῆμα καὶ μὲ τὰ μνημονευθέντα ὡς ἄνω ἀποτελέσματά της δὲν ὑπερβάλλει τις ἀν πιστεύῃ, ὅτι αὗτη θὰ μᾶς φέρῃ σὲν τῷ χρόνῳ, πρὸς μίαν ἐκποσιαλισμένην συνεταιριστικὴν οἰκονομικὴν ζωὴν.

Εἰς τὴν χώραν μας ἡ συνεταιριστικὴ κίνησις παρονταίται ἰδιοτυπίας τινάς. Εἶναι ἀτροφικὴ εἰς τὰς πόλεις ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὕπαιθρον, εἰς τὴν ὕπαιθρον δὲ πάλιν παρουσιάζει ὑπερτροφίαν πιστωτικῶν Συνεταιρισμῶν ἀναφορικῶς πρὸς τὰ λοιπὰ εἰδη αὐτῶν. Ἐχομεν κατὰ τὸ 1932, 4500 πιστωτικοὺς Συνεταιρισμούς, τὸ δὲ ὑπόλοιπον τῶν 1500 κατανέμεται εἰς προμηθευτικούς, κοινῆς πωλήσεως, συγκομιδῆς καὶ διαφόρους τινὰς ἄλλους Συνεταιρισμούς. Καὶ δὲν ὀφείται τις πάντως τὸν πρωτεύοντα ρόλον τοῦ πιστωτικοῦ Συνεταιρισμοῦ, ἵδιως εἰς τὴν ὕπαιθρον, ἐνθα εἶναι τὸ ὅργανον τῆς ἀγροτικῆς πίστεως, θὰ ἐπεθύμει δύμως ὁσαύτως νὰ ἔβλεπε καὶ τὰς ἄλλας ἀνωτέρας μορφὰς τοῦ παραγωγικοῦ Συνεταιρισμοῦ ἔξαπλουμένας καὶ παρ’ ἥμιν.

Πᾶσα προσπάθεια ἐπεκτάσεως, τονώσεως, δρῦμης κατευθύνσεως, διαπιαιδαγωγήσεως τῆς συνεταιριστικῆς κινήσεως παρ’ ἥμιν, θὰ πρέπει νὰ ενδισκῇ τὸ θερμότερον διαφέρον καὶ μεταξὺ τῶν πρακτικῶν συνεταιριστῶν καὶ τῶν ἴδεολόγων θιασωτῶν τῆς κινήσεως ταύτης, διότι ὑποστηρίζει τὸν ἀγωνιζόμενον παραγωγόν, ἀλλὰ καὶ τὸν τελείως ἀνοργάνωτον καταναλωτήν, τὴν κοινωνίαν, τὴν πολιτείαν, τὸν ἀνθρωπισμόν. Εὐχαρίστως δῆθεν γράφω τὰς δίλιγας ταύτας λέξεις διὰ τὴν μελέτην τοῦ κ. Κ. Τσάκα, ἡ δόπια, ἀπὸ ἰδιαίτερας συλλίγεως τινος τοῦ Συνεταιρισμοῦ δρμωμένη, συμπληρώνει τὴν δίλονεν αὐξανομένην συνεταιριστικήν μας φιλολογίαν. Ὁ κ. Κ. Τσάκας Πτυχιοῦχος τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν ἀπὸ καιρὸν ἀσχολεῖται μὲ τὴν συνεταιριστικὴν κίνησιν καὶ εἰς τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν της, ἀλλοτε ἐν δημοσίᾳ ὑπηρεσίᾳ εἰργάσθη, ὅστε νὰ εἴναι ἀρμόδιος δχι μόνον πρακτικῶς, ἀλλὰ καὶ θεωρητικῶς νὰ χειρισθῇ τὰ ζητήματα ταῦτα.

Θὰ είχα ώρισμένας παρατηρήσεις διὰ τὴν ἔκτασιν θεμάτων τινῶν ἐν τῷ κειμένῳ, διὰ τὴν βραχεῖαν ἀνάπτυξιν ἄλλων, διὰ τὴν μὴ βαθυτέραν ἀναζήτησιν τῆς μνημονευθείσης καθυστεριήσεως τῆς ἀστικῆς συνεταιριστικῆς κινήσεως ἐν Ἑλλάδι, ἵδιως τῆς καταναλωτικῆς, ἢ ὅποια εἶναι καὶ ἀπὸ τὰς εὐκολωτέρας καὶ εἴτι ἄλλο· πάντα ταῦτα δύμως εἶναι λεπτομέρειαι σχετικῶς ἀσήμαντοι ἀπέναντι τῆς δρυθῆς γενικῶς συνεταιριστικῆς ἀντιλήψεως, ἢ ὅποια διέπει τὸ πρωτόλειον τοῦτο καὶ τοῦ ἐν πολλοῖς ἀποκορυφουμένου συνεταιριστικοῦ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ συγγραφέως του, μηγμονεύονται δὲ διὰ νὰ μὴ παρεκτραπῇ ὁ πρόλογος οὗτος εἰς ἀμετρον ἔγκωμιον.

Ἐλπίζω λοιπὸν καὶ εὐχομαι ἵνα ἡ ἐργασία αὗτη τοῦ κ. Τσάκα τύχη τῆς δεούσης προσοχῆς καὶ ἐκτιμήσεως εἰς τοὺς συνεταιριστικοὺς κύκλους παρ' ἡμῖν καὶ συντελέσῃ τὸ καθ' ἔαυτὴν εἰς τὴν περαιτέρω ἐξάπλωσιν καὶ βαθυτέραν διείσδυσιν τοῦ τόσον ζωογόνου συνεταιριστικοῦ πνεύματος καὶ εἰς τὴν χώραν μας.

Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙΣ

Καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας
ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν
Ἐπιστημῶν

Ιστορικὴ ἐξέλιξις τοῦ Συνεταιρισμοῦ ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου ἕπει τῆς γῆς μέχρι σήμερον

I. Σχηματισμὸς τῶν πρώτων κοινωνιῶν

Ἡ συνεταιριστικὴ ἀντίληψις ἐν τῇ εὐρυτάτῃ αὐτῆς ἐννοεῖται γεννητή ταῦτοχρόνως μὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς. Ἔγεννητή αὐτομάτως μὲ τὴν στοιχειώδη ἀντίληψιν τοῦ πρώτου ἀνθρώπου τοῦ ζητήσαντος τὴν συνδρομὴν τοῦ πλησίον του διὰ νὰ κινήσῃ τὸν πρῶτον δγκώδη λίθον, τὸν ὅποιον ἥσθιανθη ὠςέμποδιον, ἢ ἡθέλησε νὰ μεταχειρισθῇ πρὸς ὠφέλειάν του καὶ ἡ ἀντίστασις τοῦ ὅποιού νπερεβίαινε τὰς ἀτομικάς του μυϊκὰς δυνάμεις.

Ο ἀνθρώπος κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐμφάνισιν ἐπὶ τῆς γῆς ἱσθάνθη ἀμέσως τὴν ἀνάγκην τῆς αὐτοσυντηρήσεως. Αἱ πρωτόγονοι οἰκονομικαὶ συνθῆκαι, τὸ δύσκολον τῆς ἀνευρέσεως τροφῆς, ἢ ἀμάθεια καὶ ἄγνοια τῆς καλλιεργείας τοῦ ἑδάφους, ἢ ἀπόκρουσις ἐξωτερικῶν κινδύνων καὶ ἡ ἐπισφαλεστάτη κατάστασις εἰς ἦν εὐρίσκοντο οἱ πρωτόγονοι ἐκεῖνοι ἀνθρώποι ἔφερον τούτους εἰς μίαν στενωτέραν σχέσιν, εἰς μίαν σύσφιξιν σχέσεων. Ἀργότερον κατῆλθον ἐκ τῶν σπηλαίων, εἰς ἢ ἡ ἀγρία αὐτῶν κατάστασις ἐκράτει δεσμίους εἰς χαμηλότερα μέρη διὰ νὰ ζητήσωσι εἰς τὴν συνεργασίαν τῶν ὁμοίων των τὴν καλλιτέρευσιν τῆς τύχης των. "Εστρεψαν τὰ βλέμματα αὐτῶν εἰς τὴν γύρω φύσιν καὶ εἶδαν ὅτι τὰ διάφορα εἴδη τῶν ζώων, ὅπως οἱ μύρμηκες, οἱ κάστορες κ.λ.π. δὲν ἀπετέλουν καὶ δὲν ἀποτελεῖν τίποτε ἄλλο παρὰ μίαν μεγάλην φυσικὴν διάδα, ξνα μεγάλον νοητὸν Συνεταιρισμόν. Ποίος παρέτρυνε τὰ ζῶα ταῦτα εἰς τοῦτο; Ποίος ἄλλος παρὰ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔνστικτον τῆς ἀλληλεγγύης, τῆς αὐτοσυντηρήσεως;

Συνεταιρίσθησαν εἰς ἀνήρ καὶ μία γυνὴ καὶ ἀπετέλεσαν τὴν πρώτην οἰκογένειαν μετὰ τῶν ἐκ τούτων παραχθέντων τέκνων. Ἡ ἔνωσις αὕτη τῶν δύο ἑτεροφύλων ἀτόμων ἡ παραφτηρογένειη εἰς ἀπασαν τὴν ἀναταραγμένην φύσιν καὶ ἡ ἀποκληθεῖσα διὰ τῆς λεξεως «γάμος» δὲν εἶναι ἀραιγε ἔνας ἀμιγὴς τύπος Συνεταιρισμοῦ; Βεβαίως βραδύτερον προσέλαβεν καὶ ἄλλας αἰσθηματικὰς καὶ ἰδεολογικὰς ἴδιότητας, ἐκ τοῦ ψυχικοῦ πλέον βασιλείου, ἀλλὰ ἡ ινριαρχοῦσα εἰς αὐτὸν δύναμις δὲν ἔχει παρὰ οἰκονομικὸν χαρακτῆρα. Ἐκεῖνο δὲ τὸ δόπιον δίδει πρωτίστως διαρκῆ χαρακτηρισμὸν εἰς τὸν γάμον οὐδὲν ἄλλο εἶναι: ἡ ἡ ἀντίληψις τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ ἐκ συμφέροντος ἀπορρέοντος Συνεταιρισμοῦ.

Οἱ πρωτόγονοι ἔκεινοι κάτοικοι τῆς γῆς καὶ ἀρχὰς ἐτρέφοντο μόνον ἐκ τῶν καρπῶν αὐτῆς ὡς ἡ φύσις παρήγαγε αὐτούς. Βραδύτερον ἐλθόντες, ὡς ἐλέχθη, εἰς οτενωτέραν τινὰ συνάφειαν μετὰ τῶν ὅμοιων των, ἐστράφησαν εἰς τὸ κυνήγιον καὶ βραδύτερον εἰς τὴν ἀλιείαν. Μετεχειρίζοντο δπλαξύλινα ἡ ἐκ πυρίτου λίθου, ἀτινα κατειργάζοντο εἰς διάφορα ἔργοστάσια, οἷα ἀνεκαλύφθησαν ἐν Βρέννῃ τῆς Γαλλίας καὶ ἀλλαχοῦ.

Ο σχηματισμὸς τῶν πρώτων ἔκεινων ὅμάδων ἥρχισε εὐθὺς ἀμέσως νὰ λαμβάνῃ γενικωτέραν τροπήν, καθόσον καθημερινῶς αἱ ἀνάγκαι τῶν ἀνθρώπων ἐπολλαπλασιάζοντο. Ἐπεξήγητησαν πολὺ γρήγορα οἱ ἀνθρώποι ἔκεινοι τὴν οἰκονομικὴν αὐτῶν συνεργασίαν εἰς τὴν γεωργίαν. Ἡ ἐφεύρεσις τῶν πρώτων μέσων καλλιεργείας καὶ ἡ ἔξοικείωσις τῶν ζώων, ἡ ἐφεύρεσις τοῦ πυρός, τὸ δόπιον ἀπετέλεσε τὴν βάσιν πάσης βιομηχανίας εἶναι ἔργα τῶν ἀνθρώπων τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς. Τὸ ἔδαφος, οἱ λειμῶνες, τὸ δάση ἀνήκοντα ἀρχικῶς εἰς ὅμάδας, εἰς κοινότητας ἀτόμων, ἡ δὲ χρῆσις αὐτῶν ἦτο συνεταιρική. Ο φυσικὸς δὲ οὗτος Συνεταιρισμὸς τῶν ἀτόμων σὺν τῇ ἔξελίξει τῆς ἀνθρωπότητος διεμορφοῦτο περισσότερον πρὸς τὴν φύσιν τῶν ἀτόμων. Ἔγινε ζήτημα ὑπάρχεισας.

Κατὰ τοὺς ἀπωτάτους ἔκεινους χρόνους ἡ συναλλαγὴ ἦτο ἀσήμαντος καὶ ἀρχάς· βραδύτερον δμως οἱ ἀνθρώποι δμονοή-

σαντες κατέλειπον ἀλλήλοις τὸ πεφίσσευμα τῆς ἕργασίας αἵτης, τοὺς ἔξισμένους λίθους, τὰ μηγάματα, τοὺς λιχθές, τοὺς καρποὺς καὶ τὰς φύσις τῶν δένδρων καὶ κατόπιν τοὺς καρποὺς τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς. Τοιοντοτρόπως ἀνεπιτίχυση ἡ πρώτη ἀνταλλαγὴ εἶδος πρὸς εἶδος, καὶ σήμερον οὐσέτη γίνεται ἡ διαφόρος λιοντές τῆς Κεντρώας Ἀιγαίης. Οἱ ἀνθρώποι τῶν ὁρεινῶν μερῶν κατερχόμενοι εἰς τὰς πεδιάδας, ίνα ἀνταλλάξουσι τὰ προϊόντα τῆς χώρας αὐτῶν μὲ ἄλλα τοιαῦτα τῶν πεδινῶν μερῶν, παρέμενον συνήθως εἰς τὰς χώρας ταύτας ἀποτελοῦντες μέλη αὐτῶν. Τὰ ἥψη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν κατοίκων τῶν ὁρεινῶν μερῶν, ἔγινοντο ἥψη καὶ ἔθιμα τῶν κατοίκων τῶν πεδινῶν μερῶν καὶ τάναταλιν.

Βλέπομεν διὸ διὰ τὸ πρῶτος ἔκεινος Συνεταιρισμὸν τῶν ἀτόμων περικλείει ἐν ἑαυτῷ δύο ἔδραις βίσεις: ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν οἰκονομικήν, ἀφ' ἐτέρου δὲ τὴν κοινωνικήν τοιαύτην. Ἐκ πρῶτης ὁψεως φαίνεται διὰ ἡ οἰκονομική, μορφὴ τοῦ πρώτου τούτου Συνεταιρισμοῦ προηγήθη τῆς κοινωνικῆς τοιαύτης. Τοῦτο δμως, ἀν καὶ ἐν τῇ πραγματικότητι φαίνεται ὡς κάτι τὸ τέρατον δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ ἐν τῇ θεωρίᾳ. Ὁρμωμένοι ἐκ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ισχύος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπέναντι τῶν λοιπῶν ζωικῶν δητῶν καὶ ἀναγνωρίζοντες καὶ εἰς τὰ πρωτόγονα ἔκεινα ἀνθρώπινα δητα κοινὰ ἔμβρυα ἐνστίκτου κοινωνικῆς καὶ αἰσθηματολογικῆς ἰδεολογίας, παρ' ὅλην τὴν ήμιαγρίαν κατάστασιν εἰς ἡν φίσκοντο ταῦτα, δὲν δυνάμεθα ἡ νὰ θεωρήσωμεν τὴν κοινωνικότητα διὰ τὴν πρώτην μορφὴν τῆς ἀνθρωπίνης συνεδήσεως τὴν δοίαν περιεβλήθη ὁ πρωτόγονος ἔκεινος φυτικὸς Συνεταιρισμός.

2. Τὸ δύκαιον τοῦ ισχυροτέρου

Τοιαύτην διὸ μορφὴν περιεβλήθη ὁ πρῶτος ἔκεινος: 41- σικὸς συνεταιρισμός, ἡ πρώτη ἔκεινη ἀνθρωπίνη ἔνωσις.

Ο ἀνθρωπός δμως ὡς ἐκ φύσεως εὑρίσκεται πάντοτε εἰς διαφορετικήν τινα φυσικὴν κατάστασιν ἀπέναντι τῶν ὅμοιων του. Η ισχύς, ἡ φύμη, ἡ διάφορα

ἄλλα πλεονεκτήματα, ἀτινα ἐνῷ κατέχει ὁ εἰς, στερεῖται τοῦ ναντίον ὁ ἔτερος, ἔφερον τὴν ἀνθρωπότητα εἰς μίαν δημιουργίαν ἰσχυρῶν καὶ ἀδυνάτων.

Τὸ ἄτομον εὐθὺς ὡς ἐνεφανίσθη τέλειον ὃν ἐπὶ τῆς γῆς ἥσθιανθη τὰς φυσικὰς αὐτοῦ δινάμεις νὰ δεσπόζουν δλονὲν ἐπὶ τῆς φύσεως. Τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ ἔνστικτον ὑπέταξε εὖθὺς ἀμέσως πᾶσαν ὑποδεεστέραν ψυχικὴν ζωὴκὴν δύναμιν. Ἡ φύσις διλόκηρος ὑπετάχθη εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ὑπόστασιν καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κυριαρχίαν.

Αλλὰ δὲν ἥρχεσθη μέχρις αὐτοῦ ἡ ἰσχὺς τοῦ ἀνθρώπου. Μὲ τὸν σχηματισμὸν τῶν πρώτων κοινωνιῶν, μὲ τὴν συνάφειαν εἰς ἣν ἕκαστοτε ἥρχοντο πρὸς ἀνταλλαγὴν τῶν προϊόντων των οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι ἀνθρωποι, μὲ τὴν ἀμυναν ἐναντίον τῶν ἔξωτερικῶν κινδύνων καὶ μὲ πλείστας δύσας ἀλλας ἀφορμάς, ἥρχισε εὐθὺς ἀμέσως ν' ἀναφαίνεται καὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων πλέον τῆς αὐτῆς κοινωνίας ἡ δύναμις τοῦ ἐνὸς καὶ ἡ ἀδυναμία τοῦ ἐτέρου. Αἰσθανόμενος ἔαυτὸν ἰσχυρότερον ἀπέναντι παντὸς ἀλλού, ὁ ἀνθρωπος, ἥτο φυσικὸν νὰ ζητήσῃ νὰ ἀρχῇ ἐπὶ πάντων τῶν φυσικῶν ἀδυνάτων. Ὁ τὴν φυσικὴν ὑπεροχὴν στερούμενος, ἔχων συναίσθησιν τῆς ἀδυναμίας αὐτοῦ ὑπετάσσετο ὑπὸ τὴν δύναμιν τοῦ ἰσχυροτέρου. Καὶ οὕτω ἐγεννήθη παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου, ὁ ἀτομισμός, οὗτινος αἱ φύσαι τόσον βαθέως ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἔφερεν τοῖς ὅνδεποτε ἔξελιπτον.

Ποῖα ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα τοῦ τοιούτου ἀνθρωπίνου ἐγωισμοῦ θέλομεν ἵδη εὐθὺς ἀμέσως.

Οἱ δρῖψιν τῆς φυσικῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας τοῦ ἄτομου ἥρχισε νὰ ἀμαυροῦται. Ἡ ἵδεα τῆς συνεταιρικῆς ἀλληλεγγύης καὶ ἀνεξαρτησίας, ἥτις ὡς ἐλέχθη παρηκολούθησε τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τῆς γενέσεώς του, ἐστάθη ἀνίκανος νὰ παρεμποδίσῃ τὸ φεῦμα τοῦτο τοῦ δλονὲν αὐξανομένου ἀτομικοῦ ἐγωισμοῦ, ἐστάθη ἀνίκανος νὰ παρεμποδίσῃ τὴν δλισθησίν τῆς κοινωνίας εἰς τὸ κατώτατον ἐπίπεδον τῆς διαιρέσεως ταντῆς εἰς ἰσχυροὺς καὶ ἀδυνάτους. Ὁ πρῶτος ἐκεῖνος φυσικὸς Συνεταιρισμός, ἡ ἐλπίς ἐνὸς καλλιτέρου μέλλοντος,

ἀπέβη καταναγκαστικὸς καὶ οὐχὶ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ μιօρφιν δουλείας.

Ἡρχισε πλέον νὰ κυψιαρχῇ ἡ δύναμις τῆς φυσικῆς ἰσχύος, ἡ δύναμις τοῦ κατέχοντος, εἰς χεῖρας τοῦ διοίσου δλίγον κατ' δλίγον ἥρχισε νὰ περιέρχηται ἀπασα ἡ δντότης τῆς κοινωνίας, ἡ δντότης τοῦ πλούτου, ὁ ἴδρως τῶν ἀδυνάτων. Τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου ἐδέσποζε πλέον. Ὁ μὴ δυνάμενος ν' ἀντεπεξέλθῃ εἰς τὸν ἀνισον ἐκεῖνον ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ ἰσχυροτέρου συνετρίβετο. Αἰσθήματα ἀλληλεγγύης, ἀγάπης, μερίμνης πρὸς τὸν πλησίον καὶ αἰσθήματα φιλανθρωπίας, ἦσαν ἀγνωστα κατὰ τοὺς ἀπωτάτους ἐκείνους χρόνους.

Συνεταιρίζοντο εἰς ἓνα καταναγκαστικὸν Συνεταιρισμὸν τὰ ἀνθρώπινα ἐκεῖνα ϕάκη διὰ νὰ προσφέρωσι τὸ σῶμα αὐτῶν εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς δουλεμπορίας, τῆς σωματεμπορίας.

Διὰ τοῦ καταναγκαστικοῦ τούτου Συνεταιρισμοῦ οἱ ἀνθρώποι ἦσαν ὑποχρεωμένοι, ὑπείκοντες εἰς τὰς ἐπιταγὰς τῶν διὰ τῆς φυσικῆς ἰσχύος κυριαρχούντων καὶ τῶν διὰ παντοίων μέσων πλοντισάντων πατρώνων των, νὰ ἐργάζωνται καθ' ὅμιλας πολυπληθεῖς εἰς διάφορα καταναγκαστικὰ ἔργα, ἐπέχοντος δίκην δούλου, μεταφέροντες τὴν βίαν καὶ τὴν καταστροφὴν ἀπὸ μέρους εἰς μέρος. Κωπηλατοῦντες εἰς πειρατικὰ πλοῖα, ἀτινα ἐνέσπειρον τὴν καταστροφὴν παντοῦ δπον ἐπλησίαζον, ὑβριζόμενοι καὶ μαστιζόμενοι ὡς κτίνη, ἀλλοτε δὲ ἐργαζόμενοι νυχθημερὸν χωρὶς οὐδέποτε νὰ γνωρίσωσι οὐδεμίαν χαρὸν τῆς ζωῆς καὶ τῆς οἰκογενείας, ἥναγκάζοντο νὰ συσσωρεύωσι δγκολίθους ἐπὶ δγκολίθων καὶ νὰ ἀνυψώσωσι τοιουτορόπως τὰς περιφήμους Αἴγυπτιακὰς πυραμίδας, ἡ νὰ κατεσκευάσωσι ἀλλα παρεμφερῆ ἔργα, καταπονούμενοι μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ θεραπεύσωσι τὰς μωροδοξίας καὶ τοὺς ἀτομικοὺς ἐγωισμοὺς τῶν πατρὸνων, καὶ τυράννων των.

Κατεσκευάσθησαν εἰς τὰς ἀπωτάτας ἐκείνας ἐποχὰς ἔργα περίφημα, ἀτινα αἱ ἀνασκαφαὶ φέρουσι εἰς τὸ φῶς τῆς πολιτισμένης σήμερον ἀνθρωπότητος. Ὁ ἀνθρωπος σήμερον θαυμάζει τὰ περίφημα ἐκεῖνα ἀριστουργήματα τῆς τέχνης, θαυμάζει τὴν μεγαλοφυΐαν καὶ τὸ πνεῦμα τῶν διανοηθέντων τοιαῦτα σχέ-

δια, ἐκπλήσσεται μὲ τὸν ὄγκον καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἑργασίας τῶν ἀνθανάτων Αἰγυπτίων περιφερόμενων. Ποῖος δῆμος ἐσκέψθη ποτὲ πόσων χιλιάδων ἀτόμων τὴν ζωὴν ἐστοίχισε ἢ ἀνοικοδόμησις τῶν περιφερόμενων αὐτῶν; Ποῖος ποτὲ ἀνελογίσθη πόσα ἐκαπομόνια ψυχῶν ἐτάφησαν ὑπὸ τὰ τείχη τῶν ἀριστοτεχνικῶν ἐκείνων θαυμάτων; Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οὐδέποτε ἐφαντάσθη ὅτι θὰ ὑπάρξῃ περίοδος καθ' ἣν ἡ ἀνθρωπότης θέλει ἀλλάξῃ, καὶ δοῦλος ὑπετάσσετο εἰς τὸ περιφερόμενον. Ἡ ιστορία τῶν μεταγενεστέρων χρόνων γέμει πολεμικῶν γεγονότων. Ποῖα δῆμος θὰ ἦτο ἢ ὅψις τῆς ιστορίας ἐκείνης τῶν προϊστορικῶν χρόνων, ἐάν ποτὲ ἥθελε συλληφθῇ εἰς τὴν διάνοιαν ιστορικοῦ τινος, ἐν ᾧ ἥθελε διεκτραγωδεῖται ἢ ἀνθρωπίνη ἀθλιότης καὶ διζυγός ὑπὸ τὸν δρόποιον. ἐπὶ αἰώνας διολκήσοντος ἐστέναξεν, ἢ ἀνθρωπότης, ἀποίουσα φόρον αἴματος, εἰς τὸν βωμὸν τῆς δουλεμπορίας, τῆς βίας, καὶ τῆς καταστροφῆς;

Ἐντυχῶς εἰς τὸν δρῖζοντα τοῦ πολιτισμοῦ διὰ τῆς παρόδου τῶν αἰώνων ἥρισαν νὰ ἔξαφανίζωνται πλέον τὰ μελανὰ τῆς δυστυχίας νέφη, ἢ ἐποχὴ καθ' ἣν ἡ ἀνθρωπίνη ὑπόστασις κατῆλθε πολλὰς βαθμίδας καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς καταστάσεως τοῦ αἰτίους, τοῦλάχιστον διὰ τὴν πολιτισμένην ἀνθρωπότητα, παρῆλθε, τὸ δὲ μοναδικὸν ἀπομένον λείψανον αὐτῆς εἶναι διεσμὸς τῆς στρατιωτικῆς θητείας, διεσμὸς καταρρέων ἀπὸ ήμέρας εἰς ήμέραν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ συνειδήσει καὶ τοῦ δρόποιον διελειτωτικὸς θάνατος ἀσφαλῆς δὲν ἀπέχει πολύ. Εἰς τὸν δρῖζοντα τοῦ πολιτισμοῦ μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς δουλείας προβάλλουν διὰ πρώτην φοράν, αἱ Ἑλληνικαὶ ἀρχαὶ Ἐλευθερία—Ανεξαρτησία.

3. Ἀτομον καὶ σύνθετον εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα

Ἐλευθερία καὶ Ἀνεξαρτησία καὶ οὐχὶ ἀτομισμός, δύος μετὰ πολλοὺς αἰώνας τὸν ἐφαντάστησαν οἱ ὀπαδοὶ τῆς Φιλελευθερόρας Σχολῆς τοῦ Adam Smith, ὃς θὰ ἴδωμεν. Ἰσότης μεταξὺ ἀτόμων καὶ ὅχι δίκαιον ισχυροτέρου, δηλαδὴ ἀνισότης.

“Οὐα δῆμος αὐτὰ εἶναι τόσον λεπτὰ πράγματα καὶ πρέπει κανεὶς νὰ ἔντοιφύσῃ τόσον βαθειὰ εἰς τὴν πραγματικότητα γιὰ νὰ ἔννοιήσῃ τὴν θεωρίαν. . . . Καὶ πράγματι μόνον ἡ σκληρὰ πραγματικότης δίδει τὰ καλύτερα, τὰ πλέον ἀπτὰ παραδείγματα, τὴν ἀκριβῆ διαφορὰν μεταξὺ ἀνεξαρτησίας καὶ ἐλευθερίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ δικαίου τοῦ ισχυροτέρου ἀφ' ἑτέρου.

Ἐλευθερίαν καὶ ίσότητα ἥθελε ὁ Λυκοῦργος διὰ τοὺς ἀρχαίους Σπαρτιάτας δταν ἐθέσπιζε τὴν ἔξι ἵσου διανομὴν τῶν γαιῶν, δταν κατήργει τὴν τοκογλυφίαν, καὶ μερικῶς τὸ νόμισμα, δταν τέλος ἡλευθέρων τοὺς εἴλωτας. Ἡτο δῆμος ἐλευθερία ἡ δοντεία, δταν παραλλήλως ἐθέσπιζε τὴν ίσοβιον στρατιωτικὴν θητείαν διὰ τοὺς Σπαρτιάτας; Ἀπὸ τοῦ 20οῦ ἔτους μέχρι τοῦ τέλους τοῦ βίου των τὰ τέκνα τῆς Σπαρτης ἥσαν στρατιωταί· Ἀπὸ μικρᾶς ἥλικιας οἱ νέοι Σπαρτιάται ἐσκληραγωγοῦντι, ἐγινανάζοντο, ἀπέκτων ωμότην καὶ ἀντοχήν, διατεί δῆμος; Διὰ νὰ ἀπολαύσουν τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς ὃς ἡ θεία πρόνοια, ὃς τὸ “Υπεροπέουν ἔταξε διὰ τὸ καλὸν τῶν ἀνθρώπων; Ὁχι βεβαίως. Ἐχορησμοποιοῦντο τὰ ἀθλητικὰ σώματα τῶν Σπαρτιατῶν διὰ τὸν ἀλληλοσπαραγμόν, ἄλλοτε μὲν μεταξὺ των, ἄλλοτε δὲ καὶ συνηθέστερον, μεταξὺ τῶν διαφόρων πόλεων καὶ βασιλείων τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἀφοροῦ ἐις τὸν ἀδελφικὸν αὐτὸν ἀλληλοσπαραγμόν; αἱ ἀτομικαὶ φιλοδοξίαι καὶ μωροδοξίαι τῶν ἑκάστοτε τυράννων, διέγωκεντροισμός, διάτομισμός. Καὶ παλαιότερα ἀκόμη ἐὰν ἀνατρέξωμεν εἰς τὰ Ὁμηρικὰ ἔπη θὰ ἴδωμεν διε διολκήσοντος διὰ Τρωΐκὸς πόλεμος, διέ μεγάλος ἐκεῖνος ἀλληλοσπαραγμός, ὃς μᾶς περιγράφει δι “Ομηρος, δὲν ἦτο παρὰ ἀποτέλεσμα τῆς ἀρπαγῆς τῆς ὡραίας Ἐλένης τοῦ Μενελάου, δὲν ἦτο παρὰ ἀτομικὴ ἰκανοποίησις ἑνὸς τυράννου, διστις διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν οἰκογενειακὴν στέγην τὴν ἀπιτήσασαν σύζυγόν του καὶ ἔκδικηθῇ τὸν ἀρπαγα γόντα Πάριν, δὲν ἐδίστασε νὰ αἰματοκυλίσῃ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν δύο διολκήσοντος λαούς, ἐντέχνως καὶ σκοπίμως ὑποδαυλίζων τὰ φυλετικὰ αἰσθήματα τῶν προσβληθέντων δῆθεν Ἐλλήνων.

Ἄρα εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδαν δὲν εὑρίσκομεν διδάγματα πραγματικῶν ἀρχῶν ισότητος καὶ ἐλευθερίας; Ἅρα εἰς τὴν ἀρ-

γιαότητη δὲν διάρχουν παραδείγματα καὶ ἀ ἀτομισμὸς ἐδεχθῆ «κατακέφαλα» τὸ ξέσπασμα τῆς λαϊκῆς διργῆς διὰ τὴν μίστοργονένταιλενσιν τῆς μᾶζης; «Υπάρχουν πολλά πάρα πολλά καὶ δι' αὐτὸν ἀναφέρομεν δὲν τὰ ἀνωτέρω διὰ νὰ ἀποδεῖσθαι δὲν ὁ σοσιαλισμός, ὁ Συνεταιρισμός, ἡ κοινοκτημοσύνη κλπ., ἀρχαὶ αἰτίνες τόσον πολὺ ἔχουν κατηχήσει τὰς γενεὰς τῆς σήμερον, ἔξοντα τὴν καταγωγὴν ἐκ διδαγμάτων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Ανατρέχοντες εἰς τὴν ιστορίαν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν βλέπομεν εὐθὺς ἀμέσως δὲν τὸ πνεῦμα τοῦ ἀτομισμοῦ καὶ τοῦ δικαίου τοῦ ισχυροτέρου δέχονται τὰ πρῶτα ἀποτελεσματικά κτυτήματα ἀπὸ τὴν ἐπαναστατικόντην συνείδησιν τῆς συνολικότητος, εἰς στιγμὰς ἰδίως καθ' ἀς ἡ τιραννικὴ ἐκμετάλλευσις τῶν μαζῶν, φθάνει εἰς τὸ κορύφωμα.

Δὲν ἀναφέρουμεν πολλὰ ιστορικά παραδείγματα ἀλλὰ περιφερόμεθα εἰς ἑπειρνα τὰ δποῖα κυρίως καὶ ἀμέσως σχετίζονται μὲ τὴν παροῦσαν μελέτην, τόσον ἀπὸ θεωρητικῆς – φιλοσοφικῆς, δσον καὶ ἀπὸ πρακτικῆς – θετικῆς ἀπόψεως.

α Πλάτων

Απὸ θεωρητικῆς φιλοσοφικῆς ἀπόψεως ἡ ἀρχαιότης παρουσιάζει ὡς πρῶτον ἀντίκτυπον τῆς ἐπερτροφικῆς καλλιεργείας τοῦ ἀτόμου, τὸν Πλάτωνα εἰς τὰ ἀθάνατα ἔργα τον τὴν «Πολιτείην», τοὺς Νόμους· κατέην περίφημον ἐπιστολήν τον τὴν λεγομένην «εβδόμην» – τὴν δποῖαν δ' Ἀγγίος Thompson, καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Καΐτητρς ἀρτιώτατα ἐσχολίασεν κατὰ τὸ 1854. Ὁ Πλάτων ἀναλαμβάνει κυρίως τὴν ἔρευναν περὶ τῆς φύσεως τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου, διὰ νὰ καταδεῖξῃ συγχρόνως τὴν ἡθικὴν ἀνάγκην, τόσον τοῦ κράτους, δσον καὶ τοῦ ἀτόμου, νὰ κανονίζοντας σχέσεις καὶ τὴν ἐν γένει αὐτῶν ὑπόστασιν ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης, ἵτις εἶναι αὐτῇ αὐτῇ ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ, ἡ πηγὴ τῆς τελείας εὐδαμονίας διὰ τὰ ἄτομα καὶ διὰ τὰς κοινωνίας. Οὕτω δὲ προσδιορισθεῖσα ἡ δικαιοσύνη παρουσιάζεται ὡς χρυσμοτής, οὕτως εἰπεῖν, τῶν κοινωνιῶν καὶ πολιτικῶν σχέσεων αἵτινες ἐκλαμβάνονται παρὰ τὸν Πλάτω-

νος ὡς βάσις εἰς τὸ ἔργον τον τῆς φανταστικῆς «Πολιτείας».

Ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἀρετή, λέγει ὁ Πλάτων, ἐφικτή εἰς τὸν πάνθαρον μόνον δι' ἐνὸς γενικοῦ συστήματος ἐκταίδευσεως». Εἶτε τὸ σχέδιον περὶ «Πολιτείας», ἐν ἥ θαυμασίως ἀπεικονίζεται τὸ σύστημα αὐτὸν βλέπομεν δὲν οὐχὶ μόνον ἡ οὐτοποιή «Πολιτεία» ἀλλὰ καὶ ἡ ἀληθής τοιαύτη, τὸ τέλειον δηλαδὴ Κράτος, δὲν εἶναι ἀλλο παρὰ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ὡς ἀνω προσδιορισθείσης ἐννοίας περὶ δικαιοσύνης.

Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸν τῆς δικαιοσύνης ὑπεισέρχεται δικαιούσσων ὡς βάσιν τῆς προόδου τῶν ἀτόμων τῆς ἴδαινης ταύτης Πολιτείας, τὴν αὐτηρούν ἀπαγόρευσιν παντὸς σφετεροισμοῦ δικαιαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων. Πάντες, λέγει, πρέπει νὰ συνεργάζονται ἐν ἀρμονίᾳ.

«Οταν ἔκαστος κατέχει διτι τοῦ ἀνήκει καὶ ἀποδίδει τὰς συμφώνως πρὸς τὴν εἰδικότητα αὐτοῦ ὑπηρεσίας, ἡ ἰδέα τῆς δικαιοσύνης ἔχει πραγματοποιηθῆ». Ιδοὺ τὸ κορύφωμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Πλάτωνος.

Ἐκεῖνο δμως τὸ δποῖον ἀμέσως ἐνδιαφέρει ἡμᾶς διὰ τὸ οπεῖ διξέτασιν θέμα εἶναι ἡ ἴσοτης, δ συνταυτισμὸς τῶν σχέσεων, καὶ ἡ διαπαιδαγώγησις τῶν ἀτόμων, ἀτινα εὐγίσκονται εἰς τὴν φανταστικὴν ταύτην Πολιτείαν. Δὲν εἶναι δυνατόν, λέγει δ Πλάτων, νὰ ἐννοηθῇ πραγματικὴ δικαιοσύνη, ἐὰν καθ' ἀρχὴν δὲν διαπαιδαγωγηθῶσι γενεαὶ ἀτόμων εἰς τὸ πλαίσιον τῆς συναδελφώσεως, τῆς κοινότητος ἥθων, ἐθίμων, στηριζόσσεως καὶ λοιπῶν σχέσεων.

Αποξενοῦται καθ' ὅλοκληρίαν εἰς τὴν «Πολιτείαν» δικαιούσσων ἀπάντων τῶν παλαιῶν δεσμῶν. Παντοῦ κυριαρχεῖ τὸ συμφέρον τοῦ Συνόλου καὶ οὐχὶ τοῦ μεμονωμένου ἀτόμου ὡς ἀτόμου λαμβανομένου. Θεσπίζεται ἐν τῇ «Πολιτείᾳ» ταύτη ἡ κοινοκτημοσύνη, τελεία δὲ κειραφέτησις καὶ κοινότης τῶν γυναικῶν. Αὗται δύνανται νὰ σχετίζωνται ἐλευθέρως μὲ δλούς τοὺς ἄνδρας. Πᾶς δεσμὸς εἰς τὰς σχέσεις αὐτῶν ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰς περὶ δικαιοσύνης καὶ ἴσοτητος ἀντιλήψεις τοῦ Πλάτωνος. Ἡ ἐκπαίδευσις δσαύτως τῶν νέων ἀφίεται εἰς τὸ

Κράτος καὶ βασιζεται εἰς τὴν αὐθιτηφάν ἀντίληψιν τοῦ καθολικοῦ συμφέροντος.

Δὲν ὑπάρχει δικαιοσύνη, λέγει ὁ Ηλάτων, ὅταν τὰ παιδιὰ ἀνατρέφωνται καὶ γαλονχῶνται, ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅπως σέβωνται καὶ ἀγαποῦν τοὺς γονεῖς καὶ ἀδελφούς των, ἀφ' ἐτέρου δὲ μισοῦν τοὺς συναθρόπους των, οἵτινες ἀπὸ γεωγραφικοὺς λόγους εὑρίσκονται εἰς ἄλλας χώρας.

Πράγματι εἶναι μεγίστη πακοήθεια νὰ διδάσκωνται τὰ παιδιὰ ὑθύρια καὶ ὕμνους διὰ τὸν ἔξοντωτικὸν ἀλληλοσπαραγμὸν τῶν συναθρόπων μας καὶ θεωροῦνται ἡρῷες οἱ.... περισσοτέρας ἀνθρώπωνας ὑπάρχεις ἔξολοθρεύσαντες ὠθούμενοι πρὸς τοῦ παρὰ διαφόρων ἐπιτηδείων, οἵτινες μακρὰν ἀπὸ τὴν φρίκην τῆς μάχης καὶ τοῦ ἀλληλοσπαραγμοῦ ἀπολαμβάνουν ἐκ τῶν ὑστέρων καθήμενοι ἐπὶ ἐρειπίων τὰ λάθρυα..

Τὰ παιδιὰ πρέπει νὰ ἀνατρέφωνται καὶ διακρίνονται τὴν ζωὴν ὑπὸ τὸ πρᾶσμα τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ σύνολον, διότι αὐτὸς ἀποτελεῖ τὸν τελειότερον συνταπτικὸν τῆς εὐτυχίας πρὸς τὴν δικαιοσύνην.

Δι' αὐτὸς δὲ μέγας ἐκεῖνος φιλόσοφος ἐδίδασκεν ὅτι τὰ παιδιὰ δὲν ἀνήκουν εἰς τὸν πατέρα, οὔτε εἰς τὴν μητέρα, ἀνήκουν εἰς τὸ σύνολον καὶ τὴν Πολιτείαν, εἰς τὴν ἀνωτάτην ταύτην κυριαρχίαν. Αὗτη πάλιν, ὡς μόνη διαχειριζομένη τὸ κοινόν, ἀναθέτει εἰς δλα ἀνεξαιρέτως τὰ ἀτομα, κατὰ μίαν δικαιοτάτην κρίσιν τὴν κατανομὴν τῆς ἐργασίας καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν τῆς χώρας ἐκδηλώσεων.

Βλέπομεν διθεν, ὅτι ἀπὸ θεωρητικῆς κατ' ἀρχὴν ἀπόψεως, ἡ ἰδέα καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς συνολικότητος καὶ ἡ καταδίκη τοῦ ἀτομισμοῦ καὶ τοῦ δικαίου τοῦ ἴσχυροτέρου, δὲν εἶναι μονοπωλειακὰ προϊόντα θεωριῶν φιλοσόφων τῶν μεταγενεστέρων χρόνων. Ἡ Πολιτεία τοῦ Πλάτωνος εἶναι μία λίαν πρωτότυπος «κολλεκτιβιστικὴ» πολιτειακὴ σύνθεσις, ἡ δποία ἐγεννήθη εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ μεγάλου ἐκείνου φιλοσόφου, λόγῳ τῆς ἀηδίας πρὸς τὰ πολιτεύματα τῆς ἐποχῆς του, ἀτινα ἐβασίζοντο εἰς τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἀτομικοῦ πνεύματος, διὰ νὰ καταδεῖξῃ εἰς δλόκληρον τὸν τότε καὶ μετέπειτα κόσμον, διτι.

ἡ τυραννίς, τὸ δίκαιον τοῦ ἴσχυροτέρου, εἶναι τὸ χείριστον· τῶν πολιτευμάτων καὶ δ τύραννος δ χείριστος καὶ δ ἀδικώτερος τῶν ἀνθρώπων.

β' Σόλων

Ἄπὸ θετικῆς, πρακτικῆς πλέον ἀπόψεως, διὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἀτομισμοῦ καὶ τοῦ δικαίου τοῦ ἴσχυροτέρου ἡ ἀρχαιότης παρουσιάζει ἔνα ἔξοχον κυβερνήτην-νομοθέτην τὸν Σόλωνα.

Ἡτο ἡ ἐποχὴ καθ' ἥν ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, ἡ τραγανικὴ καὶ ἀπεχθῆς ἐκμετάλλευσις τῶν μαζῶν, ἐκ μέρους τῆς διλγαρχικῆς κερδοσκοπικῆς μερίδος, εἴχε φέρει εἰς τὸ κατακόρυφον τὴν ἐπαναστατημένην συνείδησιν τῶν πρώτων. Ἐναντίον δὲ τῆς ἀθλίας ταύτης καταστάσεως, ἐναντίον τοῦ ἀτομισμοῦ καὶ τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ αὐτοῦ καὶ ἐναντίον τῶν σφετεριστῶν τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς δικαιοσύνης τοῦ συνόλου, ἥτον πορχεωμένος δ Σόλων, νομοθετικῶς καὶ διοικητικῶς, νὰ λάβῃ οιζικὰ καὶ δρακόντεια μέτρα. Ἀλλ' ἀς ἀναφέρωμεν ἵστορικῶς τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀτινα ἡνάγκασαν τὴν πλειονότητα τῆς μάζης τῶν δεινῶν καταπιέζομένων ἀτόμων, ὥπως ἐξεγερθῶσι ἐναντίον τοῦ προαιωνίου δυνάστου, ἐναντίον τῶν διλγαρχικῶν τάξεων.

Ἐξακόσια ἔτη περίπου π. Χ. παρουσιάζονται αἱ Ἀθῆναι ὑπὸ τὸν δεσποτισμὸν μιᾶς τάξεως πλουσίων ἐκμεταλλευτῶν, οἵτινες ἐλέγοντο «γεδέοντες» ἢ «τελέοντες».

Ἡ τάξις αὕτη ὡς κυρίαν ἀπασχόλησιν εἴχε νὰ δανείζῃ μὲ ὑπερόγκους τόκους τοὺς χωρικοὺς τῆς Ἀττικῆς, ὑποθηκεύοντα τὰ κτήματα αὐτῶν. Ὅπο τὴν πίεσιν δὲ τῆς ἐπεσχύντον ταύτης τοκογλυφίας ἥρκει μιὰ δυσμενῆς ἐσοδεία καὶ μὴ πληρωμὴ κατὰ συνέπειαν τοῦ χρέους, διὰ νὰ ἀφαιρεθῶσι τὰ κτήματα ἀπὸ τοὺς φυσικούς των κατόχους, ἀπὸ τοὺς παραγωγούς χωρικούς. Καὶ οὐχὶ μόνον αὐτό, ἀκτήμονες πλέον καὶ οὐδεμίαν ἄλλην πρόσοδον ἔχοντες οἱ χωρικοὶ οὗτοι, ἔκυπτον ὑπὸ τὰ κελεύσματα τοῦ πάτρωνος, ὑπεδουλώνοντο δηλαδὴ κυριο-

λεκτικῶς διὰ βίου εἰς τοὺς γεδέοντας, εἰς οὓς περιήρχετο καὶ
ἡ κεφιότης τῶν ὑποθηκευθέντων κτημάτων.

”Ἄλλοι χωρικοί, ἐπὶ τοῦ ἀττικοῦ ἐπίσης λεκανοπεδίου, λε-
γόμενοι ὑπεράκριοι μὴ ἔχοντες ἀρκετὴν γῆν, διὰ νὰ σπεί-
ρουν, ἔμισθων τοὺς ἄγρους τῶν μεγαλοκτημόνων ἀστῶν.
Καὶ δι’ αὐτὸν ἥρκει μιὰ δυσμενῆς ἐσοδεία διὰ τὴν κατα-
στροφὴν των. Οἱ ὑπέροχοις τόκοις, ή αἰσχρὰ αὐτὴ τοκογλυφίαι,
ἥτις ἀναγκάζει τὸν γεωργὸν νὰ ἐργάζηται σκεδὸν μόνον διὰ
τὸ χρέος του καὶ διὰ τοὺς τόκους, συνέβαλε ἐσι περισσότερον
εἰς τὴν καταστροφὴν των. Μὴ δινάμενοι διὰ τοὺς λόγους
τούτους νὰ ἔξιφλήσουν ἐμπροθέσμιως τὰ χρέη των οἱ ἀγρόται
οἵτοι καὶ διποτὲ ἐπιτύχουν μικράν τινα παράτασιν, ἐνεχειρίαζον
τὰ παιδιά των, τοὺς μικρότερους των ἀδελφοὺς καὶ τέλος, ἐὰν
ὅλα αὐτὰ δὲν ἥρκουν εἰς τὴν ἀπληστίαν τοῦ τοκογλύφου, ἐνε-
χειρίαζον αὐτὸὺς τούτους τοὺς ἑαυτούς των. Καὶ ἐὰν παρ’ ὅ-
λα αὐτά, δὲν ἥρκειτο κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πληρωμῆς, δι πι-
στωτής, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πωλήσῃ ὡς ἀνδράποδα, τοὺς δού-
λους του πλέον ἀγρότας. Οὕτω δὲ ὀλόκληροι οἰκογένειαι χωρι-
κῶν ἐπωλοῦντο εἰς τὰς ἀγορὰς τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἰωνίας
καὶ τῶν νήσων ὡς πτήνη.

”Ἄλλαι ἐπίσης τάξεις χωρικῶν, ἀλιέων, βιοτεχνῶν κλπ.
ἄλλαι περισσότερον ἄλλαι δημιώτερον, ὑπέφερον πᾶσαι, ἀπὸ
τὰς συνεπείας τῆς κοινωνιῆς ταύτης διαταραχῆς ποὺ ἐδημι-
ούργει ή ἐκμετάλλευσις, ή βουλιμία τῶν εὐπατριδῶν «γε-
δεόντων». Τοιουτορόπως γενικὴ ἥτο εἰς ἀπάσις τὰς τάξεις ή
κατακραυγὴ ἐναντίον τῆς δημιαρχίας τῶν τοκογλύφων καὶ
διακαὶς διόθιος διὰ μίαν βιαίαν ἐπαναστατικὴν ἔξεγερσιν, ἥ-
τις ὡς ἀποτέλεσμα θὰ εἴχε τὴν φιλικὴν ἔξιλόθρευσιν τῆς αἰσ-
χρᾶς δυναστείας τῶν τοκογλύφων, τῶν γεδεόντων καὶ «τε-
λεόντων».

Εἰς αὐτὴν λοιπὸν τὴν κρίσιμον στιγμὴν ἐμφανίζεται ἐπὶ
σκηνῆς ἡ φυσιογνωμία τοῦ Σόλωνος. Καταγόμενος οὗτος ἀπὸ τὴν
τάξιν τῶν εὐπατριδῶν—οἱ θρύλοις τὸν φέρει ἀπόγονον τοῦ βα-
σιλέως Κόδρου—δὲν ἐδίστασε νὰ ταχθῇ μὲ τὸ μέρος τοῦ κα-
ταδυναστευομένου λαοῦ καὶ μὲ δλο τὸ χαρακτηρῖζον αὐτὸν

θάρρος νὰ στιγματίσῃ, εἰς τεὺς λόγους του, τὴν τάξιν τῶν με-
γαλοκτημόνων ἥτις διηγύθηνε εἰς τὴν «Ἀγορά».

Καὶ ποιήματα εἰς μέτρον ἐλεγειακόν, ποιήματα κοινωνι-
κοῦ περιεχομένου, δὲν ἐδίστασε νὰ γράψῃ ὁ Σόλων διὰ νὰ κα-
τατήσῃ τὴν ἀδηναϊκὴν νεότητα. Ἀξίζει δὲ νὰ δώσῃ κανεὶς
προσοχὴν τινα εἰς τοὺς λόγους τοῦ Σόλωνος διὰ νὰ ἀντιλη-
φθῇ πόσον σωστὰ καὶ λογικά, ἡ μεγάλη ἐκείνη διάνοια, ἐστιγ-
μάτισε τὴν ἥλιμιότητα τῆς σκέψεως τῶν ἀτομιστῶν γαιοκτη-
μόνων, οἵτινες ἐπίστευον ὅτι θὰ ἥδυναντο ἐπ’ ἀπειρον τὰ εὐ-
ημεροῦσι αὐτοῖ, ὅταν ἡ δλότης ἐδυνατίζει ἀπὸ τὴν κακοῦρ-
γον βουλιμίαν των. Πολὺ χαρακτηριστικοί εἶναι οἱ ἀκόλουθοι
τέσσαρες στίχοι τοῦ Σόλωνος:

«Οὕτω δημόσιον κακὸν ἔχοτε⁷ οἱ καὶ⁸ ἐκάστω
աὐλειος δ⁹ ἐτ ἔχειν οὐκ ἐθέλοντι θύρας
νψηλὸν δ¹⁰ ὑπὲρ ἔρκος ὑπέρθυρεν εἴρε πάντως
εὶ καὶ τις φεύγειν ἐν μνχῷ ἢ θαλάμου»

«Οταν δηλαδὴ ή μᾶζα δυσπραγῇ, αὐτὸ τὸ κοινὸν κακὸν
θὰ φύσῃ στὸ σπάτι τοῦ καθενὸς καὶ οὔτε θὰ τὸ σταματήσῃ
τὸ κλείσιμον τῆς μεγάλης αὐλόθυρας, διατὶ αὐτὸ ὑπερπηδᾷ τοὺς
τοίχους τοὺς ὑψηλοὺς καὶ οὐρίσκεται ἀφευκτα εἰς ἐκεῖνον ποὺ
καταφεύγει εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ θαλάμου του».

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐγγνώριζον καλὺ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰ αἰ-
σθήματα τοῦ Σόλωνος καὶ δι’ αὐτό, βλέποντες τὸ ἀπροχώρητον
μᾶζα καταστρεπτικῆς πλέον καταστάσεως, ἐνεπιστεύθησαν εἰς τὸ
πρόσωπον αὐτοῦ τὴν κυβέρνησίν των. Καὶ ἀπὸ τοῦδε ἀρχίζει
ἡ λαμπρὰ σταδιοδομία τοῦ ἀνδρὸς τούτου μὲ τοὺς ἀγώνας
του ὑπὲρ τῶν καταδυναστευομένων μαζῶν.

Φύσει ὅμως συντηρητικὸς ὁ Σόλων, παρὰ τὰ ἐπαναστα-
τικῶς ἐκδηλούμενα συχνάκις αἰσθήματά του, ἀντελήφθη εὐθὺς
ἀμέσως ὅτι ή ἐποχὴ δὲν ἥτο ὕδριμος διὰ μίαν φιλικὴν κοινωνι-
κὴν μεταβολήν. Δι¹¹ αὐτὸ περιωρίσθη εἰς τὴν περίφημον «σει-
σάχθειαν». Καταργεῖ τελείως τὰ χρέη τῶν ἀγροτῶν καὶ
καταλογίζει τοὺς καταβληθέντας τόκους ἀπέναντι τοῦ κεφα-
λαίου, ἐνῷ συγχρόνως ὑψώνει τὴν ὀνομαστικὴν ἀξίαν τοῦ νο-
μίσματος. Προχωρεῖ ὅμως ἀκόμη περισσότερον. Καταργεῖ τὴν

·ένεκα χρέους δονήσιαν καὶ τὴν ἐνεχυρίασιν ἀνθρωπίνων πλα-
σμάτων. Ἡ ὑπερτάτη ἔξουσία παραχωρεῖται παρὰ τοῦ Σόλω-
νος εἰς τὴν νέαν Πολιτείαν, ποὺ ἐθεμελίωσε μὲ τὴν νομοθε-
σίαν του, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Δήμου, ἡ δποία ἔξέλεγε διὰ
καθολικῆς ψηφοφορίας, τοὺς στρατηγοὺς καὶ δλας τὰς ἀρχὰς
ἀκόμη καὶ τὴν βουλὴν τῶν τετρακοσίων.

Ἐπιθυμῶν δὲ Σόλων νὰ πατάξῃ ἀποτελεσματικώτερον τὸν
ἀτομισμόν, καὶ τὸν ἐγωκεντρισμὸν μερικῶν ἀτόμων, θεσπίζει χαρα-
κτηριστικώτατον νόμον δῖσις τιμωρεῖ αὐστηρότατα τὸν πολίτην
ἐκείνον, δὲ δποῖος εἰς μίαν δύσκολον στιγμὴν τῆς πολιτειακῆς
κουνότητος, δὲν τάσσεται μὲ τὴν μίαν ἡ τὴν ἀλλήν μερίδα.
Δὲν ἐπιτρέπεται, πρεσβεύει δὲ Σόλων, ἡ ἀνανδρία τοῦ ἐγωκεν-
τρισμοῦ, ἡ ἀνετη ἀντὶ ἀδιαφορία διὰ τὰς τύχας καὶ τὰ συμ-
φέροντα τοῦ συνόλου, ἥτις καταντῷ πλέον ἐγκληματική.

Αντὰ τὰ δύο παραδείγματα, καθ' ἄδιατον πλα-
σμάτων τὸν ισχυροτέρουν ἐκτυπήθησαν τύσον ἀποτελεσματικὰ
ἀπὸ δύο ἔξεχούσας προσωπικότητας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, θεω-
ρητικὰ φιλοσοπαστικὰ ἀπὸ τὸν Πλάτωνα καὶ θετικά, πραγμα-
τικὰ ἀπὸ τὸν Σόλωνα, εἶναι χαρακτηριστικὰ εἰς τὸ νὰ μᾶς
διδάξουν, δτι οὐχὶ μόνον πρὸ ἐκατὸν ἑτῶν, ὃς θὰ ἰδωμεν καὶ
θραδύτερον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀτομιστικῶν θεωριῶν τῆς
Φιλελευθέρας Σχολῆς, οὐχὶ μόνον τὴν σήμερον, ἀλλὰ καὶ πρὸ χι-
λιάδων ἑτῶν εἰς τοὺς ἀρχαίους ἡμῶν προγόνους, δὲ αὐτὸς ἀτο-
μισμὸς καὶ δὲ αὐτὸς ἐγωκεντρισμὸς καὶ ἡ αὐτὴ ἐκμετάλλευσις
τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἀνθρωπὸν ὑπῆρχε. Αἱ συνθῆκαι τῆς
ζωῆς ἀπὸ τότε μέχρι σήμερον παρουσιάζονται εἰς τὸ αὐτὸν ἐπί-
πεδον. Τὰ δύο αὐτὰ παραδείγματα εἶναι λέγομεν χαρακτηρι-
στικά, διότι μᾶς ἀποδεικνύουν ἐπίσης πασιφανῶς, δτι ἡ κατα-
πλεξιομένη, ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς ἀπηνοῦς ἐκμεταλλεύσεως μάζα
τῶν ἀνθρώπων, οὐδέποτε ἐστάθη ἀδρανῆς. Ἄλλο διάκοινος ἡ ἐκ-
μετάλλευσις τῶν μαζῶν αὐτῶν ἐφθανε εἰς τὸ κορύφωμα, τότε
ἐμπράκτως ἔξεδηλοῦτο ἡ ἐπαναστατημένη συνείδησις τῆς συνο-
λικότητος. Καὶ εἶναι πολλὰ τὰ παραδείγματα, ἐκτὸς τῶν προα-
ναφερθέντων εἰς τὴν πρακτικὴν πλέον κονίστραν, καθ' ἄοι
λαοί, μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποστῶσι πλέον τὸν βαρὺν ζυγὸν τῆς

·διυλείας, ἔξηγέοιησαν. Καὶ εἰς τὴν ὁρμὴν αὐτῆν, εἰς τὸ ξέσπα-
σμα αὐτὸν τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, οὐδεμία δύναμις ἦτο δηνατή
νὰ σταθῇ ἀντικρού. Τύραννοι καὶ τυραννία ἐσαρώθησαν. Ἡ
δύναμις τῆς συνολικότητος, ὁ λαός, ἀργὰ ἡ γρήγορα διαπαι-
δαγωγούμενος ἀπὸ τοὺς φυσικούς του ἡγέτας, θὰ βαδίσῃ τὸν
εὐθὺν τῆς ἀπολύτου ἴσοτητος καὶ τῆς δικαιοσύνης δρόμον, οἵτις
ῶς σοφὰ ἐπιγραμματίζει δὲ Πλάτων, ἀντικατοπτρίζεται εἰς τὴν
ἀποιβῆ ἐννοιαν τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ εἰς τὴν πραγματικὴν
ἀποφιν τῆς εὐδαιμονίας τῶν ἀνθρώπων.

Οὗτῳ δὲ ἀνθρωπότης ἀλλοτε ὑποτασσομένη καὶ ἀλλοτε
ἐξεγειρομένη ἐναντίον τοῦ πάτρωνος ἔβαινε διὰ μέσου τῶν αἰώ-
νων. Δὲν ἀναφέρομεν ἀλλα γεγονότα μέχρι τοῦ Μεσαίωνος, δι-
πότε θὰ ἐκινδυνεύομεν νὰ ἀπομακρυνθῶμεν κάπως ἀπὸ τὸ
κύριον θέμα μας. Τοῦτ' αὐτὸν ἀλλωστε θὰ ἀπήτει χρόνον πο-
λὺν καὶ οὐδόλως θὰ μᾶς ἔξυπηρτει ἀμέσως. Εἰς τὴν ὅλην μας
ἔρευναν ἐπροσπαθήσαμεν νὰ δείξωμεν τὴν γέννησιν κατ' ἀρ-
χὴν τῆς συνολικότητος, τῆς ισχύος ἐν τῇ ἐνώσει, καὶ τὰ στά-
δια ἀτινα αὐτη διὰ μέσου τῶν αἰώνων διηλθε, διὰ νὰ φιάσω-
μεν, σταματῶντες εἰς τὰ μεγάλα ίστορικὰ γέγονότα (Πλάτων,
Σόλων κλπ.) εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ 12ου αἰώνος, διότε ἥρχισαν
νὰ φέρωνται εἰς τὸ φῶς αἱ πρῶται πραγματικαὶ πλέον σινε-
ταιριστικαὶ ἐνώσεις τῶν ἀτόμων.

4. Ὁ Συνεταιρισμὸς κατὰ τὸν Μεσαίωνα.

Ἐρχόμεθα πλέον εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν διὰ νὰ ἐ-
ρευνήσωμεν ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 12ου αἰώνος. Νέαι ίδεαι καὶ
νέαι μεταρρυθμίσεις εἰσάγονται εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ οἰκονο-
μικὴν ἐπιστήμην. Ἐμφανίζονται χειροτεχνικαὶ δργανώσεις πε-
ριβεβλημέναι χαρακτηρια δημοσίου δικαίου. Αἱ ἐνώσεις αὐταὶ,
αἱ ἀλλοιούμεναι Συντεχνίαι, εἶχον ἀρκετὰς διμοιότητας μὲ
τὴν σημερινὴν μορφὴν τοῦ Συνεταιρισμοῦ. Ἡ ἔξωτερη κυρίως

δημοσία από την ίδια σχεδόν δημοσία μὲ τὸν Συνεταιρισμὸν τῆς σιγής αὐτῶν ήτο σχεδόν δημοσία μὲ τὸν Συνεταιρισμὸν τῆς σιγής αὐτῶν.

Ηγόραζον τὰς πρώτας ἥλας διὸ κοινὸν λογαριασμὸν καὶ ἐπίλουν εἴτα ταύτας, κατειργασμένας εἰς ἐμπορεύματα, διὰ τοῦτον πάλιν λογαριασμὸν, ὃς οἱ λειτουργοῦντες σήμερον Συνεταιρισμοὶ ἀγορᾶς καὶ πωλήσεως.

Διαφέρει δῆμος φιλικῶς ή Συντεχνία αὗτη εἰς τὴν ἔσω τετραγένειαν τῆς δραγάνωσιν, τῶν σημερινῶν Συνεταιρισμῶν. Σήμερον δικήν της δραγάνωσιν, τῶν σημερινῶν Συνεταιρισμῶν. Σήμερον ὁ συνεταιρισμὸς εἶναι ἐλεύθερος νὰ προσέλθῃ καὶ ἐγγραφῇ ὡς μέλος εἰς Συνεταιρισμόν τινα καὶ ἐλεύθερος πάλιν νὰ ἀποχωρίσῃ διποτεδήποτε ἐπιθυμήσει, ἐκπληρῶν ἐλαχίστας οἰκονομικὰς ὑποχρεώσεις. Τοῦνταντίον εἰς τὰς μεσαιωνικὰς ἔκείνας Συντεχνίας δὲ μεμονωμένος βιοτέχνης ήτο ὑποχρεωμένος νὰ ἐγγραφῇ εἰς τὰς δραγανώσεις αὐτάς. Ἐγγραφόμενος δὲ ἀπεριφάτῳ διόλοκληρος μὴ δυνάμενος νὰ ἀποχωρήσῃ ὅποτε ἥθελε. Μεγίστη δὲν διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἐλεύθερου τῆς σήμερον Συνεταιρισμοῦ καὶ τοῦ ἀναγκαστικῆς μορφῆς μεσαιωνικοῦ Συνεταιρισμοῦ.

Ἐν τῷ κατάναγκαστικῷ τούτῳ Συνεταιρισμῷ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν κατεῖχεν ἡ Πολιτεία. Ἐπρόκειτο ἐν ἄλλοις περὶ κρατικῶν τινῶν δραγανώσεων εἰς ἄς, ἐδεσμεύοντο μὲν τὰ ἀτομα, ἀπελάμβανον δῆμος δρισμένα τινὰ ὠφελήματα.

Ο συνεταιρικὸς οὔτος τύπος θεωρεῖται σταθμὸς ἔξελίξεως τῆς συνεταιρικῆς ίδέας καὶ τοῦ ἐν γένει πολιτισμοῦ, καθ' ὃτι εἶναι ἡ πρώτη φορὰ καθ' ἥν ἀρχίζει νὰ λάμπῃ δὲ φάρος τῆς δικαιοσύνης, ἡ πρώτη στιγμὴ καθ' ἥν ἀρχίζει νὰ ἀναγνωρίζεται ἡ ἀτομικὴ ἐργασία καὶ ὑπολογίζεται τὸ ἀτομον.

Υποβάλλεται μὲν τὸ ἀτομον εἰς πολυειδεῖς ὑποχρεώσεις ἀπέναντι τῶν δραγανώσεων εἰς ἄς ἀνήκει, διατηρεῖ δῆμος ἀμείωτα δρισμένα δικαιώματα, θρησκευτικά, κοινωνικά, πολιτικά, καὶ ἀστικὰ ἐν γένει, ἀτινα παρέχουν εἰς αὐτὸν μίαν ισότητα, μίαν δικαιοσύνην καὶ ίδιως μίαν ἀξιοσημείωτον προστασίαν πλησίον τοῦ δικαίου τοῦ ἴσχυροτέρου.

Ἐκτὸς δῆμος τῶν ἀνωτέρω συντεχνῶν ἀπαντῶμεν κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ ἄλλα εἴδη ἐνώσεων πολλὰς δημοιότητας ἐ-

χρονιῶν πρὸς τὸν σημερινὸν συνεταιριστὸν τύπον. Τοιούτου εἶδος εἶναι μερικοὶ Συνεταιρισμοὶ κτιστῶν ἐν Ἰταλίᾳ, τεροκόμων ἐν Ἐλβετίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ ἄλλαχοι. Οἱ συνεταιρισμοὶ κτιστῶν π.χ. ἀπετελοῦντο ἀπὸ ὅμαδας ἐργατῶν, οἵτινες μετέβαινον ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν καὶ εἰς τὸ ἔξωτερικὸν ἀκόμη, διὰ τὸ ἀναλάμβον ἐργολαβίκως τὴν οἰκοδόμησιν ἐκκλησιῶν καὶ ἄλλων ἐργῶν. Καρδις δὲ εἰς τὴν πολυχρόνιον καὶ στενὴν αὐτῶν συνεργασίαν κατώρθωνταν νὰ κατασκευάζουν ἔργα, λοιστοργήματα τέχνης, εἰς πολλὰ μέρη τοῦ κόσμου.

Μεγίστην σημασίαν ἔχουν ὡσαύτως, διὰ τὴν ιστορίαν τῆς συνεταιρικῆς ἔξελίξεως μερικοὶ τύποι Ρωσσικῶν συνεταιρισμῶν ἀλιέων, οἵτινες λειτουργοῦν εἰς τὰ στενὰ τοῦ Kertsch μεταξὺ Ἀζοφικῆς καὶ Μαντζής θαλάσσης. Τὰ στενά ταῦτα εἶναι πέρασμα ἰχθύων ἐκ τῆς μαζὸς πρὸς τὴν ἄλλην θάλασσαν. Ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς ἀλιείας εἰς τὰ μέρη αὐτὰ ἐνεργεῖται ἀπὸ πολλῶν αἰώνων συνεταιρικῶς. (Συνεταιρισμὸς Wathga). Συνεταιρικαὶ δῆμοις ἀνὰ δέκα ίδιως ἀτομα ἐκάστη ἀναλαμβάνονται ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἐνδός ἀρχηγοῦ, καλούμενου Ἀταμάνος, τὴν ἀλιείαν εἰς ὡρισμένας περιοχάς. Πάντες ἐργάζονται διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον τῆς δημάδος. Ὑπάρχει καταμερισμὸς ἐργασίας. Οἱ νεώτεροι ἐργάζονται εἰς βαρυτέρας ἐργασίας καὶ οἱ γεροντεροί καὶ ἀσθενεῖς εἰς ἐλαφροτέρας. Πάντα δῆμος τὰ μέλη λαμβάνονται ἵσην μερίδα κατὰ τὴν διανομὴν τῶν ἀλιευθέντων ἰχθύων, πλὴν τοῦ ἀρχηγοῦ, δοτικού λαμβάνει διπλασίαν ἡ τριπλασίαν μερίδα. Πολλάκις αἱ συνεταιρικαὶ αὗται δῆμοις ἐνοιμεναι ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἀγορὰν ἀλιευτικῶν πλοιαρίων, δικτύων καὶ ἄλλων εἰδῶν, ἀπαραιτήτων καὶ ἀναγκαίων διὰ τὴν ἐργασίαν των. Ἐπίσης αἱ ἐνώσεις αὗται δραγανώσεων καὶ ἀπὸ κοινοῦ πώλησιν ἰχθύων.

Διαφέρονται δῆμοις τῶν σημερινῶν Συνεταιρισμῶν καὶ αἱ Ρωσικοὶ αὗται ἐνώσεις. Τὰ μέλη τῶν Συνεταιρισμῶν τούτων δὲν εἶναι μόνιμα, οἱ δὲ Συνεταιρισμοὶ δὲν ἔχουν μόνιμον

τινὰ ἰδιοκτησίαν ἢ συμβίωσιν. Συνεταιρίζονται ὅμιλοι μερικῶν ἀτόμων καὶ προθαίνονται ἀπὸ κοινοῦ εἰς ὕρισμένας ἐπιχειρήσεις, μετὰ τὸ πέρας τῶν δρόσων διαλύονται. Πάντως ὅμως ἀνευρίσκονται εἰς τὰς συνεταιρικὰς ταύτας ὅμιλοις πλεῖσται ὅσα συνεταιριστικὰ στοιχεῖα.

Αἱ ἐπαγγελματικαὶ ὅμως αὗται δργανώσεις ἥρχισαν δλίγον κατ' ὀλίγον νὰ παρακμάζωσι καὶ ἔρχομενα εἰς τὸν 17ον αἰῶνα δόποτε νέος σταθμὸς κοινωνικούκονομικῆς ἀντιλήψεως σημειοῦνται. Νέων μεταρρυθμιστικαὶ ἰδέαι ρίπτονται εἰς τὸ πεδίον τῆς συνεταιρικῆς ἑξελίξεως. Ἀναφαίνεται νεωτέρα συνεταιρικὴ μορφὴ ἢ λεγομένη ἐπιχείρησις (entreprise). Κατ' αὐτὴν λαμβάνει χώραν σύμβασις μεταξὺ ἐνὸς ἢ πλειόνων κεφαλαιούχων, οἵτινες παρέχουν τὸ κεφάλαιον, τὴν γῆν, τὰ ἔργα-λεῖα ἢ πολλάκις καὶ τὰ τρία ὅμοι ἀφ' ἐνός, καὶ ὅμιλος ἢ ὅμιλοι προλεταρίων, ἀκτημόνων γεωργῶν ἀφ' ἐτέρου, οἵτινες ὡς μόνον κεφαλαιον παρέχουν τὴν ἔργασίαν αὐτῶν. Λαμβάνει χώραν δηλονότι σύμβασις μεταξὺ κεφαλαίου καὶ ἔργασίας.

Ἐν τῇ συμβάσει ταύτῃ ἡ Κλασικὴ Σχολὴ βλέπει τὸν πραγματικῶς ἐλεύθερον Συνεταιρισμόν. Ὁ ἔργατης, πρεσβεύει ἡ Σχολὴ αὐτῇ, εἶναι ἐλεύθερος νὰ σταθμίσῃ τοὺς ὅρους τῆς συμβάσεως καὶ ἐὰν δὲν ἀρέσκεται νὰ προσφέρῃ τὰς διὰ τῆς συμβάσεως ταύτης ἀναληφθείσας ὑποχρεώσεις του, δύναται ὅταν θέλῃ νὰ ἀποσυρθῇ τοῦ Συνεταιρισμοῦ τούτου, ζητῶν καλυτέρευσιν τῆς τύχης εἰς ἄλλας ἐνώσεις.

Λησμονεῖται δῆτα κατὰ τὴν σύμβασιν ταύτην, ἡτις δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων μερῶν, δῆτα ὁ ἔργατης προσερχόμενος δὲν ὑθεῖται ἀπὸ τίποτε ἄλλο εἰμὴ ἀπὸ τὴν ἑξασφάλισιν τοῦ ἐπιουσίουν. Ἡ ἴστορία δηλαδὴ ἐπαναλαμβάνεται ἐν τῷ προσώπῳ τῶν ἀτυχῶν τούτων πλασμάτων, ἀτινα ὡς ἄλλοι εἴλιθες μισθώνουν τὴν προσωπικήν των ἔργασίαν εἰς τὸν κεφαλαιούχον. Διότι ἐὰν οἱ ἔργαται εἶναι πράγματι συνεταιρίοι διὰ τὴν πραγματίην, ἐν τῇ συμβάσει ταύτῃ, οὐδεμίαν ἔχοντι σύμβασιν κεφαλαίου καὶ ἔργασίας ν' ἀποσύρεται. Ἀλλὰ ποιος

σεως, πολλῷ δὲ μᾶλλον, εἰς τὰ ἐκ τῆς παραγωγῆς προερχόμενα κέρδη.

Εἶναι ἡ περίοδος κατὰ τὴν δρόσιαν ἀρχίζουν αἱ φιλελεύθεραι ἰδέαι νὰ ἔξαπλονται.

‘Ο ἀτομισμός, τὸ προτὸν τοῦτο τῆς Φιλελευθέρας Σχολῆς τοῦ Adam Smith δὲν διαβλέπει πλέον τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἀτόμου εἰς τὴν ὁργάνωσιν, εἰς τὴν ἐνώσιν, εἰς τὸν Συνεταιρισμόν, ἀλλ' εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν.

‘Ελευθερία γενικῶς εἰς τὸ ἀτομον, λέγει ἡ Σχολὴ αὐτῇ, διότι τότε μόνον θὰ δυνηθῇ τοῦτο νὰ ἔξενορῃ τὴν καλλιτέραν μελλοντικὴν ὁδὸν εἰς τὸ πεδίον τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως.

‘Εδῶ δῆμος είναι τὸ πρόβλημα τὸ δρόποιον καλούμενο νὰ λύσωμεν. Λησμονοῦνται ἡ μᾶλλον ἀγνοοῦνται τὰ ὠφέλη μιᾶς ἀληθιοῦς συνεταιρικῆς δργανώσεως. Τὸ ἀτομον δὲν ὑποτάσσεται εἰς τὴν διότητα, ἀλλ' ἀνυπεράσπιστον δίπτεται εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, μὴ ἔξαναγκαζόμενον πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῆς Πολιτείας, ἡτις παύει πλέον νὰ ἀναμιγνύεται εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀτόμων.

Εἰς τὸ σάλπισμα τοῦτο τῆς Κλασικῆς Σχολῆς ἔρχεται ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις νὰ δώσῃ μεγαλυτέραν ἀκόμη ἐντασίν. Ἀκολουθοῦν αἱ μεγάλαι ἡμέραι τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς ἀριστοκρατίας ἀγῶνος καὶ τὸ ἀτομον διογύχως δίπτεται εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας. Εἶναι ἀγῶν ἐπικρατήσεως. Ὁ λαὸς δστις ἐπὶ αἰῶνας διοκλήρους ἐστένοζεν ὑπὸ τὸ πέλμα τοῦ δυνάστου, ἔγείρεται εἰς μίαν ἀπεγνωσμένην προσπάθειαν ν' ἀποκτήσῃ ἵστητα. Ἱστήτα δῆμος ἡτις δὲν πραγματοποιεῖται. Ἱστήτα ἡτις μετατρέπεται εἰς μίαν νίκην μιᾶς καὶ μόνον τάξεως, τῆς ἀστικῆς τοιαύτης. Ἐπικρατοῦν οἱ ἵσχυροτέροι καὶ συνεπῶς τὸ δίκαιον τοῦ ἵσχυροτέρου ἐμφανίζεται καὶ πάλιν ἐπὶ σκηνῆς.

‘Αλλὰ ἂς εἴδωμεν καὶ ἐν τῇ πραγματικότητι, ὑπῆρξεν δηντως ἐλεύθερος δ ἔργατης ἀποκτήσας εὐθὺς ἀμέσως τὴν ἀνεξαρτησίαν, ἦν ἐθέσπισε ὡς ἀρχὴν ἡ Φιλελευθέρα Σχολὴ; Ναί, δ ἔργατης ἦδυντο ἐὰν δὲν ἡρέσκετο εἰς τὴν ἐτεροβαρῇ ταύτην σύμβασιν κεφαλαίου καὶ ἔργασίας ν' ἀποσύρεται. Ἀλλὰ ποιος

φὰς ἔξησφάλιζε εἰς τὸν ἐργάτην τοῦτον καλυτέρους ὅρους ζωῆς;

Ποῖος θὰ ἐπέβαλλεν εἰς πάτρωνα ἐργοστασιάχην νὺν προσφέρῃ εἰς τὸ δυστυχές τοῦτο ράκος τῆς ἐργασίας καλυτέρους ἀμοιβὴν τῶν κόπων του; Μήπως τούλαχιστον ὑπῆρχε κρίσις ἐργατικῶν χειρῶν; Τοῦνναντίον εἰς τὰς ἐποχὰς ἐκείνας αἱ ἐργατικαὶ χειρες ἥσαν πλεονάζουσαι. Ὑπῆρχε ἀφθονία ἐργατικοῦ προσωπικοῦ, ὑπῆρχε πεῖνα καὶ κρίσις ἐργασίας, οὐχὶ δὲ καὶ κρίσις ἐργατικῶν χειρῶν. Πόθεν θὰ ἔζητει ὁ μεμονωμένος οὗτος ἐργάτης ὑποστήριξιν, λέγει δὲ Jhon Stuart Mill; "Ἐκ τῆς ὅμαδος του, ἐκ τοῦ Συννεταιρισμοῦ δηλονότι εἰς ὃν ἀνήκει; Άλλὰ τοιοῦτος δὲν ὑπῆρχεν. Ὑπῆρχε μόνον μία ἑτεροβαρής σύμβασις κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, κεφαλαιούχου καὶ ἐργάτου καὶ τίποτε περισσότερον. Διότι δὲ φιλελευθερισμὸς ἐργάτου καὶ τίποτε περισσότερον. Διότι δὲ φιλελευθερισμὸς ἐργάτου δὲν διέβλεπε πλέον, ὡς εἴπομεν, εἰς τὴν δργάνωσιν τῶν ἀτόμων τὴν εὐτυχίαν τῆς ὅμαδος, ἄλλὰ εἰς τὴν δέσμευσιν αὐτῶν.

"Η Πολιτεία, ἡτις τὸν μεσαίωνα συνεκέντρωνε ἀπασαν τὴν ἔξουσίαν τῶν ἐπαγγελματικῶν δργανώσεων εἰς χεῖος αὐτῆς, σήμερον κατὰ τὴν Κλασικὴν Σχολὴν πρέπει νὰ ἀπέκη τῆς ὀναμίεως εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἀτόμων. Τὸ ἀτομον μόνον πρέπει νὰ ἔχει, λέγει δὲ Adam Smith, τὴν ὅδον τῆς εὐτυχίας του. "Άλλα πῶς θὰ ἥδυναντο οἱ μεμονωμένοι ἐκεῖνοι ἐργάται ὡς ἀτομα λαμβανόμενα νὰ ἀνταπεξέλθουν εἰς τὸν ἄντιον ἐναντίον τοῦ κεφαλαίου ἀγῶνα; "Ηρχισαν, ὡς κοὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, νὰ κινοῦνται ἀπασι αἱ ἐργαζόμεναι τάξεις, ἐναντίον τῆς ἀριστοκρατίας, ἐναντίον τοῦ κατέχοντος. Άλλὰ διάτον τῆς ἀριστοκρατίας, ἐναντίον τοῦ κατέχοντος. Άλλα διάτον αὐτὸς ήτο ἀγῶν ἀνοργάνωτος, ἀγῶν μίσους, ἀγῶν ἐκδικήσεως καὶ ἀλληλοεξοντώσεως.

Τὸ ἀτομον οὕτω ἥρχισε καὶ πάλιν ν' ἀνέρχεται τὸν Γολγοθᾶν τῆς δυστυχίας. "Ο πάτρων ἵσως νὰ ἥλλαξε, ἀλλ' αἱ συνηπίαι τῆς ἐργασίας ἔμειναν αἱ αὐταὶ ἥ καὶ ἐχειροτέρευσαν. Καὶ θῆκαν τῆς ἐργασίας ἔμειναν αἱ αὐταὶ ἥ καὶ ἐχειροτέρευσαν. Καὶ ἐνῷ τὰ βαλάντια τῶν ἐργοδοτῶν ἐπαχύνοντο διὰ τῆς ἀπομνησῆς τοῦ ἐργατικοῦ αἵματος, δὲ ἐργάτης, δὲ κύριος μοχλὸς τῆς ἐπιχειρήσεως πάρογκονίζετο. Πένης καὶ ἀνίσχυρος ἐφέρετο φαγαδαίως, ἀπὸ καταστροφῆς εἰς καταστροφήν.

Χωρὶς δῆμος νὰ παριστέλευμεν τα καταστροφῆς την ἀνθρωπότητα ἀποτελέσματι τοῦ ἀτομισμοῦ του προσωπικοῦ αὐτοῦ τῆς ἀγαλινώτου οίκουνουμες τῆς Φιλελευθερίας Σχολῆς, ἀναλογιζόμενοι πρὸς στιγμὴν τὴν ἀνθρωπότητα τούτην πρὸ τῆς ἐκδηλώσεως τῶν ἀτομιστικῶν ιδεῶν τῆς Σχολῆς ταύτης, ἐὰν βέβαιως ἔχαιρεσμεν. Ιερακὸς πως, τις γοργες ἐκείνας εἰς ἡς ίδρυθησαν αἱ προσαναγροτείαι αἱ θεοσίου Δικαίου συνεταιριστικαὶ δργανώσεις, διποὺς ἡτο τὰ κακεῖσματα τοῦ δικαίου τοῦ ισχυροτέροις ἢ ὀντότητης τοῦ ἀτομον δὲ ἀτόμον λαμβανομένον κατέστη ἀξιοθρήνυτος. κατιστέμεν εἰς πολλὰς χώρας καὶ αὐτῆς τῆς ὑποστάσεως τοῦ ιτιγούς. Ήτο ἐναλογισθῶμεν, λέγομεν, πρὸς στιγμὴν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς δονκεμπορίας τῆς φρίκης καὶ τῆς καταστροφῆς δεν δυνατότερον νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὰς περὶ ἀτομισμοῦ θεωρίας τῆς Κλασικῆς Σχολῆς ἔπικεπτέρας τινὰς κρίσεις.

Τὸ γεγονός βέβαια είναι δτι τὸ δίκαιον τοῦ ισχυροτέρου ενδίσκεται εἰς στενωτάτην συγγένειαν πρὸς τὸν ἀτομισμόν ἀλλ' ὁ ἀτομισμὸς καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, διὰ τὴν ἐμαντεσθησαν οἱ δπαδοὶ τῆς Φιλελευθερίας Σχολῆς τοῦ Smith δει εἶχε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰδνοῖς παρὰ ἀγαθὴν προσαίρεσιν. Δὲν ἐνδιειργούντο πάμπο διὰ τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος οἱ πρώτοι ἐκεῖνοι μαζῆται τοῦ Adam Smith, μιμούμενοι πρὸς τοῦ τὸν διδάσκαλόν του Πράγματι δι φιλελευθερισμὸς τῆς Κλασικῆς Σχολῆς ἐπέτρεψε εἰς τὸν ἐργάτην τὸ πρῶτον νὰ διεκδικήσῃ τὴν φιλοκίην αἵτινη ἀνεξαρτητησίαν.

"Άλλα καὶ ἐὰν ἀπόμι ὁ ἀτομισμός, τὸ προϊόν αὐτοῦ τῆς Φιλελευθερίας Σχολῆς, ἔφερε καταστρεπτικά ἀποτελέσματι διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, παρ' ὅλας τὰς ὑπὲρ τοῦ ἀντιθέτορ δοξαπότεις ποιητῶν ἐπιφανῶν παλαιοτέρας καὶ νεωτέρας ἐποχῆς κοινωνιολόγων, λαμβανομένοι διμως ἀπὸ μιᾶς ἀλλης πλευρᾶς, ὅλως ἀντιθέτου, βλέπομεν δτι παροντάζει μεγίστην εἰεργετικὴν ἀπήχησιν διὰ τὴν καθόλον ἀνάπτυξην τῶν νεωτέρων κοινωνικῶν ιδίων ἀντιλήψεων, αἵτινες ενδρύτατα ἔχουν κατηχίσει τελευταία ἔτη τὰς μάζας τῆς ἐργαζομένης, τόσον σκλητὰ τελευταία ἔτη τὰς μάζας τῆς ἐργαζομένης.

ρά, ύπό τὸν κεφαλαιοκρατικὸν ζυγόν, τάξεως. "Οπως ἡτο ἐπόμενον, ή ἐντατική αὕτη καλλιέργεια τοῦ ἀτομισμοῦ, ἐπροκάλεσε τὴν πλέον ἔντονον ἀντίδρασιν, δταν, κατὰ τὰ μέσα τοῦ περασμένοι αἰώνος, ή ἐξέλιξις τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ή διαμόρφωσις μεγάλων προβλημάτων διὰ τὰς ἐργαζομένας καὶ πιεζομένας μάζας, ἥρχιζε νὰ ἐμφανίζῃ τὰ καταστρεπτικὰ ἀποτέλεσματα τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ἀτόμου. Καὶ δὲν ἡτο κατόλου τυχαῖον τὸ γεγονός ὅτι ὁ Κοινωνισμὸς ἀνεπτύχθη δαγδαίως εἰς τὰς χώρας ἐκείνας δπον ή λατρεία τοῦ ἀτόμου ἀνυψώθη εἰς ἓνα ὑστερικὸν παραλογισμόν, εἰς μίαν προσβλητικὴν προκλητικότητα διὰ τὸ σύνολον.

Εἰς τὰ ὑπάρχοντα κοινωνικὰ καθεστῶνα, τὰ δποῖα δὲν εἶναι παρὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὑπερτροφικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀτομισμοῦ τῆς Φιλελευθέρας Σχολῆς, συντελεῖται σήμερον ή μεγίστη καταδυνάστευσις τῶν ἐργαζομένων τάξεων. Εἰς τὰ ἀστικὰ αὐτὰ καθεστῶτα δὲν λαμβάνονται καθ' δλοκληρίαν ὑπ' ὅψιν, οὔτε τὸ μέγεθος τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀτόμου, οὔτε ὁ βαθμὸς τῆς συμβολῆς αὐτοῦ εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν. Λαμβάνεται μόνον ὑπ' ὅψιν δ βαθμὸς τῆς ἔξουσίας, τῆς κυριαρχίας τῶν ἰσχυρῶν ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων. Θὰ εἴπουν ὅμως τινές: Σήμερον εἰς τὸ σημεῖον ποὺ ἔφθασεν ὁ πολιτισμός, διὰ τῶν παντοίων ἐφευρέσεων καὶ ἀνακαλύψεων ὑπάρχει ἀκόμη ἐκμετάλλευσις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἀνθρωπὸν; Δυστυχῶς ὑπάρχει. Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι αἱ ἐποχαὶ τῆς δουλεμπορίας καὶ σωματεμπορίας παρῆλθον, παρὰ τὴν ὑπερτροφικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ αἰσθήματος τῆς εὐσπλαχνίας καὶ φιλανθρωπίας, παρὰ τοὺς διαφόρους εὐεργετικοὺς νόμους, οἵτινες λαμβάνονται διὰ τὰς ἐργαζομένας τάξεις, παρ' ὅλα αὐτά, λέγομεν, ὁ ἀνθρωπὸς δὲν ἀπέκτησε τὴν φυσικὴν ἐκείνην ἀνεξαρτησίαν ήτις ἐπιτρέπει εἰς αὐτὸν νὰ διαθέτῃ ἔκαυτὸν κατὰ βούλησιν. Μένει ἀκόμη δοῦλος, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ πάτρωνος κεφαλαιοκράτου.

"Ἐπὶ τῶν ἐργιπίων ὅμως καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ φιλελευθερισμοῦ, τοῦ ἀτομισμοῦ, πραγματικὸν κάτοπτρον τῶν

δποίων εἶναι, ως εἶπομεν, τὰ σημερινὰ κοινωνικὰ καθεστῶτα, ἔρχεται ὁ Σοσιαλισμὸς ως δεσπόζοντα καὶ κυρίαρχος δύναμις νὰ ἐγίρῃ τὸ πλέον σταθερὸν οἰκοδόμημα διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν ἐργαζομένων κατωτάτων κοινωνικῶν τάξεων.

5. Τελευταία φάσις τῆς συνεταιριστικῆς ἐξελίξεως.

Ἐκ τῶν ἀρχῶν τοῦ σοσιαλισμοῦ πηγάδουν περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσις ἐκαπονταετηρίδος αἱ ἀντιλίψεις τῆς νεωτέρας, Θετικῆς, λεγομένης Οἰκονομολογικῆς Σχολῆς, τῆς Σχολῆς ἐκείνης ήτις τόσον σοβιαρὰ ἐπηρεάσθη, ως γνωρίζομεν ἐκ τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας, ἐκ τῆς ίδεολογίας τῆς καθιερωθείσης διὰ τῶν ἀρχῶν τῶν γερμανῶν σοσιαλιστῶν Marx καὶ Engels (1).

Γνήσιον ἥδη προϊόν, ἐμέσως μὲν τῆς σοσιαλιστικῆς κοινωνιστικῆς ἀντιλίψεως, ἀμέσως δὲ τῆς προαναφερθείσης Θετικῆς Οἰκονομολογικῆς Σχολῆς, παρουσιάζεται διὰ πρώτην ἥδη φοράν εἰς τὸν δρίζοντα δ Συνεργατισμός, ή πραγματικὴ δηλαδὴ συνεταιριστικὴ ἐμφάνισις τῆς μάζας, δ πραγματικὸς πλέον Συνεταιρισμός, δστις ἐνεφανίσθη, ως θὰ ἴδωμεν εἰς ἄλλα κεφάλαια, εὑρύτερον ἐρευνώντες τὰ τῶν Συνεταιριστικῶν Σχολῶν, περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰώνος, ευθὺς ως αἱ σοσιαλιστικαὶ κοινωνιστικαὶ ἀντιλίψεις ἥρχισαν ν' ἀναπτύσσωνται καὶ κατηχοῦν τὰς προληταιριακὰς μάζας, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ εἰς τὰ πεδία τῆς οἰκονομίας τὴν ἀναπτυχθεῖσαν κεφαλαιοκρατικὴν σύνθεσιν τοῦ σημερινοῦ οἰκονομικοῦ βίου.

Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην συνεταιριστικὴν φάσιν δ ἐργάτης ἐκλαμβάνεται ως πραγματικὸς πλέον μέτοχος εἰς τὴν παραγωγὴν, τὴν διεύθυνσιν καὶ τὴν διανομὴν τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν. 'Ο ἐργάτης, εἰς τὴν γνησίαν ταύτην συνεταιριστικὴν ἔνωσιν, τυγχάνει πραγματικὸς κύριος τῶν ὀφελημάτων, ἀτινα προσπάτουν ἐκ τῆς τοιαύτης διαδικῆς προσπα-

(I) Οι γνωστοὶ ίδρυται τοῦ 'Επιστημονικοῦ Σοσιαλισμοῦ.

θείας.⁹ Ο ἐργάτης, εἰς τὴν συνεταιρικήν ταύτην ὅμαδα, ἔχει πραγματικὴν πλέον συναίσθησιν καὶ συνείδησιν ὅτι μετέχει ἔργου ὅμαδικου (collectif) καὶ ὅτι ἐργάζεται διὰ τὸ σύνολον τὸ δποῖον πάλιν σύνολον ἐργάζεται διὰ τὸ καλὸν καὶ συμφέρον τοῦ μεμονωμένου αὐτοῦ ἀτόμου.

Ὑπέταξεν ὅθεν ὁ Συνεταιρισμὸς τὸ ἀτομον εἰς τὴν ὄλοτητα ἀλλὰ διετήρησε, τὸ αὐθυπόστατον τοῦ μέλους, τὴν ἀτομικὴν τούτεστιν ἑλευθερίαν αὐτοῦ, οὐδόλως ἀπορροφούμενην καὶ ἔξαφαντιζομένην ἀπὸ τὴν ἔνωσιν.

Ο Συνεταιρισμὸς οὗτος ὅστις εἶναι, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὁ πρῶτος πραγματικὸς συνασπισμὸς εἰς ὅμαδα τῶν ἐργαζομένων ἀτόμων, ἡ πρώτη μορφὴ τὴν δποίων ἐλαβον αἱ ἐλεύθεραι σοσιαλιστικαὶ ἀλήθειαι τῆς Θετικῆς Οἰκονομολογίας Σχολῆς, δὲν εἶναι παρὰ σύμβασις ἐργατῶν, οἵτινες παράγουν διὰ τῶν ἴδιων αὐτῶν δυνάμεων καὶ μέσων καὶ πφὸς ἴδιον ἀποκλειστικῶς λογαριασμὸν. Τὸ πίστημα τοῦτο ἔχει ὡς ἀποκλειστικὴν ἴδεολογίαν τὴν κατάργησιν τῆς ἐκμισθώσεως τῆς πρωταρκῆς ἐργασίας, τῆς ἀλλως λεγομένης μισθαρνίας (salariat) καὶ ἐπομένως τὸν πλέον κοινωνικοστιχιον καὶ ἔξανθρωπιστικὸν σκοπόν. Συνενοῦνται αὐταὶ αὗται αἱ κατώτεραι κοινωνικαὶ τάξεις, ἵνα ὑπὸ τὸ ἔμβλημα τῆς ἔνωσεως πραγματοποιήσουν τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεώς των. Ο ἐργάτης εἰς τὴν ἔνωσιν ταύτην, παράγων ὡς ἀνεξάρτητον πλέον στοιχεῖον —ο Συνεταιρισμὸς διατηρεῖ ὡς ἐλέχθη τὸ αὐθυπόστατον τοῦ μέλους —ἀποβλέπει εἰς τὴν ἴδιαν αὐτοῦ καὶ τῆς ὀλότητος εὐμάρειαν.

* *

Αὗτὴ λοιπὸν ἥτο ἡ συμβολὴ τῶν Συνεργατικῶν¹⁰ Οργανώσεων εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τῶν κατωτάτων κοινωνικῶν τάξεων, μέχρι τῆς κηρύξεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου κατὰ τὸ ἔτος 1914. Ληξάσης δημοσίου τῆς παγκοσμίου συρράξεως, τῆς συρράξεως ἐκείνης, ἥτις ἔφερε ἀνυπολογίστους καταστροφὰς καὶ μίαν πρωτοφανῆ παγκόσμιον οἰκονομικὴν ἔξαθλίωσιν, αἱ συνθῆκαι τῆς ζωῆς μετεβλήθησαν ἐκ θεμελίων. Ἐδημιουργήθη δι' ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα μία νέα τάξις πραγμάτων. Μία

κατάστασις ἀπείρως χειροτέρα ἐκείνης τῆς πρὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου.¹¹ Ο βαθμὸς τῆς κυριαρχίας τοῦ ἀτόμου, δ ἀτομισμὸς καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς μάζης, η ὑπήθη εἰς βαθμὸν ἀπεριόριστον. Στοιαταὶ ἀνέργων πένονται, στερούμεναι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου. Πλούτη δημοσίης καὶ ὑπέρογκα κέρδη συστρεύονται εἰς χείρας ὀλίγων, εἰς χεῖρας τῶν ἐπιτηδείων ἐκμεταλλευτῶν τοῦ αἵματος τῶν ἐργαζομένων τάξεων.

Τὸ ἐργαζόμενον δημοσίο ἀτομον τῆς σήμερον δὲν εἶναι πλέον τὸ ἀμόρφωτον καὶ ἀξεστον ἀτομον τῶν προπολεμικῶν ἐτῶν, ἡ εὔκολος ἐκμετάλλευσις τῶν κεφαλαιοκρατικῶν τάξεων.¹² Ο παγκόσμιος πόλεμος ἐξύπνησε καὶ ἀναζωογόνησε τὸ περὶ ὑπάρχεως συναίσθημα τῶν ἀτόμων. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου αἱ νέαι γενεαὶ ἀντελήφθησαν ὅτι τὸ μέλλον μιᾶς κώρας ἔγκειται, οὐχὶ πλέον εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ τῆς καταστροφῆς τῶν συνομοίων των, ἀλλ ἐπὶ τὴν ἐσωτερικὴν εὐημερίαν, εἰς τὰ οἰκονομικὰ πλέον πεδία.

Ἐκ τῆς τέφρας δηλαδὴ καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ παγκόσμιου πολέμου, ἐπορόβαλε μία νέα ἀνθρωπότης, μὲ νέα αἰσθήματα, μὲ νέον θάρρος. Τὸ ἐργαζόμενον ἀτομον ἥγονησε πλέον ὅτι ἐπὶ τῆς γῆς ἔχει οὐχὶ μόνον ὑποχρεώσεις, ἀλλὰ καὶ δικαιώματα. Δικαιώματα μάλιστα τοιαῦτα, ἀτινα οὐδεὶς δικαιοῦται νὰ καταπατήσῃ.

Οἱ διὰ παντούν, δημοσί, ἀνηθίκων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μέσων πλουτίσαντες κεφαλαιοκράται, οἱ σήμερον κατέχοντες τὸν πλοῦτον καὶ τὰ οἰκονομικὰ ἀγαθά, ἀλλέως πως ἐρμηνεύοντες τὰ δικαιώματα αὐτῶν ἀπέναντι τῶν ἐργαζομένων μαζῶν, ἔρχονται εἰς σύγκρουσιν συμφερόντων πρὸς αὐτάς. Μεταξὺ δὲ τῶν διαμαχομένων εἰς τὸν ἔξοντωτικὸν αὐτὸν ἀγῶνα θὰ ὑπερισχύσουν ἐκεῖνοι οἱ δποῖοι διαθέτουν περισσοτέρας ὑλικὰς καὶ ἡθικὰς δυνάμεις.

Ἡ τοιαῦτη δημοσί διάταξις τῶν πραγμάτων διφείλεται εἰς φυσικοὺς καὶ ἀναλλοιώτους νόμους; Ο χωρισμὸς καὶ ἡ διάκρισις τῶν ἀνθρωπώπων εἰς πλουσίους καὶ πένητας, εἰς κατέχοντας καὶ μὴ κατέχοντας, εἶναι φυσικὴ ἀπόρροια καὶ ἀναγκαία; Ἀσφαλῶς δχι.

Και δέτι μαρτυρούμενοι διὰ τοῦ ὄποιον αἱ μαστιζόμεναι τοῖς
τοῦ θεοῦ πράξεις ταῖς νησιώδεσιν νῦν ἔχειλον τῆς νοσηρᾶς
τοποθεσίας· Και δέτι μαρτυρούμενοι τῷ ποτοῖς ἐκεῖνο τὸ ὄποιον
τοποθεσίας ἔργοτος δε τὸ ἴδιον τοῦ κατορθώσης, ἀπασιὶ ἡ
τραπεζή τῆς τοῦ ποτοῦ λαμπροτομένη, νῦν τὸ κατορθώση;
Λατρεῖαν δέ τοῦ ποτοῦ λαμπροτομένη, νῦν τὸ κατορθώση;

Αντέλιμφθησαν αἱ ἐργαζόμεναι τάξεις ὅτι μόνον ὁ Συνε-
ταιρισμός, ἡ διαρκῆς δημόσιη αὐτὴ στενὴ συνεργασία, τὸ γνή-
σιον αὐτὸν προϊόν τῆς Σοσιαλιστικῆς Σχολῆς τῶν συνεταιρικῶν
ἴποστούλων τῆς παρελθόντος ἐκατονταετηρίδος, εἶναι ἵκανὸν
νῦν ἀναρριζόμενον τοῦτον τοῦτον τὸν ὄποιον οἰκονομι-
κὴν ὄντοτητην τῶν μεγάλων κεφαλαιοκρατικῶν τάξεων.

Εἰς τὸν ὄρβοντα λοιπὸν τῆς τόσον σκληρὰ καταπιεζομέ-
νης ἀνθρωπότητος προβάλλει καὶ πάλιν, διὸ πρὸς στιγμὴν χάρις
εἰς τὸν καταστρεπτικὸν εὐφωπαῖκὸν πόλεμον ἀδρανήσας, Συνε-
ργατισμός, τὸ γνήσιον αὐτὸν τέκνον τῆς ἑνώσεως τῶν κατωτέ-
ρον κοινωνικῶν στρωμάτων, μὲ πρόγραμμα ὅπως, διὰ τῆς
κατόλου ἀναδημιουργίας τῆς ἀνθρωπότητος, θέσει δριστικὸν
φραγμὸν εἰς τὴν διαίρεσιν τῆς κοινωνίας εἰς κεφαλαιοκράτας.
Διφέντες, καὶ εἰς προλεταρίους ἀφ' ἔτερου καὶ συμφιλιώσει τοὺς:

δύο αὐτοὺς φυσικοὺς μοχλοὺς τῆς παραγωγῆς, τὸ κεφάλαιον
καὶ τὴν ἐργασίαν. Ναί, τὸ κεφάλαιον καὶ τὴν ἐργασίαν τὰ δ-
ποῖα, ὡς λέει ὁ Gide, εἶναι δύο στοιχεῖα τόσον στενῶς συνν-
φασμένα πρὸς ἄλληλα, ὥστε ἐλλείποντος τοῦ ἐνδός ἀδυνατεῖ νῦν
ὑπάρξῃ τὸ ἔτερον. Καὶ οὕτω διὰ τῆς συμφιλιώσεως ταύτης
πραγματοποιεῖται τὸ πρῶτον βῆμα διὰ τὴν μελλοντικὴν συνε-
ταιρικοποίησιν ἀπασῶν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τῆς
ὑφηλίου, εἰς μίαν ἰδεώδη κοινωνίαν, τὴν κοινωνίαν τοῦ δικαίου
καὶ τῆς ἴσοτητος.

Ίδον λοιπὸν ἡ αἵτια ἔνεκεν τῆς ὄποιας προβάλλει ὁ Συνε-
ταιρισμὸς ὡς ἡ κοινωνικὴ ἐκείνη ἀνάγκη, ἥτις προώρισται μέγι-
στον ὁρόν νὰ διαδραματίσῃ εἰς τὴν ἔξελιξιν τῆς ἀνθρωπότητος.
Ίδον ὁ λόγος διὰ τὸν ὄποιον ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ εἰς
ἐποχὴν καθ' ἥν ἐγεννήθη τὸ δίκαιον τοῦ ἴσχυροτέρου, οἱ ἀν-
θρωποι μετ' εὐλαβείας καὶ πλήρεις ἐλπίδων, ἀπέβλεψαν πρὸς τὰ
συνεταιριστικὰ ἰδεώδη. Ίδον διατὶ ἡ συνεταιριστικὴ αὐτὴ ἰδεολο-
γία ἐμψυχώνει τοὺς Συνεταιρισμοὺς τῶν ἐργατῶν καὶ ἰδοὺ τέλος
διατὶ τὸ ὅητὸν «ἴσχυς ἐν τῇ ἑνώσει», τὸ ὄποιον εἶναι διαμέλιος
λίθος ἐπὶ τοῦ ὄποιον στηρίζεται ὀλόκληρον τὸ συνεταιριστικὸν
οἰκοδόμημα, ἐφαρμοσθὲν ὁπουδήποτε καὶ παρ' οἰωνδήπτε εξ-
φερε θαυμάσια ἀποτελέσματα.

Ειναική και ορισμός του Συνεταιρισμού

Είναι απόλυτη διάθεση τούτη να μην θεωρηθεί περιορισμένη στην απειρότητα της συνεταιριστικής διάστασης όπου αυτή έχει επεκτείνει την ιδέα της ανθρώπινης αγαπητικότητας, κοινωνικότητας, ανθρωπιάς, καθώς τα τέλη της πλευράς διαθέτει η ίδια πολλά κάτια γενετικής λαζανιά.

Κατά την παρούσα περίοδο το κεφάλαιον τούτο δεν είναι πλέον συντομότερη άστραγαλος των αρχέων του Συνεταιριστικού ζεύγους, αλλά τούτο περιλαμβάνει μεταξύλεπτην παραγωγιστικότητα. Εκεί παρατητικότητα παραπέμπει στην ίδια έργατην παραγωγήν μεταξύ των μεταναστών προσεκτικά. Έπειτα δύος: της συνεταιριστικής ίδεας, οικονομικής παραγωγής μεταξύ των πειραιών αιδίνη έργανευσθητην παραγωγιστικήν παραγωγήν αυτής. Ένθα τις παραγωγές της αποτίθενται περι βάλων τιδών πετέλειτα είς την παραγωγή της ιδέας διαπρεψάντων.

Παρατητικός πόρος της συνεταιριστικής ίδεας θα ήταν απόστραγγαλισμένης έξι μικρός την έρευνάν μας. Όντας στάχτη την παραγωγή και πράγματοι έπολογισταί, ένθουσιαδεις παραγωγής, αλλιών μεταρρυθμιστικά, θεωρητικοί μὲν εύλογοις έπειτας αλλιών μεταρρυθμικοί πρακτικοί, ανθρώπων που μάζευσαν την Συνεταιρισμόν την σωτηρίαν της άνθρωποποίησης στην διεύρυνση της πολιτικής θεραπείας καθίστηκε κοινωνικήν αστέγων και άστεγων, αλλιών γεγονότων και διάλογοι οι δύοι οι παραγωγής έργων μέσο των πολλάς μεταρρυθμιστικάς πλευράς παραγωγής και συνειδήσης απλοτού, δύοι αύτοί με παραγωγήν απειλητικοποιούσται εἰς την συνεταιριστικήν αντήγεν παραγωγήτην είναι, δύοι αύτῶν ταξ γνώμας νὰ μάκολουν θήσην.

(1) Τας ανταρτήνες τῶν περισσοτέρων διλοδατῶν προσωπικοτήτων παρέβησαν σε τῆς αντολογίας τῶν Συνεταιρισμῶν τοῦ διαπρεποῦς Γερμανικού Επαναστημάτου; Dr. V. Totschianz.

Η συνεταιριστική ίδεα είναι τόσον εύρεια καὶ ἐγκλείει ἓν ἑινατῇ τοσαύτῃ ἀπειρόν την ονοματείαν, ὥστε είναι ἐπόμενοναὶ ἀπόψεις τῶν ἔκαστοτε μὲ τὰ συνεταιριστικὰ ἀποκληθέντων νὰ διέστανται. Εἰς τὴν ποικιλίαν ἀλλωστε τῶν ἐπιστημόνων τούτων ἀνταποκρίνεται ἡ πολυμορφία τὴν διποίαν παροντιάζει τὸ πρόβλημα τοῦ Συνεταιρισμοῦ δις ἐκ τῆς ουσίας αὐτοῦ.

Πρόγιματι ἀν καὶ ποικιλοτρόπως ἐκδηλοῦται ἡ συνεταιριστικὴ ίδεα, δις ὅταν εἴδωμεν καὶ ἀλλαχοῦ, κατ' ἀρχὴν δμως μία είναι ἡ πραγματικὴ ὄψις καὶ ουσία τοῦ δλου συνεταιριστικοῦ προβλήματος. Καὶ ἡ οὐσία αὕτη ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν καθόλου κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀνδριθωσιν τῆς μᾶζης, εἰς τὴν Ισότητα καὶ εἰς τὴν οικικὴν κατάργησιν τοῦ ἀτομισμοῦ, τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ, τοῦ ἀφυσίκου αὐτοῦ φαινομένου τῆς δημιουργίας ταξεων προνομιούχων ἐν τῇ Κοινωνίᾳ.

'Αλλ' ἀς προσπαθήσωμεν ἀπὸ τὸν λαβύρινθον τῶν συνεταιριστικῶν αὐτῶν ἀντιλήψεων νὰ ἀντλήσωμεν συστηματικοποιημένην τινα ἔννοιαν, ἐμβριθῆ τινα δρισμόν, δστις ἀφ' ἐνδὸς μὲν νὰ ἐκφράζῃ τὰ κοινὰ εἰς δλα τὰ εἴδη τοῦ Συνεταιρισμοῦ χαρακτηριστικὰ καὶ ἀφ' ἐτέρουν νὰ παθορίζῃ σαφῶς τὰ δρια τούτου ἔνναντι τῶν ἀλλης μορφῆς δργανώσεων (ῶς π. χ. τῆς ἀνωνύμου Εταιρείας, τῶν φιλανθρωπικῶν σωματείων, συνδικάτων κλπ.)δσον καὶ τῶν διαφόρων ἀλλων κοινωνιολογικῶν σοσιαλιστικῶν Σχολῶν.

'Ο συνήμης δρισμὸς τοῦ Συνεταιρισμοῦ τὸν δποῖον ἀπαντῶμεν παρὰ τοῖς King (1), Huber (2), είναι δ ἔξης: «"Ἐνωσις πολλῶν μεμονωμένων δυνάμεων, ίδιως προλεταρίων, εἰς σχετικῶς μεγαλυτέρων δύναμιν καὶ ἡ κατὰ τὸ δυνατὸν ἐπωφελῆς χρησιμοποίησις τῆς δυνάμεως ταύτης εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν διανομήν, κατὰ τὰς περιστάσεις δὲ καὶ ὑπὲρ τὰ δρια τῶν ἀναγκῶν τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας τῶν συμμετεχόντων προσώπων, εἰς τὴν κατανάλωσιν.»

Πρὸς τὸν δρισμὸν τοῦτον, μὲ ἐλαχίστας παραλλαγάς, συμ-

(1) Εἰς ἐκ τῶν προδρόμων τοῦ Συνεταιρισμοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ.

(2) Καθηγητὴς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου, δστις θεωρεῖται μετὰ τὸν Schultzε δις πατήρ τῆς συνεταιριστικῆς κινήσεως ἐν Γερμανίᾳ.

φωνεῖ καὶ ὁ Gide, δστις καθορίζει τὸν Συνεταιρισμὸν ὡς : «Ἐνωσιν πολλῶν μεμονωμένων δυνάμεων πρὸς σχηματισμὸν μιᾶς σχετικῶς μεγαλυτέρας τοιαύτης καὶ ἀποτελεσματικὴ χρησιμοποιήσις τῆς κοινῆς ταύτης δυνάμεως ἐπ’ ἀγαθῷ τοῦ μεμονωμένου ἀτόμου».

Πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς δριτοὺς διαφωνεῖ ὁ Sombart (1). Διότι, λέγει, δὲν ἀποδίδεται σαφῶς ἡ σημερινὴ συνεταιριστικὴ ἔξτινξις. Πράγματι, διατυπωθεὶς ὁ δριτὸς πρὸς τὸν ἑτῶν, ὃς ἡτο ἐπόμενον οὐδόλως ἐπηρεάσθη ἀπὸ τὸς βραδύτερον νομικὰς ἀπόψεις, αὕτινες εἶναι ἀπόρροια τῶν σημερινῶν πολυπληθῶν συνεταιριστικῶν πλασμάτων.

Ἐάν δημος διμιλῶμεν περὶ ἑνώσεως μεμονωμένων δυνάμεων, λέγει ὁ Sombart, δύναται νὰ συμπεριληφθῇ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἰς τὸν αὗτὸν δριτόν, κάθιε μεγάλη ἐπιχείρησις ὑπὸ ἐταιρικὴν μορφὴν, ἡ δποία κατὰ τὴν ἔννοιάν της στηρίζεται εἰς τὴν συσσωμάτωσιν, ἐπομένως καὶ κάθιε κεφαλαιοκρατικὸν ἐργοστάσιον, δπως καὶ κάθιε σωματεῖον καὶ πᾶσα οιαδήποτε ἑνώσις. Πρέπει πρὸ παντός, συνεχίζει ὁ Sombart, νὰ διασυφηνισθῇ, δτι ἡ λέξις συνεργασία (kooperation) μιὰ ἐκφρασις ἡ δποία ἔχει γίνει δεκτὴ ὅμοιομόρφως ἀπὸ δλας τὰς ἐξηλιγμένας γλώσσας, ἔχει διπλὴν σημασίαν. 'Αφ' ἑνὸς μὲν σημαίνει τὴν κατὰ τόπον συνεργασίαν πολλῶν ἐπὶ τὸ αὐτό, αὐτὴ δὲ εἶναι ἡ σημασία ὑπὸ τὴν δποίαν μόνον μεταχειρίζεται τὴν λέξιν ὁ Marx, ἀφ' ἐτέρου δὲ σημαίνει ἄλλο τι· ἐκ τῆς δευτέρας δὲ ταύτης σημασίας χροέρχεται καὶ ὁ δρος Συνεργατισμὸς (kooperativismus) τὸν δποῖον ἔδωσαν οἱ Gide καὶ ὁ Baudet. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ Ἰδιαιτέρα σημασία τῆς λέξεως; Κατ' ἐμὲ λέγει ὁ Sombart, πρέπει πρὸ παντός νὰ προσέξωμεν, δτι διὰ τῆς δευτέρας ταύτης σημασίας, κατὰ τὴν δποίαν ἡ λέξις συνεργασία (kooperation) ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν Γερμανικὴν λέξιν Συνεταιρισμὸς (genossenschaft), θέλομεν νὰ ἐκφράσωμεν τὴν

(1) Καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου καὶ εἰς ἐκ τῶν μᾶλλον διακεχριμένων συγγραφέων ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ

οἰκονομικὴν μορφὴν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐνῷ ἡ πρώτη σημασία ἀναφέρεται εἰς μίαν ἀρχὴν ἐργαστηριακῆς ὁργανώσεως. Εἰς τὴν μίαν περίπτωσιν ἀποβλέπομεν εἰς τὴν σημασίαν τῆς συνεργασίας πολλῶν, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ἐκτελέσεως ἑνὸς ἐργού, εἰς τὴν ἄλλην δὲ περίπτωσιν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς οἰκονομικῆς αὐτῶν δργανώσεως.

Καὶ οὗτο, καταλήγει ὁ Sombart, δυνάμεθα νὰ δρίσωμεν τὸν Συνεταιρισμὸν ὡς ἔξις: «Ἐλευθέρα ἑνώσις προσώπων αἱθενῶν οἰκονομικῶς, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποτοποίησεως τοῦ τρόπου τῆς διεξαγωγῆς τῆς οἰκονομίας αὐτῶν, διὰ τῆς διαμορφώσεως μεγάλης ἐπιχειρήσεως». Πράγματι ὁ δριτὸς ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἔννοιαν δλων τῶν εἰδῶν τοῦ γησίου Συνεταιρισμοῦ τοῦ καταναλωτικοῦ, τοῦ παραγωγικοῦ, (ἀγορᾶς καὶ πωλήσεως), πιστωτικοῦ, ἀφ' ἐτέρου δὲ θέτει σαφῆ δρια μεταξὺ Συνεταιρισμοῦ καὶ ἄλλων συγγενῶν μορφῶν δργανώσεως. Διὰ τοῦ δριτοῦ τούτου, λέγει ὁ Sombart, ἀποκλείονται, διὰ μὲν τῆς λέξεως «ἐλεύθεροι» αἱ ἀναγκαστικαὶ ἑνώσεις, διὰ δὲ τῶν λέξεων «λιπθενῶν οἰκονομικῶς» τὰ κεφαλαιοκρατικὰ καρτέλα καὶ συνδικάτα. (Όντως δέ, μὴ λαμβανομένης ὑπὸ δψιν τῆς νομικῆς μορφῆς, διατί π.χ. ἡ μὲν ἑνώσις ἐπιτλοποιῶν διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ πωλησιν ἐπίπλων νὰ εἶναι Συνεταιρισμός, ἡ δὲ ἑνώσις ἀνθρακωρύχων διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ πωλησιν τοῦ ἀνθρακος νὰ εἶναι συνδικάτον;) Διὰ τῶν λέξεων ὧσαύτως «τελειοποίησις τῆς οἰκονομίας αὐτῶν» ἀποκλείονται αἱ ἐργαστηριακαὶ ἑνώσεις. Καὶ τέλος μὲ τὸν καθορισμὸν τοῦ μέσου «διαμόρφωσις μεγάλης ἐπιχειρήσεως» παρουσιάζεται κατὰ τὸν Sombart δλόκληρος ἡ ἔννοια τοῦ Συνεταιρισμοῦ σαφῶς καθωρισμένη.

Πρὸιν δημος εἰσέλθωμεν εἰδικάτερον εἰς τὰ τῆς συνεταιριστικῆς ἔννοιας ἀς ἀναφέρωμεν ἐν συνόψει καὶ τὰς παρ' ἡμῖν ἐπικράτουσας ἀντιλήψεις, τόσον ἐπὶ τοῦ δριτοῦ, δσον καὶ ἐπὶ τῆς καθόλου σημασίας τῆς συνεταιριστικῆς ἔννοιας (1).

Η συνεταιρικὴ παρ' ἡμῖν ἔννοια περιεβλήθη διὰ τοῦ νό-

(1) Εἰδικῶς διὰ τὴν κίνησιν τῶν συνεταιρισμῶν ἐν Ἑλλάδι δμιοῦμεν εἰς ἄλλον κεφάλαιον.

μον 602 τοῦ 1914 νομικὴν μορφὴν εἰς ἥν ὁ νομοθέτης λέγει δι «Συνεταιρισμὸς εἶναι ἡ ἔταιρεία ἡτοι ἀποτελεῖται ἀπὸ συνεταιρίους ὃν δ ἀριθμὸς καὶ αἱ εἰσφοραὶ εἶναι μεταβληταὶ καὶ σκοπεῖ τὴν διὰ τῆς συνεργασίας τῶν συνεταιρίων προαγωγὴν τῆς Ἰδιωτικῆς οἰκονομίας ἐκάστου αὐτῶν». Συνεχίζων ὁ νομοθέτης καθορίζει παραδειγματικῶς δι τοιοῦτοι Συνεταιρισμοὶ εἶναι ἴδιως οἱ πιστωτικοί, ἀγορᾶς, πωλήσεως, καταναλώσεως, παραγωγικοὶ οἰκοδομικοί.

Κατὰ τὸν καθορισμὸν τούτον ὁ νομοθέτης φαίνεται παρακολούθων τὴν ἐν Γερμανίᾳ ἔξελιξιν τῶν Συνεταιρισμῶν καὶ τὰ ἔκει κρατοῦντα συνεταιρικὰ ἥπιη καὶ ἔθιμα, ἀφιερώνει δὲ διλόκληρον σειρὰν 9δ ἀριθμῶν ἀπέναντι 111 τοιούτων τοῦ γερμανικοῦ περὶ Συνεταιρισμῶν νόμου. Διὰ τοῦ δρισμοῦ τούτου παρουσιάζεται τὸ ἐλάττωμα τῆς ὑπερβολικῆς νομοθετικῆς λεπτολογίας οἰκείως εἰς τὰ γερμανικὰ νομοθετήματα καὶ καταλλήλου δπως χρημάτης ἵσχυρον καὶ μεγάλης εὐδύτητος Συνεταιρισμούς, οἱ δποῖοι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀκμάζοντιν ἐν Γερμανίᾳ, ἀκαταλλήλου δὲ καὶ βαρείας προκειμένοι νὰ χρηματίσθωσι οἱ νεοσσοὶ τῶν Συνεταιρισμῶν ἐν Ἑλλάδι.

Βεβαίως δὲν δύναται τις νὰ παρίδῃ τὸ γεγονός, δι τὴν ἡ συνεταιρικὴ ἰδέα εὔρεις ἐδραίον ἔδαφος ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Πάντως δμως ἐν παραβολῇ πρός τὰς ἔνεας συνεταιριστικὰς δργανώσεις, ἡ Ἑλληνικὴ συνεταιρικὴ κίνησις εὐδίσκετο μέχρι πρό τινος εἰς βρεφικὴν κατάστασιν. Λέγομεν δὲ εὐδίσκετο, καθ' δι τὸ ἄφ' ἡς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν ἀνέλαβε ἡ πρὸ τοιετίας μόλις ἰδρυθεῖσα Ἀγροτικὴ Τράπεζα, ἡ συνεταιριστικὴ κίνησις, τούλαχιστον εἰς τὴν ὑπαίθρον, παρουσιάζει μεγάλης προδόσιν. Προόδους δμως οὐχὶ εἰς τὴν δημιουργίαν ἀπεριορίστως καὶ ἀψυχολογήτως συνεταιριστικῶν δργανώσεων ἀλλ' εἰς τὴν συνειδητὴν συνεταιριστικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν ἀγροτῶν μαζῶν τῆς ὑπαίθρου χώρας, πρᾶγμα δπερ ἴσοδυναμεῖ πρός δημιουργίαν χιλιάδων Συνεταιρισμῶν. Πρόγματι δὲ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης πρέπει νὰ ἐκλαμβάνεται καὶ ἀρχὴν τὸ συνεταιρικὸν πρόβλημα καὶ οὐχὶ ἀπὸ τῆς δημιουργίας πλειόνων Συνεταιρισμῶν. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς δὲ αὐτῆς ἀποφανόμεθα ἀδιστάκτως

δι τὴν ἐκαρποφόρησαν πλήρως αἱ προσπάθειαι τῆς Ἀγροταπέζης τῆς Ἑλλάδος.

Εἶδομεν λοιπὸν δι τὸ δ νομοθέτης ὅνομαζει τὸν Συνεταιρισμὸν ἔταιρίαν, ὥπο διδιαιτέρων τινὰ ἔννοιαν εἶδός τι ἐπιχειρήσεως. Ὁ καθορισμὸς δμως τοῦ Συνεταιρισμοῦ ἀκῆς ἐπιχειρήσεως, λέγει δ καθηγητὴς κ. Καλιτσουνάκης καθορίζει σαφῶς καὶ ἐπιστημονικῶς τὴν οἰκονομικὴν φύση Συνεταιρισμοῦ. Ὁ νομικὸς αὐτὸς δρισμὸς δὲν διακρίνεται κονομικὸν καὶ κοινωνικὸν οἰκοδόμημα, τὸ δποῖον ἐγείρεται τῆς συνεταιριστικῆς ἰδέας, οὐδὲ ἀποδίδει ἀπαν τὸ περινον τῆς οἰκονομικῆς συνεταιριστικῆς ἐνοίας, ἀλλὰ μέρος ταύτης.

Συμφωνοῦμεν μὲ τὴν ἀποψιν ταύτην τοῦ κ. Καλιτσουνάκης ἀλλὰ τὸ ἐλλειπτὲς τοῦ δρισμοῦ ἀποδίδομεν εἰς τὴν στενὴν ληψιν, περὶ Συνεργατισμοῦ, τοῦ θεσπίσαντος τὸν Νόμον Συνεταιρισμῶν νομοθέτου. Ἐκτὸς δμως τούτου δὲν εἶναι νὰ προσπαθῶμεν μὲ δλίγας γραμμάτας καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νομικῶν καὶ μόνον φαινομένων δπως ἀποδώσωμεν τὴν πατερικὴν δψιν τοῦ συνεταιριστικοῦ προβλήματος.

Εἰς τὴν δλητὴν ἔρευναν ἐπὶ τῶν Συνεταιρισμῶν ἔδει οὐχὶ μόνον ὡς οἰκονομικοί, ἀλλὰ καὶ ὡς κοινωνικοί γοντες ἐκλαμβάνωνται οὗτοι.

Πρόγματι δ Συνεταιρισμὸς ὡς κοινωνικὸς παράγων, χεινὸν ἀναμορφωτικὸν κατορθώνει νὰ ἔνωσῃ ὥπο τὸ ἀκατατονούτον αὐτοῦ ἔμβλημα «Ισχὺς ἐν τῇ ἔνωσε» ἀπάσας τὰς οἰκονομικής βιοποριστικὰς τάξεις καὶ διὰ καταλλήλου κοινού οἰκονομικῆς, ἡθικῆς καὶ διοικητικῆς διαπαιδαγώγησεως: φώσεως νὰ ἴσχυροποιήσῃ τὰ θεμέλια ἐπὶ τῶν δποίων δύστηρικθῆ κάθης ὑγιες συνεταιριστικὸν οἰκοδόμημα εἰς τὸ

«Ο Συνεταιρισμὸς ὡς οἰκονομικὸς παράγων κατορθώνει δημιουργῶν οἰκονομικοὺς δργανισμοὺς ἐπιστημονικῶν γοῦντας, νὰ ἀντιπαρατάσσῃ αὐτοὺς ἔναντι, οὐχὶ μόνον τῶν κεφαλαιοκρατικῶν ἐπιχειρήσεων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τούτων Καρτελλ καὶ Τράπεζας καὶ δεῖξῃ τὸ μέγεθος τῆς παντοδυναμίας. «Ο Συνεταιρισμός, λέγει εἰς ἔνα ἐμβριθέστατον καὶ ἐπι-

τικώτατων δρισμὸν δ κ. Καλιτσουνάκης, εἶναι ἡ δύναμις ἔκεινη ἡ δποία ἀνιτρέπει τὸ μονοπάλιον τοῦ ἐπιχειρηματίου, διατηρεῖ καὶ ζωγονεῖ τὴν μεσαίαν τάξιν, αἴρει τὰ δυσμενῆ ἐπακόλουθα τῆς κατανομῆς τῆς ἐργασίας καὶ ἔξυψώνει τὸν διανοητικὸν δρᾶζοντα τοῦ ἐργάτου.

«Οἱ Συνεταιρισμοί, λέγει ὁ ἀείμνηστος "Ἐλλην συνεταιριστὴς Σωκράτης Πασεμίδης (1) εἶναι ὁργανισμοὶ οἱ δποῖοι εἰς τὰ πτωχότερα μέλη τῆς κοινωνίας δίδουν τὰ μέσα νὰ κερδίζουν ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν περισσότερα καὶ νὰ θεραπεύουν τὰς ἀνάγκας τῶν οἰκονομικῶτερα, χωρὶς νὰ ἔχουν ἀνάγκην κεφαλαίων ἢ ἐλαχίστων τοιούτων, εἶναι ὁργανισμοὶ, οἱ δποῖοι δίδουν τὰ μέσα εἰς ἑαυτὸὺς καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰ μέλη τῶν ν' ἀποκτήσουν βαθμηδὸν κεφάλαια, εἶναι ὁργανισμοὶ, οἱ δποῖοι καίτοι ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὰ πτωχότερα μέλη τῆς κοινωνίας, δὲν ἀπατοῦσι, οὕτε τὴν εὐδεγεσίαν τῶν πλουσιωτέρων, οὕτε τὸν σφετερισμὸν τῶν κεφαλαίων τῶν, εἶναι ὁργανισμοὶ, οἱ δποῖοι διαδιδόμενοι ἐπαρκῶς εἰς μίαν χώραν φέρουσι τὴν εὐημερίαν εἰς τὰς μᾶλλον ἀδυνάτους οἰκονομικῶς τάξεις ἄνευ κινδύνου καὶ ἄνευ παρενοχλήσεως οὐδενὸς ἄλλου παρὰ μόνον ἔκεινων, οἱ δποῖοι καταχρώμενοι τῆς ἀδυναμίας τῶν πτωχοτέρων ἐκμεταλλεύονται αὐτοὺς δίκην παρασίτων, εἶναι τέλος ὁργανισμοὶ, τῶν δποίων ἡ μεγίστη οἰκονομικὴ δύναμις ἔχει δώσει τόσον ἀπτὰς ἀποδείξεις, ὥστε δὲν ὑπάρχει σήμερον, οὐδείς, Κράτος ἢ Ἰδιώτης ἢ οἰκονομικὴ σχολή, ἢ δποία νὰ μὴ ἀναγνωρίζῃ αὐτήν».

Χαρακτηριστικὸν τῶν ἰδεῶν, τοῦ πρωτεργάτου αὐτοῦ τῶν Συνεταιρισμῶν ἐν Ἐλλάδι, εἶναι ἡ μεγάλη συντηρητικότης ἢ δποία διέπει αὐτὰς ἐν τῷ πλαισίῳ πάντοτε τῆς σημερινῆς κοινωνίας. Αἱ ἀντιλήψεις αὗται διετυπώθησαν πρὸ δεκαπενταετίας περίπου καὶ ὡς ἡτο ἐπόμενον εἶναι ἐν πολλοῖς ἔνειναι πρὸςτὰς δημιουργη-

(1) Ο Σωκράτης Πασεμίδης συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν πρωτοπόρων τῆς Συνεταιριστικῆς κινήσεως ἐν Ἐλλάδι. Ἐπὶ σειράν ἐτῶν διηρύθυνε τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν παρὰ τῷ "Υπουργείῳ Γεωργίας. Η συμβολὴ τοῦ ἀειμνήστου αὐτοῦ ἀνδρὸς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συνεταιριστικοῦ πνεύματος εἰς τὴν χώραν μας εἶναι ἀνεκτίμητος.

θείσας ἔκτοτε κοινωνικὰς καὶ οἰκονομικὰς συνθήκας. Σήμερον ὁ ἔργαζόμενος λαός, τὸ θῦμα αὐτὸν τῆς κεφαλαιοχρατικῆς ἐκμεταλλεύσεως, στρέφεται ὀλοψύχως τόσον πρὸς τὰ συνεταιριστικὰ ἴδεωδη, δσον καὶ πρὸς πᾶσαν κοινωνιστικὴν Ἰδέαν, ζητῶν νὰ εῖρῃ τοιουτορόπως τὴν εύτυχίαν του μακρὰν τοῦ αἰσχροῦ ἔργοδότου, διὰ τῆς καταργήσεως τῆς σημερινῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀνισότητος.

* *

Αὐτὴν εἶναι, ἐν στενῇ ἔμμηνεά, ἡ ἐννοία τοῦ Συνεταιρισμοῦ, ὡς τὴν ἀντιλαμβάνονται ἐξέχουσαι συνεταιριστικὴ προσωπικότητες, μεταξὺ τῶν δποίων αἱ προαναφερθεῖσαι ἀλλοδαπαὶ καὶ ἡμεδαπαὶ τοιοῦται καταλαμβάνουν τὴν καλλιτέραν θέσιν εἰς τὸ πεδίον τῆς διεθνοῦς συνεταιριστικῆς δράσεως.

'Αλλ' εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ ἔργου προτιθέμεθα, ὡς εἰπομέν, νὰ διμιλήσωμεν γενικῶτερον ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ Συνεργατισμοῦ καὶ μὴ περιορισθῶμεν εἰς τὸ στενὸν περιβάλλον τῆς νομικῆς διαπλάσεως τῶν φράσεων, διὰ τῆς διατυπώσεως δρησμῶν κλπ. Σκοπὸς τοῦ κεφαλαίου τούτου εἶναι νὰ ἐφευρηθῇ: ποῦ ἔγκειται ἡ ἄνευ ἀμφιβολίας μεγάλη οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ σημασία τῶν δργανώσεων τούτων τὰς δποίας δνομάζομεν Συνεταιρισμούς, ποῦ ἔγκειται ἡ ἴσχυρὰ ἀφομοιωτικὴ δύναμις τῆς συνεταιριστικῆς Ἰδέας; «Μήπως εἰς τὴν ἀνωτερότητα τῆς Ἰδέας αὐτῆς—λέγει ὁ Sombart—ἡ δποία εἰρηνεύει καὶ καθιστᾷ εύτυχεῖς τοὺς λαοὺς εἰς τὸν μετ' αὐταπαρνήσεως ἰδεαλισμόν, δδποίος γεμίζει τὰς ψυχὰς ἔκεινων, οἵτινες ἀγωνίζονται ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τὴν πραγματοποίησίν της; ἡ μήπως εἰς τὴν ἀφοσίωσιν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν ἔκεινων οἱ δποῖοι μετὰ τοῦ Gide λέγουν, δτι ὁ Συνεταιρισμὸς δὲν εἶναι μόνον ἡ σημαία μας, εἶναι καὶ δδηγὸς ἀστήρ μας;»

'Αναμφιβόλως ἡ διάθεσις πρὸς θυσίας, ἡ αὐταπάρνησις, ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν εὐγενῶν αὐτῶν ἀνθρώπων, οἱ δποίοι ἐδημιούργησαν τὴν συνεταιριστικὴν κίνησιν καὶ ἐδρασαν ἡγωνίσθησαν καὶ ὑπέφεραν ὑπὲρ αὐτῆς, ἔχει συντελέσει πολὺ εἰς τὴν μεγάλην ἐπιτυχίαν τῆς.

Δὲν εἶναι δυνατὸν ὅμως ἀπὸ τὸν ἰδεαλισμὸν μερικῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἔστω καὶ ἀν ἐθνισάσθησαν διὰ τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς μάζης, νὰ ἔξηγηθῇ ἡ κατακτητικὴ δύναμις τῆς συνεταιριστικῆς Ἰδέας. Εἰς τὴν σημερινὴν ὑλιστικὴν ἐποχὴν τίποτε ἄλλο δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἐπιτυχίαν, παρὰ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἀπευθύνεται εἰς τὰ ἔντελῶς κοινὰ ἔνστικτα τοῦ ἔντελῶς κοινοῦ ἀνθρώπου. Καὶ αὐτὸς εἶναι τὸ συμφέρον, τὸ καλῶς αὐτὸς ἔννοούμενον συμφέρον, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον συναρπάζει, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὅσημέραι φέρει περισσότερον τὰς ἐργαζομένας μάζας ὅπως προσχωρήσουν εἰς τὰς συνεταιριστικὰς ὁργανώσεις.

Τὸ γεγονός ὅτι ὑπὸ τοῦ Συνεταιρισμοῦ καταναλώσεως τὰ διάφορα ἐμπορεύματα πωλοῦνται κατά τι εὐθηνότερον, ἢ τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους διανέμονται μερίσματα, παροτρύνει τοὺς ἐργάτας νὰ γίνονται μέλη τῶν Συνεταιρισμῶν καταναλώσεως. Τὸ γεγονός ὅτι ἀγοραῖζουν διὰ τοῦ Συνεταιρισμοῦ κατά τι εὐθηνότερα τὰ λιπάσματα, ὅδηγεται τὸν χωρικὸν νὰ ἔγγραφον μέληταις τοὺς γεωργικοὺς Συνεταιρισμούς.⁵ Ή βεβαιότης, δότι μόνον διὰ τοῦ Συνεταιρισμοῦ δύναται νὰ ἔξενυῃ χρήματα, ἢ τὸ διλγάρεον, νὰ ἔξενυῃ τοιαῦτα μὲ εύνοϊκωτέρους δρους κάμνει τὸν ὑποδηματοποιὸν νὰ εἰπέλθῃ εἰς τὸν πιστωτικὸν Συνεταιρισμόν. Αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικότης, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἔντελῶς χαμηλὰ συμφέροντα καὶ εἰς τίποτε ἄλλο, δφείλεται ἡ πύκνωσις τῶν συνεταιριστικῶν φαλάγγων. Αὐτὰ ὅμως, ὡς εἴπομεν πρὸ δλίγον, εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν τῆς κυριαρχίας τῆς ὑλῆς δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῶσι ὡς ἀδυναμία. Τουναντίον αὐτοῦ ἔγκειται ἡ δύναμις.⁶ Άπ⁷ αὐτὸν τὸν κοινὸν συμφεροντολογισμὸν ὥθιούμενον τὸ ἀτομον εἰσέρχεται εἰς τὸν συνεταιρικὸν χορόν. Εἰσέρχεται ὅμως διὰ νὰ ἀναβαπτισθῇ, διὰ νὰ ἀναδημιουργηθῇ ἀνέλα βραδύτερον, διὰ νὰ γίνῃ, χάρις εἰς τὴν συνεταιριστικὴν διαπαιδαγώγησιν, ἔνα ἀτομον νέον. Καὶ αὐτὸς εἶναι τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἰδέας.

Ο Συνεταιρισμὸς περιέχει μίαν ἐκπολιτιστικήν, μίαν δημιουργικὴν δύναμιν καιροφόρον καὶ θετικήν. Ποῦ ὅμως ἔγκειται ἡ δημιουργικὴ αὐτὴ δύναμις ἡτις ἐι φ τόσον ἀπλῆ κατ' ἀρχὰς παρουσιάζεται, τόσον σπουδαίας μορφᾶς ἡτα παρου-

σιάζει; Εἰς τὴν πολυμορφίαν τῆς ἐνεργείας του, λέγει ὁ Sombart, εἰς τὴν καταληλότητα τοῦ νὰ προσαρμόζεται εἰς δλας τὰς σχέσεις, εἰς τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν καὶ εἰς μίαν σειρὰν δημιουργικῶν ἵδεων, τὰς ὅποιας ἡ ὁργάνωσις αὕτη περιέχει. Όλα αὐτὰ καθιστοῦν τὸν Συνεταιρισμὸν ἴκανὸν νὰ παίζῃ ἐν σοβαρὸν ρόλον κατὰ τὴν μεταβατικὴν αὐτήν, πρὸς ἀνωτέρας μορφᾶς δργανώσεως, ἐποχὴν τῆς σημερινῆς κοινωνίας. Οὕτω ὁ Συνεταιρισμὸς καθιστᾶ εύκολωτέραν τὴν ζωὴν τῶν ἀγροτικῶν καὶ βιομηχανικῶν τάξεων καὶ ισχυροποιεῖ τὰ θεμέλια, ἐπὶ τῶν ὅποιων δύναται νὰ στηριχθῇ κάθε ὑγίες συνεταιριστικὸν οἰκοδόμημα εἰς τὸ μέλλον.

Ο Συνεταιρισμὸς ἀποτελεῖ, ἐν σχέσει πρὸς τὰς ὑφισταμένας οἰκονομικὰς μορφᾶς καὶ πέραν τούτων ἀκόμη, μίαν οἰκονομικὴν ὁργάνωσιν, ἡ ὅποια ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔχει κατὰ μέγα μέρος τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἀνωτάτης οἰκονομικῆς μορφῆς—τῆς κεφαλαιοκρατικῆς—ἀφ' ἐτέρου δέ, ἔξουδετερώνει αἰσθητὰς ἐλλείψεις ταύτης ἡ μᾶλλον καταργεῖ τελείως τὰς ἐλλείψεις αὐτῆς, δημιουργῶν νέυνυς δργίζοντας προσανατολίσμον τῶν ἐργαζομένων τάξεων.

Διαμορφώνει ὁ Συνεταιρισμὸς ἐπὶ νέων βάσεων τὰς οἰκονομικὰς ἀντιλίψεις τοῦ συνόλου. Αναχωρῶν, ἀπὸ τὴν διὰ πάντα λογικῶς σκεπτόμενον ἀνθρώπου, αὐτονόητον Ἰδέαν, διὰ της οἰκονομίας ὑφίσταται κάριν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦτεστιν ἵνα ἔξιπηρετῇ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ εἰς ἀγαθό, ἔξουδετερώνει τὴν ἀρχὴν τοῦ κέρδους—θεμελιώδης διαφορὰ πρὸς τὰς κεφαλαιοκρατικὰς ἐταιρίας—διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ὅποιας ἡ ἀνθρωπίνη οἰκονομία ἀπέκλινε κατὰ πολὺ τοῦ προορισμοῦ τῆς.

Δὲν εἶναι λοιπόν, ὡς βλέπομεν, οἱ Συνεταιρισμοὶ ἐνώσεις ἀτόμων ἔχουσῶν ὧς κύριον καὶ ἀποκλειστικὸν σκοπὸν καὶ μέληται τὴν παραγωγὴν κέρδους. Πολλαὶ μάλιστα συνεταιριστικαὶ ὁργανώσεις, ἐν Βελγίῳ καὶ ἀλλαχοῦ, ἀποκλείουσαι κάθε Ἰδέαν τοιαύτης σκοπιμότητος, καὶ διαφέρουσαι κατὰ συνέπειαν οιζικῶς ἔκείνων τῶν κεφαλαιοκρατικῶν ἐπιχειρήσεων, εἰς μὲν τὸ κεφάλαιον παίζει τὸν κυριώτερον ρόλον, ἔχουν ὧς ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τὴν διάδοσιν καὶ ἐκλυτικευσιν τῶν συνεταιριστικῶν Ἰδέων εἰς τὰς

μάζας τῶν ἐργαζομένων τάξεων. Χάρις δὲ εἰς τὰς ἐνεργείας τῶν Συνεταιρισμῶν τούτων, ἡ συνεταιριστικὴ διαπαιδαγώγη·πις καὶ μόρφωσις ἔλαβε τεραστίαν ἀνάπτυξιν. Ἰδρυθησαν συνεταιριστικαὶ σχολαὶ εἰς δλα σχεδὸν τὰ κράτη. Εἰς τὴν Γαλλίαν μάλιστα χάρις εἰς τὰς προσπαθείας τῆς μεγαλοφυοῦς συνεταιριστικῆς φυσιογνωμίας τοῦ πρότινος μόλις ἀποθανόντος καθηγητοῦ Charles Gide ἀφ' ἐνὸς καὶ εἰς τὰς ἐπιχορηγήσεις τῶν ἐνώσεων τῶν Συνεταιρισμῶν, ἀφ' ἑτέρου, ἰδρύθη καὶ πανεπιστημιακὴ ἔδρα εἰς τὸ College de France εἰς ἥν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐδίδασκε συνεταιριστικὰ μαθήματα δ Gide.

Μεγάλως λοιπὸν συμβάλλει ἡ διαπαιδαγώγησις εἰς τὴν πρόοδον καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Συνεταιρισμῶν. Διὰ τῆς διαπαιδαγώγησεως ἀναπτύσσεται τὸ αἰσθημα τῆς ἀλληλεγγύης, καλλίροος πηγὴ δλων ἐκείνων τῶν ἡθικῶν κοινωνικῶν σκοπῶν τῶν παντελῶς ἀμετόχων τοῦ ἀτομικοῦ ἐγωῖσμοῦ, δστις εἶναι εἰς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων συντελεστῶν τῆς κοινωνικῆς κακοδαιμονίας.

«Οἱ Συνεταιρισμοὶ—λέγει ἔνας διαπρεπὴς Γερμανὸς σοσιαλιστὴς δ W. Wygodzinski—είναι βεβαίως ἔνα μέσον πρὸς προαγωγὴν τῆς οἰκονομίας τοῦ ἀτόμου, δπως ἐπίσης καὶ τῆς δλότητος, ἀλλὰ εἶναι κάτι ἐπὶ πλέον: Εἶναι ἀπαίτησις νὰ συσιάσωμεν τὸ ἀτομικὸν συμφέρον. Εἰς κάθε πράξιν πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὅψιν τὸ αἴσθημα τῆς δλότητος. Ἡ βάσις τοῦ Συνεταιρισμοῦ πρέπει νὰ εἶναι: Νὰ σκέπτεται τις τὸν ἔσυντόν του, ἀλλὰ συγχρόνως νὰ τὸν λησμονῇ μέσα στὸ σύνολον, κατὰ τὸ ἀρχαῖον γνωμικὸν « ἔκαστος δι' δλους καὶ δλοι δι' ἔκαστον».

Ἐξασκεῖ λοιπὸν μίαν ἔξευγενιστικὴν ἐπιφροὴν δ Συνεταιριστικὸς ἐπὶ τῶν συνεταιριζομένων. Πρόγματι, ἀνορθούμενοι οἰκονομικῶς οἱ ἐργάται, χάρις εἰς τοὺς Συνεταιρισμούς των, ἀρχίζουν νὰ σκέπτωνται οὐχὶ μὲ μῆσος καὶ ἐκδίκησιν ἔναντίον τῶν κεφαλαιοκρατικῶν τάξεων, διότι καὶ αὐτοὶ ἥδη εἶναι πλέον οἰκονομικῶς αὐτάρκεις. Ἐκτὸς δὲ τούτου, ὁς καὶ ἀλλαχοῦ εἰπομέν, ἐπιδιώκει μὲν δ Συνεταιρισμὸς νὰ καλλιτερεύσῃ τοὺς δρους τῆς ζωῆς τῶν συνεταιριζομένων, συναγωνιζόμενος καταλήλως τὰ προϊόντα τῶν κεφαλαιοκρατικῶν ἐπιχειρησεων, ἀλλ' ἀπωτέραν

κατεύθυνσιν ἔχει νὰ θέσῃ φραγμὸν εἰς τὴν διαίρεσιν τῆς κοινωνίας εἰς κεφαλαιοκράτας ἀφ' ἐνὸς καὶ εἰς προλεταρίους ἀφ' ἑτέρου. Πάντες πρέπει νὰ εἶναι ἵσοι καὶ ἡ ἐργασία νὰ κατανέμηται ἀναλόγως τῆς εἰδικότητος ἑκάστου. Τουτ' αὐτὸ δὲ ἀπαιτεῖ τὸ συμφέρον μιᾶς Κοινωνίας, ἥτις σέβεται ἑαυτήν. Ἡ σημερινὴ ὅψις τῆς ἀστόργου ἐκμεταλλεύσεως τῶν μαζῶν παρὰ τῶν κεφαλαιοκρατικῶν τάξεων, θάτιτον ἥ βραδίον θὰ ἐκλείψῃ. Τὸ κεφάλαιον πρὸ τοῦ δγκου τῶν συνεταιριστικῶν δργανώσεων θέλει ὑποκύψη. Θὰ ὑποκύψῃ ὅμως οὐχὶ εἰς τὴν δύναμιν τῶν συνεταιριστικῶν αὐτῶν δργανώσεων, δπότε τὰ πράγματα τύποις καὶ οὐχὶ κατ' οὐσίαν θὰ ἥλασσον, ἀλλ' εἰς μίαν ίσότητα, λαμβάνον καὶ αὐτὸ μίαν θέσιν εἰς τὸ ἀνθρώπινον κοινοβούλιον, θέσιν τὴν δποίαν ἐπὶ ἐκατονταετηρούδας δλοκλήρους ἐτήρουν ἀσυμπλήρωτον, ή πάλι καὶ δ ἀγῶν τῶν τάξεων.

Διὰ νὰ πεισθῶμεν περὶ τῆς ὑγιεστάτης καταστάσεως, ἥτις ἐπέρχεται εἰς μίαν χώραν, δπου τὸ συνεταιριστικὸν πνεῦμα καταυγάζει ὡς παμμέγιστος φάρος καθηδηγῶν εἰς τὸν εὐθὺν τῆς προόδου δρόμον τὰς μάζας, ἀρκεῖ νὰ ἔνθυμηθῶμεν τὰς ἐποχὰς καθ' ἃς οἱ Συνεταιρισμοὶ εὑρίσκοντο ὑπὸ τὸν πέπλον τῆς θεωρίας εἰς τὴν φαντασίαν δλίγω / συνεταιριστῶν φιλοσόφων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, καὶ βλέπομεν: Κεφαλαιον καὶ ἐργασία, κεφαλαιοῦχος καὶ ἐργάτης συνθλίβονται εἰς ἔνα ἀγῶνα ἀλληλοεξοντώσεως, εἰς ἔνα ἀγῶνα ἀχαλινώτου προσπαθείας, εἰς ἔνα ἀγῶνα εἰς τὸν δποῖον τελευταῖος ὑποκύπτει δ ἀνίσχυρος, τὸ δίκαιον τοῦ ἀδυνάτου, ή μάζα, δ ἐργάτης. Ναὶ δ ἐργάτης αὐτὸς διὰ τοῦ αἰματός του πληρώνει τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνίσου ταύτης πάλης. Καὶ δ κεφαλαιοῦχος, τὸ δίκαιον τοῦ ἴσχυροτέρου; Αὐτὸς νικᾷ... Ἀναμφιβόλως νικᾷ εἰς τὸν ἔξοντωτικὸν καὶ ἀνισον ἀγῶνα ἔναντίον τῆς δυστυχισμένης προλεταριακῆς τάξεως, ἥτταται δμως εἰς τὴν συνείδησιν, καὶ τὴν ψυχήν, τῆς προλεταριακῆς ταύτης τάξεως. Αἱ μάζαι ἔξεγειρονται, δταν ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἀνθρωπὸν φθάσει εἰς τὸ κορύφωμα, εἰς τὸ ζενίθ. Καὶ τότε; Τὰ πάντα σαρώνονται, τὰ πάντα πίπτουν εἰς τὴν δρμὴν τῆς λαίκης ἔξεγρσεως, διὰ νὰ ἐπαληθεύσῃ διὰ μίαν ἀκόμη φοράν, ἐν τῷ προ-

σώπωφ τῶν κεφαλαιοκρατῶν, ἡ παραβολὴ τοῦ ἀφρονος πλουσίου, δταν ἀποθνήσκων ἥρωτάτο: «καὶ δσα διὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν συνανθρώπων σου ἀπέκτησες τί θὰ τὰ κάμης;»

Αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἀνταγωνισμὸν καὶ τὴν πάλην τῶν τάξεων ἔχεται νὰ θεραπεύσῃ, ὡς εἴπομεν, ὁ Συνεταιρισμός, θέτων φραγμὸν εἰς χάσμα, τῆς διαιρέσεως τῆς ἀνθρωπότητος εἰς κατέχοντας ἐν ἀφθονίᾳ τὰ οἰκονομικὰ ἀγαθά, ἀφ' ἐνός, καὶ εἰς στερούμενους καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου, ἀφ' ἐτέρου.

* *

Ἡ δύναμις τοῦ Συνεταιρισμοῦ, ὡς μᾶς κοινωνικῆς μεταρρυθμιστικῆς ἀρχῆς, ἔγκειται εἰς τὸ δτι αὐτῇ κατορθώνει νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς μεταρρυθμίσεις της καὶ ὑπὸ τὸ σημερινὸν κοινωνικὸν καθεστώς. Δὲν χρειάζεται δηλαδὴ νὰ περιμένῃ μέχρις δτου ἐμφανισθῆ εἰς νέος εὐγενής τύπος ἀνθρώπου, ὁ κοινωνικὸς ἀνθρωπος, ὁ ἰδεώδης ἀνθρωπος, ὁ δποῖος ν' ἀπαντᾶται ὡς ὁ συνήθης τύπος τῆς μεγάλης μάζης.

«Ο Συνεταιρισμὸς δδηγεῖ τὴν μάζαν, λέγει ὁ Sombart, ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ συμφέροντός της εἰς ἀνωτέρας καὶ εὐγενεστέρας κοινωνικὰς διαμορφώσεις» τοῦτο, θὰ ἔλεγέ τις, εἶναι μία ἔξ δολοκλήρου μαρξικὴ ἴδεα. Ἰσως, ἀλλὰ μὴ μαρξικὸν εἶναι, δτι τὸ συμφέρον τοῦτο στερεῖται τῆς ἐκθρότητος, ἡ δποία παρακολουθεῖ τὸ συμφέρον τῶν τάξεων καὶ παρακινεῖ εἰς πρόσπαθειαν ὑπὲρ τοῦ ἐνός, οὐχὶ δμως εἰς δμοίαν ἐναντίον τοῦ ἄλλου. Ζεῖ ἀφίνων νὰ ζήσῃ καὶ ὁ ἄλλος. Οὐδεὶς συνεταιριστής ἔχει συμφέρον νὰ βλάψῃ οἰνδήποτε ἐπὶ τοῦ κόσμου. Τοιουτοτρόπως δὲ καθίσταται ὁ Συνεταιρισμός, οὐχὶ μόνον ἀπλοῦς συντελεστής, ἀλλὰ καὶ σοβιαρὸς παράγων εἰς τὴν δημιουργίαν μᾶς ὠργανωμένης καὶ ἐπὶ τῆς ἀλληλοβοηθείας στηριζομένης κοινωνικῆς οἰκονομίας.

«Ο Συνεργατισμὸς ἔχει ὡς πρόγραμμα νὰ ἀρῃ τὴν ἀναρχίαν, τὴν δποίαν δημιουργεῖ ἡ ἀνοργάνωτος καπιταλιστικὴ οἰκονομία, τὴν ἀβεβαιότητα τῆς τύχης ὅλων καὶ τὴν τυφλὴν δρᾶσιν τῶν νόμων τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως. Ἐπιδιώ-

κει ὁ Συνεταιρισμὸς συνειδητήν, ὠργατωμένην καὶ σκόπιμον συνεργασίαν τῶν παραγωγῶν, συνεργασίαν τῶν καταναλωτῶν, σύμπραξιν καὶ διακανονισμὸν τῶν δμαδικῶν σχέσεων παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως καὶ ὅχι τυφλὴν ἀνοργάνωτον, ἀρρυθμιον καὶ τυχαίαν συνεργασίαν. Εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν προτανεύει, ἐπαναλαμβάνομεν, οὐχὶ τάσις πρὸς μέγιστον δυνατὸν ἀτομικὸν κέρδος, ἀλλὰ τάσις πρὸς ἀνώτατον δμαδικὸν καὶ ποινὸν δλων τῶν συμπραττόντων, συμφέρον. Ἐχθρεύεται ὁ Συνεργατισμὸς τὸ ἀναρχούμενον ἐλεύθερον καπιταλιστικὸν καθεστώς τοῦ οἰκονομικοῦ φιλελευθερισμοῦ, καὶ τοῦ ἀτομισμοῦ, δσον καὶ τὴν ἀναγκαστικὴν ὀργάνωσιν τῶν Τράστ, τὰ μονοπόλια καὶ τῶν ἱμπεριαλιστῶν τῶν μεγάλων οἰκονομικῶν μεγιστάνων» (1).

«Εἰς τὴν οἰκονομικὴν κρίσιν, ηις ἐμπεριέχεται εἰς τὴν καπιταλιστικὴν οἰκονομίαν, στηριζομένη εἰς τὴν κερδοσκοπίαν καὶ τὸν ἀνταγωνισμὸν καὶ τὴν δποίαν ἀπεκάλυψε εἰς ὅλην τὴν σοβαρότητα καὶ ἀσχημίαν της, ὁ παγκόσμιος πόλεμος, ὁ Συνεργατισμός, δύναται νὰ ἐπιφέρῃ λύσιν ἀντέραν, παρατηρεῖ ὁ Poisson (2) διὰ τῆς δργανώσεως τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, μᾶς Δημοκρατίας συνεργαζομένων Συνεταιρισμῶν. Σκοπὸς τῶν Συνεταιρισμῶν εἶναι νὰ ἀντικαταστήσωσι τὸν ἀνταγωνισμὸν διὰ τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τὸ ἀτομιστικὸν ἔμβλημα «ἔκαστος δι' ἐκυτὸν» διὰ τοῦ συνεργατικοῦ «ἔκαστος δι' ὅλους». Τὰ ἀτομα οὗτω δὲν θὰ ἀνταγωνίζωνται πρὸς ἀλληλα πλέον, διότι συνεταιρίζονται δπως ἐπαρκέσωσι εἰς τὰς ἑαυτῶν ἀνάγκας, οἱ δὲ Συνεταιρισμοὶ οὗτοι ἔχουσι πάλιν, ὡς κανόνα, νὰ συνεταιρίζωνται καὶ αὐτοὶ πρὸς κατάρτισιν δργανισμῶν εὑρυτέρων. Χαρὶς δὲ ν' ἀρνοῦνται οἱ συνεταιρισμοὶ οὗτοι τὴν ἀποτελεσματικὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀντα-

(1) Ἀπὸ τὴν Διεθνὴ Οἰκονομικὴν Διάσκεψιν τῆς Γενεύης (Μάιος 1927), Ἀντιλήψεις τῶν μελῶν αὐτῆς δημοσιευθεῖσαι παρὰ τοῦ καθηγητοῦ τῆς Α. 1. Σχολῆς κ. Σίδερη εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 17 τοῦ 1927 τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «Ο Συνεταιριστής».

(2) E. Poisson: *La république*. Paris 1920.

γωνισμοῦ ἐπὶ τῆς παραγωγῆς, φρονοῦσι ὅτι ή ἄμιλλα αὕτη ἔχει ἀξιοθήητα ἀποτελέσματα ήθικὰ καὶ οἰκονομικά» (1).

«Ο Συνεργατισμὸς—συνεχίζομεν τὰς ἀντιλήψεις τῶν μελῶν τῆς διασκέψεως τῆς Γενεύης—ἀριθμεῖ ἡδη βίον, πλέον τοῦ ἥμισεος αἰῶνος. Παντοῦ οἱ Συνεταιρισμοὶ καταναλώσεως, παραγωγῆς, πίστεως, πληθυνόμενοι καὶ ἐπεκτεινόμενοι, ἔνούμενοι εἰς τοπικάς, ἔθνικὰς καὶ διεθνεῖς ἐνώσεις, ἐδημιούργησαν κύνησιν δι’ ἕδιον ἰδανικόν, τείνουσαν εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας δι’οἰκοιομικῆς συνεταιριστικῆς. Τούτου ἔνεκεν δὲ Συνεργατισμὸς ζητεῖ παγκόσμιον δργάνωσιν στηριζομένην ἐπὶ τῆς ἀλληλεγγύης ὃπου τὰ ἔθνη νὰ μὴν εἴναι ἀντίπαλα, ἀλλὰ συνεργαζόμενα. Ἀντιτίθεται δὲ Συνεταιρισμός, τόσον εἰς τοὺς καπιταλιστὰς τοὺς στηρίζοντας τὴν εὐμάρειάν των εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ εἰς τὴν κερδοσκοπίαν, ὃσον καὶ εἰς τοὺς σοσιαλιστάς. Τὴν μεταβολὴν τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας δὲν ἔξαρτῷ ἀπὸ πολιτικὴν ἐνέργειαν, ὡς οἱ σοσιαλισταὶ ἢ ἐπανάστασιν, ὡς οἱ κομμουνισταί, ἀλλ’ ἐλπίζει αὐτὴν αὐτόματον, διὰ σκοπίμου καὶ ἐλευθέρας χρησιμοποιήσεως τῆς οἰκονομικῆς τῶν ἀτόμων ἐνεργείας.

«Ο Σοσιαλισμὸς καὶ ἀριθμετερούσην δὲ Μαρξισμός, λέγει δὲ διαπετῆς γερμανὸς καθηγητὴς Dr. V. Totonianz, ἐπιδιώκει τὴν κοινωνικὴν μεταρρύθμισιν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν διὰ τοῦ Κράτους. «Η κοινωνικὴ μεταρρύθμισις ὁφείλει, κατ’ αὐτόν, νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς νομοθετικῆς ὅδοῦ, ἀφοῦ προηγουμένως κατατηθῇ ἢ πολιτικὴ ἐξουσία ἐπαναστατικῶς ὑπὸ τοῦ προλεταριάτου. «Η κοινωνικὴ μεταρρύθμισις λαμβάνει τὴν μορφὴν τῆς κοινωνικοτημοσύνης ἢ ἔθνικοποιήσεως. Εἰς τὸ Κράτος περιέρχεται ἢ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον. Διὰ τῆς κρατικῆς ἐπεμβάσεως διδιωτικὸς ἀνταγωνισμὸς ἔξαφανίζεται. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην τῆς κρατικοποιήσεως πρωτοστατούσης τῆς Ρωσίας φερονται μερικὰ ἐκ τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν».

«Η κρατικοποιήσις ὅμως φονεύει τὴν ἐκ τῆς ἐργασίας εὐχαρίστησιν τῶν ἀτόμων, καθ’ ὅτι τὰ πάντα, ἐμπόριον καὶ βιομη-

(1) Ch. Gide. Πολιτικὴ Οἰκονομία. Μετάφρασις Κροκιδᾶ, σελ. 685..

χανία, διενεργοῦνται παρὰ τοῦ Κράτους καὶ εἰς τὰ ἄτομα δὲ δὲν ἀπομένει τίποτα. Τὸ κίνητρον κάθε δραστηριότητος, τὸ προσωπικὸν ἐνδιαφέρον τῶν ἀτόμων, ἔξουδετεροῦται, ἔξαφανίζεται. Τούναντίον ὅμως διὰ τῶν Συνεταιρισμῶν ἀναπτύσσεται ὁ πόθος πρὸς τὴν ἐργασίαν, διότι ἀριθμῶς ἀναγνωρίζεται ἡ ἀτομικὴ προσπάθεια καὶ ἡ ἐνεργητικότης εἰς τὸ πλαίσιον βεβαίως πάντοτε τῶν συμφερόντων τοῦ συνόλου τῶν συνεταιριζομένων.

Οἱ Συνεταιρισμοὶ καθιστοῦν κτῆμα τοῦ συνόλου τὰς πλουτοπαραγωγικὰς τῆς χώρας ἐκδηλώσεις, ἐνεργοῦντες εἰς τοῦτο ἐκ τῶν κάτω καὶ οὐχὶ ὡς ἡ ἔθνικοποιήσις ἐκ τῶν ἄνω. Ἐπιδιώκουν οἱ Συνεταιρισμοὶ μίαν κοινοκτημοσύνην ἐπὶ δημοκρατικῆς βάσεως, ἐνῷ ἡ ἔθνικοποιήσις ἐμφανίζεται μὲν ὑπὸ δημοκρατικὴν μορφὴν, ἀλλὰ κατὰ βάθος εἴναι ἀριστεροκρατικῆς φύσεως, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἀντὶ τῆς παλαιᾶς δημοκρατίας δημιουργεῖ διὰ τῆς δικτατορίας τοῦ Προλεταριάτου μίαν νέαν τοιαύτην.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀνωτέρω, εἴπομεν ὅτι δὲ Σοσιαλισμὸς (Μαρξισμὸς) βαδίζει διὰ τῆς ἐπαναστατικῆς ὅδοῦ, οἱ δὲ δρθόδοξοι μαρξισταὶ θεωροῦν τὴν ἐπανάστασιν ὡς τὸ ἴσχυρότερον διπλον εἰς χειρας τοῦ Προλεταριάτου. Οἱ Συνεταιρισμοὶ ὅμως τούναντίον, χωρὶς νὰ παύσουν νὰ ἐπιδιώκουν τὰς πλέον οἰκοσπαστικῶν, μεταρρυθμίσεις καὶ ἀπὸ τοὺς φανατικωτέρους ἐπαναστάτας, ἀποκρούονταν κατ’ ἀρχὴν τὴν διὰ βιαίων μέσων, τὴν διὰ τῆς ἐπαναστατικῆς ὅδοῦ, ἐπικράτησίν των. Ἐκ τῆς πλέον δηξείας καὶ καθολικῆς ἐπαναστάσεως δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ πυοκύψουν τοιαῦτα ἀποτελέσματα, τὰ δοποταρούσιάζει ἡ συνεταιριστικὴ κίνησις. «Υπάρχουν πλεῖστα παραδείγματα, ἐκ τῶν δοποίων καταφαίνεται, πόσον δλίγον δύναται μία πολιτικὴ ἐπανάστασις νὰ μεταβάλῃ τὴν ζωὴν μιᾶς χώρας. Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι μία πολιτικὴ ἐπανάστασις παραμένει μόνον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ζωῆς. Σημαίνοντες ἐπαναστατοῦνταν χώραν εἰς τὴν ἐποχήν τους.

Αἱ ἀληθεῖς μεταβολαί, αἵτινες ἐπιφέρουν μίαν ἐπανάστασιν

εἰς τὴν ζωὴν ὑπεῖλονται εἰς τοὺς Συνεταιρισμούς, συντελοῦνται δῶμας εἰρηνικός, χωρὶς ὁδοφράγματα καὶ χωρὶς πυροβολισμούς, μῶνον διὰ τῆς συνηθείας τῶν ἀνθρώπων εἰς νέας μεθόδους καὶ διὰ τῆς προσαρμογῆς τῶν νέων μεθόδων εἰς νέας οἰκονομικάς μορφής, μόνον διὰ τῆς διὰ τῶν Συνεταιρισμῶν τακτοποίησεως τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς γεωργίας. Ἡ διὰ τῶν Συνεταιρισμῶν σημαντικὴ μεταβολὴ τῶν ἀνθρώπων δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ δι’ ἀποτόμων καὶ συνταρακτικῶν ἐπαναστάσεων εἰς τὰς ὅποιας οἱ ἄνθρωποι διατηροῦν τὰς κακάς αὐτῶν ἰδιότητας. Ἐξ ἔναντίας μᾶλιστα, δύναται νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς συχνά, ὅτι δι’ ἐνὸς ἡμερινού σπαραγμοῦ οἱ ἀνθρώποι καταπίπουν εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν ἀγρίων θηρίων.

Υπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Συνεταιρισμοῦ ἔχειψοῦνται διὰνθρωποεργαδεῖος μέν, ἀλλὰ ἀσφαλῶς δημιουργεῖται μία νέα ἀνθρωπότης, ἐκ τῆς ὅποιας κατὰ πρῶτον λόγον ἔχειρται ἡ νέα τάξις τῶν πραγμάτων. Εὖν οἱ ἄνθρωποι δὲν γίνονται πλέον πολιτισμένοι καὶ εἰρηνικότεροι καὶ ἐπομέτως ἵκανώτεροι διὰ τὴν δημιουργίαν μιᾶς νέας τάξεως, ἐὰν δὲν ὑποστηρίζωνται ἀμοιβαίως καὶ ἔχακολονθοῦνται νὰ ὑποβλέπονται ὡς ἀνταγωνισταὶ εἰς τὸν ἄγονον τῆς ζωῆς, εἰς οὐδὲν δὲν θὰ συνιελέσῃ μία σοσιαλιστικὴ δργάνωσις, διποδήστοτε ἐπαναστάσεις καὶ ἀν λάβονταν χώραν διὰ τὴν ἀπιδίωξιν μεταβολῶν.

Οἱ Συνεταιρισμοὶ γνωρίζουν καλῶς διὰ ἡ εὐεξία δὲν δύναται νὰ προέλθῃ αἰτομάτως ἐκ τῆς παγκοσμίου πάλης τῶν ἰδιωτικῶν συμφερόντων, ἀγωνιζομένων χάριν κέρδους ἢ χάριν ἐκδικήσεως ἢ μίσους. Ὁ Gide εἶπε: «Τοεῖς ἡμέραι φθάνουν διὰ νὰ ἀνατραπῇ ἡ νέας θρόνος, διότι ἡ νέας θρόνος εἰναι πάντοτε ἡ νέα ἀστιθές πρᾶγμα· διὰ τὴν δργάνωσιν δῶμας μιᾶς ἐθνικῆς οἰκοτομίας χρειάζεται μία μακρὰ ἐργασία ὑπὸ εἰρηνικᾶς συνθήκας καὶ κοινωνίας τάξεως». Ἔνεκα αὐτοῦ καὶ ἡ συνεταιριστικὴ κίνησις κατ’ ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Σοσιαλισμὸν δὲν ἀκολουθεῖ τὸν δρόμον τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ τῆς ἔξελίξεως.

Κατὰ τὴν ἔξετασιν τῶν διαφορῶν μεταξὺ Συνεργατισμοῦ καὶ Σοσιαλισμοῦ εἶχομεν ὑπὸ δψιν μας ὑπὸ τὴν ἔννοιαν Σοσιαλισμός, τὸν Μαρξισμόν, διότι ἀρχικῶς Σοσιαλισμός καὶ Συνερ-

γατισμός, ἥσαν πολὺ σχετικαὶ ἔννοιαι. Ὁ Fourier, ὁ Owen καὶ ὁ Proudhon δινομάζονται, τόσουν πατέρες τοῦ Συνεργατισμοῦ καθὼς καὶ τοῦ Σοσιαλισμοῦ καὶ τοῦ Ἀναρχισμοῦ. Ὁ Μαρξισμός ἔλαβε τὸ δνομα «Ἐπιστημονικὸς Σοσιαλισμός», διὰ νὰ διακριθῇ τοῦ οὐτοπιστικοῦ δινομαζομένου Σοσιαλισμοῦ τοῦ Fourier καὶ τοῦ Owen· ἀλλ’ ἐκεῖνος τὸν δποίον δινομάζουν οἱ Μαρξισταὶ Οὐτοπιστικὸν Σοσιαλισμόν, ἦνοιξεν εἰς τὴν πρᾶξιν τὸν δρόμον πρὸς μίαν καλυτέραν τάξιν πραγμάτων εἰς τὴν κοινωνίαν. Ὁ γνωστὸς ἄγγλος συνεταιριστής Holyoake⁽¹⁾ ἔγεγεν, διὰ τοῦ Συνεταιρισμὸς δύναταινύ παρομοιῶν μὲν ἔνα τηλεσκόπιον διὰ τοῦ δποίον δύναται κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ εἰς τὰ βίθη τοῦ ἀβεβαίου μέλλοντος, ἐνῷ οἱ Συνεταιρισμοὶ εἶναι αἱ εἰρηνικαὶ στρατιαὶ, αἱ δποὶ κατακτοῦν τὴν ἔχθρικήν χώραν παντοῦ καὶ πάντοτε καὶ ὑφ' οἰονδήποτε καθεστώς.

Πολὺ διως περισσότερον τοῦ Σοσιαλισμοῦ διαφέρει ὁ Συνεταιρισμὸς ἀπὸ τὸν Ἀναρχισμόν. Εἶναι μὲν βέβαιον διὰ τόσον οἱ ἀναρχικοί, δσον καὶ οἱ δπαδοὶ τῶν Συνεταιρισμῶν ἀποβλέπονταν εἰς τὸ ἀτομον καὶ οὐχὶ εἰς τὸ Κράτος ως μέσον διὰ τὴν κοινωνικὴν μεταρρύθμισιν. Κατ’ ἀντίθεσιν ὅμως πρὸς τοὺς Συνεταιρισμούς, ἀποκρούεται δλοσχερῶς παρὰ τῶν ἀναρχικῶν ἡ ἴδεα τοῦ Κράτους. Δι’ αὐτοὺς καὶ ἡ ἀρίστη τῶν κυβερνήσεων, ἔλεγε δι ἄγγλος φιλόσοφος Godwin, εἶναι ἔννα κακὸν τὸ δποίον πρέπει νὰ ἔκλειψῃ. Καὶ δι’ αὐτὸν εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς κοινωνίας καταιρεύγοντα πάντοτε εἰς τὴν βίαν. Ὅπερβάλουν μᾶλιστα τοὺς σοσιαλιστὰς εἰς τὴν ἐπανάστασιν, καθ’ ὅτι χοληπιμοποιοῦν βρύσιας καὶ δολοφονίας κατ’ ἀνωτάτων κρατικῶν λειτουργῶν.

Διὰ τὸν Συνεργατισμὸν αἱ σχέσεις Κράτους καὶ συνεργατικῶν ἔνώσεων δὲν εἶναι ἀρνητικαί. Οἱ Συνεταιρισμοί, ὑπὸ τὴν

(1) Γεώργιος Holyoake. Ἐπιφανὴς ἄγγλος συνεταιριστής. Ἐξήσκησε μίαν λίαν εθεργετικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἔξελίξεως τῶν Συνεταιρισμῶν καταναλώσεως ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐγραψε τὴν ιστορίαν τῶν σκαπανέων τῆς Padale συνεπείᾳ τοῦ ιστορικοῦ γνωμένου πομποῦ συστηματικοῦ καταναλωτικοῦ Συνατερισμοῦ περὶ τοῦ δποίον ὅμιλοῦμεν εἰς ἄλλο κεφάλαιον.

προετόθεσιν πάντοτε όπου τὸ Κράτος δὲν είναι ἀντιδραστικόν, είναι νοιοταγεῖς εἰς αὐτό. Ἀποκλείοντα διμοσ κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν κρατικὴν βοήθειαν καὶ ἐπέμβασιν, ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τοὺς Συνεταιρισμοὺς τοῦ γερμανοῦ συνεταιριστοῦ Schulze, βασιζόμενοι μόνον, διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεώς των, εἰς τὴν αὐτοβοήθειαν καὶ εἰς τὴν στενήν μεταξὺ τῶν μελῶν συνεργασίαν.

Περισσότερον ἀκόμη διαφέρει ὁ Συνεταιρισμὸς εἰδικῆς τυρού μορφῆς τοῦ ἀναρχισμοῦ, τοῦ ἐπαγναστικοῦ συνδικαλισμοῦ. Οὗτος ἀποκρούων τὸ κοινοβούλευτικὸν σύστημα, ἐπιδιώκει νὰ θέσῃ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κοινωνικοῦ δργανισμοῦ τὰ Συνδικάτα, τῶν δποίων ἡ ἀμεσος δρᾶσις θὰ είναι, ἐν δεδομένῃ στιγμῇ, ἡ γενικὴ ἀπεργία κατὰ τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἀπτῶν.

Τελευταίως ὑπὸ τῶν ἀναρχικῶν ἥρχισαν νὰ ἴδρυωνται ἀγροτικά πνευ κοινότητες ὑπὸ τὸ δνομα «Κομμουνιστικαὶ κοινότητες». Αὗται ἀν καὶ ὑπενθυμίζουν περισσότερον μπολεσβικάς κοινότητας παρὰ Συνεταιρισμούς, δμοιάζουν πλὴν δμως ἐν μέρει πρὸς τοὺς τελευταίους τούτους εἰς τὴν οἰκονομικὴν δργάνωσιν, τὴν δποίαν καὶ ὁ ἀναρχισμὸς καὶ ὁ Συνεταιρισμὸς παραδέχονται.

Είναι εὐρύτατον λοιπόν, καθὼς βλέπομεν, τὸ πεδίον δράσεως τῶν συνεταιριστικῶν δργανώσεων.⁴ Ο Συνεταιρισμός, λέγει ὁ Sombart, θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς εὐτυχεστέρας διὰ τὴν μελλοντικὴν ζωὴν Ἰδέας εἰς τὴν ποικίλην διαμόρφωσιν τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν μᾶς ἐσωτερικῆς ἐνότητος. Εἰς τὴν οἰκονομίαν τοῦ μέλλοντος, δὲν θὰ ὑπάρχουν διάφορα ἀμοιβαίως ἀποκλειόμενα οἰκονομικὰ συστήματα, ἀλλὰ πλείστα συνυπάρχοντα. Θὰ ὑφίστανται παραλλήλως ἡ ἴδιωτικὴ οἰκονομία, ἡ βιοτεχνία, ὁ κεφαλαιοκρατισμός, ὁ κολλεκτιβισμός. Κάθε ἐν εἰς τὴν θέσιν του καὶ κατὰ τὴν φύσιν αὐτοῦ εἰς τὸ ἀνάλογον ἔργον. Καὶ μεταξὺ δλων τούτων τῶν μερῶν ὁ Συνεταιρισμὸς θ' ἀποτελῇ, τρόπον τινά, τὸν σύνδεσμον. Θὰ τονώσῃ τὴν βιομηχανίαν, θὰ θέσῃ δρια εἰς τὸν κεφαλαιοκρατισμόν, καὶ θὰ προφυλάξῃ τὰς κοινὰς οἰκονομικὰς ἐπιχειρήσεις ἀπὸ τὴν γραφειοκρατικὴν ἀρτηριοσκλήρωσιν. Ανταποκρίνεται εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἔννοιαν τοῦ Συνεταιρισμοῦ, τὸ

ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ είναι ποικίλη, δι' ὃ δ ὁ Συνεταιρισμὸς ἐπιτρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι μορφαὶ οἰκονομικῆς δργανώσεως καὶ ἐμφανίζεται παντοῦ παραλλήλως πρὸς αὐτὰς πρὸς συμπλήρωσιν, ἐξασφάλισιν, ἐνίσχυσιν καὶ βελτίωσιν, διότι κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ δὲν δύναται, οὕτε θέλει νὰ δώσῃ ἀπόλυτον καὶ ἐνιαίαν λύσιν τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων. Καὶ εἰς τοῦτο ἔγκειται, συνεχίζει ὁ Sombart, ἡ σημασία τοῦ Συνεταιρισμοῦ ὃς κοινωνικῆς μεταρρυθμιστικῆς ἀρχῆς».

«Ἡ ἀποψίς δμως αὐτη τοῦ διαπρεποῦς γερμανοῦ ἐπιστήμονος καθίσταται ὑπερσυνηρητική. Ἡμεῖς φανταζόμεθα τὸν Συνεργατισμὸν ὡς τὸ μοναδικὸν καθεστώς, τὸ δποίον ἔχει τὴν δύναμιν καὶ τὰ μέσα νὰ δώσῃ ἀπόλυτον καὶ Ἰδεώδη λύσιν εἰς τὰ διεθνῆ οἰκονομικὰ προβλήματα. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον τασσόμενον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συνεταιριστῶν ἐκείνων, οἵτινες εἰς τὰ συνεταιρικά των Ἰδεώδη διαβλέπονταν τὰς δυνατότητας μᾶς εὑρείας κοινωνικῆς ἀναμορφώσεως, εἰς τὸ πλευρὸν ἐκείνων, ἐπαναλαμβάνομεν, οἵτινες ὑποστηρίζουν, δτι εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν ἀνεκάλυψαν τὸ ἔδαφος διὰ τὴν δημιουργίαν μᾶς νέας ἡθικῆς, μᾶς νέας θρησκείας, βασιζομένης ἐπὶ τῆς ἀπολέτου ισότητος.

**

Δὲν είναι δμως αἱ μεταρρυθμιστικαὶ αὗται τάσεις καὶ μόνον, αἵτινες ἀποδίδονταν τὸ δλον τῆς μεταρρυθμιστικῆς Ἰδέας, καὶ οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῆ εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν τὴν Ἰδιαιτέραν αὐτοῦ σημασίαν διὰ τὸν ἐξεγενισμὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἢ τοὐλάχιστον διὰ τὴν διαπαιδαγώγησίν της πρὸς τὴν πειθαρχίαν.⁵ Ο Συνεργατισμὸς ἐξαλείφει αὐτομάτως τὰ κοινωνικὰ ἐλαττώματα, ἀτινα δφείλουν τὴν ὑπαρξίν των εἰς τὸ κεφαλαιοκρατικὸν σύστημα.

Διὰ τοῦ θετικοῦ χαρακτῆρος του ὁ Συνεργατισμός, ἐν τῇ ἐξυπηρετήσει τῶν συμφερόντων, τῶν δποίων ἐπιδιώκει τὴν προαγωγὴν δύναται νὰ παρασκευάσῃ τὸ ἔδαφος μᾶς δυνατῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐπικρατήσεως κοινωνικῶν ἀρετῶν.

Διὰ τῶν Συνεταιρισμῶν ἀναπτύσσεται ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν

πλησίον, πρὸς τὸ σύνολον. Ὁ Συνεταιρισμός, ἐπιδιώκει ἔνα σκοπόν, διποὺς είνει πολὺ ἀνώτερος τῆς ἀπλῆς ἀποκτήσεως οἰκονομικῶν ἀγαθῶν. Στηρίζεται εἰς τὸ αἴσθημα τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης καὶ ἔξασκεῖ κατὰ συνέπειαν τούτου μίαν ἔξεργενιστικὴν ἐπιφορήν».

Χριστιανοὶ σοσιαλισταί, ώς ὁ Ludlow⁽¹⁾ καὶ ἐπιφανεῖς συνεταιρισταί, ώς Neale⁽²⁾ δὲν ἐδίστασαν νῦν ἀποδώσοντα μεγίστην ἀνωτερότητα εἰς τὴν συνεταιριστικὴν ἰδέαν. Ἐθεοποίησαν τὰ συνεταιριστικὰ ἰδεώδη. «Χριστιανισμὸς καὶ Συνεργατισμός, εἶπον, είναι δύο ταῦτόσημοι ἔννοιαι. Οὐδεὶς δὲ δύναται νῦν ἀμφισβητήσῃ τὴν στενὴν ταύτην συγγένειαν. Καὶ οἱ μὴ πιστεύοντες ἀκόμη εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος, δὲν δύνανται νῦν ἀμφισβητήσωσι, διτὶ ὅρισμέναι μορφαῖ δργανώσεων τοῦ γύρω κόσμου είναι καταλληλότεραι ἄλλων εἰς τὴν ὑφ' ὁρισμένων ἀπόψεων ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρωπίνου ὅντος».

Διὰ τὴν τρανεστέραν εἰσέτι ἀπόδειξιν τοῦ συνταυτισμοῦ τοῦ χριστιανισμοῦ πρὸς τὸν Συνεταιρισμὸν ἔρχεται ὁ ἄγγλος συνεταιριστὴς Pittman νὰ συμβάλῃ περισσότερον εἰς τὴν πραγματικότητα ταύτην. Ὁ Συνεταιρισμός, λέγει, είναι ἔνα μέσον, διὰ τοῦ ὅποίου δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἐντολὴ τοῦ Χριστοῦ: «Ἄγάπα τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν».

Ὑπάρχει λοιπὸν καὶ μεταξὺ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ Συνεργατισμοῦ στενὴ τις σχέσις. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν μάλιστα διπαδοὶ τῆς Σχολῆς τῶν Χριστιανῶν Σοσιαλιστῶν, ήτις ὡς γνωστὸν περιλαμβάνει εἰς τὸν κόλπους τῆς κορυφαίους ἐπιστήμονας παντὸς κλάδου καὶ σοβαροὺς φιλοσόφους καὶ μορφωμένους κληρικούς, ηύνόνσαν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα τὴν ὕδρυσιν παραγωγικῶν καὶ καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν, διαθέσαντες, διὰ τὴν εὐόδωσιν τῆς συνεταιριστικῆς ἰδέας, διοκλήρους

(1) Ludlow. Ἐκ τῶν ἴδρυτων τῆς Σχολῆς τῶν Χριστιανῶν σοσιαλιστῶν, ἡ ὁποία κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἤσκησε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἔξελίξεως τῶν ἀγγλικῶν Συνεταιρισμῶν.

(2) Neale. Ἐπιφανῆς ἄγγλος συνεταιριστὴς διατελέσας ἐπὶ 18ετίαν γενικὸς γραμματεὺς τῆς Ὀμοσπονδίας τῶν Συνεταιρισμῶν.

περιουσίας. Εἰς τὴν Δανίαν ωσαύτως, Ἐλβετίαν καὶ παντοῦ ὅπου ἡ Συνεταιριστικὴ κίνησις ἔξηπλώθη, παρατηρεῖται ὅτι καὶ τὸ θρηκευτικὸν αἴσθημα τοῦ λαοῦ ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἑποστήριξιν τῆς συνεταιριστικῆς ἰδέας.

Κατόπιν δὲν δλων τῶν ἀνωτέρω καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα, διτὶ ἔχουν μεγίστην ἀπήχησιν εἰς τὴν πραγματικότητα αἱ ἀντιλήψεις τῶν ἐπιστημόνων ἔκεινων οἵτινες, ώς εἴπομεν, πιστεύουν διτὶ εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν ἀνεκάλυψαν τὸ ἔδαφος διὰ τὴν δημιουργίαν μιᾶς νέας ὅρησκείας, βασιζομένης ἐπὶ τῆς ἰδεώδους ἀρχῆς τῆς ἀπολύτου ἴσοτητος.

Τὸ γεγονός διτὶ εἰς τοὺς Συνεταιρισμοὺς δὲν ἐπιδιώκονται μόνον οἰκονομικοὶ σκοποί, ἀλλ' ὑψισται καινωνικαὶ καὶ ἡθικαὶ ἀλήθειαι, ώς ἡ διὰ τῆς συνεταιριστικῆς διαπαίδαγωγήσεως, ἀλληγεγγύης, συνεργασίας καὶ αὐτοβιοηθείας μετατροπὴ τῆς σημερινῆς ἀτομιστικῆς ὑλιστικῆς καὶ κατ' ἐπίφασιν Χριστιανικῆς κοινωνίας, εἰς ἔνα δλως διάφορον κοινωνικὸν ἐπίπεδον, δπου θὰ ἐπικρατήσῃ μία ἀπόλυτος κοινωνικοϊκονομικὴ ἴσοτης μεταξὺ ἀπάντων ἀνεξαιρέτως τῶν ἀτόμων, ἡ ἀλλως λεγομένη, «κοινωνία Χριστοῦ», τὸ γεγονός λέγομεν αὐτὸ είναι ἔκεινο τὸ δποῖον προσδίδει εἰς τὰ συνεταιριστικὰ ἰδεώδη μίαν μεγίστην αἴγλην.

Συνεταιριστικαὶ Σχολαὶ

"Ηδη ἀφοῦ ἀνεφέραμεν τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς συνεταιριστικῆς ἐννοίας καὶ τὴν μεγίστην ἐπίδρασιν τὴν διοίαν αἱ Συνεταιριστικαὶ δργανώσεις ἔχουν, τόσον ἐν τῇ οἰκονομίᾳ, δύσον καὶ τῇ κοινωνίᾳ ἐν γένει διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν ἐργατικῶν τάξεων, ἐρχόμεθα ἐνταῦθα νὰ μνημονεύσωμεν τὰς πηγὰς ἐξ ὧν ἀπορρέουν αἱ συνεταιριστικαὶ ἀλήθειαι, αἵτινες ἀποτελοῦνται τὰ θεμέλια τῶν σημερινῶν πολυνπληθῶν συνεταιριστικῶν πλασμάτων. Καὶ αἱ πηγαὶ αὗται εἰναι ὁ Παραγωγικός, ὁ Καταναλωτικὸς καὶ ὁ Πιστωτικὸς Σοσιαλισμός.

Τρεῖς εἰναι αἱ χῶραι εἰς τὸ πρῶτον ἔλαβον σάρκα καὶ δοτᾶ αἱ φαντασιώδεις καὶ οὐτοπικαὶ τῆς ἀλλοτε συνεταιριστικαὶ ἀλήθειαι. Καὶ αἱ χῶραι αὗται, αἵτινες δικαίως ὑπερηφανεύονται ὅτι κατέχουν τὴν πατρότητα τῶν συνεταιριστικῶν δργανώσεων εἰναι ή Γαλλία, ή Ἀγγλία καὶ ή Γερμανία.

"Η Γαλλία, χώρα κατ' ἔξοχὴν παραγωγικὴ καὶ τοῦ φιλελευθέρων πνεύματος, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μήτηρ τοῦ παραγωγικοῦ σοσιαλισμοῦ, ή γεννήσασα τὸ τέκνον τοῦτο τῆς ἐλευθερίας. Πράγματι εἰς τὴν χώραν ταύτην, ὡς θὰ ἴδωμεν, κατὰ τὸ ἔτος 1848 ἴδρυθησαν οἱ πρῶτοι παραγωγικοὶ Συνεταιρισμοί.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ήτις λόγῳ τῶν ἀφθόνων αὗτῆς βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων ἀπασχολεῖ εἰς τὰ ἐργοστάσια καὶ διάφορα ἐργαστήρια τῆς, ἔκατομμύρια ἐλευθέρων ἐργατῶν, δὲ καταναλωτικὸς Σοσιαλισμός, δὲ Συνεταιρισμὸς αὗτος τῶν ἐργαζομένων τάξεων, εὑρέτης προσφορώτατον ἔδαφος ἀναπτύξεως. Πράγματι δὲ εἰς τὴν χώραν ταύτην κατὰ τὸ ἔτος 1844 ἴδρυθη ὁ πρῶτος καταναλωτικὸς Συνεταιρισμός, ὁ περίφημος Συνεταιρισμὸς τῶν Σκαπανέων τῆς Ροχδάλδης.

Εἰς τὴν Γερμανίαν τέλος, τὴν γεωργικὴν καὶ βιομηχανικὴν αὐτὴν χώραν, ήτις, δπὸ αἰώνας ὀλοκλήρους ἐμαστίζετο ἀπὸ τὴν τοκογλυφίαν μερικῶν ἀριστοκρατικῶν τάξεων, αἵτινες χάρις εἰς τοὺς ὑπερόγκους τόκους δι' ὧν διέθετον τὰ δάνεια, κατώρθωσαν νὰ συγκεντρώσουν εἰς χεῖράς των δλόκληρον τὸν πλοῦτον τῆς χώρας, ὑποδουλώσαντες τὸν γεωργικὸν καὶ βιοτεχνικὸν πληθυσμὸν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν των, εἰς τὴν χώραν λέγομεν, ταύτην τῆς τοκογλυφίας εὑρεθεῖσαν ἐφαρμογὴν εἰς ἀπάσας τὰς ἐργαζομένας τάξεις ὁ Πιστωτικὸς Σοσιαλισμός, οἱ Συνεταιρισμοὶ δηλαδὴ ἀμοιβαίας πίστεως. Πράγματι δὲ εἰς τὴν χώραν ταύτην ἴδρυθη τὸ ἔτος 1849 ὁ πρῶτος Συνεταιρισμὸς ἀμοιβαίας πίστεως.

Καὶ ἦδη εἰσερχόμεθα εἰς τὴν κατ' ἵδιαν ἐξέτασιν τῶν ἀρχῶν μιᾶς ἐκάστης τῶν προαναφερθεισῶν Συνεταιριστικῶν Σχολῶν.

Παραγωγικὸς Σοσιαλισμός.

Ο παραγωγικὸς Σοσιαλισμὸς ἐγεννήθη τὸ πρῶτον ἐν Γαλλίᾳ εἰς τὴν διάνοιαν τῶν μεγάλων γάλλων σοσιαλιστῶν τῆς παρελθούσης ἐκατονταετηρίδος Fourier, Bouchez, Louis Blanc καὶ τοῦ Γερμανοῦ Lassale. Οἱ σοσιαλισταὶ οὗτοι ὑπεστήριξαν φιλοσοφίαν μεταρρυθμιστικὰς θεωρίας. Θεωροῦν τὸν ἐργάτην ἐλεύθερον, ἀνεξάρτητον καὶ μὲλοντα νὰ συγκεντρώσῃ εἰς χεῖρας αὐτοῦ ἀπασαν τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῆς χώρας διὰ τοῦ ἀποτελεσματικοῦ ἀνταγωνισμοῦ πρὸς τὴν μεγάλην ἐπιχείρησιν. Ἡ εὐδοκίμησις δὲ τοῦ ἐργάτου εἰς τὸν παραγωγικὸν σοσιαλισμὸν ἔγκειται κυρίως εἰς τὴν προσπάθειαν δπως δυνηθῇ οὗτος καὶ παράγῃ ὑπὸ εὐνοϊκωτέρους δρους. Τοῦτο ἀντὸν δὲ θὰ κατορθωθῇ ὅταν δ ἐργάτης ἀναγνωρισθῇ ὡς ή κινητήριος δύναμις τόσον εἰς τὴν παραγωγὴν δυνον καὶ εἰς τὴν κατανάλωσιν.

i Fourier

Τὸ μυστικὸν τοῦ παραγωγικοῦ Συνεταιρισμοῦ ἐφαντάσθη ὅτι ἐφεῦρε εἰς τὸ βάθος ἐνὸς παντοπωλείου, ἔνθα ἥργάζετο, δ περίφημος καταστὰς βραδύτερον Γαλάτης σοσιαλιστῆς οὐτοπιστῆς Fourier. Χαρακτηριστικὸν δὲ τυγχάνει τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου δστις εἰς τὸ ἡμερολόγιον του τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γράφει τὰ ἔξῆς: Σήμερον Μεγάλην Παρασκευὴν τοῦ ἔτους 1818 εῦρον τὸ ἀπόρρητον τοῦ παγκοσμίου Συνεταιρισμοῦ. Βεβαίως οὕτω γράφων δ μέγας ἐκείνος αἰσθηματίας ἐκαυχᾶτο διὰ τὴν ἀντίληψίν του ταύτην. Τοῦτο ὅμως εἰς τὴν ίστορίαν τοῦ Συνεταιρισμοῦ δὲν ἔχει σημασίαν μεγάλην. Ή βάσις εἶναι ὅτι ὁ Fourier κατέδειξεν, μετὰ παραδειγματικῆς

ψυχικῆς δυνάμεως καὶ τέχνης, τὴν μεγίστην σκοπιμότητα τοῦ παραγωγικοῦ Συνεταιρισμοῦ. Ἀδιάφορον δὲ ἂν ἐσφαλμένως ὁ Fourier, ὑπὸ τὸ οὐτοπιστικὸν αὐτοῦ πνεῦμα, ὠραματίζετο, δτι ὁ Συνεταιρισμὸς εἶναι ἀπὸ τὰ φαινόμενα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια δέον ν ἀνακαλυφθῶσι. Ὁ Συνεταιρισμός, ὃς εἰς ἄλλο κεφαλαιον διώματα, ἐγεννήθη μὲ τὴν στοιχειώδη ἀντίληψιν τῆς πρώτης ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως, ἡ ὅποια ἐξήτησε τὴν συνδρομὴν τοῦ πλησίου διὰ νὰ κινήσῃ τὸν πρῶτον δικώδη λίθον, δστις ἐμπόδιζεν αὐτὴν εἰς τὸ πρῶτον βῆμα. Ὁ Συνεταιρισμὸς ἐγεννήθη — ὃς δρθότατα ἀναφέρει ὁ Gide — εἰς τὴν μοναδικὴν ἐκείνην στιγμὴν ἔνθα ἐξεδηλώνετο ἡ πρώτη ἀνθρωπίνη προσπάθεια τοῦ θαυμασμοῦ τῆς φύσεως ἐν συνεργασίᾳ πλειόνων ἀτόμων.

Εἰς τὸν Fourier ἀνήκει ἡ πρώτη σοβαρὰ προσπάθεια τῆς καταργήσεως τῆς μισθωτῆς ἐργασίας, καθ' ὅτι εἶναι δ πρῶτος, δστις διεκήρυξε τὰ ἐλαττώματα τῆς ἐμμίσθιου ἐργασίας. Καταφέρεται κατὰ τοῦ φιλελεύθερισμοῦ τοῦ Adam Smith, δστις ἐδίδασκε τὴν ἐλεύθερίαν τοῦ ἀτόμου, πρεσβεύων δτι δ μεμονωμένος ἐργάτης εὑρίσκεται πολλάκις εἰς στιγμὰς καθ' ἃς ἀδυνατεῖ καὶ αὐτὸν τὸ ἐλάχιστον ἡμερομίσθιον νὰ ἐξεύρῃ εἰς τὴν ἄχαρι αὐτοῦ ἐργασίαν. Ἐργάζεται δὲ διὰ μίαν μοναδικὴν αἰτίαν, νὰ πλουτίσῃ τοὺς πάτρωνας αὐτοῦ κεφαλαιοκάτας.

Ο Fourier εἶναι δ πρῶτος δστις ἐσάλπισε τὴν ἰδέαν τῆς μετατροπῆς τῆς μισθωτῆς ἐργασίας, ἀπὸ καταναγκαστικῆς, εἰς ἐλεύθεραν τοιαύτην εἰς τὸ πεδίον τῶν παραγωγικῶν Συνεταιρισμῶν, τοὺς δοποίους ἀποκαλεῖ φάλαγγας. Αἱ φάλαγγες ὅμως αὐταὶ τοῦ Fourier δὲν ὕφειλον νὰ περιορίζωνται μόνον εἰς τὸ στενὸν περιβάλον τοῦ παραγωγικοῦ Συνεταιρισμοῦ, ἥδύνατο νὰ ἐπεκτείνωνται καὶ εἰς τὸν καταναλωτικὸν καὶ πιστωτικὸν Συγεταιρισμόν.

Ἡ φύσις καὶ τὸ οὐτοπιστικὸν πνεῦμα τοῦ Fourier ἐφερον αὐτὸν εἰς μίαν δλως ἀνεξάρτητον πολιτείαν ἰδεῶν. Ἐπιδιώκει τὴν διοκληρωτικὴν μεταβολὴν τοῦ κοινωνικοῦ παθεστῶτος εἰς συνεταιριστικὸν τοιοῦτον. Ἀδιαφορεῖ ἂν εἰς τὰς

φάλαγγας αὐτὰς φιλοχωροῦσι καὶ περιτταὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀντιλήψεις. Ἀρκεῖ ἡ κατεύθυνσις νὰ ἄγῃ πρὸς τὴν διοκλητάρηψιν πραγματοποίησιν τοῦ συνεταιριστικοῦ αὐτοῦ προγράμματος.

Ἡ ἀντίληψις περὶ ἀνεξαρτησίας, εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ συνεταιρικοῦ ἐκείνου ἀποστόλου, δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς τὴν κατάργησιν τῆς μισθωτῆς ἔργασίας. Προχωρεῖ περισσότερον. Πρεσβεύει τὴν κατάργησιν τῆς οἰκογενείας. Ὡθεῖται εἰς ἀναρχικὰς ἰδέας καὶ εἰς θεωρίας ἀνηθίκους. Ἀντιτίθεται εἰς τὴν θρησκευτικὴν διὰ τοῦ γάμου ἔνωσιν τῶν ἀτόμων καὶ ἐν γένει εἰς κάθε πειθαρχίαν πρὸς τὴν ἡθικήν. Ἐδίδοντο διὸ τῶν θεωριῶν του ἀπεριώριστα δικαιώματα εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ κανονίζωσι τὰ διάφορα αὐτῶν ἔνστικτα καὶ προλήψεις ἀνευοῦντος ἐμποδίουν. Ὁρθότατα λοιπὸν παρατηρεῖ ὁ Gide λέγων διτοῦ: Εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Fourier θὰ ἥδυναντο οἱ ὄπαδοι αὐτοῦ νὰ θέσωσι τὴν ἐπιγραφὴν ἐκείνην τοῦ Rabelais εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Θελέμης: «Οσοι ἐδῶ εἰσέρχονται δύνανται νὰ κάμουν ὅ,τι θέλουν».

Αὐτή, ἐν δλίγοις, ὑπῆρξεν ἡ θεωρία τοῦ πρώτου ἐκείνου συνεταιριστοῦ τῆς παρελθούσης ἐκατονταετηρίδος. Τὸ γεγονός διτοῦ αἱ ἀρχαὶ αὐτοῦ ἔφθασαν εἰς τὸ σημεῖον νὰ παρεκλίνωσι τῶν βάσεων ἐκείνων, ἀς αἰῶνες δλόκληροι ἐθεμελίωσαν εἰς τὴν περὶ ἡθικῆς ἀντίληψιν τῶν ἀτόμων, παραβλέπεται πρὸ τὴν γεγονότος εἰς τὸ ὄποιον καὶ μόνον ἀποδίδεται ἡ αὐταπάρνησις καὶ τὸ μεγαλεπήβολον τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, διτις ἐδίδαξε μετὰ παραδειγματικῆς ψυχικῆς δυνάμεως καὶ τέχνης τὴν μεγίστην σκοπιμότητα τοῦ ἐλευθέρου συνεταιρισμοῦ εἰς τὴν ἐν γένει ὑπόστασιν τῆς κοινωνίας.

2 Bouchez

Παραλλήλως πρὸς τὰ δόγματα τῆς σχολῆς τοῦ Fourier ἔμφανται κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἡ σχολὴ τοῦ Sain-Simon, ἣτις εἰς τοὺς ὄπαδοὺς αὐτῆς — καὶ ἦσαν πάρα πολλοὶ οὕτοι—εἶχε ἀναχθῆ εἰς περιωπὴν θρησκείας, χάρις κυρίως εἰς

τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ μυστικιστικὰς θεωρίας καὶ κατευθύνσεις αὐτῆς.

Ἐκ τῆς Σχολῆς ταύτης ὁρμᾶται, συγχρόνως σχεδὸν μὲ τὸν Fourier, ἔνα γνήσιον προϊὸν αὐτῆς, ὁ σοσιαλιστὴς Bouchez. Οὗτος λόγῳ τῶν παραδόσεων τῆς Σχολῆς, εἰς ἣν ἀνῆκε, αἴτινες μεγάλως ἐπέδρασαν εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς ἰδέας του, κατελθὼν εἰς τὴν συνεταιριστικὴν κονίστραν, ὃς ἦτο ἐπόμενον ἥλθεν ἀντιμέτωπος πρὸς τὰς ἐλευθέρας ἀντιλήψεις τοῦ συναδέλφου του Fourier.

Διαβλέπει κατ' ἄρχην ὁ Bouchez εἰς τὸν Συνεταιρισμόν, τὴν ἡθικοποίησιν τοῦ ἀτόμου, συμφώνως πρὸς κάθε θρησκευτικὴν ἀρχὴν. Τὸ πνεῦμα τοῦ μίσους πρὸς τὴν ἴδιοκτησίαν καὶ τὸ κεφαλαιον, ἀπάδει ἀπὸ τὰς συνεταιριστικὰς του ἀντιλήψεις. Τὴν συνεργασίαν τῶν συνεταιριστῶν αἰσθάνεται ὁ Bouchez πηγαζούσαν ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀδελφωσύνης, ἵστητος καὶ ἐλευθερίας, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ οἰκονομικὰ ὀφέλη ἀτινα θέλουσιν ἀρυσθή βραδύτερον οἱ συνεταιριζόμενοι.

Ἀποδίδει μεγίστην σημασίαν ὁ Bouchez εἰς τὴν εὐημερίαν τῶν μελλουσῶν γενεῶν. Παροτρύνει δὲ πρὸς τοῦτο τοὺς συνεταιριζομένους δπως ἀπὸ τὰ κέρδη τῆς δργανώσεως των ἀποταμιεύσι τὸ μεγαλύτερον δυνατόν μέρος πρὸς συγκέντρωσιν ἐνδές κεφαλαίου ἀδιαιρέτου, τὸ δποῖον θέλει προκοδοτήσει τὰς μελλοντικὰς συνεταιριστικὰς δργανώσεις, ἵνα αἵτια παράγουσαι ὑπὸ εὑνοῖκωτέρους δρους, τῶν κεφαλαιοκρατικῶν ἐπιχειρήσεων, καὶ καταστῶσι τοιουτοτρόπως οἰκονομικῶς αὐτόρκεις.

«Τὸ ἀδιαιρέτον αὐτὸν κεφαλαιον, λέγει ὁ Bouchez, ἀνανεούμενον συνεχῶς—δὲν πρέπει νὰ μένῃ νεκρὸν δπως εἰς τὰ μοναστήρια—θὰ εἶναι ἡ ἀγία κιβωτός, ποὺ συγκενιζόνει καὶ ποὺ σώζει, ποὺ ἀνήκει εἰς ὅλους ἀλλὰ καὶ συγχρόνως εἰς κανένα. Χάρις δὲ εἰς τὴν ἀγίαν αὐτὴν κιβωτόν, συνεχίζει οὗτος, ποὺ διαρκῶς θὰ τὴν πλουτίζωμεν, οὐδέποτε δὲ θὰ τὴν καταστρέφωμεν, θὰ ἔξυπηρετηθῶσιν αἱ μέλλουσαι γενεαί, εὑρίσκουσαι ἔτοιμα πρὸς δρᾶσιν τὰ ὑλικὰ μέσα διὰ τὴν παραγω-

γήν. Οὕτω δὲ θὰ ἐπήρχετο πλήρης χειραφέτησις τῶν ἐργαζομένων τάξεων».

Τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα τοῦ Bouchez ἐκφράζεται, ὥστα τοι, εἰς τὴν συμπάθειαν πρὸς κάθε ἀνθρώπινον ὑπαρξίαν. «Νὰ δώσωμεν, λέγει, κτηματικὴν ἰδιοκτησίαν εἰς τοὺς ἀκτήμονας, ἀλλὰ νὰ μὴ θέξωμεν τοὺς ὑπάρχοντας ἰδιοκτήτας. Πρεσβεύομεν μὲν τὴν συγκέντρωσιν τῆς ἐργατικῆς μάζης, ὑπὸ τὸ ἔμβλημα τῆς ἐνόσησεως καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς ἐκ τῆς οἰκονομικῆς δυσπραγίας, σεβόμεθα δῆμος τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ ἐν γένει κάθε συντελεστὴν τάξεως καὶ προόδου, πρὸς τὸ συμφέρον διοκλήσου τῆς Κοινωνίας». Εἴμεθα— ἔγραφεν ἡ ἐκπροσωποῦσα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1840 ἕως τοῦ 1851 τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Bouchez, ἐφημερὶς ¹ Atelier— συγχρόνως ἐπαναστάται καὶ συντηρητικοί. Ἐπαναστάται μέν, διότι ἔχομεν νὰ ἐπιδιώξωμεν μίαν μεταβολὴν, ἡτις συνίσταται εἰς τὴν συγκέντρωσιν τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου διὰ τὴν ἀνόρθωσίν του, ἡτις θὰ κατορθωθῇ διὰ τῆς ἀποδόσεως εἰς αὐτὸν ἀρκετῆς ἰδιοκτησίας καὶ συντηρητικοὶ δὲ διότι πρεσβεύομεν τὴν διατήρησιν τῆς θρησκευτικῆς πίστεως, τὸν σεβασμὸν τῆς οἰκογενείας καὶ ἰδιοκτησίας καὶ ἐν γένει κάθε συντελεστὴν τάξεως καὶ προόδου διὰ τὸ γενικὸν καλόν».

Ἡ ἐπανάστασις— ἔγραφε ἄλλο δημοσιογραφικὸν δργανον τοῦ Bouchez ἡ «Ἐθνικὴ Ἐπιθεώρησις»— (ἐπρόκειτο περὶ τῶν ἐπαναστάσεων αἰτινες ἔξεροδάγησαν κατὰ τὰ ἔτη 1789-1840) ἡ μεγαλόψυχη, ἡ φιλελευθέρα, ἡ λαϊκὴ αὐτὴ ἐπανάστασις, εἶναι καθαρᾶς χριστιανικῆς προελεύσεως.

Τὰς ἀλληλοσυγκρουομένας ταύτας ἀντιλήψεις τοῦ δ Bouchez προσπαθεῖ νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τοὺς ὑπὸ αὐτοῦ ἰδρυθέντας δύο Συνεταιρισμούς: τῶν τεχνιτῶν ξυλουργῶν τῷ 1831 καὶ τῶν ἐπιχρυσωτῶν κοσμημάτων τῷ 1840. Ἀλλ’ εἰς μάτην. Ἡ ἐπιβολὴ καὶ ἡ διατήρησις τῶν συνεταιριστικῶν του ἀντιλήψεων, ὑπὸ τὸ πρίσμα αὐτὸ τοῦ μυστικισμοῦ, ἐστάθη ἀδύνατον νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ ἀπηχήσῃ εὑμενῶς εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἐργαζομένων τάξεων. Καὶ οὕτω ἡ ἀλτρουϊστικὴ αὐτὴ ἔμπνευσις τοῦ Bouchez ἤρχισε διλίγον κατ’ ὅλην

γον νά σφύνη διὰ νὰ μείνῃ ὡς μελλοντικὴ εὐχὴ εἰς τὸν μαθητὰς αὐτοῦ ἡ πραγματικὴ χειραφέτησις τῆς μάζης.

3. Louis Blanc

Ἐκτὸς ὅμως τῶν δύο ἀνωτέρω σοσιαλιστῶν, ἔχομεν καὶ ἔτερον συνεταιριστικὸν παράγοντα εἰς τὸν διοῖον δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν μεγαλυτέραν τινὰ δρᾶσιν ὡς πρὸς τὰ κηρούγματα τῶν συνεταιριστικῶν ἀληθειῶν. Πρόκειται περὶ τοῦ δραστηρίου γάλλου ἐπαναστάτου καὶ σοσιαλιστοῦ Louis Blanc. Οὗτος ἀν καὶ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρξε, δπως ὁ Proudhon (1) δ τρόμος τῆς ἀστικῆς τάξεως, ἐντούτοις δῆμος παρὰ τῶν σημερινῶν σοσιαλιστῶν θεωρεῖται μετριοπαθῆς σοσιαλιστής.

Ως βρίσιν τῶν θεωριῶν τοῦ δ Blanc ἔθεσε τὴν λύσιν τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος διὰ τῶν Συνεταιρισμῶν. Εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν δῆμος δὲν ἀπέδιδε τὴν αὐτονομίαν ἐκείνην, ἡτις ἀπεδίδετο ὑπὸ τῶν διαδῶν τῶν ἀλλων συνεταιριστικῶν Σχολῶν. Δὲν ἦθελε δηλαδὴ τὸν Συνεταιρισμὸν ἀναρχικὸν παράγοντα ἐν τῇ διαπλάσει τῆς κοινωνίας, δπως ἐφαντάζετο διὰ τῶν παραδόξων ἀντιλήψεών του δ Fourier. Τὸ πνεῦμα τῆς αὐτοθύσιας καὶ τοῦ μυστικισμοῦ, δι' οὗ διέπονται αἱ συντηρητικαὶ ὁργανώσεις τοῦ Bouchez, θεωρεῖται ἔνον πρὸς τὰς συνεταιρικὰς ἀντιλήψεις τοῦ Blanc. Πρεσβεύει τὴν ἀνάγκην τῆς κρατικῆς ἐπεμβάσεως, ἡτις διὰ καταλλήλου συνεργασίας καὶ βοηθείας θ' ἀποδῷ σῃ εἰς τὸν ἐργατικὸν κόσμον αὐτοδιοίκησιν τινα. Οἱ Συνεταιρισμοὶ λέγει, πρέπει νὰ λάβωσι κρατικὸν χαρακτῆρα διότι τότε μόνον θὰ κατορθωθῇ ἡ εὐδοκίμησις τῆς συνεταιριστικῆς ἰδέας. «Εξοχος πολιτικὴ διάνοια δ Blanc θεωρεῖ ἀπαραίτητον δπως μὲ τὴν κοινωνικὴν ἀναμόρφωσιν συμβαδίζει καὶ ἡ πολιτικὴ τοιαύτη. Εἰς τὴν κοινωνικὴν ἀναμόρφωσιν ἀποδίδει τὸν σκοπόν, εἰς δὲ τὴν πολιτικὴν τὸν τρόπον τῆς ἐκπληρώσεως τούτου.

(1) Proudhon. Ο Πατὴρ τοῦ θεωρητικοῦ Ἀναρχισμοῦ ἐν Γαλλίᾳ.

Τοῖς Συνεταιρισμοῖς ὁ σοσιαλιστής οὗτος ἐφαντάζετο ώς
ἴδινας ἔνθετος τῶν δποίων ἡ μέση καὶ η ἴσχυς ὑπερβαίνε τὸν
Συνεργατισμὸν καὶ ἔκχριττε τὸν κολλεκτιβισμὸν ἡ τοῦλάρι-
στον τὸν σοσιαλισμὸν τοῦ Κράτους. Αἰσθάνεται δὲ ἀπέχθειαν
πρὸς καίτε συναγωνιστικὴν προσπάθειαν, ήτις κατὰ τὸ ἐπι-
χριτοῦ τότε πνεῦμα ίτο ὁ κακὸς διάμων τῆς οἰκονομικῆς
δυσπραγίας τῶν ἔθνων.

Ηαρά τὸν σημερινῶν ἐρυθρῶν σοσιαλιστῶν (Μαρξιστῶν
ἢ Κομμουνιστῶν) λέγει ὁ Gide, οὐδεμία σημασία ἀποδίδεται
εἰς τὴν διὰ τοῦ ἐπιτυχοῦς συναγωνισμοῦ ἀνόρθωσιν τῆς ἐρ-
γατικῆς μάζης. Ἐπιδιώκεται σήμερον παρὰ τῶν σοσιαλιστῶν
τούτων ἡ γενικὴ μετατροπὴ τοῦ ματικοῦ καθεστῶτος ἔντιαίως
διὰ τῆς κηρύξεως τῆς Δημοκρατίας τοῦ Προλεταριάτου. Ἐνφ-
τούντιον εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς ἡ μετατροπὴ αὕτη τοῦ κοι-
νωνικοῦ καθεστῶτος ἀνεμενετο ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ
τῆς ἐπιτυχοῦς συναγωνιστικῆς ἀμίλλης τῶν διαφόρων κοινωνι-
κῶν ταξιδῶν.

Ἄλλ' ἂς ἰδωμεν πός περιγράψει ὁ Gide τὸ σοσιαλιστικὸν
συνεταιριστικὸν πρόγραμμα τοῦ Blanc :

«Οἱ ἄγτικεμενικὸς σκοπὸς τοῦ Συνεταιρισμοῦ, εἶναι η Ἰ-
κανοποίησις τῶν πλευριατικῶν, ἥθικῶν καὶ ἐλικῶν ἀναγκῶν
τοῦ συνόλου τῶν μελῶν τοῦ, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως πρὸς
τὸν σκοπὸν τοῦτον, τῶν ἰδιαίτερων προσόντων αὐτῶν καὶ διὰ
τῆς συνεργασίας των. Οἱ ἐργάτης, ἔλεγεν ὁ Blanc, ἕπηρξεν
σκλήρης, ἐπίλεξε δοῦλος· σήμερον εἶναι ἡμερομίσθιος καὶ πρέ-
πει νὰ καταβάλλωμεν κάθε προσπάθειαν, ὥστε νὰ τὸν ἀνυψώ-
σωμεν διὰ τῶν Συνεταιρισμῶν».

Ηαράλληλεις ὁ Gide τὸν χρωματιηρισμὸν τῶν τεσσάρων
ἐργατικῶν φάσεων: τοῦ σκιλάρου, τοῦ δούλου, τοῦ ἡμερομί-
σθιού καὶ τοῦ συνεταιριζόμένου ἀπὸ ιστορικῆς ἀφ' ἐνὸς ἀπό-
ψεως, ὡς τὸν ἐνεπιεύσιμη κατὰ πρῶτον εἰς τὸν μεγαλυτέ-
ρων γάλλων συγγραφέων ὁ Chateaubriand καὶ ἀπὸ κοινω-
νικῆς σοσιαλιστικῆς τοιαύτες, ὡς τὸν ἐφαντάσθη βραδύτερον
ὁ Louis Blanc, διὰ νὰ καταλήξῃ καὶ σεμφωνήσῃ μὲ τὸν

Blanc εἰς τὴν ρηθεῖσαν τελευταίαν φάσιν τῆς συνεταιριστικῆς
κοινωνικῆς ἐπαναστάσεως.

«Τὸ Κράτος—συνεχίζει ὁ Gide, μνημονεύων τὰς ἀντιλή-
ψεις τοῦ Blanc—θ' ἀνελάμβανε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς μεταρ-
ουσθμίσεως τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων εἰς σημεῖον, ὥστε
νὰ καταστῶσι ἀλτρονιστικαὶ ὅργανώσεις, αἱ δποῖαι θὰ ἀνυ-
ψώσουν τοὺς ἐργάτας ἀπὸ ἡμερομίσθιος ποὺ ἡσαν εἰς συνε-
ταίρους βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐπιβάλλεται νὰ ὑποκα-
τασταθοῦν—ἔλεγε ὁ Blanc—αἱ εἰσφοραὶ τῶν συνεταίρων διὰ
κρατικῶν τοιούτων. Τὸ Κράτος, μέχρις ὅτου χειραφετη-
θοῦν οἰκονομικῶς οἱ ἐργαζόμενοι, πρέπει νὰ είναι ὁ χρηματο-
δότης των».

Εἶχε, ὡς βλέπομεν, κηρυχθῆ ὁ Blanc ἐναντίον τοῦ ἔλευ-
θέρου Συνεταιρισμοῦ. Οὗτος, κατ' αὐτόν, εἶναι καταδικασμένος
εἰς παντελῆ ἀποτυχίαν. Κατ' αὐτὸν μόνον διὰ τῆς ἐπιβλέψεως
καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀρωγῆς τοῦ Κράτους θὰ ἥδυναντο οἱ Συν-
εταιρισμοὶ νὰ ἐκτελέσωσι τὸν προορισμόν των. Τελείας ὅθεν
ἀντιθέτου φύσεως τοῦ Fourier, διστις ἀπέκλειε κάθε ἐπέμβασιν
τῆς Πολιτείας εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ Συνεταιρισμοῦ καὶ τῆς
Φιλελευθέρας Σχολῆς τοῦ Adam Smith, ήτις ἀπέδιδε ἀπόλυ-
τον ἔλευθερίαν εἰς τὸ ἄτομον (Ἄτομισμδες-Δίκαιοιον Ισχυρο-
τέρου).

Οἱ ἐργάται μιᾶς οἰασδήποτε ἐπιχειρήσεως, ἔλεγε ὁ Blanc (σι-
δηρουργοί, τυπογράφοι, ξυλουργοί, ὑποδηματοποιοί κλπ.), θὰ
ἥδυνον ἔνα μικρὸν παραγωγικὸν Συνεταιρισμόν. Διὰ νὰ ἀρχίσῃ
δὲ τὰς ἐργασίας του ὁ Συνεταιρισμός, θὰ ἔδιδε τὸ Κράτος τὰ
ἀπαιτούμενα κεφάλαια, ἀτίνα δὲν ἡσαν εἰς θέσιν νὰ διασέσονται
οἱ συνεταίροι παραγωγοί. (Ο Louis Blanc ἐν ἀντιθέσει πρὸς
τὸν Bouchez δὲν ἦθελε ὑπερβολικὰς θυσίας ἐκ μέρους τῶν ἐρ-
γαζομένων τάξεων).

Τὸ Κράτος θὰ ἥδυναντο νὰ χρηγήσῃ εἰς τοὺς συνεταίρους
τ' ἀπαιτούμενα κεφάλαια διὰ νὰ ἀγοράσουν οὗτοι τὰς βιομη-
χανικὰς ἐπιχειρήσεις, εἰς τὰς δποίας εἰργάζοντο ἀλλοτε ὡς
ἄπλοι ἐργάται, ἀποζημιώνοντες τοὺς κεφαλαιούχους καὶ ἀνα-
λαμβάνοντες αὐτοὶ πλέον, οἱ φυσικοὶ παραγωγοί, τὴν ἐκμετάλ-

λευσιν αὐτῶν ἵνα κοινοῦ διὰ τῶν Συνεταιρισμῶν τῶν. Τοιούτοις πότεροις δὲ οἱ παραγωγικοὶ αὗτοὶ Συνενωφίσμοι θὰ ὡρανοῦστο καὶ θὰ δικυκοῦντο διὰ τῶν ίδιον αὐτῶν μελῶν, κατὰ τὸν καλλίτερον δυνατὸν τρόπον καὶ πρὸς τὸ σημαφέρον τῆς διότητος. Ἐν κατακλεῖδι δὲ θὰ ἐδημιουργήστο ἡ πραγματικὴ δημοκρατία εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τῶν ἐργαζομένων προϊεταριακῶν ταξιδίων.

‘Ἄλλ’ ἀς Ἰδωμεν πῶς παραστατικώτερα ἐφαντάζετο ὁ Blanc τὴν λειτουργίαν τῶν Συνεταιρισμῶν, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἑκείνην. Τὰ μέλη τοῦ Συνεταιρισμοῦ, ἔλεγε, οἱ ἐργάται, θὰ ἐπλήρωναν οἱ ίδιοι εἰς ἕκαστος τὸ ἴμερομίσθιον τῶν ταῦτοις θὰ ἔσταιντον ἵστα δι’ ὅλους. Ἐάν δὲ κανεὶς ἡργαζετο κατέτεραι ἀπὸ τοὺς ἄλλους τοῦτο θὰ ἥτο πρὸς ὄφελος τοῦ συνόλου τῶν συνεταιριζομένων ἐργατῶν καὶ δὲν θὰ ἐπρεπε ὁ ἐργάτης οὗτος νὰ πληρωνεται περισσότερον διὰ τὴν ἐπὶ πλέον ἐργασίαν του. Ἀντιθέτως μάλιστα θὰ ὄφειλε νὰ θεωρῇ τιμήν τοῦ τὸ νὰ θέτῃ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς κοινῆς συνεταιριστικῆς ἐπιχειρίσεως ὅλα τὰ πνευματικὰ καὶ σωματικὰ προσόντα, μὲ τὰ ὄποια τὸν ἐπροίκισεν ἡ φύσις περισσότερον ἀπὸ τοὺς συναδέλφους του.

· Καὶ ἀν αὐτοὶ οἱ καλλίτεροι τῶν ἄλλων ἐργάται παύσουν νὰ ἐργαζῶνται, διότι δὲν θὰ ἔχουν τὴν ἀφέλειαν νὰ κοπιάζουν πρὸς ὄφελος ἀνικάνων καὶ δκνηδῶν συνεταίρων, τί θὰ γίνη; · Ηρώητησαν εἰς τὴν Βοιλήν(συνεδρίασις 20 Μαρτίου 1848) τὸν Blanc: · Εἰς καθέ κατάστημα θὰ τεθῇ μία πινακίς ή ὄποια θὰ λέγῃ: Εἰς ἡα Συνεταιρισμὸν ἀδελφῶν ποὺ ἐργάζονται πρὸς κοινὸν ὄφελος, καθέ δκνηδὸς εἶναι ἔνας κλέπτης καὶ οὐδὲς τὰς ἐργάτας θ’ ἀμιλῶνται εἰς ἐργασίαν καὶ οὐδὲς τὰς ἐπιθυμηὶ νὰ μείνῃ ὀπίσω, ἥτο η ἀπάντησις. · Ιδού λοιπὸν μία ἐκφρασις τοῦ συνανθήματος τῆς ὀδελφότητος, η ὄποια πλησιάζει πρὸς τὰς ιδέας τοῦ Bouchez, λέγει ὁ Gide.

· Εκεῖ ὅμως ἔνθα ὁ Louis Blanc πλησιάζει περισσότερον πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ Bouchez ἀπομακρυνόμενος τῶν ἀρχῶν τοῦ Fourier, εἶναι εἰς τὸν σχηματισμὸν ἀδιαιρέτου τινὸς κεφαλαίου, προερχομένου ἐκ τῶν κερδῶν τοῦ Συνεταιρισμοῦ, τὸ

δποῖον θέλει ἔξυπηρετεῖ τὰς μελλούσας γενεὰς τῶν προλεταρίων.

Δὲν ἥθελε ὅμως ὁ Bouchez, ὡς εἴπομεν, ὑπερβολικὰς θυσίας ἀπὸ τοὺς συνεταίρους διὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἀποθεματικοῦ τούτου πεφαλαίου. Καὶ διὰ τὸν λόγον ἀκριβῶς αὐτὸν ὃς ἔξῆς καθώρισε τὰ τῆς διανομῆς τῶν κερδῶν τοῦ Συνεταιρισμοῦ: Αὐτά, λέγει, θὰ διαιρεθοῦν εἰς τέσσαρα τέταρτα. Τὸ πρῶτον τέταρτον θὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς σχηματισμὸν ἀδιαιρέτου τινὸς κεφαλαίου. Τὸ δεύτερον τέταρτον θὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς τὴν ἔξοφλησιν τῶν δανείων, τὰ δποῖα ἔλαβεν παρὰ τοῦ Κράτους ὁ Συνεταιρισμὸς διὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν πρώτων πεφαλαίων, (τὰ χρήματα αὐτὰ ἀποσυρόμενα ἀπὸ τὸν ἔνα Συνεταιρισμόν, θὰ διατίθενται παρὰ τοῦ Κράτους εἰς ἄλλον τινὰ ἔχοντα ἀνάγκην). Τὸ τρίτον τέταρτον θὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὸν σχηματισμὸν ταμείου ἀλληλοβοηθείας τῶν συνεταίρων· τοῦτο θὰ προβλέπῃ τὴν διάθεσιν συντάξεων, ἐπιδομάτων εἰς τοὺς συνεταίρους ἐν καιρῷ κρίσεως εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ Συνεταιρισμοῦ κλπ.). Τὸ τέταρτον ἥδη τέταρτον καὶ μόνον αὐτό, καταλήγει ὁ Blanc, θὰ διανέμεται εἰς τοὺς συνεταίρους.

Τοὺς Συνεταιρισμοὺς ἥθελεν, ὡς βλέπομεν, ὁ Blanc δραγανώσεις χαρακτῆρος ἀφιλοκερδοῦς. · Επρόβλεπε δὲ ὅπως οὐχὶ τὰς ἀμέσους καὶ μόνον ἀνάγκας τῶν συνεταίρων νὰ καλύψῃ, ἀλλὰ καὶ τὰς μελλοντικὰς τοιαύτας. · Άλλα καὶ εἰς τὴν διανομὴν αὐτῶν ἀκόμη τῶν δλίγων κερδῶν διὰ νὰ ἀποδώσῃ πραγματικὴν δημοκρατικὴν χροιὰν εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν θέτει ὡς θεμελιώδη ἀρχήν: Κατέχοντες καὶ μὴ κατέχοντες, ἐφ’ ὅσον εἶναι συνεταίροι, λαμβάνουν ὅλοι ἔξι τοσού ἐκ τῆς διανομῆς τοῦ 1)4 τῶν κερδῶν.

Δὲν ἀπέδιδεν ὅμως οἰκονομικὴν καὶ μόνην κατεύθυνσιν εἰς τοὺς Συνεταιρισμούς τοῦ ὁ Blanc, ἀλλὰ καὶ κοινωνικὴν τοιαύτην. · Ο Συνεταιρισμός, ἐφρόνει, δὲν πρέπει νὰ περιορισθῇ εἰς τὸ στενὸν περιβάλον τῆς οἰκονομικῆς ἀνυψώσεως τοῦ ἐργάτου, διότι τότε χάνει δλην τοὺς τὴν δημιουργικὴν ὀντότητα. Διὰ τῶν Συνεταιρισμῶν ἥπτιζε ούτος νὰ ἀπομακρύνῃ ἐκ τῶν

κεφαλαιοκρατικῶν ἐπιχειρήσεων τοὺς ἔργατας, οἵτινες ἔργά-
ζονται εἰς αὐτὰς δι' ἓνα ἑξεντελιστικὸν ἡμερομίσθιον καὶ νὰ
προσέλκυσῃ αὐτοὺς εἰς τὰς φυσικάς συνεταιριστικάς δργανώ-
σεις. Λιότι μόνον εἰς τὴν συνεταιρικήν αὐτήν δημοκρατίαν θὰ
εἶρουν, συνεχίζει, ἐκτὸς τῆς ἀνεξαρτησίας των καὶ μίαν
θέσιν ἡτις θὰ ἥτο ἀπὸ ὄλικῆς ἀπόφεως ἀπείρως καλλιτέρα.
Εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν δὲ ἔργατης θὰ εὑρισκε, ἔλεγε, καλ-
λίτερον ἡμερομίσθιον, θὰ ἐφημοδύσετο εἰς αὐτὸν τὸ δικτύω-
ρον ἐν τῇ ἔργασίᾳ, πρᾶγμα τὸ δόποιον ἥτο δνειρον διὰ
τοὺς ἔργατας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Οὕτω δὲ Συνεταιρισμὸς
προσελκύων περισσοτέρους ἔργατας θὰ ἐξελίσσετο φαγδαίως.
Αἱ κεφαλαιοκρατικαὶ δὲ ἐπιχειρήσεις μὴ δννάμεναι ν' ἀνθέ-
ξωσι εἰς τὸν συναγωνισμὸν τῶν ἔργατικῶν Συνεταιρισμῶν, οἵ-
τινες ἀκριβῶς λόγῳ τῆς ἴδιαζούσης αὐτῆς φέσεως θὰ παρή-
γαγον ὑπὸ εἰνοῦκωτέρους δρον, θὰ ἐξοντώνοντο δλίγον κατ'
δλίγον.

Ἄπειρθνεται δὲ Louis Blanc τὸν συναγωνισμὸν, ἀλλὰ
διὰ τοῦ ἐπιτυχοῦς συναγωνισμοῦ ἀνέμενε τὴν ἐπικράτησιν
τοῦ Συνεταιρισμοῦ, εἰς δὲν ἀπέδιδε μίαν ἀνωτέραν μορφὴν δρ-
γανώσεως ἔργασίας.

Οὕτω δλίγον κατ' δλίγον, κατὰ τὴν μεγαλοφυῖα πράγματι
ἀντίληψιν ταῖτην τοῦ Blanc, κάθε πλάδος τῆς βιομηχανίας καὶ
κάθε πλουτοπαραγωγικὴ πηγὴ θὰ ἀπετέλει καὶ ἓνα μεγάλον
Συνεταιρισμόν. Ὁλόκληρος δὲ ἡ παραγωγὴ θὰ περιήρχετο
εἰς χείρας τῶν ἔργατῶν, οἵτινες εἶναι οἱ ἐκ φύσεως κύριοι
καὶ ἐκμεταλλευταὶ αὐτῆς.

Τί θὰ ἀπέμενε πλέον διὰ τὴν τελειοποίησιν τοῦ συνενεται-
ριστικοῦ οἰκοδομῆματος; Ἡ ἰδρυσις, λέγει δὲ Blanc ἐνδὸς ἐθνικοῦ
κεντρικοῦ Συμβουλίου, τὸ δόποιον θὰ συνήνωνε ἀπάσας τὰς
πλουτοπαραγωγικὰς συνεταιριστικὰς ἐκδηλώσεις, ὑποχρεώνων
τὰ μέλη αὐτῶν νὰ ἐργάζωνται διὰ τὸ συμφέρον τῆς δλότητος.

Εἰς τὸ σημεῖον ἡδη αὐτὸς ἔρχεται δὲ Blanc νὰ κηρύξῃ
δτι παύει πλέον δὲ συναγωνισμὸς μεταξὺ τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς
αὐτῆς ἡ διαφόρου φύσεως, διότι αὗται θὰ εἶναι πλέον συντη-
ρητικαὶ δργανώσεις ἀποτελούμεναι ἀπὸ ἔργατας, οἵτινες θὰ

ἐργάζωνται μὲν ὡς ἔργαται, θὰ ἀπολαμβάνουν δμως ἀπὸ κοι-
νοῦ τὰ ὠφέλη τῆς ἔργασίας των, ἀτινα ἀλλοτε ἀπήλαυνε δ
πάτρων.

Αὐτὴ εἶναι ἐν δλίγοις ἡ θεωρία τοῦ Louis Blanc. Βε-
βαίως αἱ ἀκρως ἀριστεραὶ αὐταὶ ἀντιλήψεις, διὰ τὴν ἐποχὴν
ἐκείνην, ἡ ἀμεσος δηλαδὴ ἀνύψωσις τοῦ ἔργατου ἀπὸ πένητος,
εἰς οἰκονομικῶς αὐτάρκη, δὲν ἥτο δυνατὸν εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκεί-
νην, λέγομεν, τῆς ἀμαθείας καὶ ἀγραμματοσύνης, τὰ καρποφο-
ρήσουν. Ἐπρεπε νὰ προηγηθῇ διαπαιδαγώγησις τῶν ἔργαζο-
μένων τάξεων καὶ μόνον διὰ τῆς ἐλευθέρας ἐνεργείας αὐτῶν,
ἥτα, νὰ ζητηθῇ ἡ δργάνωσις εἰς Συνεταιρισμοὺς κάθε πλουτο-
παραγωγικῆς ἐκδηλώσεως.

Τὸ γεγονὸς εἶναι δτι εἰς τὴν ίστορίαν τῶν Συνεταιρισμῶν
παρουσιάζεται δὲ Blanc ὡς θέσας τὰς βάσεις τῆς μελλοντικῆς
συνεταιριστικῆς Πολιτείας. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ πᾶν. Ἀδιά-
φορον δὲ τυγχάνει δ τρόπος καὶ τὰ μέσα ἀτινα ἐφόρνει
οὕτος δτι ἔδει νὰ ληφθοῦν διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἀρχῶν
τούτων.

4. Lassale

Ἐκτὸς δμως τῆς Γαλλίας καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ἰδίως
εἰς τὴν Γερμανίαν περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἐκατονταε-
τηρίδος δὲ παραγωγικὸς σοσιαλισμός, ὑπὸ τὴν πλέον αὐ-
τοῦ ἀντίδρασιν, ἥρχισε νὰ κατηχῇ τὰς μάζας τῶν ἔργαζομένων.

Δὲν ἥτο δμως δ σοσιαλισμὸς ἐν Γερμανίᾳ τῆς μορφῆς ἣν
ἀπέδωσαν οἱ Γάλλοι Fourier καὶ Bouschez· δ σοσιαλισμὸς ἐν
Γερμανίᾳ ἥτο κράμα Κρατικοῦ Σοσιαλισμοῦ καὶ Ἐπαναστατι-
κοῦ τοιούτου. Καὶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ὠρίμασε καὶ δ παρα-
γωγικὸς σοσιαλισμὸς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ.

Ἡ ίστορικὴ ἀνασκόπησις παρουσιάζει ὡς γνήσιον ἐκπρό-
σωπον τοῦ ἐν Γερμανίᾳ παραγωγικοῦ Συνεταιρισμοῦ τὴν ἐπο-
χὴν ἀκείνην τὸν σοσιαλιστὴν Lassale, τὸ κορύφωμα τῆς δι-
δασκαλίας τοῦ δοποίου εἶναι δ «Σιδηροῦς Νόμος».

Πρεσβεύων δ Lassale δτι μόνον διὰ τοῦ παραγωγικοῦ

Συνεταιρισμοῦ θὰ ἔξελιχθῇ ἡ ἐργαζομένη τάξις φιλάνοντα εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἐπιχειρηματίου, ἐπούτεινε δπως ἀπασα ἡ βιομηχανία τῆς χώρας παραδοθῇ πρὸς ἐκμετάλλευσιν εἰς τὴν τάξιν ταύτην εἰς ἣν κυρίως ἀνήκει.

Οπαδός ὁ Lassale τοῦ Κρατικοῦ Σοσιαλισμοῦ δὲν ἀρκεῖται εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ τὴν τακτικὴν τὴν δποίαν ὁ γάλλος συνάδελφός του Louis Blanc ἔταξε. Φύσις ἐπαναστατικὴ περιβάλλει κάθε τον προσπάθεια, διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς ἐργατικῆς τάξεως, μὲ πνεῦμα ἀμέσου ἀνατροπῆς τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος.

Τὸ Κράτος λέγει ὁ Lassale ἔδει κάμνων χρῆσιν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης ἥτις ἐμπεριέχεται εἰς αὐτό, θὰ ἰδρύσῃ αὐτὸ τοῦ παραγωγικοὺς Συνεταιρισμοὺς εἰς δλα τὰ βιομηχανικὰ διαμερίσματα τῆς χώρας. Οἱ Συνεταιρισμοὶ δὲ οὗτοι παντοιοτρόπως ἐνισχυόμενοι παρὰ τῆς Πολιτείας θὰ δυνηθῶσι εὐθὺς ἀμέσως τελεσφόρως ν' ἀνταγωνισθῶσι τὰς κεφαλαιοκρατικὰς ἐπιχειρήσεις. Αὕται ἐν μέσῳ δύο πυρῶν ενδισκόμεναι, ἀφ' ἐνὸς μὲν τῶν Συνεταιρισμῶν, ἀφ' ἔτερου δὲ τοῦ Κράτους, τὸ δποίον δὲ ὅλων τῶν μέσωνθὰ συνέδραμε τοὺς συνεταιριζομένους, θὰ ἡναγκάζοντο δλίγον κατ' δλίγον νὰ ἐκλείψουν τελείως.

Τὰ πάντα παρὰ τοῦ Κράτους ἀναμένων διὰ τὰς ἐργαζομένας τάξεις ὁ Lassale, καταβάλλει κάθε προσπάθειαν δπως οἰκειοποιηθῇ τὴν ἀρχήν. Ἡ ἀντίληψις ὅμως αὗτη τῆς καταλήψεως τῆς ἔξουσίας, οὐχὶ διὰ τῆς εὐθείας ὅδοῦ, ἀλλ' ἐπαναστατικῶς διὰ τῆς βίαίας μετατροπῆς τοῦ ὑπάρχοντος ἀστικοῦ καθεστῶτος κάμνουν τὸν σοσιαλιστὴν αὐτὸν νὰ ἀπορροφηθῇ τελείως εἰς τὴν ἴδεανταύτην καὶ ν' ἀδιαφορῇ ἀν ὑποστηρίζων ἐν λευκῷ τοὺς ἐργάτας, δημιουργῆ πρόσωπα ζένα πρὸς τὴν ἐργασίαν. Πρόσωπα μὴ ἀποβλέποντα εἰς οὐδεμίαν δημιουργικὴν παραγωγὴν ἐργασίαν, ἀλλ' ἀναμένοντα παρὰ τοῦ Κράτους τὰ ὑλικὰ μέσα ἄτινα θὰ τοὺς χρησιμεύσουν διὰ τὴν συντήρησίν των.

Κατέβαλε κάθε προσπάθειαν ὁ Lassale νὰ παρουσιάσῃ δγκον συνεταιριστικῆς δργανώσεως, μὴ διστάζων παντοῦ καὶ πάντοτε καὶ ὑφ' οἰασδήποτε συνθήκας, νὰ ἰδρύῃ παραγωγικοὺς

Συνεταιρισμούς, τοὺς δποίους κυρίως ἥθιελε ὡς ὅργανα ἔξεπηρείσεως τῶν σχεδίων του διὰ κατάληψιν τῆς ἀρχῆς καὶ τὴν παράδοσιν είτα εἰς τοὺς ἐργάτας τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς βιομηχανίας τῆς χώρας.

Ἐδρασε ὁ Lassale εἰς μίαν ἐποχὴν κατὰ τὴν δποίαν ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς μάζης παρὰ τῶν κεφαλαιοκρατικῶν ταξεων εἰκε φυάσει εἰς τὸ ζενίθ. Καὶ δι' αὐτὸ εἰς κάθε, ἔστω καὶ δημαγωγικόν, κήρυγμά του ενδισκε παρὰ τὸ πλευρόν του τὸν ἐργαζόμενον λαὸν δστις οὐδὲν ἀλλο ἐπειθύμει τὴν ἐποχὴν ἔκείνην ἢ ἐκδίκησιν καὶ ἔξοντωσιν τῆς κεφαλαιοκρατίας.

Εἰς αὐτὴν λοιπὸν τὴν στιγμὴν ἐνεφανίσθη ὡς ἐπαναστάτης δ εύφυης αὐτὸς δημαγωγὸς διὰ νὰ θεμελιώσῃ εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἐργαζομένων τὸ μῖσος ἐναντίον τοῦ κατέχοντος τὸν πλοῦτον κεφαλαιοκρατῶν. Κατορθώνει νὰ παρασύῃ εἰς τὸ συνεταιριστικὸν αὐτοῦ πρόγραμμα πολλοὺς ἀπὸ τὴν ἀρχουσιαν τότε τάξιν μεταξὺ τῶν δποίων καὶ τὸν γερμανὸν ἀρχικαγκελάριον Bismarck. Οὕτος, παρασυρθεὶς ἀπὸ τὰς ἴδεας τοῦ εύφυοῦ αὐτοῦ σοσιαλιστοῦ, συνεβούλευσε τὸν Γουλιέλμον Α' δπως ὑποστηρίξῃ τοὺς ἐργάτας ἐνὸς ὑφαντουργίειν εἰς τὴν ἴδρυσιν παραγωγικοῦ Συνεταιρισμοῦ, καθ' ὑπόδειγμα πρὸς τὰς θεωρίας τοῦ Lassale. Ἐμεσολάβησε δμως ἐν τῷ μεταξὺ δ πρόωρος θάνατος τοῦ σοσιαλιστοῦ τούτου καὶ τοιουτορόπως οἱ ἐπὶ ἐπισφαλῶν θεμελίων ἴδρυσιντες Συνεταιρισμοὶ τύπου Lassale, ἐσαρώθησαν εὐθὺς ἀμέσως, διὰ νὰ παραμείνῃ ὡς κανὼν πλέον δτι: ἡ πρόοδος τῶν Συνεταιρισμῶν καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ ἀνόρθωσις τῶν κατωτάτων κοινωνικῶν στρωμάτων εἶναι ἐφικτὴ οὐχὶ δι' ἐπαναστατικῶν προσπαθειῶν καὶ διὰ τῆς βίας, ἀλλὰ διὰ τῆς διαπαιδαγωγῆσεως κατ' ἀρχὴν καὶ διὰ τῆς ἐλευθέρας ἐνεργείας κατόπιν τῶν συνεταιριζομένων ἀτόμων.

Αὐτοὶ ὑπῆρξαν οἱ ἀπόστολοι τοῦ Παραγωγικοῦ Σοσιαλισμοῦ, οἱ πρόδρομοι τῆς συνεταιριστικῆς ἔξελίξεως τῶν τελευταίων ἐτῶν. Αἱ θεωρίαι αὐτῶν δσας οὐτοπικὰς καὶ ἐπαναστατικὰς ἴδεας καὶ ἐὰν ἔγκλείσουν ἐν ἔστατις, κρινόμεναι ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἔκείνης, δπου κάθε προσπάθεια καλλι-

τερεύσεως τῶν ὅρων τῆς ζωῆς, ἐπνίγετο ἐν τῷ γενέσει της ἀπὸ τὴν ἀρχουσαν τάξιν, δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ θεωρηθῶσι ὡς ἡ ἀφετηρία ἐξ ἣς προῆλθε βραδύτερον ἢ σημερινή κολοσσαία διεθνής συνεταιριστική ἐξέλεξις, οἱ δὲ συνεταιρικοὶ αὐτοὶ σοσιαλισταὶ ὡς οἱ πρόδρομοι τῆς μελλοντικῆς παγκοσμίου συνεταιριστικῆς ὁργανώσεως.

Καταναλωτικὸς Σοσιαλισμός.

Εἰς ἐκ τῶν μεγαλειτέρων ὅπαδῶν τῆς Φιλελευθέρας Οἰκονομολογικῆς Σχολῆς τοῦ Adam Smith ὁ Bastiat ἀποδημήσκων ἀνεφέρει : «Τὸ πᾶν πρέπει νὰ ἔξετάζηται ἐπισταμένως ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ καταναλωτοῦ».

Οὗτῳ ηρητήτων ὁ μέγας ἐκεῖνος ἄγγλος σοσιαλιστής διεφώνει βεβαίως πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τῶν συνοδέλφων του καὶ συνιδρυτῶν τῆς Κλασσικῆς Σχολῆς, οἵτινες πιστοὶ εἰς τὸ δόγμα αὐτῆς «Laissez-faire, laisser passer» ἔλεγον ὅτι οὐδεμία ἀπολύτως ἀνάγκη ὑπάρχει διὰ τοὺς καταναλωτάς, ἀφοῦ ὑφίσταται δὲ ἐλεύθερος λεγόμενος ἐμπορικὸς ἀνταγωνισμὸς καὶ δὲ παραγωγικὸς τοιοῦτος. Λησμονεῖται δῆμως παρὰ τῶν ὅπαδῶν τῆς Κλασσικῆς Σχολῆς τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἐμπορικοῦ καὶ παραγωγικοῦ τούτου ἀνταγωνισμοῦ, τὸ δποτοῖν ὑφιστάμενον ὡς κάτι τι τὸ διάμεσον μεταξὺ τῆς παραγωγῆς ἀφ' ἐνὸς καὶ τῆς καταναλώσεως ἀφ' ἑτέρου κερδοσκοπεῖ ἀπλήστως ἐπὶ τῶν καταναλωτικῶν τάξεων. Καὶ τὸ ἀντικείμενον αὐτὸ εἶναι δὲ ἐμπορος.

Δεδίκαιολογημένως δύνειν ὁ Bastiat ἐδίδασκε, ὅτι οὐδόλως φρόνιμον εἶναι διὰ τὰς καταναλωτικὰς τάξεις δπως ἐμπιστεύωνται αὗται τὴν φροντίδα τῶν συμφερόντων εἰς τὴν ἐλεύθερίαν τῆς παραγωγῆς καὶ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐμπόρων, προσώπων δηλαδὴ τρίτων, ἔχοντων ἀπαραίτητως καὶ τὴν ἴδιοτητα τῆς ἀπληστείας. Οὐδόλως εἶναι ἔξυπηρετικὸν διὰ τὰς καταναλωτικὰς ταύτας τάξεις, δπως στηριχθῶσι εἰς τὸ ἀμφιβόλου χρησιμότητος δόγμα τῆς Κλασσικῆς Οἰκονομολογικῆς Σχολῆς ἥτοι εἰς τὸ «Laissez faire laisser passer» δόγμα ἔχον πολλὴν σχέσιν μὲ τὴν Τουρκικὴν δοξασίαν τοῦ πεπρωμένου. Τούναντίον πρέπει αἱ τάξεις αὗται σωφρονοῦσσαι ἐνεργητικῶς

νὰ λάβωσι μέριμναν περὶ τῶν ἰδίων αὐτῶν συμφερόντων, συνεργαζόμεναι στενᾶς καὶ ἴδρυντες Συνεταιρισμοὺς καταναλώσεως, μιμούμενοι πρὸς τοῦτο τὰς παραγωγικὰς τάξεις.

Πράγματι τὸ ἄτομον, ὃς εἰς προηγούμενα κεφάλαια ἀνεφέραμεν, δὲν παρίσταται μόνον ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὡς παραγωγός, ὡς καταβάλων δῆλον ὅτι προσπαθεῖας ὅπως ἀποκτήσῃ οἰκονομικὰ ἀγαθά, διὰ τῆς δημιουργίας εὑνοϊκωτέρων ὅρων παραγωγῆς, ἀλλὰ καὶ ὡς καταναλωτὴς τῶν ἀγαθῶν τούτων.

Τὰ ἄτομα ἔχονταν ἔκαστον ἰδίαν οἰκιακὴν οἰκονομίαν ἥτις ὅπως συντηρηθῇ ἔχει ἀνάγκην ὁρισμένων οἰκονομιῶν· δοσον περισσότερον ἀνεξάρτητον καθίσταται τὸ ἄτομον τοῦτο, τόσον καὶ αἱ ἀνάγκαι τῆς οἰκονομίας σμικρύνονται. Τούναντίον, δοσον περισσότερον τὸ ἄτομον τοῦτο πάσχει οἰκονομικῶς εὑρισκόμενον κυρίως εἰς οἰκονομικὰς δυσπραγίας, τόσον αἱ ἀνάγκαι τῆς οἰκονομίας εὐρύνονται. Καὶ ἐπειδὴ τὰ ἄτομα ταῦτα τὰ οἰκονομικῶς μὴ ἀνεξάρτητα εὑρίσκονται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἔκείνην μᾶζαν, ἥτις ὅπως ἔξασφαλίσῃ τοὺς στοιχειώδεις δρούς συντηρήσεως, ὑπεκμισθεῖ τὴν προσωπικὴν τῶν ἀτόμων αὐτῶν ἐργασίαν, δι’ αὐτὸν βλέπομεν ὅτι οἱ καταναλωτικοὶ Συνεταιρισμοί, δογανα ἔξυπηρετήσεως τῶν ἰδίων ἀτόμων, ἀναπτύσσονται περισσότερον εἰς τὰς χώρας ἔκείνας, εἰς τὰς δοποίας τὸ ἐργατικὸν στοιχεῖον εὐρίσκεται ἐν ἀφθονίᾳ. Καὶ μία ἐκ τῶν χωρῶν τούτων ὅπου τὸ ἐργατικὸν στοιχεῖον ὑπερεκχειλίζει κατακλύζον διὰ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας δῆλας τὰς πλουτοπαραγωγικὰς ἐκδηλώσεις τῆς χώρας εἶναι ἡ Ἀγγλία.

Δὲν εἶναι δομως μοναδικῶς αἱ μᾶζαι τῶν ἐργατῶν ἔκειναι, αἵτινες διὰ τοῦ δύκου των προσδίδουν τὸν βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεως τῶν Συνεταιρισμῶν εἰς τὰς διαφόρους χώρας. Τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῶν ἀτόμων, ὁ βαθμὸς τῆς ἀναπτύξεως καὶ προόδου αὐτῶν, ἡ ἰδιοσυγκρασία καὶ ὁ χαρακτὴρ εἶναι ἔκεινα ἄτινα κυρίως προσδίδουν τὸν βαθμὸν ἀναπτύξεως κάθε εὐγενοῦς θεσμοῦ ὡς ὁ θεσμὸς τῶν Συνεταιριστῶν.

Σήμερον τὸ Βρεταννικὸν Κράτος παρουσιάζεται ὡς τὸ μᾶλλον συντηρητικόν, ὡς τὸ μᾶλλον φιλελεύθερον, ὡς τὸ θε-

σπίσαν τὴν ἰδεωδεστέραν, ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἄλλας χώρας, ἐργατικὴν νομοθεσίαν καὶ τὰς καλλιτέρας κοινωνικὰς ἀσφαλίσεις.

“Ητο δομως τὸ Ἀγγλικὸν Κράτος εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς τῆς αὐτῆς ὡς σήμερον ἔξειλικτικῆς κοινωνικῆς διντότητος, ἦ εἰς τοὺς ἀπεγνωσμένους ἀγώνας τῶν προλεταριακῶν τάξεων δρφείλεται ἡ βελτίωσις τῆς θέσεως τοῦ Βρεταννικοῦ λαοῦ;

“Ο ἀγγλικὸς λαὸς εἶναι ἔνας λαὸς ἔξαιρετικὰ συντηρητικός, ἔξαιρετικὰ προσκολλημένος εἰς τὴν παραδοσιν, εἰς τὸ δεδογμένον, τὴν συνήθειαν, τὸ ἔθιμον. Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ περισμένου αἰῶνος ὁ λαὸς αὐτὸς ἥτο κυριολεκτικῶς δοῦλος τῶν λόρδων γαιοδεσποτῶν. Εἰς οὐδεμίαν δὲ χώραν τῆς Εὐρώπης τὸ φεοιδαρχικὸν σύστημα δὲν ἐπέζησε τόσον, δοσον εἰς τὸ Βασίλειον τῆς Μεγάλης Βρεταννίας καὶ τῆς Ἰρλανδίας.

Robert Owen

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ περισμένου αἰῶνος ὁ λαὸς τοῦ Βασίλειον τῆς Μεγάλης Βρεταννίας εὐρίσκετο εἰς ἀξιοθείηντον κατάστασιν. Τοῦ ἔλειπαν τὰ πάντα. “Ητο ἀγράμματος εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον. “Η ἀθλιότης ἥτο ἀπερίγραπτος. Πρῶτος δέ μέγας Ἀγγλος φιλάνθρωπος Robert Owen, ἀνέλαβε τὸν ἀγῶνα τῆς καλλιτερεύσεως τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ. “Η πρώτη δὲ κατ’ αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν ἐκδήλωσις, ἐσημειώθη κατὰ ἔτος τὸ 1817.

Προελθὼν δέ Robert Owen ἐκ τῶν κατωτάτων κοινωνικῶν στρωμάτων καὶ δοκιμάσας κατὰ συνέπειαν τούτου ἀπάσας τὰς στερήσεις τῆς ἐργατικῆς τάξεως, ἥτο ἐπόμενον, δτε βραδύτερον, χάρις εἰς τὸ μεγαλεπήβολον αὐτοῦ πνεῦμα, κατέστη ἀπὸ ἀπλούς ἐργάτης πλούσιος καὶ διέθεσε δῆλην αὐτοῦ τὴν περιουσίαν εἰς φιλανθρωπικούς σκοπούς, νὰ διακηρύξῃ εἰς ἄπασαν τὴν ὑφήλιον τὸν βαρὺν ζυγὸν καὶ τὴν ἀθλίαν καὶ ἀξιοθείηντον κατάστασιν εἰς ἥν στενάζει ἄπας δέργατικὸς πληθυσμός.

Δὲν ὑπῆρξεν δέ Robert Owen ἐπαναστατικὸς ἢ δημοκράτης, ἀλλὰ Social Paternaliste, φρονῶν, δτι ἡ κοινωνικὴ

μεταρρύθμισις θὰ ἔπειπε νὰ ἔλθῃ ἐκ τῶν ἀνω. Πρῶτος αὐτὸς εἰσήγαγεν ἐν τῇ New-Larnak, ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰώνος, διλους τοὺς μεγαλειτέρους φιλανθρωπικοὺς θεσμοὺς τῆς ἐποχῆς μας, ἥτοι τὸν περιορισμὸν τῶν ὡρῶν ἐργασίας, δοτὶς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχε καθιερωθῆναι δεκαεξάωρος, τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἐργασίας τῶν παίδων, ἅτινα εὐθὺς μόλις ἤρχιζον νὰ αἰσθάνωνται τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς ἐφεύπτοντο εἰς τὴν κόλασιν τῶν ἀνθρακωρυχείων, διὰ νὰ ἔξελθον εἰτα ἐκεῖθεν πραγματικὰ ἀνθρώπινα ράκη.¹ Εμαρσίνοντο δηλαδὴ οἱ νεαροὶ αὐτοὶ βλαστοὶ τῆς νεότητος εὐθὺς ὡς ἤρχιζαν νὰ λήνθοῦν.

Πρωτοστατεῖ δὲ Owen εἰς τὴν ἵδρυσιν συνεργατικῶν ἑταίρειῶν, αἴτινες ἐχρησίμευσαν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τὸν πρῶτον ἰδρυθέντα μετ' ὀλίγον καταναλωτικὸν. Συνεταιρισμὸν τῶν Σκαπανέων τῆς Ροχθάλδης. Ἰδρυει ἐργατικὰ ταμιευτήρια, ἀποθήκας τροφίμων, λαϊκὰς νυκτερινὰς σχολάς, λαϊκὰ νοσοκομεῖα καὶ πλεῖστα ἄλλα φιλανθρωπικὰ ἵδρυματα.

Ἐμπεποτισμένος ἀπὸ φιλανθρωπικὰ αἰσθήματα καὶ ἀγάπην διὰ τὰς δυστυχούσας ἐργατικὰς μάζας, δὲ Owen καταβάλλει προσπαθείας ἵνα συγκινήσῃ καὶ εὔρῃ ἀρωγοὺς εἰς τὸ ἔργον του, τὰς εὐπόρους τάξεις καὶ τὸ ἐπίσημον Κράτος. Ἀλλὰ παντοῦ συναντᾷ τὴν ἀδιαφορίαν. Τότε πλέον στρέφεται καθ'² διλοκληρίαν πρὸς τὰς μάζας τῶν προλεταρίων ζητῶν ἀπὸ αὐτὰς ὅπως μόναι των πλέον, μακρὰν τῆς αἰσχρᾶς κεφαλαιοκρατίας, προσπαθήσουν νὰ καλλιτερεύσουν τὴν θέσιν των.

Ονειροπολεῖ τὴν δργόνωσιν κοινωνιστικῶν ἑταίρειῶν (κοινότητες ἀτόμων), αἴτινες θὰ ἀγοράζωσι διὰ κοινὸν λογαριασμὸν τὸ ἔδαφος καὶ τὰ ἀναγκαιοῦντα μέσα παραγωγῆς. Τοὺς καρποὺς δὲ ἐκ τῆς ἐργασίας των τὰ μέλη θὰ ἀπολαμβάνουν ἀπὸ κοινοῦ. Καὶ ἐδῶ πλέον φαίνεται τὸ οὐτοπικὸν πνεῦμα, τὸ δόπιον διεῖπε τὰς ἀντιλήψεις τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρός, δοτὶς ἥθηλησε νὰ μιμηθῇ διὰ τῆς ἵδρυσεως τῶν κομουνιστικῶν κοινοτήτων τὸν ἀρχαῖον ἔλληνα φιλόσοφον, Πλάτωνα.

Βεβαίως αἱ οὐτοπίαι καὶ τὰ ὅνειρα τοῦ Owen δὲν ἐπραγματοποιήθησαν ὡς οὗτος ἐφαντάσθη. Ἐνέχει δμως μεγάλην σημασίαν ἡ θεωρία τὴν διοίαν ἀνέπτυξε ὁ σοσιαλιστὴς οὗτος, καθ'³ δτι ἔξ αὐτῆς ἐλήφθησαν αἱ βάσεις τῶν μετέπειτα ἰδρυθέντων χιλιάδων καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν, τοὺς διοίους μέσα εἰς τὸ οὐτοπικὸν ἀκόμη πρόγραμμά του, δὲ Owen ἐθεώρει ὡς τὸν ἀξονα τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος.

Πολεμούμενος δμως δι μέγας οὗτος φιλάνθρωπος ἀγρίως ἀπὸ τὰς κεφαλαιοκρατικὰς τάξεις, αἴτινες εἰς τὰς προσπαθείας του πρὸς ἀνόρθωσιν τῆς ἀνθρωπότητος, ἔβλεπαν νὰ φεύγῃ ἀπὸ τὰς χειράς των ἡ ἴσχυς καὶ ἡ δύναμις τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἀνισχύρων ἐργατῶν καὶ ἀφοῦ καὶ τὸ ἐπίσημον Κράτος οὐχὶ μόνον δὲν ἐστάθη ἀρωγὸς εἰς τὸ ἔργον του, ἀλλὰ τὸν ἐκήρυξε καὶ αὐτὸ εἰς διωγμόν, ἀναγκάζεται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν γεννέτειραν γῆν καὶ νὰ μεταφέρῃ τὸ στρατηγείόν του μακράν, πολὺ μακράν, εἰς τὴν Ἀμερικήν.

Εἰς τὴν νέαν αὐτὴν ἥπειρον δὲ Owen ἐπιλαμβάνεται εὐθὺς ἀμέσως τοῦ ἔργου του, πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ ἐργάτου. Ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἥδυνήθη νὰ πραγματοποιήσῃ ἐν Ἀγγλίᾳ πραγματοποιεῖ ἥδη ἐν Ἀμερικῇ. Δαπανᾷ διλόκληρον τὴν ἔξι εκατομμυρίων περιουσίαν του διὰ τὴν ἵδρυσιν κατὰ τὸ ἐτος 1832 πρωτοτύπου τινὸς Τραπέζης, τῆς Equitable Labour Exchange Bank, τὴν διοίαν εἰδικώτερον ὀνόμασε New-Armotie (Νέαν ἀρμονίαν) (1).

Κάθε μέλος-ἐργάτης τῆς πρωτύπου ταύτης Τραπέζης, ἐπρομηθεύετο παρ' αὐτῆς τὰ εἰδη τῆς ἀρεσκείας του, παρουσιάζων ἀπόδειξίν τινα—δελτίον ἐργασίας—εἰς τὰ διάφορα πρατήρια ἐμπορευμάτων. Εἰς τὸ δελτίον δὲ αὐτὸ ἀνεγράφοντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁴ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁵ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁶ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁷ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁸ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁰ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹¹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹² ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹³ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁴ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁵ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁶ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁷ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁸ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'²⁰ ἀς ἀπησχολήθη δι δι²¹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'²² ἀς ἀπησχολήθη δι δι²³ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'²⁴ ἀς ἀπησχολήθη δι δι²⁵ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'²⁶ ἀς ἀπησχολήθη δι δι²⁷ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'²⁸ ἀς ἀπησχολήθη δι δι²⁹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'³⁰ ἀς ἀπησχολήθη δι δι³¹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'³² ἀς ἀπησχολήθη δι δι³³ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'³⁴ ἀς ἀπησχολήθη δι δι³⁵ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'³⁶ ἀς ἀπησχολήθη δι δι³⁷ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'³⁸ ἀς ἀπησχολήθη δι δι³⁹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁴⁰ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁴¹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁴² ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁴³ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁴⁴ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁴⁵ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁴⁶ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁴⁷ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁴⁸ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁴⁹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁵⁰ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁵¹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁵² ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁵³ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁵⁴ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁵⁵ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁵⁶ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁵⁷ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁵⁸ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁵⁹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁶⁰ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁶¹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁶² ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁶³ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁶⁴ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁶⁵ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁶⁶ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁶⁷ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁶⁸ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁶⁹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁷⁰ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁷¹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁷² ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁷³ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁷⁴ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁷⁵ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁷⁶ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁷⁷ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁷⁸ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁷⁹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁸⁰ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁸¹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁸² ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁸³ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁸⁴ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁸⁵ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁸⁶ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁸⁷ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁸⁸ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁸⁹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁹⁰ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁹¹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁹² ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁹³ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁹⁴ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁹⁵ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁹⁶ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁹⁷ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'⁹⁸ ἀς ἀπησχολήθη δι δι⁹⁹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁰⁰ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁰¹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁰² ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁰³ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁰⁴ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁰⁵ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁰⁶ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁰⁷ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁰⁸ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁰⁹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹¹⁰ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹¹¹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹¹² ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹¹³ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹¹⁴ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹¹⁵ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹¹⁶ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹¹⁷ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹¹⁸ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹¹⁹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹²⁰ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹²¹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹²² ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹²³ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹²⁴ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹²⁵ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹²⁶ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹²⁷ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹²⁸ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹²⁹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹³⁰ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹³¹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹³² ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹³³ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹³⁴ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹³⁵ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹³⁶ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹³⁷ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹³⁸ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹³⁹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁴⁰ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁴¹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁴² ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁴³ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁴⁴ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁴⁵ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁴⁶ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁴⁷ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁴⁸ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁴⁹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁵⁰ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁵¹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁵² ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁵³ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁵⁴ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁵⁵ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁵⁶ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁵⁷ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁵⁸ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁵⁹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁶⁰ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁶¹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁶² ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁶³ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁶⁴ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁶⁵ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁶⁶ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁶⁷ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁶⁸ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁶⁹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁷⁰ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁷¹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁷² ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁷³ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁷⁴ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁷⁵ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁷⁶ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁷⁷ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁷⁸ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁷⁹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁸⁰ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁸¹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁸² ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁸³ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁸⁴ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁸⁵ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁸⁶ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁸⁷ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁸⁸ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁸⁹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁹⁰ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁹¹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁹² ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁹³ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁹⁴ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁹⁵ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁹⁶ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁹⁷ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'¹⁹⁸ ἀς ἀπησχολήθη δι δι¹⁹⁹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'²⁰⁰ ἀς ἀπησχολήθη δι δι²⁰¹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'²⁰² ἀς ἀπησχολήθη δι δι²⁰³ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'²⁰⁴ ἀς ἀπησχολήθη δι δι²⁰⁵ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'²⁰⁶ ἀς ἀπησχολήθη δι δι²⁰⁷ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐργασίας, καθ'²⁰⁸ ἀς ἀπησχολήθη δι δι²⁰⁹ ὄντο, ὡς ἀξία, αἱ ὀραι ἐρ

μοιον ἔκεινου τὸ δποῖον λαμβάνει χώραν σήμερον εἰς τὴν Σο-
βιετικὴν Ρωσίαν.

Καὶ ἡ θαυμασία ὅμως αὐτὴ ἔμπνευσις τοῦ Owen, παρ'
ὅλον τὸν κοινωνιστικὸν χαρακτῆρα δστις ἐνεκλείετο ἐν αὐτῇ,
δὲν ἥδυνήθη νὰ εὑδοκιμήσῃ καὶ ἀποδώσῃ πρακτικὰ ἀποτελέ-
σματα. 'Αφ' ἐνὸς μὲν οἱ προμηθευταὶ καὶ παραγωγοὶ τῶν ἐμ-
πορευμάτων, οἵτινες ἐπρομήθευον ἐμπορεύματα ἀφθόνως καὶ
χωρὶς νὰ λαμβάνωσι ὑπὸ ὅψιν τὰς ἀνάγκας τῆς καταναλώσεως
καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ καταναλωταί, οἵτινες ἀγοράζοντες, ἀφθό-
νως καὶ αὐτοὶ παρὰ τῆς Τραπέζης τὰ διάφορα ἐμπορεύματα,
ἐπώλουν εἴτα ταῦτα εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀγοράν, συνετέλεσαν
εἰς τὸ νὰ συσσωρευθῶσι εἰς τὰς ἀποθήκας τῆς Τραπέζης πλῆ-
θος ἐμπορευμάτων ἕξ ἔκεινων κυρίως ἄτινα δὲν ἐπωλοῦντο,
ῶς μὴ ἀρεστὰ εἰς τὴν κατανάλωσιν.

Οὕτω ἀπὸ ἀποτυχίας εἰς ἀποτυχίαν φερόμενος ὁ Owen
ἥρχισε ν' ἀπελπίζεται διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν τόσων ὠραίων
ἔκεινων προσπαθειῶν του διὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἀνθρωπό-
τητος. 'Ητο, ὡς φαίνεται, πεπρωμένον καὶ τὸ ἀστρον τοῦ ἀν-
δρὸς τούτου νὰ σβύσῃ πολὺ γρήγορα.

'Η ἀποτυχία ὅμως ἐνὸς προγράμματος εἰς τὴν ἐφαρμογὴν
του διὰ τὸν λόγον δτι προηγουμένως δὲν εἶχε δημιουργηθῆ
κατάλληλον περιβάλλον, τὸ δποῖον θὰ νιοθέτει αὐτό, δὲν ἔχει
σοβαρὸν ἀντίκτυπον δ' αὐτὸ τοῦτο τὸ πρόγραμμα. Εἰδικῶς δὲ
διὰ τὸν Owen, οὗτος εὐρέθη μέσα εἰς ἔνα ἀμόρφωτον καὶ τε-
λείως ἀξεστὸν ἐργατικὸν πλαίσιον, τὸ δποῖον ἦ ἐκμετάλλευ-
σις τῶν κεφαλαιοκρατῶν εἶχε φέρει εἰς ἀξιοθήκητον κατά-
στασιν. Ωἱ ἐργάται εἰς τὰ φεουδαρχικὰ ἔκεινα καθεστῶτα
ἐθεωροῦντο εἰλωτες, σκλάβοι καὶ ἐν γένει κάτι τι κατώτερον
ἀπὸ ἀνθρωπίνας ὑπάρξεις.

Μέσα λοιπὸν εἰς ἔνα τοιοῦτον πλαίσιον πνευματικῆς κα-
ταπτώσεως, ἥτο ἐπόμενον νὰ συναντήσῃ ἀνυπερβλήτους δυσ-
χερείας ὁ Owen, φιλοδοξῶν νὰ βελτιώσῃ ἢ δυνατὸν ἀμέσως
τὴν θέσιν τῶν ἐργαζομένων τάξεων. Τὸ ἀγαθὸν ὅμως ἀποτέλε-
σμα διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἐκ τῶν προσπαθειῶν τοῦ Owen
ἐπῆλθε βραδύτερον. 'Ηργησε μέν, ἀλλὰ πάντως ἐπῆλθε. Χιλιά-

δες σήμερον Καταναλωτικὸι Συνεταιρισμοὶ ὑπάρχουν εἰς δλον
τὸν κόσμον. Τὰ περισσότερα τῶν δικαιωμάτων καὶ τὰς περισ-
στοέρας ἐλευθερίας ἡσ απέκτησε ὁ Ἀγγλικὸς λαός, τὰς δφείλει
ἀπὸ μιᾶς πλευρᾶς εἰς τὰς προσπαθείας τοῦ Owen. Τὸ δικαιώ-
μα τῆς ἐκπαιδεύσεως, τὸ δικαίωμα νὰ μετέχῃ δ λαός εἰς τὰ
κοινὰ διὰ τῆς ψήφου του—ἄν καὶ ἐπέρασαν πολλὰ χρόνια
διὰ νὰ κερδίσῃ δ Ἀγγλικὸς λαός τὴν καθολικὴν ψηφοφορίαν—
καὶ πλεῖστα δσα ἀλλα εὐεργετήματα, τὰ δποῖα εἰς παλαιοτέρας
ἐποχὰς ἥσαν ἄγνωστα, τὰ δφείλει δ βρεταννικὸς λαός κατὰ
μέγα μέρος εἰς τὴν συμβολὴν τῆςμεγάλης ἔκεινης διανοίας.

'Ο Owen ἐστερεῖτο τῆς θεωρητικῆς ἔκεινης μορφώσεως
ἥτις τυγχάνει ἀπαραίτητος εἰς τοιαύτας κοινωνικὰς μεταρρυθ-
μίσεις. 'Ενυπηρχε εἰς τὴν μεγάλην ἔκεινην διάνοιαν τὸ μεγα-
λεπίβολον τῆς ούτοπικῆς ἰδέας, ἐνῷ ἔλειπε τὸ ἀντιστάθμι-
σμα τῆς θεωρητικῆς μορφώσεως. 'Ανήρ προελθών, ὡς ἐλέχθη,
ἀπὸ τὰ κατώτατα κοινωνικὰ στρώματα καὶ ἀπὸ ἐργάτης ὑφαν-
τουργείου ἀναδειχθεὶς εἰς ἐκατομμυριοῦχον, ἥτο ἐπόμενον νὰ
προσκρούῃ κάθε προσπάθειά του εἰς μύρια ἐμπόδια. Τὸ Κρά-
τος ἔξ ἀλλού ἐφάνη ἀσυγκίνητον εἰς τὴν κραυγὴν τοῦ μεγά-
λου αὐτοῦ φιλανθρωπου, δστις, ἀφοῦ ἐσπατάλησεν δλό-
κληρον τὴν ἔξ ἐκατομμυρίων περιουσίαν του διὰ τὴν κοινω-
νικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνόρθωσιν τῆς μάζης τῶν ἐργαζομέ-
νων τάξεων καὶ ἀφοῦ εἶδε ἀποτυγχάνοντα τὸ ἔν μετά τὸ
ἄλλο τὰ σχέδιά του, ὑπέκυψε τέλος εἰς τὴν δδύνην καὶ τὸν
μαρασμόν, τὸν δποῖον δοκιμάζει κάθε εὐγενής ψυχὴ βλέ-
πουσα ἀλληλοδιαδόχως ἀποτυγχάνον κάθε δνειρόν της.
Καὶ οὕτω ἀπέθανεν τῷ 1858 εἰς τὴν ἔνετην γῆν, δ μέγας ἔκει-
νος ἀνήρ, δ Robert Owen.

Καὶ ἀν ἀπέθανεν ὅμως ὁ Owen, οἱ ἰδέαι ἡσ αὐτὸς ἐδίδα-
ξεν δὲν ἀπέθανον, ὡς δὲν ἀπέθανον καὶ τόσων ἀλλων μεγά-
λων ἀνδρῶν, οἵτινες δὲν ηντύχησαν, ζῶντες, νὰ ἔδωσι πραγ-
ματοποιούμενα τὰ σχέδιά των διὰ τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς ἀν-
θρωπότητος.

Τὴν ἀποτυχίαν τῶν προσπαθειῶν τοῦ Owen, οἱ σημερι-
νοὶ δπαδοὶ τῆς Σχολῆς τοῦ Ἐπιστημονικοῦ λεγομένου Σοσια-

λισμοῦ, ἀποδίδουν εἰς τὴν ἐσφαλμένην, κατ' αὐτούς, θεωρίαν του, διὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ σημερινοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος ἔσται νὰ προέλθῃ ἐκ τῶν ἄνω, ἐνῷ αὕτη, ὡς ἴσχυρίζονται οἱ δεύτεροι, διὰ νὰ εἶναι πραγματική, δέον δπως προέλθῃ ἐκ τοῦ ἀντιθέτου πόλου, ἐκ τῶν κάτω. Ἀκριβῶς δὲ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ σημερινὴ σοσιαλιστικὴ ἀντίληψις τῆς Σχολῆς ταύτης τόσον τὸν Owen, δοὺν καὶ τὸν Fourier, κατατάσσει εἰς τὴν χορείαν τῶν σοσιαλιστῶν οὐτοπιστῶν, διὰ τοὺς δούλους ἐκφράζεται πάντοτε μετὰ μεγάλης εἰρωνείας.

Τὸ γεγονός εἶναι διὰ δούλου καὶ ἀν εἰχον κοινωνιστικὸν καὶ οὐτοπικὸν χαρακτῆρα, αἱ ἀντιλήψεις τοῦ Owen βάσις των ἥτοι ἡ φιλανθρωπεία, ἡ πρὸς τὸν πλησίον βοήθεια, ὁ ἀνθρωπισμὸς τοῦ δεκάτου διηγόσου αἰώνος. Ἐφέρετο δηλαδὴ δ Owen πρὸς τὴν πλευρὰν ἐκείνην, ἡτις ἐπεδίωκε τὴν καλυτέρευσιν τῶν δρῶν τοῦ Βρετανικοῦ λαοῦ μὲ τμηματικὰς παραχωρήσεις, αἵτινες ἐξητοῦντο ἀπὸ τὴν κρατοῦσαν τάξιν τῶν εὐγενῶν γαιοκτημόνων τῶν ἀστῶν ἐμπόρων καὶ ἐπιχειρηματιῶν ἐν δινόματι τοῦ Χριστιανισμοῦ, τῆς φιλανθρωπίας τοῦ ἐλεήμονος ἀνθρώπου: τοῦ ἀνθρωπισμοῦ δούλου χωρίζει τοὺς ἀνθρώπους εἰς προνομιούχους, οἵτινες δύνανται νὰ συμπονεῦν καὶ νὰ ἐλεοῦν τοὺς δόλλους καὶ εἰς τὸν δχλον ποὺ πρέπει νὰ εὐγνωμονῇ τοὺς πρώτους δι' αὐτὴν τὴν φιλανθρωπον συγκαταβατικότητα.

Εἶναι βέβαιον, ὡς εἴπομεν, διὰ τὰ πλεῖστα τῶν δικαιωμάτων τὰ δούλια ἀπέκτησε διάγγλικὸς λαὸς τὰ δφείλει κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν συμβολὴν καὶ εἰς τὰς προσπαθείας τοῦ Owen. Ἡ ἀπόκτησις δμως τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν δφείλεται καὶ ἀλλαχοῦ. Μήτως εἰς τὴν συγκατάβασιν ἐκείνων ποὺ τὰ παρεχώρουν ἑκάστοτε; "Οχι βεβαίως. Ἡ ἀπόκτησις τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν δφείλεται καὶ εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν ἀγγλικὸν πληθυσμόν, δούλις εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἡτις ἀπόρροια ἔχει τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν μαζῶν, ἀπέκτησε σταθερὰν συνείδησιν καὶ ἐπίγνωσιν τῆς θέσεώς του. Ἡ ἀρχούσα δὲ ἑκάστοτε τάξις ἐν Ἀγγλίᾳ, μεγάλως παραδειγματισθείσα ἐκ τῆς πείρας τῶν ἀλλων Κρατῶν, δοὺν αἱ ἀρχούσαι ἐκεῖ τάξεις ἐσαρώθησαν ἀκρι-

βῶς διὰ τὸν λόγον, διὰ δὲν ἦθέλησαν ν ἀκούσουν τὴν κραυγὴν τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως, τῶν καταδυναστευομένων μαζῶν, φύσει δὲ φρόνιμος καὶ συντηρητική, δπως ἀλλωστε εἶναι διοι οἱ ἄγγλοι, παραχωρεῖ εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις, διὰ αὗται θὰ ἡδύναντο νὰ ἀποκτήσουν καὶ ἀνευ τῆς θελήσεώς της.

2. Συνεταιρισμὸς τῶν Σκαπανέων τῆς Rochdaleς

"Ἄν δ Robert Owen ἀπέτυχεν οἰκτρῶς ἐν τῇ δημιουργίᾳ τῆς New-Armonie θεωρεῖται πάντως παρὰ τῶν μεταγενεστέρων γενικῶς ὡς πατὴρ τῆς συνεργατικῆς κινήσεως ἐν Ἀγγλίᾳ. Ὁ σπόρος τὸν δούλιον οὗτος ἐσπειρε ἦρχισε ν ἀποδίδῃ καρποὺς ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν μετὰ τὸν θάνατόν του. Διότι εἶναι φυσικὸν ὁ σπόρος αὐτὸς δούλις ἐφύτρωσε εἰς τὴν συνείδησιν τῆς ἐργαζομένης ἀνθρωπότητος νὰ μὴ παραμείνῃ ἀκαρπος. Καὶ ὁ καρπὸς αὐτὸς ὠρίμασεν ἐν Ἀγγλίᾳ δτε οἱ ἐργάται ἤρχισαν νὰ ἔξερχωνται τῆς λήθης καὶ τοῦ τρόμου ἐνὸς ἀβεβαίου μέλλοντος. Τοὺς καρποὺς αὐτὸὺς ἐπέπρωτο πρῶτοι νὰ γευθῶσι μερικοὶ ἀσήμαντοι ὑφαντεργάται, μαθηταὶ καὶ αὐτοὶ τοῦ Owen εἰς πολιτείαν τινὰ δνομαζομένην Rochdale παρὰ τὸ Manchester τῆς Ἀγγλίας.

Θεωρῶ ὑποχρέωσίν μου καὶ νομίζω διὰ τοῦτο δ ἀποτελέση τὴν βάσιν ἀπάσης τῆς διατριβῆς μου ταύτης, ν ἀναφέρω ἐν διλογίοις τὰ τῆς ἀναπτυξέως τοῦ πρώτου ἐκείνου κατανιλωτικοῦ Συνεταιρισμοῦ τῶν σκαπανέων τῆς Rochdale, Συνεταιρισμοῦ δούλις ἐμεγαλούργησε βραδύτερον, Συνεταιρισμοῦ δούλις ἥδυνήθη νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἀρχίαν καὶ διστοργον ἐκμετάλλευσιν τῆς ἐργατικῆς πλειονότητος, ἐκ μέρους τῆς κεφαλαιοκρατικῆς τάξεως. Ἡτο ἡ ἐποχὴ ἔνθα ἐν Ἀγγλίᾳ ἤκμαζε τὸ ἐμπόριον τῶν φανελλῶν, περὶ τὰ τέλη τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ παρελθόντος αἰώνος, καὶ δτε εἰς τὰ διάφορα ὑφαντουργεῖα τὸ πρῶτον εἰσήγετο ἡ εφαρμογὴ τῶν μηχανῶν. Τὴν ἐποχὴν ἑκείνην κατὰ χιλιάδας οἱ ὑφαντεργάται ἐρρίπτοντο εἰς τοὺς δρόμους ἀνευ ἐργασίας λόγῳ μηχανοποήσεως τῆς χειρονακτικῆς αὐτῶν ἐργασίας καὶ λόγῳ τῆς ἀστόργου πολιτικῆς

τοῦ ἐπισήμου Κράτους. Ὁ ἐπιχειρηματίας βλέπων τὰ κέρδη αὐτοῦ αὐξανόμενα ἀλματωδῶς, χάρις εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν μηχανῶν ἐν τῇ ὑφαντουργικῇ τέχνῃ, δὲν ἐδίστασε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς ὅπ' αὐτὸν ἐργαζομένους, οἵτινες ἀνευ οὐδεμᾶς πλέον ἐργασίας ἀπέθησκον ἐκ τῆς πείνης. Ἡ στιγμὴ ἡτο κρίσιμος, δὲργάτης ἔπειτε πλέον νὰ ἔξελθῃ τοῦ ληθάργου καὶ νὰ ζητήσῃ βελτίωσιν τῆς οἰκονομικῆς του καταστάσεως ἐκ τῶν ἴδιων αὐτοῦ δυνάμεων. Τὸ ἔξευτελιστικὸν φυσικὸν ὑμερομίσθιον, τὸ διποῖον ἀλλοτε ἐλάμβανε παρὰ τοῦ πάτρωνος ἡγάγκαζε αὐτὸν νὰ κύπτῃ τὸν τράχηλον εἰς τὴν δυστυχίαν, ἀρκούμενος εἰς τὸν ἀρτον αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του. Ἡδη δημως τὸ φάσμα τῆς πείνης καὶ δὲκ ταύτης βέβαιος θάνατος ἀφυπνίζουν αὐτόν. Αἱ θεωρίαι τοῦ ἀποθανότος Owen καὶ ἐκ τοῦ τάφου ἀκόμη φέρονται ὥς σανὶς σωτηρίας εἰς τὰ δύστυχα ἔκεινα ἀνθρώπινα ράκη.

Εἰς τὴν κρίσιμον λοιπὸν ταύτην στιγμὴν 12 πτωχοὶ ὑφαντεργάται τῆς ρηθείσης πόλεως Roccgdale, διδηγούμενοι ὑπὸ ἐνὸς ἀμιορφώτου ὑφαντοῦ τοῦ Charles Howarth, τοῦ ὀνομασθέντος βραδύτερον Ἀρχιμήδους τῆς συνεταιριστικῆς ἰδέας καὶ μὲ βάσεις τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Owen, διποῖος τοὺς ἐσυμβούλευεν ἀλλοτε νὰ γίνουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔμποροι καὶ παραγωγὸν τῶν εἰδῶν τὰ διποῖα κατηνάλισκον, διὰ νὰ προμηθεύνται ταῦτα εὐθηνότερα καὶ εἰς καλυτέραν ποιότητα, συνήλθονταν κατὰ τὸ ἔτος 1844 καὶ συνέπηξαν τὸν πρῶτον πραγματικὸν καταναλωτικὸν Συνεταιρισμόν. Τόλμημα μέγα διὰ τὴν ἐποχὴν ἔκεινην, λόγῳ τῆς ἀθλίας οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν ἐργατῶν ἔκεινων καὶ τοῦ πολέμου τὸν διποῖον δὲ ἐκύρωτον βραδύτερον ἔναντίον των αἱ κεφαλαιοκρατικαὶ τάξεις ὄσφραινόμεναι μείωσιν τῶν κερδῶν των.

Τοιαύτη ἡτο ἡ πενία τῶν πρωτεργατῶν ἔκεινων τῆς συνεταιριστικῆς ἰδέας, λέγει δὲ Gide, ὁστε καὶ αὐτὸς τὸ εὔτελες ποσὸν δι' ἐνοικίασιν ἐνὸς οἰκίσκου νὰ ἀδυνατοῦν νὰ εὔρουν. Ἄλλος δὲ ἐλπίς καὶ ἡ πίστις σώζει. Οὐχὶ μόνον τὸ ἐνοίκιον τοῦ καταστήματος ἔξοικονομήθη ἀλλὰ καὶ 25λέπτους ἐβδομαδιαίας καταβολὰς ἡδυνήθησαν νὰ προσφέρουν οἱ συνεταῖροι. Βε-

βαίως θὰ εἰρωνεύοντο οἱ κεφαλαιοκρατικοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κύκλοι μὲ τὰ εὐτελῆ ταῦτα κεφάλαια, μὲ τὰ ὅποια οἱ ἀσημοὶ αὐτοὶ ἐργάται ἐτόλμησαν ν' ἀτενίσουν αὐτοὺς. Ἄλλα τοῦτο τί σημαίνει; εὐτελῆ καὶ ἀνάξια λόγου τὰ πρῶτα κεφάλαια τοῦ Συνεταιρισμοῦ τούτου τῆς Ραχθάλδης, μεγίστης δημως σημασίας ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως. Προέρχονται ἀπὸ τὰς στερήσεις καὶ τὰς ἀποταμεύσεις αὐτῶν τῶν συνεταιρισμένων καὶ αὐτὸς εἶναι τὸ πᾶν. Τὸ γεγονός διτε ἐσχηματίσθη κεφάλαιον ἐκ τῶν οἰκονομιῶν αὐτῶν τούτων τῶν συνεταιρισμῶν εἶναι ἡ ἀρχικὴ μὲν, ἀλλὰ καὶ ἡ βασικὴ ἐπιτυχία. Διότι τὸ κεφάλαιον αὐτὸς ἀν καὶ εἶναι τὸ μάξιμον, τὸ διποῖον εἶχε νὰ συντηρηθῇ μία οἰκογένεια, ἐντούτοις δημως τὸ προσφέρει εἰς τὸν βωμὸν τῆς συνεταιριστικῆς ἰδέας. Ὁ ἐργάτης τὸ προσφέρει διότι ἐλπίζει καλλιτέρευσιν τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς αὐτοῦ καταστάσεως. Ὁ συνεταῖρος εἰσερχόμενος εἰς τὸν συνεταιριστικὸν χορὸν εἶναι βέβαιος πλέον διτε ὃ ἀνέλθῃ. Καταβάλλει πλέον τῶν δσον αἱ δυνάμεις αὐτοῦ ἐπιτρέπουν· καταβάλλει ἐπιπροσθέτως τὴν προσωπικὴν του ἐργασίαν καὶ ἐντιμότητα. Ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς δλότητος καὶ συνεπῶς τοῦ πλησίον. Γίνεται εὐγενέστερος, αἰσθηματικώτερος, στοιχεῖον ἀναμορφωτικὸν ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τὸ σπουδαιότερον παράγων ὑπολογήσιμος. Ἰδοὺ λοιπὸν ἡ πραγματικὴ συνεταιριστικὴ μορφή.

Μὲ τὸ μικρὸν αὐτὸς κεφάλαιον ἥρχισε νὰ ἐργάζεται διὰ τὸ πρῶτος ἐκεῖνος Συνεταιρισμός. Μετὺ ἐν ἔτος δὲ ἀριθμὸς τῶν συνεταιρισμῶν ηὗξηθη εἰς 28 καὶ βραδύτερον πολὺ ἀκόμη περισσότερον, συγχρόνως δὲ καὶ τὰ κεφάλαια ἐπολλαπλασιάζοντο.

Κατ' ἀρχὰς δὲ Συνεταιρισμὸς οὗτος τῶν Σκαπανέων τῆς Ραχθάλδης εἶχε θεμελιωθῆ ἐπὶ εὐρέων ἀντιλήψεων τοῦ Owen, περὶ δημιουργίας δηλονότι τελείας, κομμονιστικῆς οὐτοπικῆς κοινότητος.

Πρότερι, ἔλεγον οἱ φιλοδίκαιοι ἔκεινοι σκαπανεῖς τῆς Roccgdale, νὰ κατασκευάζουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ Συνεταῖροι τὰ ἀπαραίτητα δι' αὐτοὺς εἴδη, ν' ἀγοράζοιν καὶ μισθώνουν

ἔνα ἡ πλείονα κτήματα πρὸς καλλιτέραν χρησιμοποίησιν τῶν ἔργατῶν. Ἰδιαιτέρως δὲ ἡ ὁργάνωσις τῆς παραγωγῆς, τῆς διανομῆς καὶ τῆς καναναλώσεως νὰ εἴναι κτῆμα αὐτῶν τῶν συνεταιριζομένων. Φαντασιώδες πράγματι, καὶ οὐτοπιστικὸν πνεῦμα διεῖπε τοὺς συνεταίρους ἐκείνους οἵτινες ὠνειρεύοντο ἔνα μελλοντικὸν παράδεισον. «Ἐὰν ψίχῃ τις ἐν βλέμμα εἰς τὸ καταστατικὸν τοῦ Συνεταιρισμοῦ των τείχεται ἀμέσως περὶ τούτου.» Καθόσον αὐξάνεται τὸ κεφάλαιον δύναται ἡ ἑταιρεία ν' ἀγοράζῃ ἐκτάσεις, νὰ ἀποζῇ ἐκ τούτων ἢ νὰ τὰς οἰκοδομῇ καὶ νὰ παρασκευάζῃ ὅλα τὰ ἐμπορεύματα ὅπως θεωρῇ αὐτῇ καλύτερον. Τοιουτορόπως θὰ λαμβάνεται πρόνοια δι' ἀπάσας τὰς ἀνάγκας τῶν μελῶν εἰς τροφήν, ἐπένδυσιν καὶ οἰκησιν. «Ἡ ἑταιρεία θὰ ἔξειχθῇ τότε εἰς κοινότητα».

«Διὰ τοῦ Συνεταιρισμοῦ ἐπιδιώκεται, ἐκήρυξτον οἱ ἐμπνευσμένοι πράγματι ἐκεῖνοι ἔργάται, ἡ δημιουργία μᾶς κοινότητος ἀνεξαρτήτου, ἔνθα οἱ μὲν θὰ ἔργαζωνται διὰ τοὺς δέ, καὶ τὸ κεφάλαιον δὲν θὰ εἴναι πλέον ἔνας τύραννος, ἔνας δεσπότης, ἀλλ' ἔνα μέσον πρὸς δημιουργίαν μιᾶς ἀνθρωπινούς ζωῆς». Ἐφαντάζονται οἱ πτωχοὶ ἐκεῖνοι ὑφαντεργάται διὰ ἐδάν προσέδιδον εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν των ἀπάσας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ οἰκονομικοῦ βίου, τὸν δοποῖον διῆγον, θὰ ἡδύναντο οὐχὶ μόνον νὰ γίνουν οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητοι, ἀλλὰ καὶ νὰ κόψουν κάθε δασμόν, διστις τοὺς συνέδεες πρὸς τὰς κεφαλαιοκρατικὰς τάξεις. Τοὺς συνεταίρους ἔφαντάζοντο ὡς παραγωγούς, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὡς καταναλωτάς. Καὶ θὰ ἥτο προβληματικὴ ἡ πρόοδος τῆς συνεταιρικῆς ταύτης ὁργανώσεως ἐὰν γρήγορα δὲν ἀντελαμβάνοντο τὰς ἀποτυχίας εἰς ἃς ἥθελον φέρει τὴν νεοσύστατον ὁργάνωσίν των αἱ πρωτότυποι αὐταὶ ἀντιλήψεις. Διὰ τοῦτο ἐστρεψαν ὀλόκληρον τὴν προσοχὴν των ἀποκλειστικῶς πρὸς τὸν καταναλωτικὸν Συνεταιρισμὸν καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν μεγαλυτέρων κεφαλαίων, ἄτινα θὰ ἥσαν ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἀγορὰν.

«Ἡ πρόοδος τῆς συνεταιριστικῆς αὐτῆς ὁργανώσεως τῶν σκαπανέων τῆς Ροχθάλδης εἴναι καταπληκτική.» Ή λέξις

θαῦμα δὲν δύναται νὰ ἀποδώσῃ τὴν ἀναδημιουργίαν ἥτις ἔπειτα ἔργαζομένην τάξιν τῶν βιοπαλαιστῶν τῆς χώρας ταύτης. Οἱ Συνεταιρισμοὶ καταναλώσεως ἔκτοτε ἥρχισαν νὰ εὑρίσκονται προσφορώτατον ἔδαφος καλλιεργείας εἰς τὰς μάζας τῶν ἔργατῶν. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ διὰ τὸ καταναλωτικὸς Συνεταιρισμὸς τύπου Ροχθάλδης, ἐπεκταθεὶς εἰς διλόκληρον τὴν οἰκουμένην, περιλαμβάνει σήμερον ἑκατομμύρια δσα μελῶν καὶ προμηθεύει κατ' ἔτος εἰς τοὺς συιεταίρους αὐτοῦ ἐμπορεύματα δισεκατομμυρίων φράγκων. Τὸ 1)δ δὲ περίπου διλοκλήρου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μ. Βρετανίας τυγχάνονταν μέλη τῶν καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν.

Μέγιστον λοιπὸν κέρδος τῶν καταναλωτῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐμπιστεύονται τὰς τύχας αὐτῶν εἰς καταναλωτικὸς Συνεταιρισμοὺς καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ἐλευθέραν παραγωγὴν καὶ εἰς χειραρχίας τοῦ ἐμπόρου τὸν δοποῖον ὧθεὶ πάντοτε ἡ ἀπληστεία τοῦ ἀθεμίτου κέψοντος. Οὐχὶ λοιπὸν δρθῇ ἡ θεωρία τῶν διπαδῶν τῆς Φιλελευθέρας Σχολῆς, οἵτινες ἐπρέσβευν τὸν ἐλευθερον ἀνταγωνισμὸν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ διὰ οὐδεμία φροντίς ἔδει ὅπως ληφθῇ διὰ τοὺς καταναλωτάς. Τὸ σφάλμα δὲ εἰς τὰς δοξασίας αὐτὰς τῆς Κλασικῆς Σχολῆς εἶναι διὰ δὲν λαμβάνονται ὑπὸ δψιν ὁ ἐνδιάμεσος μεταξὺ τῆς παραγωγῆς ἀφ' ἐνός, καὶ τῆς καταναλώσεως ἀφ' ἐτέρου, ἐμπορος, διστις θησαυροῦ εἰς ἐλευθέρως εἰς βάρος τῆς δυστυχούσης καταναλωτικῆς τάξεως. Ὁ Συνεταιρισμὸς τῶν διπαδῶν τοῦ καταναλωτικοῦ σοσιαλισμοῦ θὰ ἔβοήθει τοὺς οἰκονομικῶς ἀσθενεῖς βιοτέχνας, μηκογεωργοὺς καὶ ἔργατας, οὐχὶ πλέον νὰ ἔξουδετερώσουν καὶ ἔξαφανίσουν διὰ τῆς ἐπαναστατικῆς ὄδοις τὴν μεγάλην ἐπιχείρησιν, ἀλλὰ νὰ ἔξασφαλίσουν καὶ οὗτοι δι' ἔαυτοὺς τὰ πλεονεκτήματα ἐκεῖνα τὰ δοποῖα αἱ μεγάλαι ἐπιχειρήσεις παρέχουν εἰς τὰ μέλη αὐτῶν, τόσον ἀπὸ παραγωγικῆς, δσον καὶ ἀπὸ καταναλωτικῆς ἀπόψεως.

Πράγματι διὰ τοῦ Καταναλωτικοῦ Συνεταιρισμοῦ, ὡς θὰ ἔδωμεν εἰς ἄλλο κεφάλαιον, ἐπιδιώκεται ἀναριβῶς ἡ μείωσις τῶν δαπανῶν τῶν συνεταιριζομένων εἰς τὰ ἀπαραίτητα πρὸς συντήρησίν των, χωρὶς ὅμως, ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει, νὰ ἔξα-

ναγκάζωνται ούτοι εἰς ὑπερβολικὰς οἰκονομίας καὶ ἐλάττωσιν τῶν εἰδῶν καταναλώσεως, ἅτινα αἱ βιωτικαὶ συνυθῆκαι ἀπαιτοῦσι δι' ἔκαστον ἄτομον. Τοιουτορόπως ἀποφεύγεται ἡ σπατάλη, ἡ δοποία τυγχάνει σύνηθες φαινόμενον εἰς τὰς ἐργαζομένας τάξεις. Εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν δὲ παραμένει πάντοτε ἔνα μέγιστον ἀπόθεμα οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, τὸ δποῖον καταλλήλως ἐκμεταλλεύμενον παρ' αὐτοῦ δίδει βραδύτερον μίαν πλήρη οἰκονομικὴν εὑμάρειαν.

* *

Ομιλοῦντες περὶ Καταναλωτικοῦ Σοσιαλισμοῦ φρονοῦμεν διτι θὰ ἡτο παράλειψις νὰ μὴ μνημονεύσωμεν ἀντιλήψεις τινὰς ἐπὶ τῶν καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν, ὡς αὗται διετυπώθησαν εἰς προτάσεις εἰς τὰ κατὰ τὴν διάσκεψιν τῆς εἰρηνῆς συνελθόντα κατὰ τὸ 1919 δύο παγκόσμια συνεταιριστικὰ συνέδρια ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Charles Gide (1).

«Οἱ Συνεταιρισμοὶ Καταναλώσεως ἔχουν τὴν δύναμιν ἀπεριορίστου ἐπεκτάσεως. Τείνουν νὰ περιλάβουν δλονὲν καὶ περισσοτέρους κλάδους καταναλώσεως. Δύνανται νὰ προσαρμόζωνται εἰς κάθε κοινωνικὴν τάξιν. Καίτοι ἡ πρόδοδός των διευκολύνεται διὰ τῆς συγκεντρώσεως τῆς μάζης τῶν προletaρίων, καίτοι σύγκεινται κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐξ ἐργατῶν, τῶν δποίων ἡ καταναλωτικὴ δύναμις εἶναι ἀσθενεστέρα, καὶ δι' αὐτὸ πρέπει ν' ἀποφεύγουν ἐπιμελῶς νὰ τὴν σπαταλοῦν, τείνουν οὐχ' ἥττον νὰ διανοίγωνται εἰς πάντας τοὺς καταναλωτάς, χωρὶς οὐδόλως νὰ περιορίζωνται εἰς ὠρισμένας μόνον κοινωνικάς, πολιτικάς, ἡ θρησκευτικὰς τάξεις».

«Ἡ σημερινὴ οἰκονομικὴ δργάνωσις βασιζομένη εἰς τὴν ἀπλῆν ἐπιδίωξιν τοῦ κέρδους ἄγει εἰς τὴν σπατάλην καὶ τὴν ἀναρχίαν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων. Ὁ Συνεταιρισμὸς τείνει νὰ διαρρυθμίσῃ δλόκληκον τὴν παραγωγὴν ἀναλόγως τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν. Ἐὰν δργανωθοῦν οἱ καταναλωταὶ

(1) Ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν τοῦ μετασχόντος εἰς τὰ συνέδρια αὗτα Ἑληνος οἰκονομολόγου κ. Μυλωνᾶ, ἥτις ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν «Νεοελληνικὴν Ἐπιθεωρησιν» τοῦ 1919.

καὶ ὑποκατασταθῆ ἡ δικαιοτάτη ἔξουσία των εἰς τὴν ὁλιγαρχικὴν μειονότητα, ἡ δποία πραγματοποιεῖ τὰ κέρδη, θὰ δημιουργηθῇ βαθμηδὸν ἡ πραγματικὴ οἰκονομικὴ Δημοκρατία».

«Διὰ νὰ πραγματοποιήσουν τὰς ἀρχὰς αὗτὰς καὶ διὰ νὰ καταστήσουν δμοιόμορφον τὴν δρᾶσιν των καθ' ὅλα τὰ Κράτη οἱ Συνεταιρισμοὶ Καταναλώσεως θεωροῦν ἐπιβαλλόμενον νὰ διαβεβαιώσουν ἀκόμη μίαν φορὰν τοὺς γανόνας τοὺς θεμελιωθέντας ὑπὸ τῶν σκαπανέων τῆς Rochdale. Οὕτοι δὲ εἶναι οἱ ἔξης: α' Ἡ διανομὴ τῶν κερδῶν ἡ ἀκριβέστερον τῶν ἐπιστρεφομένων περισσευμάνων, νὰ γίνεται ἀναλόγως τῶν ἀγορῶν ἐκάστου μέλους, ἡ δὲ πώλησις τῶν ἀντικειμένων καταναλώσεως μὲ ἀκρίβειαν βάρους καὶ ποιότητος καὶ εἰς δικαίαν τιμὴν καὶ β' ἔκαστον μέλος νὰ ἔχῃ εἰς τὰς συνελεύσεις μίαν μόνον ψῆφον, ἀσχέτως πρὸς τὸ μεριδιόν του».

«Οἱ Συνεταιρισμοὶ ἀναγνωρίζουν πρὸς τούτοις διτι πρέπει νὰ σχηματίζουν ἀποθεματικὰ κεφάλαια δσον τὸ δυνατὸν μεγαλείτερα διὰ νὰ ἔξασφαλίσουν τὴν ἀνάπτυξίν των καὶ πραγματοποιήσουν τὸ ἰδεῶδες τοῦ Συνεργατισμοῦ διὰ τῆς δημιουργίας ἐργων κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴν «ἔκαστος δι' ὅλους καὶ ὅλοι δι' ἔκαστον».

«Οἱ Συνεταιρισμοὶ καταναλώσεως ἐπιδιώκουν νὰ συγκεντρώσουν τὰς δυνάμεις των διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν ἐμπορευμάτων, συνιστῶντες συνεταιρικὰς δργανώσεις δευτέρου βαθμοῦ τὰς κεντρικὰς ἐνώσεις, αἱ δποῖαι ἀποβλέπουν νὰ δργανώνουν τὴν ἰδικήν των βιομηχανίαν καὶ γεωργικὴν παραγωγὴν ὑπὸ τὴν ἔξαρτησιν τῆς μεγάλης δμάδος τῶν καταναλωτῶν».

«Οἱ Συνεταιρισμοὶ καταναλώσεως εἶναι τὰ φυσικὰ ὄργανα διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν συμφερόντων τῶν καταναλωτῶν καὶ διὰ τὴν ϕύμισιν τῶν τιμῶν πρὸς ὄφελος ὅλων. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον εἰς τινας χώρας πωλοῦν καὶ εἰς τὸ κοινὸν καὶ ὅχι μόνον εἰς τοὺς συνεταιριους, διαφυλάτιοντες τὰ προκύπτοντα κέρδη πρὸς σχηματισμὸν ἀποθεματικῶν κεφαλαίων, χρησιμευόντων εἰς τὴν ἀνάπτυξίν των καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἐργων κοινωνικῆς προνοίας.

«Τέλος οἱ Συνεταιρισμοὶ καταναλώσεως τείνουν διὰ τοῦ

καθορισμοῦ τῆς δικαίας τιμῆς εἰς τὸ νὰ μεταβάλουν τὸν τρόπον τῆς κατανομῆς τοῦ πλούτου, δηλαδὴ νὰ καταργήσουν τὰ ἔνευ ἐργασίας εἰσοδήματα, τὰ ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ κέρδη, τὴν ἔγγειον πρόσοδον καὶ νὰ ἐπανακτήσουν τοιουτοτρόπως εἰς τὸ σημερινὸν κεφαλαιοκρατικὸν σύστημα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, τὴν κοινωνικὴν δικαιοσύνην. Αὗτὴ δὲ βασίζεται εἰς τὴν βαθμιαίαν ἀπόκτησιν ὑπὲν τῆς κοινωνικῆς ὅμαδος τῶν μέσων τῆς ἀνταλλαγῆς καὶ τῆς παραγωγῆς πρὸς ἔξυπηρέτησιν τοῦ συμφέροντος τῶν καταναλωτῶν, οἵ δποῖοι θὰ κρατοῦν οὕτω διὸ ἕαυτοὺς τὸν πλοῦτον ποὺ θὰ παράγουν».

«Ἡ ἐμπορικὴ πολιτικὴ — ἀποψις τοῦ Charles Gide — ἐπὶ τῶν διεθνῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, ὑπῆρξε μέχρι σήμερον πολιτικὴ πολέμου. Ὁ πόλεμος οὗτος ἐλάμβανε μορφὴν ἀμυντικοῦ πολέμου ὁσάκις ἓνα Κράτος, ἀποδεχόμενον τὸ προστατευτικὸν σύστημα προσεπάθει ν' ἀμυνθῇ κατὰ τῆς λεγομένης ἔχθρικῆς εἰσβολῆς δηλαδὴ κατὰ τῆς ξένης εἰσαγωγῆς, ὑψῶνον τοὺς δασμούς. Ἀντιθέτως ἔχομεν ἐσωτερικὸν πόλεμον εἰς τὸν δποῖον καταλήγει πολλάκις τὸ ἐλεύθερον ἐμπόριον δταν Κράτη τινά, ἀρκετὰ ἴσχυρὰ διὰ νὰ μὴ φριβοῦνται τὴν ἔχωθεν εἰσαγωγήν, ἐπιδιώκουν νὰ κατακλύσουν ἄλλα Κράτη διὰ προϊόντων μὴ ἐπιδεχομένων συναγωνισμόν. Τέλος ενδισκόμεθα πρὸ τολμηροῦ καὶ ἐπιτηδείου ἴμπεριαλισμοῦ δταν ἐφαρμόζεται τὸ Σύστημα καὶ τὰ Τράστ καὶ ἐπιδιώκεται οὕτω τὸ κλείσιμον τῆς ἐσωτερικῆς ὅγορᾶς εἰς τοὺς ξένους καὶ συγχρόνως ἡ κατάκτησις τῆς ἐξωτερικῆς ὅγορᾶς».

«Ο Συνεργατισμὸς καταγγέλλει, καθ' ὅλας του τὰς μορφάς, τὸν ἀνταγωνισμὸν καὶ τὸν πόλεμον. Καὶ ἀναγνωρίζει μὲν εἰς πολλὰς περιπτώσεις δτι τὸ ἐλεύθερον ἐμπόριον ἐβοήθησε τοὺς καταναλωτάς, συμβάλλον εἰς τὴν εὐθηνίαν καὶ δι' αὐτὸν τάσσεται φυσικὰ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐὰν πρόκειται νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς προστασίας. Ἀλλὰ τὴν πολιτικὴν τοῦ Συνεργατισμοῦ δὲν ἀποτελεῖ οὕτε τὸ ἐθνικιστικὸν προστατευτικὸν σύστημα οὔτε δὲ διεθνῆς ἐλεύθερος ἀνταγωνισμός. Ο Συνεργατισμὸς ἐπιδιώκει τὴν συνεργασίαν καὶ ἀλλεγεγγύην μεταξὺ ὅλων τῶν ἐθνῶν ἀκριβῶς δπως ἐγένετο προσπάθεια νὰ πραγματοποιηθῇ εἰς τὸ

πολιτικὸν πεδίον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Δὲν ἀποτελεῖ τὸ ἰδεῶδες ἡ κατάκτησις τῶν ἔνεων ἀγορῶν, ἀλλ' ἡ καλλιτέρα ἀνάπτυξις τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων ἐκάστου ἔθνους ἀντιζηλίας καὶ ἀναλόγως τῶν ἰδιοτήτων καὶ τῆς ἱκανότητός του μὲ τὸν σκοπὸν νὰ δργανωθῇ ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον ἐπὶ τὸ οἰκονομικῶτερον. Ἀλλὰ βεβαίως τὸ ἰδεῶδες τοῦ Συνεργατισμοῦ δὲν δύναται νὰ ἐπεκταθῇ εὐκόλως καὶ ταχέως. Καὶ δι' αὐτὸν δὲν ἐπιζητεῖ σήμερον οὔτε τὴν κατάργησιν ἀπολύτως τῶν τελωνειακῶν δασμῶν, οὔτε τῶν ἐμπορικῶν συμβάσεων. Γνωρίζει δτι καὶ οἱ μὲν καὶ αἱ δὲ μεταβάλλουν οὖσιαν ἀναλόγως τοῦ πνεύματος τὸ δποῖον τὰς διέπει. Ζητεῖ δπως οἱ τελωνειακοὶ δασμοὶ ἐφ' ὅσον διατηροῦνται καθορίζονται ἄνευ διαφορᾶς ἐθνικοτήτων, οὔδε μὲ διαβαθμίσεις καὶ κατάταξιν τῶν διαφόρων κρατῶν ὡς μέλη τῆς οἰκογενείας εἰς φίλους καὶ εἰς ἔχθρούς. Θεωρεῖ δὲ Συνεργατισμὸς ὡς φυσικὴν συνέπειαν τῆς Κοινωνίας τῶν ἐθνῶν τὴν ἐνότητα τῶν μελῶν αὐτῆς».

«Τέλος ἐτονίσθη εἰς τὸ συνέδριον δτι δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται δτι αἱ αἰτίαι τοῦ πολέμου οὔδεποτε ὑπῆρξαν καθαρῶς πολιτικαί. Τὸ διεθνὲς ἰδιωτικὸν ἐμπόριον οὔδεποτε ἔδωσε τὴν εἰρήνην εἰς τὸν κόσμον. Ὅπερίνησε τούναντίον πλείστας συγκρούσεις, διότι ἀποτελεῖ μίαν πάλην, ἐνα ἀγῶνα διὰ τὸ κέρδος, διὰ τοῦτο δὲ Συνεργατισμὸς ἦτο, εἶναι καὶ θὰ εἶναι εἰς τὸν κόσμον, ἐνα μέσον ἐνισχύσεως τῆς δριστικῆς δργανώσεως τῆς εἰρήνης ὑπὸ τὴν διτήν αὐτῆς μορφήν, τῆς συνεργασίας τῶν ὀργανωμένων καταναλωτῶν καὶ τῆς οἰκονομικῆς συμπράξεως τῶν λαῶν.»

«Ἐθεωρήσαμεν ἀπαραίτητον τὴν πιλέγυθεσιν ταύτην εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο διὰ νὰ φανῇ περισσότερον κατάδηλος δὲ ρόλος τὸν δποῖον παίζει καὶ μέλλει νὰ παίξῃ δὲ Συνεργατισμὸς καὶ δὴ δὲ καταναλωτικὸς τοιοῦτος εἰς τὸν διεθνῆ στίθιον τῶν μεγάλων οἰκονομικῶν προβλημάτων προσελκύων ἀμέριστον τὸ ἐνδιαφέρον δλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος.»

* *

Ο Καταναλωτικός Σοσιαλισμός δὲν ἀφισε ἀσυγκίνητον τὴν ἐργατικὴν τάξιν τῶν διαφόρων ἄλλων ἐθνῶν. Βεβαίως ἡ ἀποτυχία τοῦ παραγωγικοῦ σοσιαλισμοῦ εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐμφάνισιν ἐν Γαλλίᾳ, εἶχεν ὡς ἀπόδροιαν ἀπογοήτευσίν τινα, ἀλλ' δὲ Καταναλωτικός Σοσιαλισμός διὰ τῆς προσσαρμογῆς του πρὸς τὸν καταναλωτικὸν Συνεταιρισμὸν τῆς Pochdale, ἐπεφυλάσσετο ἡ ἀποδώσῃ, οὐχὶ μόνον εἰς ἄπασαν τὴν Ἀγγλίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον, θαυμάσια ἀποτελέσματα συνενταιριστικῆς δράσεως στηριζόμενα ἐπὶ εὐρέων πάντοτε ἀντιλήψεων τοῦ Robert Owen. Τὸ συνεταιριστικὸν φεῦμα ἥρχισε νὰ παρασύῃ πρὸς ἓνα πέλαγος μιᾶς βεβαίας μελλοντικῆς εὐτυχίας ἀπάσας τὰς ἐργατικὰς τάξεις.

Ἴδρυνται εἰς τὸ Βέλγιον οἱ περίφημοι συνεταιρισμοὶ τῆς Γάνδης, τῶν Βρυξελλῶν καὶ τοῦ Λούτιχ, οἵτινες τόσον πολὺ ἐπροάδευσαν ἃστε νὰ διατηροῦσι σήμερον ὅλοκληρα ἐργοστάσια ἰδίως ὑφαντουργικά, διοικούμενα καὶ ἐκμεταλλευόμενα καθ' ὅλοκληρίαν ἀπὸ ἐργάτας, διὰ νὰ ἐπαληθεύσῃ ἡ εὐχὴ τοῦ Owen «δὲ ἐργάτης πρόπει νὰ γίνη αὐτὸς οὗτος ἔμπορος καὶ παραγωγὸς τῶν εἰδῶν ἀτινα καταναλίσκει».

Ἐκεῖ δύον κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐφευρέσεως τῶν μηχανῶν καὶ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῶν εἰς τὴν ὑφαντουργικὴν τέχνην, δὲ ἐργάτης ἐργίπτετο εἰς τοὺς δρόμους, παρὰ τῶν κεφαλαιοκρατῶν ἐργοστασιαρχῶν, ὡς ἄχρηστος πλέον καὶ ἀπέθνησκε τῆς πείνης, ἐκεῖ σήμερον ἡ συνεταιριστικὴ ὁργάνωσις καὶ ἡ συνεταιριστικὴ ἀλληλεγγύη διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ἰδίων μηχανῶν, εἰς πολὺ μεγαλυτέραν μάλιστα κλίμακα, ἐθαυματούργησαν. «Απασα ἡ παραγωγὴ καὶ ἡ ἔμπορικὴ κίνησις ἔγινε κτῆμα τῆς ἐργατικῆς τάξεως.

Χάρις εἰς τοὺς Συνεταιρισμοὺς ἴδρυθησαν εἰς τὰς πόλεις ταύτας πλεῖστα δσα φιλανθρωπικὰ συνεταιριστικὰ καταστήματα, συνεταιριστικὰ φαρμακεῖα, λαϊκαὶ ἀγοραὶ, λαϊκὰ ἀναγνωστήρια, συνεταιριστικὰ σχολεῖα καὶ πλεῖστα δσα ἄλλα μεγίστης κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς σημασίας ἴδρυματα.

Εἰς τὴν Γαλλίαν δίδεται ἀκόμη μεγαλυτέρα συνεταιριστικὴ

ἐργησις εἰς τὸν διανοητικὸν κυρίως ὁρίζοντα. Ἰδρύεται ἀπὸ μερικοὺς γάλλους σοσιαλιστὰς ἡ Σχολὴ τῆς Nîme εἰς τὴν διποίαν ἐδόθη μέγιστον κῦρος, δτε βραδύτερον προσεχώρησεν εἰς αὐτὴν ὁ περίφημος γάλλος συνεταιριστής Charles Gide.

Διὰ τῆς Σχολῆς ταύτης δύναται τις νὰ εἴπῃ δτι ὁ Συνεταιρισμὸς διὰ πρώτην φορὰν ἐπισήμως πλέον εἰπέσχεται εἰς τὴν κοινωνικὴν ὀντότητα, ὡς σύστημα, ὡς ὁργάνωσις, ἰδίως δτε εἰς τὸ συνέδριον τῶν Παρισίων τῷ 1885 ἴδρυθη παρὰ τῆς Σχολῆς ταύτης ἡ «Union Coopérative des Sociétés Françaises de Consommation». «Αἱ ἀρχαὶ τοῦ Robert Owen μὲ ἀφετάς βεβαίως παραλλαγὰς ἐν σχέσει πρὸς τὴν πολιτικὴν, κοινωνικὴν καὶ θρησκευτικὴν οὐδετερότητα, ἥτις ὑπάρχει ἐν Ἀγγλίᾳ, εἰναι δὲ βίσις τοῦ προγράμματος τῆς Σχολῆς ταύτης.

Εἰς τὴν Γερμανίαν οἱ πρῶτοι ἴδρυθεντες καταναλωτικοὶ Συνεταιρισμοὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν πλέον τοῦ Owen καὶ οὐχὶ τῶν ἀνατρεπτικῶν ἴδεων τοῦ Lassale, Marx κλπ. εἰναι τὰ φυτώρια τῆς μετέπειτα μεγάλης ἀναπτύξεως τῶν πιστωτικῶν Συνεταιρισμῶν, οἵτινες ἐθναυματούργησαν ὡς θὰ ἴδωμεν ἀμέσως κατωτέρω.

Εἰς ἀπάσας τὰς λοιπὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας, εἰς ὅλον τὸν κόσμον, παντοῦ ὅπου ὑπάρχει πολιτισμὸς καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἀριθμοὺς τῆς Ἀφρικῆς, εἰς τὰς Ἰνδίας, εἰς τὸ Ἀλγέριον κλπ. δὲ καταναλωτικὸς Συνεταιρισμός, εῦρε ἐδραῖον ἐδαφος ἀναπτύξεως καὶ προόδου.

Τὸ γεγονός δτι ἡ Ἀγγλία ὑπερτερεῖ εἰς συνεταιριστικὴν κίνησιν τῶν ἄλλων χωρῶν δὲν θὰ εἴπῃ δτι ὁ Συνεταιρισμὸς εἰναι τὸ φυτὸν ἐκεῖνο, τὸ δποῖον μόνον εἰς ώρισμένα μέρη τῆς γῆς, δύναται νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ καρποφορήσῃ. Τὸ ἐδαφος τῆς ἀναπτύξεως τοῦ συνεταιριστικοῦ ἀνθους, εἰναι παντοῦ καὶ πάντοτε γόνιμον. Αἱ δυσκολίαι μόνον παρουσιάζονται λόγῳ τῆς μὴ ἀκριβοῦς κατανοήσεως τῆς συνεργατικῆς ἀντιλήψεως, ἡ δποία γεννᾷ τὴν συνεταιριστικὴν ἀλληλεγγύην, ἥτις πάλιν, τυγχάνει ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τῆς ἐπιτυχίας τοῦ Συνεταιρισμοῦ.

Διὰ νὰ καταδειχθῇ παραστατικώτερον ἡ γονιμότης τοῦ

εδάφους νὰ δέχηται παντοῦ καὶ πάντοτε τὸ συνεταιριστικὸν φυτώριον, ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν τρεῖς πόλεις μὲ διάφορον ἔμβιον, γλῶσσαν, ἥθη καὶ ἔθιμα, αἱ ὅποιαι κατέστησαν συνεργατικὰ ἐργατικὰ κέντρα, ἵντος διλίγων ἐτῶν.

Πρόκειται περὶ τῆς Leeds ἐν Ἀγγλίᾳ, τῆς Bâle ἐν Ἐλβετίᾳ καὶ τοῦ Breslau ἐν Γερμανίᾳ. Εἰς τὴν Leeds τῆς Ἀγγλίας, πόλιν ἐλαχίστων κατοίκων, πλέον τῶν 50.000 ἀτόμων, διμοῦ μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των ἀσχολοῦνται εἰς τὰς συνεταιριστικὰς ὁργανώσεις, εἰς τὴν Bâle τῆς Ἐλβετίας ἐπὶ 125.000 κατοίκων, αἱ 100,000 τυγχάνουν μέλη εἰς διαφόρους Συνεταιρισμοὺς τῆς πόλεως ταύτης. Καὶ τέλος, εἰς τὸ Breslau τῆς Γερμανίας, ἅπας σχεδὸν δὲ 100.000 κατοίκων πληθυσμὸς τυγχάνει ἐγγεγραμμένος εἰς συνεταιριστικὰ μητρῷα. Χαρακτηριστικὸν δὲ τυγχάνει, διτὶ εἰς τὰς πόλεις αὐτὰς κατέστη ἀδύνατος ἡ ὑπαρξίας τοῦ ἀτομικοῦ λεγομένου ἐμπορίου, τοῦ μεμονωμένου ἐμπόρου κεφαλαιοκράτους μὴ δυνηθέντος οὐδαμοῦ νὰ σταθῇ. Παντοῦ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πτηγῶν ἀνέλαβον οἱ ἐργάται παραγωγοί, γενόμενοι ταῦτοχρόνως καὶ ἐμποροι τῶν προϊόντων ἦτινα παράγωσι.

Πιστωτικὸς Σοσιαλισμὸς

Δὲν εἶναι δῆμος δὲ Παραγωγικὸς καὶ δὲ Καταναλωτικὸς Σοσιαλισμός, οἵτινες πλαισιώνονται ὅλοι τὸ συνεταιριστικὸν οἰκοδόμημα. Ἐκτὸς τῶν δύο αὐτῶν Σχολῶν, διακρίνομεν καὶ τὴν Σχολὴν τῶν Συνεταιρισμῶν Ἀμοιβαίας Πίστεως (1), ἡ ἄλλως πως, τὸν Πιστωτικὸν Σοσιαλισμόν.

Ως εἴπομεν καὶ διὰ τοὺς Παραγωγικοὺς καὶ Καταναλωτικοὺς Συνεταιρισμούς, εἰς τὰ δύο προηγούμενα κεφᾶλαια, διμοίως καὶ ἐνταῦθα οἱ Συνεταιρισμοὶ Ἀμοιβαίας Πίστεως ἐκλαμβάνονται, οὐχὶ ὡς κατηγορία, οἵτως εἴπειν, Συνεταιρισμῶν, περὶ τῆς φύσεως τῆς δροίας διμιλοῦμεν παρακατόντες, ἀλλ' ὡς ἰδιαίτερον τι σύστημα κοινωνικού οικονομικῆς ὁργανώσεως, ὡς ἰδιαίτερα οἰκονομολογική σχολή, εἰς ἣν, ὡς δὲ ἴδωμεν, εἰδικῶς ἡ σχολή θησαν διάσημοι συνεταιρικοὶ ἀπόστολοι, κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα.

Πατρὶς τῶν Συνεταιρισμῶν ἀμοιβαίας πίστεως, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴπωμεν, εἶναι ἡ Γερμανία. Εὑρισκόμεθα περὶ τὰ μέσα τοῦ XVIII αἰῶνος. "Ητο ἐποχὴ καθ'" ἦν εἰς τὴν χώραν ταύτην ἐκυριάζει τὸ ἀτομιστικὸν καὶ ἐγωκεντρικὸν ἐκεῖνο πνεῦμα ποὺ ἤθελε τὴν Γερμανίαν ὡς ἀπολυταρχικὴν δέσποιναν δλοκλήρου τοῦ κόσμου. "Ητο ἐποχὴ καθ'" ἦν αἱ μᾶζαι ὑπὸ τὴν ψευδαίσθησιν τῆς μωρᾶς αὐτῆς οωμαντικῆς ἐκδηλώσεως ἐφέροντο ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν ἀπὸ τὰ κελεύσματα μᾶς δλιγαρχικῆς καὶ ἀριστοκρατικῆς τάξεως, τῆς τάξεως τῶν εἰνεῶν γαιοκτημόνων τῆς Πομερανίας καὶ Πρωσσίας, ἢτις ἐκνέροντα τὴν χώραν.

(1) Φρονοῦμεν, διτὶ η ἐκφρασις αὗτη ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως εἶναι εὐστοχωτέρα παρὰ ἐκείνη «Πιστωτικὸς Συνεταιρισμός».

Τὴν ἐποχὴν ὅθεν ἐκείνην ἡ τοκογλυφία, ἡ αἰσχρὰ αὐτὴ συναλλαγή, ἀπότοκος τῆς ἀγραμματοσύνης καὶ τῆς ἀμαθείας εἰς ἥν εύδισκοντο αἱ ἀνοργάνωτοι ἐκεῖναι τάξεις τῶν γεωργῶν, βιοτεχνῶν, μικροαστῶν, ἐργατῶν κλπ. εἰχε φθάσει εἰς τὸ κορύφωμα. Οἱ γεωργοὶ ἀφ' ἐνὸς τῆς ὑπαίθρου χώρας καὶ οἱ ἔργάται, ἀφ' ἑτέρου, τῶν μεγαλουπόλεων πρὸς ἔξεύρεσιν ἐνὸς εὔτελοῦς δανείου, ἀπαραιτήτου διὰ τὰς στοιχειώδεις ἀνάγκας των, ἥναγκάζοντο νὰ συμβάλωνται μὲ τοὺς τοκογλύφους ὑπὸ δυσμενεστάτους δρους. Εἰς αὐτοὺς ὑποθήκευον ἄπασαν τὴν ἀκίνητον, ἐνίοτε δὲ καὶ τὴν κινητήν των περιουσίαν. Ἐπειδὴ δὲ συνήθως δὲν ἥδυναντο νὰ ἐκπληρώσουν τὰς ἐκ τοῦ δανείου αὐτῶν ἀναληφθείσας δυσβαστάκτους ὑποχρεώσεις, ἥναγκάζοντο νὰ ἐγκαταλείπουν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν δανειστῶν τὰς περιουσίας των, τοὺς ἀγρούς των, τὰς οἰκίας των καὶ δι, τι ἄλλο ἐν γένει, μὲ στερήσεις καὶ μὲ κόπους μᾶς ὀλοκλήρου πολυβασανισμένης ζωῆς, εἶχον ἀποκτήσει.

Ἡ δυναστεία τῆς τοκογλυφίας εἶχε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑποδούλωσει ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον αὐτῆς κυριαρχίαν πᾶσαν πλουτοπαραγωγικὴν τῆς χώρας ταύτης ἐκδήλωσιν.⁶ Ολόκληρος ἡ τότε Γερμανία, ἐσπαράσσετο ὑπὸ τὸ πέλμα τῶν τοκογλύφων. Καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ τάξεις τῶν μεγαλοκτημόνων τῆς Πομερανίας καὶ Πρωσίας ἥρχισαν νὰ φοβοῦνται, δτὶ θάτον ἦ βράδιον, οὐχὶ μόνια αἱ μάζαι, ἀλλὰ καὶ οὗτοι, θὰ ὑπέκυπτον ὑπὸ τὴν δυναστείαν ταύτην τοῦ τοκογλύφου. Ὁ λόγος δὲ ἥτο δέξῆς: Διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν γαιῶν των, εἰς ἃς κατὰ χιλιάδας εἰργάζοντο ἀκτήμονες γεωργοὶ παραγωγοί, ἔχοεις ἀπό τὸν τοκογλύφον τοῦ οἴκου τοῦ τοκογλύφου. Ἀπεφάσισαν λοιπὸν αἱ τάξεις αὗται δπως συσπειρωθῶσι εἰς συνεταιριστικὰς ὁργανώσεις ἀμοιβαίας πίστεως αἴτινες θὰ είχον ώς κατεύθυνσιν τὴν ἔξεύρεσιν δανείων ὑπὸ εὐνοϊκούς δρους. Εἰς τὴν τάξιν λοιπὸν τῶν γαιοκτημόνων αὐτῶν φέρει ἡ παράδοσις τοὺς πρώτους Συνεταιρισμοὺς ἀμοιβαίας πίστεως.

Οσον ἀφορᾶ δμως τὰ ἐκατομμύρια τῶν ἐργαζομένων,

αὐτὰ λόγῳ τῆς ἥμικῆς καταπτώσεως, τῆς ἀμαθείας καὶ τοῦ σκότους ὃπου εὑρίσκοντο, ἀφοῦ παρέδωσαν καὶ τὴν τελευταίαν αὐτῶν ἀκίνητον καὶ κινητὴν περιουσίαν εἰς τοὺς τοκογλύφους ἀντὶ πινακίου φακῆς, ὑπετάχθησαν καθ' ὅλον ληρίαν εἰς τὰς κεφαλαιοκρατικὰς τάξεις, μισθώνοντας τὴν προσωπικὴν αὐτῶν ἐργασίαν πρὸς ἔξασφάλισιν ἐνὸς τεμαχίου ἀρτου. Εἰργάζοντο πλέον οἱ γεωργοί, οἱ φυσικοὶ αὐτοὶ παραγωγοί. ὡς μισθωτοὶ εἰς τὰ κτήματα, ἀτινα ἀλλοτε ἀνῆκον εἰς αὐτούς. Εἰργάζοντο οἱ βιοτέχναι ώς ἔργάται εἰς τὰ κεφαλαιοκρατικὰ ἐργοστάσια, ἐνῶ ἄλλοτε κατ' ἵδιαν ἐργοπομενοὶ ἐκέρδιζον ἀπείρως περισσότερα.

Αὐτὴ λοιπὸν ἥτο ἡ κατάστασις τῶν ἐργαζομένων τάξεων εἰς τὴν Γερμανίαν μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὅποτε τὰ πράγματα ἥρχιζαν νὰ λαμβάνουν ἀλλοίαν μορφήν. Ἐμφανίζονται ἐπὶ σκηνῆς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δύο μεγάλοι συνεταιρικοὶ ἀπόστολοι τὰ ὀνόματα τῶν δποίων θὰ μείνουν ἀδιάσπαστα ἀπὸ τὴν ίστορίαν τῶν Συνεταιρισμῶν. Προβάλλουν οἱ διάσημοι σοσιαλισταὶ Reiffenstein καὶ Schulze διὰ νὰ ἐλευθερώσουν ἀπὸ τοὺς δνυχας τῆς τοκογλυφίας καὶ ἀπὸ τὴν βουλημάτων τῶν κεφαλαιοκρατικῶν τάξεων τὰς προλετεαριακὰς μάζας τῶν ἀγροτῶν καὶ ἐργατῶν. Ἀλλ' ἀς ἵδωμεν ἐπὶ ποίων ἀκριβῶς θεμελίων ἐστήριξεν ἔκαστος τῶν Συνεταιριστῶν τούτων τὰς συνεταιριστικὰς του ἀντιλήψεις.

i Reiffenstein

Ἐὰν πρὸς στιγμὴν ἀναπολήσωμεν τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ γάλλου συνεταιριστοῦ ἀπόστολου Buchez, περὶ τοῦ δποίου ὀμιλήσαμεν ἥδη, θὰ ἔχωμεν εὐθὺς ἀμέσως τὴν εἰκόνα τοῦ γερμανοῦ συνεταιριστοῦ Reiffenstein. Ὁ μυστικισμὸς τῆς Σχολῆς τοῦ Sain-Simon, ἡς φανατικὸς δπαδὸς ὑπῆρξε ὁ Bouchez, μεγάλως ἐπέδρασε ἐπὶ τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Reiffenstein. Μετρία μόρφωσις, πλὴν δμως πνεῦμα καὶ δξυδέρκεια σπανίᾳ—ἐχρημάτισε καὶ Δήμαρχος μικρᾶς τινος πόλεως τῆς παραργηνείου Πρωσίας—ἔμπεπτοισμένος εἰς τὸν θρησκευτικὸν μυ-

στικισμὸν—ή παράδοσις τὸν φέρει ὡς ἱερωμένον—πλὴν ὅμως καὶ φανατικὸς σοσιαλιστής, τοιοῦτος ὑπῆρξε ὁ Reiffenstein.

Δὲν ἥγνοιε ὁ Reiffenstein οὔτε τὸν Συνεταιρισμὸν τῶν μεγαλογαιοκτημόνων τῆς πατρίδος του, οὔτε τὴν μόλις τὴν ἔποχὴν ἐκείνην ἀναπτυσσομένην συνεταιριστικὴν κίνησιν τῶν ἄλλων Κρατῶν, (Γαλλίαν διὰ τὸν παραγωγικὸν Συνεναιρισμὸν καὶ Ἀγγλίαν διὰ τὸν καταναλωτικὸν τοιούτους). Δὲν ἥθελε ὅμως νὰ μιμηθῇ τὰ συνεταιριστικὰ συστήματα τῶν χωρῶν τούτων. Ἐφρόνει ἄλλωστε διὰ αἱ συνθῆκαι αἰτινες διῆπον τὰς ἐργαζομένας τάξεις τῆς χώρας του ἥσαν διάφοροι ἐκείνων ἄλλων χωρῶν. Ὁλη του ἡ προσοχὴ ἐστράφη κυρίως πρὸς ἐπούλωσιν τῆς φοβερᾶς πληγῆς τῆς τοκογλυφίας ἐξ ἦς ὑπέφερε δλος ὁ ἐργαζόμενος πληθυσμός. Καὶ δι' αὐτὸν τὰς συνεταιριστικάς του ἀντιλήψεις ὁ συνεταιριστὴς αὐτὸς κατευθύνει πρὸς μίαν καὶ μόνην πλευράν, εἰς τὴν ἴδρυσιν Συνεταιρισμῶν ἀμοιβαίας πίστεως. Οὐχὶ ὅμως καθ' ὑπόδειγμα τῶν παλαιῶν Συνεταιρισμῶν τῶν πλουσίων γαιοκτημόνων τῆς Πρωσίας, αἰτινες ἥσαν ἀπλαὶ δσνειστικαὶ ἐνώσεις ἀπαρτιζόμεναι μονοδικῶς ἀπὸ τὸν εὐπόρους αὐτοὺς κτηματίας, ἄλλα κατ' ἰδιαίτερον τι σύστημα, τὸ ὅποιον θὰ ἔξυπηρτει τὰς κατωτάτας πλέον κοινωνικὰς τάξεις, τὰς τάξεις τῶν προλεταρίων.

Αἱ συνεταιριστικαὶ ὅμως ἀντιλήψεις τοῦ Reiffenstein δὲν ἀπευθύνονται πρὸς δλας ἀνεξαιρέτως τὰς ἐργαζομένας τάξεις, ἀλλ' εἰς μίαν καὶ μόνην, εἰς τὴν τάξιν τῶν γεωργῶν. Τὸ πρᾶγμα δὲ εἶναι εὐνόητον. Ὁ σοσιαλιστὴς οὗτος καθ' δλον τον τὸν βίον παρέμεινε εἰς γεωργικὰς περιοχὰς καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰς τὰς ἀντιλήψεις του εὐθὺς ἀμέσως ὑπέπιπτον αἱ συνθῆκαι τῆς ζωῆς τοῦ ἀγρότου. Δὲν ἥγνοιε, διὰ οὐχὶ μόνον οἱ ἀγρόται, ἄλλα καὶ οἱ ἐργάται τῶν πόλεων γαὶ οἱ βιοτέχναι διάγουν ὑπὸ δυσμενεστάτας βιωτικὰς συνθήκας, ἄλλ' ἐφρόνει διὰ ἡ τάξις ἐκείνη ἥτις κατὰ πρῶτον ἵγον ἔχοητε ἀμέσου προστασίας ἥτο ἡ τάξις τῶν ἀγροτῶν. Διότι εἰς τὴν ὑπαίθρον ἀκριβῶς χώραν ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν μαζῶν παρὰ τῶν τοκογλυφῶν εἶχε φθάσει εἰς τὸ ζενίθ.

Μέσα ὅμως εἰς τὸ βαθὺ του θρησκευτικὸν αἰσθῆμα ὁ Reiffenstein καὶ εἰς τὴν στοργὴν του γιὰ τὰς ἐργαζομένας ἀγροτικὰς τάξεις δὲν λησμονεῖ ν' ἀποταμῇ εἰς τὰς εὐπόρους τάξεις καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ αὐτὰς ὑλικήν τινα ἀρωγῆν, φιλανθρωπίαν τούλαχιστον διὰ τὰς μάζας τῶν ἐργαζομένων εἰς τὴν ὑπαίθρον. Ἀλλ' ὡς ἥτο ἐπόμενον, αἱ προσπάθειαι τον ἰστόχησαν. Ὁ θρησκευτικὸς ὅμως μυστικισμὸς τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου δὲν τοῦ ἐπέτρεπε, παρὰ τὰ ἐπανειλλημένα σκληρὰ μαθήματα ποὺ ἔλαβε ἀπὸ τὰς πλουσίας τάξεις, δσάκις ἔξιτης τὸν ἀρωγὴν των διὰ τὸν ἀγρότας του, ν' ἀλλάξῃ τακτικὴν ἔναντι αὐτῶν. Ὁλον δὲ τὸ συνεταιριστικὸν πρόγραμμά του, τὸ ὅποιον περιγράφομεν κατωτέρω, εἶναι ἔνον καθ' ὅλοκληρίαν ἀπὸ ἀκρότητας καὶ ἀπὸ κάθε ἔντονον συναγωνιστικὴν ἀμιλλαν πρὸς τὰς κεφαλαιοκρατικὰς τάξεις. Ἡθελε μὲν τὴν ἔξυψωσιν τοῦ καλλιεργητοῦ τῆς γῆς, ὃρι ὅμως καὶ σοβαρὸν μετριασμὸν τῆς κεφαλαιοκρατικῆς ὑπότητος ὡς ἐπρέσβειεν ὁ σοσιαλιστὴς Schulze ἡ ἐκμηδένισιν καὶ καταστροφὴν τῶν κεφαλαιοκρατῶν ὡς ἐκίρυντε ὁ γηραιὸς Lassale. Δὲν ἀποστέργει ὁσαύτως τὴν κρατικὴν ἀνάμειξιν καὶ τὴν ἐπέμβασιν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῶν Συνεταιρισμῶν του, ἄλλα τούναντίον ἐπιζητεῖ ταύτην παντοῦ καὶ πάντοτε.

Ἡ πρώτη καὶ βασικὴ συνεταιριστικὴ προσπάθεια τοῦ Reiffenstein ἥτο ἡ ἴδρυσις κατὰ τὸ ἔτος 1849, εἰς μικρὸν τα χωρίον τῆς παραρρηνίου Πρωσίας, τὸ Felamersfed, συνεργατικῆς τινος ἡ ἀμοιβαίστητος ἑταρίας ἀγροτικῆς πίστεως (Γεωργικὸν πιστωτικὸν Ταμείον). Βραδύτερον ἴδρυθησαν πλεῖσται δσαι Συνεταιριστικαὶ πιστωτικαὶ δργανώσεις συμφώνως πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Reiffenstein ἡ κατὰ παρέκλισιν τινα τούτων ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου. Ἀλλ' ἂς ἴδωμεν ποῖα εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν Συνεταιρισμῶν ἀμοιβαίας πίστεως τοῦ Reiffenstein.

1) Τὸ σπουδαιότερον χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ ἀλληλεγγύη μεταξὺ τῶν συνεταιριζομένων. Ἔκαστος συνεταιρός εὐθύνεται διὸδους καὶ διὸ δλα τὰ χρέη τοῦ Συνεταιρισμοῦ. Ἡ ἐγγύησις

ένδος καὶ μόνου ἀτόμου, λέγει δὲ Reiffeisen, τυγχάνει ἀναξία λόγου καὶ δὲν ὑπολογίζεται προκειμένου ν^o ἀναζητήσῃ τὸ ἀτομον αὐτὸ δάνειον τι. Ἡ ἐγγύησις δμως 100 ἀτόμων χωρὶς ἐνέχυρον, ὑποθήκην καὶ κεφάλαια ἐπιτρέπει τὸν δανεισμὸν ἔκατομμυρίων. Ἐὰν δὲ ἐκτὸς τῆς δμαδικῆς ταύτης ἀλληγεγγύου εὐθύνης ἐπακολουθήσῃ καὶ ἐτέρᾳ τις τοιαύτη μεταξὺ τῶν συνεταιριζομένων, ἐὰν φέρει εἰπεῖν δι^o ἔκαστον συνεταῖρον ἐκτὸς τοῦ συνόλου ἐγγυῶνται ἰδιαιτέρως καὶ δύο μέλη τοῦ Συνεταιρισμοῦ, τότε ἡ συνεταιριστικὴ αὕτη ὁργάνωσις ἀποτελεῖ διὰ τὸν δανειστὴν τὴν καλλιτέραν τοποθέτησιν τῶν κεφαλαίων του. Πράγματι δι^o ἔνα δύστροπον ὀφειλέτην συνεταῖρον δανειστὴς ἔξασφαλίζεται διττῶς: ἀφ' ἐνδὸς μὲν διὰ τοῦ συνόλου τῶν μελῶν καὶ ἀφ' ἐτέρου διὰ τῆς ἐγγυήσεως τῶν δύο μελῶν. Ἰδοὺ λοιπὸν καταλήγει δὲ Reiffeisen μία πολὺ καλλυτέρα τῆς ὑποθήκης ἐγγύησις.

2) Ὁ ἐλεγχος τῆς ποιότητος τῶν μελλόντων ν^o ἀποτελέσωσι μέλη τοῦ Συνεταιρισμοῦ. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸς φαίνεται δόλος δὲν θρησκευτικὸς φανατισμὸς τοῦ Raiffeisen. Ἔνδιαφέρει αὐτὸν πρωτίστως ἡ ἰδιοσυγκρασία, ἡ ἡθικὴ καὶ τὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματα τῶν μελλόντων συνεταίρων, διότι μόνον τὰ χαρίσματα αὐτά, λέγει αὐτὸς, εἶναι ἔκεινα ἀτινα δὰ τὸν βοηθήσοντα νὰ εὐδοκιμήσῃ ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ὁ Συνεταιρισμὸς συνεχίζει δὲν ἔχει μόνον οἰκονομικοὺς σκοπούς, τὸν διόποιον προσπαθεῖ νὰ ἐκπληρώσῃ, ἀλλὰ καὶ ἡθικοὺς τοιούτους.

Ἐκτὸς δμως τοῦ ἐλέγχου κατὰ τὴν πρόσληψιν, διὰ νὰ τύχωσι τὰ μέλη δανείου τινός, ἔδει προηγούμενως νὰ παρέξωσι δείγματα τῆς ἡθικῆς αὐτῶν ὑποστάσεως, τόσον ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῷ Συνεταιρισμῷ, δοσον καὶ ἐν τῇ οἰκογενειακῇ αὐτῶν ζωῇ. Ἐπεμβαίνει δηλαδὴ ἡ διοίκησις τοῦ Συνεταιρισμοῦ καὶ εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ἀκόμη ἀπασχόλησιν τῶν συνεταίρων, διότι τοὺς Συνεταιρισμοὺς ἥθελε δὲ Reiffeisen πρότυπα χριστιανικῆς μορφώσεως μιμούμενος πρὸς τοῦτο, ὡς προηγούμενως εἴπομεν, τὸν γάλλον σοσιαλιστὴν Buchez.

Εἰς τὸν ἐλέγχον τῆς ποιότητος τῶν συνεταιριζομένων ἔρχεται μετὰ πολλὰ ἔτη νὰ συμφωνήσῃ καὶ δὲ Charles

Gide. Ὁ ἐλεγχος οὗτος, λέγει δὲ μέγας αὐτὸς γάλλος συνεταιριστής, ἀντανακλᾶ ἐπὶ τῆς φερεγγυότητος τοῦ μέλλοντος νὰ συνεταιρισθῇ. Ὁ μέλλων νὰ δανείσῃ τοιούτους συνεταίρους εἶναι βέβαιος διὰ δὲν θὰ χάσῃ τὰ χρήματά του. Ὁ μέλλων νὰ ἐγγυηθῇ συνεταῖρος δι^o ἄλλον συνεταῖρον, κατόπιν τοῦ ἐλέγχου αὐτοῦ, εἶναι βέβαιος διὰ οὗτος δὲν θὰ δυστροπήσῃ κατὰ τὴν ἔξοφλησιν τοῦ χρέους του καὶ προσιύμως ἐγγυᾶται δι^o αὐτόν. Ἡ συνέλευσις, τὸ σύνολον τῶν συνεταίρων, βεβαία περὶ τῆς ἐντιμότητος τοῦ μέλλοντος νὰ συνεταιρισθῇ, κατόπιν τοῦ ἐλέγχου τούτου, προθύμως ἐγκρίνει τὴν πρόσληψίν του εἰς τὸν Συνεταιρισμόν. Γνωρίζουσα αὕτη διὰ δὲν πρόκειται οὔτε περὶ μεθύσου, οὔτε περὶ διεφθαρμένου, οὔτε περὶ μὴ φερεγγύου τινὸς—οὗτοι ἀποκλείονται τελείως—ἀλλὰ περὶ ἐντίμου τινὸς ἀτόμου, προθυμώτατα ἐγγυᾶται δι^o αὐτόν. Δὲν εἶναι λοιπόν, ὑπερθεματίζει δὲ Gide, θαυμάσιον τὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸς καὶ δὲν ἀποδεικνύει διὰ δὲ Reiffeisen δὲν ἡπατήθη δίδων εἰς τοὺς Συνεταιρισμοὺς τοῦ οὐχὶ μόνον οἰκονομικὴν κατεύθυνσιν ἀλλὰ καὶ ἡθικὴν τοι. αὐτην; Τὸ θαυμάσιον ἐπίγραμμα, συνεχίζει, «ἡ φερεγγυότης τοῦ πλησίον μου εἶναι ἡ ἡμετέρα ζωὴ» δὲν ἔχει μοναδικὴν προσαρμογὴν εἰς τοὺς Συνεταιρισμοὺς τύπουν Reiffeisen;

3) Ἡ στενὴ μεταξὺ τῶν συνεταίρων γνωριμία. Αὕτη εἶναι προϋπόθεσις, τόσον διὰ τὸν ἐλέγχον τῆς ποιότητος, τῶν συνεταιριζομένων δοσον καὶ διὰ τὴν ἀλληλέγγυην μεταξὺ αὐτῶν εὐθιύνην. Πράγματι εὐκολώτερον δύναται νὰ λάβῃ χώραν ἐλεγχός τις ἐπὶ τῆς ἡθικῆς καὶ ἐντιμότητος τῶν μελλόντων νὰ συνεταιρισθῶσι εἰς τι χωρίον 50 ή 100 οἰκογενειῶν, αἵτινες πᾶσαι γνωρίζονται ἀπὸ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα μεταξὺ των, παρὰ εἰς πόλιν τινα δπου συνήθως, οὐχὶ μόνον οἱ κάτοικοι μιᾶς συνοικίας ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς αὐτῆς οἰκίας συμβαίνει νὰ εἶναι μεταξὺ των ἀγνωστοι.

4) Ἡ δημιουργία ἀδιαιρέτων κεφαλαίων. Ἐκ τῶν περδῶν τοῦ Συνεταιρισμοῦ κατ' ἀρχὴν θὰ δοθῇ τὸ ἀνάλογον ποσὸν διὰ τὴν κάλυψην τῶν στοιχειωδῶν ἀναγκῶν τοῦ Συνεταιρισμοῦ διὰ τὴν κάλυψην τῶν συμφωνήσεων καὶ διατήρησην τῶν συνεταίρων.

ταρισμοῦ καὶ τὴν ἔξοφλησιν τῶν δανείων τῶν συνεταιρών. Τὰ ὑπόλοιπα κέρδη θὰ μείνουν ἀδιαιρέτα. Ἐν οὐδεμιᾷ δὲ περιπτώσει θὰ διανέμωνται ταῦτα εἰς τοὺς συνεταιρούς. Ὁ Συνεταιρισμός, ἔλεγε ὁ Reiffelsen, δὲν διέπεται ἀπὸ κερδοσκοπικὸν πνεῦμα. Τὰ ἀδιαινέμητα ταῦτα ποσὰ θὰ χρησιμεύσουν πρὸς σχηματισμὸν ἐνὸς ἀδιαιρέτου κεφαλαίου τὸ διοικοῦν θὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν ἔξυπηρέτησιν μελλουσῶν γενεῶν. Αὗται, ἐφόρονται διαστάσης ἐκεῖνος, δὲν εἶναι λογικὸν νὰ εὔρεθωσιν πότε τῶν αὐτῶν δυσμενῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν, ὡς αἱ σημεριναὶ τοιαῦται, ἀλλ᾽ ἔδει νὰ εῦρουν ἔτοιμα θεμέλια διὰ νὰ οἰκοδομήσουν.

Δὲν εἶναι ὅμως πρῶτος ὁ Reiffelsen διστις ἐκήρυξε τὴν ἀρχὴν ταύτην. Πεντήκοντα ἔτη πρὸ αὐτοῦ ὁ γάλλος συνεταιριστὴς Bouchez, τὸν διοικοῦν μιμεῖται ἥδη ὁ Reiffelsen, ἔλεγε διτὶ «τὸ κεφάλαιον πρέπει νὰ παραμένῃ διαρκῶς ἀναπαλλοτρίωτον καὶ ἀδιαιρέτον, ἵνα ὡς ἀμεταβίβαστος λαϊκὴ περιουσία προορισθῇ διὰ τὴν ἔξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τῶν μεταγενεστέρων γενεῶν». Καὶ ἔδω πάλιν φαίνεται ἡ μεγάλη συμπάθεια τῶν σοισιαλιστῶν αὐτῶν, οἵτινες ἔμπνευσμένοι ἀπὸ θρησκευτικὸν μυστικισμόν, ἀπαντοῦνται στοιχείων τῆς διατροφῆς καὶ τῆς σημερινᾶς γενεᾶς διὰ τὴν εὐτυχίαν τῶν μεταγενεστέρων τοιούτων.

5) Χρησιμοποίησις τῶν δανείων. Ἐν πρώτοις δάνεια λαμβάνουν ἀπαντες οἱ συνεταιροί ἀδιαιρέτως οἰκονομικῆς καταστάσεως. (Αφοῦ ἐνοεῖται λάβει χώραν δὲ ἀπαραίτητος ποιοτικὸς ἔλεγχος περὶ τοῦ διοικοῦν ὀμιλήσαμεν προηγούμενως). Τὰ δάνεια ὅμως ταῦτα δὲν δικαιοῦται δισταῖρος νὰ τὰ χρησιμοποιῇ, κατὰ τὸ δοκοῦν πρὸς κάλυψιν τούτεστιν οἰκιακῶν του ἀναγκῶν ἢ ἀγορὰν κτημάτων κλπ. Τὰ δάνεια αὐτὰ θὰ καταναλίσκωνται ἀποκλειστικῶς εἰς παραγωγικὰ ἔργα: Διὰ τὴν ἀγορὰν ἐργαλείων, πρῶτων ὑλῶν, λιπασμάτων, σποράς, μηχανῶν κλπ. Ὅπο τὸν ἔλεγχον δὲ καὶ τὴν καθοδήγησιν τῆς διοικήσεως τοῦ Συνεταιρισμοῦ, ἥτις θὰ διδάσκει εἰς τοὺς παραγωγοὺς δλας τὰς νεωτέρας μεθόδους καλλιεργείας, θὰ

καταναλίσκουν τὰ δάνειά των τὰ μέλη διὰ τὴν καίλιτέραν καὶ ἐντακτωτέραν καλλιεργείαν τῆς γῆς.

Οἶκοθεν νοεῖται διτὶ ἐκ τῶν δανείων αὐτῶν θὰ εἰσπλάνηται μικρόν τινα τόκον δισταῖρος διὰ τὴν ἔξοφλησιν τῶν τόκων τοῦ τρίτου, τοῦ δανειστοῦ, διστις ἐδάνεισε τὸν Συνεταιρισμόν. Θὰ καταβάλῃ δὲ προσπαθείας ἡ ὁργάνωσις αὐτῇ ἵνα καταστῇ οἰκονομικῶς αὐτάρκης καὶ μὴ ἀναγκάζεται νὰ προσφέγῃ εἰς τρίτους δανειστάς.

Αὐτὸι εἶναι οἱ Συνεταιρισμοὶ τύπου Reiffelsen. Είναι βέβαιον διτὶ ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου δὲν διετηρήθησαν ἀνηλίκωτα τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν Συνεταιρισμῶν τούτων. Ὁ θρησκευτικὸς μυστικισμὸς καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀφοσίωσεως, ἀπιναὶ ἐνέπνεον ἀλλοτε τοὺς Συνεταιρισμοὺς τύπου Reiffelsen, ἥδη διὰ νόμων, στηριζομένων κυρίως εἰς νεωτέρας ἀντιλήψεις ἀπηλείφθησαν ἀπὸ τὰς συνεταιριστικὰς αὐτὰς ὀργανώσεις. Ἐν πολλοῖς ὅμως τὸ σύστημα τοῦ Reiffelsen παραμένει αὐτούσιον ὡς τὸ ἥμελε δισταῖρος ἐκεῖνος ἀπόστολος. Ως τοιοῦτον δὲ διεδόθη, παρ' δλας τὰς νεωτεριστικὰς καὶ ἄκρως ἀριστερὰς κατευθύνσεις τῶν σημερινῶν γενεῶν, οὐλὶ μόνον εἰς ἀπασαν τὴν Γερμανίαν ἀλλὰ καὶ εἰς πλείστας ὅσας ἀλλας χώρας.

2 Schultze

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ Reiffelsen, διστις θεωρεῖται πατήρ των Συνεταιρισμῶν ἀμοιβαίας πίστεως τῆς ὑπαίθρου, διάτονος αὐτοὺς Συνεταιρισμούς, τῶν πόλεων πλέον, ἔχομεν νὰ παροντιάσωμεν μίαν σοφαρὰν προσωπικότητα σύγχρονον περίπον τοῦ Reiffelsen. Πρόκειται περὶ τοῦ συνεταιρικοῦ ἀπόστολου Schulze. Οὗτος ὁ παδὸς τῆς Φιλελευθέρας Σχολῆς τοῦ Adam Smith, ἐπέσβετε μὲν λόγῳ τῶν συνεταιριστικῶν αὐτοῦ πεποιθήσεων, διτὶ ἡ εὐδοκίμησις τοῦ ἐργάτου θὰ πραγματοποιηθῇ μόνον διὰ τοῦ Συνεταιρισμοῦ, διετήρει ὅμως τὰς ἀντιλήψεις τῆς Φιλελευθέρας Σχολῆς, δσον ἀφορῷ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου. Τὸ θέρας Σχολῆς, δσον ἀφορῷ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου. Τὸ

νπὸ τὴν ἔνωσιν. Μιμῆται πλήρως, ὡς βλέπομεν, τὸν Γάλλον σοσιαλιστὴν Bastiat, περὶ τοῦ δποίου διμιλήσαμεν ἀλλαχοῦ.

Κατ' ἀρχὰς δὲ Schulze μιμούμενος τὸν Reiffenstein, ὁσάννα καὶ αὐτὸν νὰ ἡτο φυσική τις προϋπόθεσις, ἀπετάθη εἰς τὰς εὐπόρους τάξεις διὰ νὰ ζητίσῃ συνδρομὴν διὰ τὰς ἐργαζομένας τάξεις. Ἰδευσε δὲ πρὸς τοῦτο καὶ φιλανθρωπικήν τινα ὅργάνωσιν, ητος ὡς σκοπὸν εἶχε νὰ παρέχῃ τρόφιμα καὶ λοιπὰ εἴδη πρώτης ἀνάγκης εἰς τὰς ἀπόρους τάξεις. Δὲν ἥργησε δῆμως ν' ἀντιληφθῇ καὶ αὐτὸς ὅτι ἡτο οὐτοπία νὰ περιμένῃ τις δπως συνδράμουν οἱ κατέχοντες τοὺς μὴ κατέχοντας καὶ ἔστρεψε δῆλην αὐτοῦ τὴν προσοχὴν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως τοῦ ἐργάτου διὰ τῶν Συνεταιρισμῶν. Ἐστράφη δὲ Schulze πρὸς αὐτοὺς τούτους τοὺς ἐργάτας καὶ τοὺς παρώτρυνε δπως ἐκ τῶν ιδίων των δυνάμεων συναθροίσουν κεφάλαια, ὃν ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην δὲ Συνεταιρισμός.

Ἀποδίδεται παρὰ τοῦ συνεταιριστοῦ τούτου μεγάλη σημασία εἰς τὴν συνάθροισιν κεφαλαίων, καθ' ὅτι τότε μόνον, κατ' αὐτόν, θὰ δυνηθῇ δὲ Συνεταιρισμὸς ν' ἀγοράσῃ χονδρικῶς, ὑπὸ εὐνοϊκωτέρους δρους καὶ εἰς ἀρίστας ποιότητας τὰς πρώτας ἀπαρατήτους ὕλας, αἵτινες θὰ χρησιμεύσουν διὰ τὴν παραγωγήν.

Βλέπομεν δὲν διὰ τοῦ Schulze τοὺς Συνεταιρισμούς τον ἥθελε οὐχὶ μόνον ἀπλὰς δανειστικὰς δργανώσεις, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ προμηθευτικὰς τοιαύτας διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ προμήθειαν τῶν πρώτων ὑλῶν.

Διὰ τῆς ἀπὸ κοινοῦ, χονδρικῶς, ἀγορᾶς τῶν πρώτων ὑλῶν, ἐφόρονε δὲ σοσιαλιστὴς ἔκεινος, θὰ δυνηθῇ δὲ Συνεταιρισμὸς νὰ παράγῃ ὑπὸ εὐνοϊκωτέρας συνθήκας καὶ ἀποτελεσματικώτερον κατὰ συνέπειαν τούτου, ν' ἀνταγωνισθῇ τὸν ἐπιχειρηματίαν ἔμπορον, κατὰ τὴν διάθεσιν τῶν προϊόντων του εἰς τὴν ἀγοράν.

Διαφωνεῖ δὲ Schulze εἰς πλειστα σημεῖα πρὸς τὸν Reiffenstein. Ἀντιθέται κατ' ἀρχὴν πρὸς τὸ θρησκευτικὸν καὶ μυστικιστικὸν αἴσθημα, διὰ τοῦ δποίου διέπονται ὡς εἴπομεν αἱ συνεταιριστικαὶ ἀντιλήψεις τοῦ δευτέρου. Ἡ εἴσοδος εἰς

τὸν Συνεταιρισμὸν εἶναι ἔλευθέρα εἰς πάντας. Οὐδὲς περιστάτως τίθεται εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν. Ἄπ' ἴναντας, λέγει, δσον περισσότεροι τόσον καλλίτεροι.

Ἄδιαφροδεῖ δὲς βλέπομεν δὲ Schulze διὰ τὸ φίλον καὶ τὴν ἐν γένει ὑπόστασιν τῶν συνεταιρισμῶν. Τοὺς ἄνθες φέρει μόνον ἡ οἰκονομικὴ ἀνύδριωσις τοῦ ἐργάτου καὶ ἡ ἀνθρωπογισμὸς αὐτοῦ δὲς σοβαροῦ παραγόντος εἰς τὴν παραγωγὴν. Εἰς τὸ συνεταιριστικὸν του σύστημα ἀποκλείεται καθὲ ἔλευθρον ἐπὶ τῆς ἥθικῆς καὶ τῶν θρησκευτικῶν αἰσθημάτων τῶν μελῶν. Πάντες, λέγει, πρέπει νὰ προσέρχωνται ὑθρεύοντες τοὺς Συνεταιρισμούς. Ἐκεῖ θὰ μορφωθῶσι καὶ θὰ διεπαιδαγωγηθῶσι καταλλήλως διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς.

Αἱ φιλελεύθεραι δῆμοις ίδεαι τοῦ Schulze δὲν περιηράνται μέχρις ἔδω. Εἰς τοὺς Συνεταιρισμούς τον ἀποκλείεται καθὲ περιορισμὸς ἐπὶ τῆς χοησιμοποίησεως τῶν κεφαλαίων ὑπὸ τῶν δανειζομένων συνεταιρίων. Ἡ ἀντιληφτικότητος τοῦ ἀτόμου—ἀτομιστικὴ ἀντιληφτική—τὴν ὑπεραγούσην διαδόδει τοῦ Smith ἀσπάζεται δὲ Schulze, θεωρεῖ τὴν κατατελεγησιν καὶ παραπολούμησιν τῶν συνεταιρίων παραμορφῶν ἐπὶ ἀπάδονταν πρὸς τὴν πρόδοδον τῆς ἀνθρωποπότητος. Τοιτὲ ἔνεκεν ἀποστρεφόμενος κάθητες ἔλευθρον ἐπὶ τῶν ἀτόμων, παραδέχεται δὲς ἀξιώμα, διὰ τοῦ ἔκαστος εἶναι εἰς δέσιν νὰ δευθύνῃ ἔαντόν. Κάθε ἐπέμβασις τυγχάνει οὐχὶ μόνον ὑστορος καὶ περιττὴ ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνος. Μεγάλη, δὲς διεπαιρετική ταυτότης ἀντιλήψεων παρατηρεῖται εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸν μεταξὺ τοῦ Schulze καὶ τοῦ γάλλου σοσιαλιστοῦ Fourier.

Ἐμπινευσμένος ἀπὸ δημοκρατικὰ ίδεωδη δὲ Schulze καὶ μεγάλως ἐκ τῆς πελῷας παραδειγματισθείς—καθ' ὅλον αἰτοῦ τὸν βίον ἔξησε εἰς μεγάλα ἀστικὰ κέντρα—ἀπέφυγε πάντας νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Κράτους ἐπέμβασίν την ἡ διπλασίη ποτὲ ἀριθμὴν διὰ τοὺς Συνεταιρισμούς του. Εἰς τὸ Κράτος ἀπορριφθῆσε διὰ τοῦ φροντίδα ἀπλῆς ἐπιβλέψεως τῶν Συνεταιριστικῶν δργανώσεων καὶ πέραν τούτον οὖδεν. Γνωρίζει δὲ σοσιαλιστὴς οὗτος πόσον καταστρεπτικὴ εἶναι διὰ τὰς συνεταιριστικὰς δργανώσεις ἡ ἀνάμειξις τοῦ Κράτους εἰς τὰς ἐσωτερικὰς

αὐτῶν καὶ δι' αὐτὸ ἀποφεύγει τελείως κάμης ὑφ' οἰανδήποτε αἰτίαν καὶ πρόσχημα ἐπέμβασιν τῆς κρατικῆς διοικήσεως. Τὸ Κράτος λέγει δὲ Schulze διὰ τῆς χρηματικῆς βοηθείας καὶ τῆς ηδεμονίας του ἐπὶ τῶν Συνεταιρισμῶν τυγχάνει ἕκιστα συντελεστικὸν εἰς τὴν πρόδοδον καὶ ἀνάπτυξιν αὐτῶν. Ὁ παραγωγὸς τὰ πάντα παρὰ τοῦ Κράτους ἀναμένων δὲν ἔνδιαφέρεται πλέον διὰ τὴν ποιοτικὴν ἀπόδοσιν τῶν προϊόντων. Ὁ ζῆλος πρὸς τὴν ἔργασίαν ἔξαφανίζεται. Λόγω δὲ τῶν ἀντιλήψεών του τούτων ἀντιτίθεται σφοδρῶς πρὸς τὸν σύγχρονόν του σοσιαλιστὴν Lassale, ὅστις, ὡς εἴπομεν, τοὺς Συνεταιρισμοὺς ἐθεώρει ὡς κρατικὰς δργανώσεις. Ἀπόρροια δὲ τῆς φιλικῆς αὐτῆς διαφορᾶς ἀντιλήψεων τῶν δύο σοσιαλιστῶν, ἦτο νὰ γεννηθῇ μεταξὺ των τὸ θανάσιμον ἐκεῖνο μῆσος τὸ δροῖον ἥγαγε τὸν Lassale οὐχὶ μόνον εἰς φοβερὰν πολεμικὴν ἔναντιον τοῦ ἀντιπάλου του, ἀλλὰ καὶ εἰς δημοσίευσιν ὑβριστικοῦ τινος λιβέλλου, ὥπερ τὸν τίτλον Bastiat-Schulze, εἰς τὸν δροῖον προσεπάθει ν^o ἀποδεῖξῃ διὰ δὲ Schulze δὲν ἦτο παρὰ μιμητῆς, μία γελοιογραφία τοῦ γάλλου οἰκονομολόγου Bastiat.

Τελεία δθεν ἀντίθεσις καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο μεταξὺ Reiffesen καὶ Schulze.⁶ Ο πρῶτος οὐχὶ μόνον θεωρεῖ τὴν κρατικὴν ἀρωγὴν καὶ ἐπέμβασιν εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Συνεταιρισμοῦ ὡς ἐπιβεβλημένην, ὡς εἴπομεν καὶ ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ μιμούμενος, εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ καὶ μόνον, τὸν Lassale πρεσβεύει διὰ οἱ Συνεταιρισμοὶ δὲν ἀποτελοῦσι αὐτοτελεῖς δργανώσεις, ἀλλὰ τμήματα τῆς κρατικῆς διοικήσεως. Κηρύσσεται δηλαδὴ δὲ Reiffesen ἐνθεόμος δπαδὸς τοῦ συγκεντρωτικοῦ λεγομένου συστήματος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Schoultze ὅστις, ἀποβλέπων πάντοτε μετὰ πεποιθήσεως ἐπὶ τῆς αὐτοβοηθείας, αὐτοδιοικήσεως καὶ τοῦ αὐθυπολόγου καὶ ἀποστρεφόμενος οὐτῷ πᾶσαν κρατικὴν ἐπέμβασιν ἐπὶ τῶν Συνεταιρισμῶν του, εἰχε κηρυχθῆ δπαδὸς τοῦ ἀποκεντρωτικοῦ λεγομένου συστήματος.

“Ως πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῆς συγκεντρώσεως ἀδιαιρέτων κεφαλαίων, τὴν δροῖαν θεωρεῖ ὡς θεμελιώδη ἀρχὴν δὲ Reiffesen, σφοδρῶς ἐπίσης ἀντιτίθεται δὲ Schulze. Πῶς εἶναι δυ-

νατόν, λέγει, τὰ κεφάλαια τὰ δροῖα μετὰ τόσων κόπων καὶ μόχιων συνεκεντρωθησαν παρὰ τῶν σημερινῶν γενεῶν ν^o ἀποτελέσωσι, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀντικείμενον εὐημερίας τῶν μελλουσῶν γενεῶν, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἀντικείμενον στερήσεως τῶν σημερινῶν τοιούτων; Τὸ ἀτομον τὸ δροῖον, χάρις εἰς τὰς οἰκονομίας του, ἀπέκτησε κεφάλαιόν τι πρέπει, κατὰ φυσικὸν κανόνα, αὐτὸ τοῦτο ν^o ἀπολαύσῃ τὴν ἀνταμοιβὴν τῶν κόπων του καὶ οὐχὶ αἱ μέλλουσαι γενεαί.

“Ως πρὸς τὴν διανομὴν τῶν κερδῶν διαφωνεῖ ἐπίσης τοῦ Reiffesen δὲ Schulze. Κατ' ἀρχὴν θεσπίζει τὴν ὑπαρξίαν μεγάλων μετοχῶν, ἵνα οἱ Συνεταιρισμοὶ τυγχάνουσι, οὐχὶ μόνον ἀπλαί δανειστικαὶ ἐνώσεις, ἀλλὰ καὶ ἀποταμευτικαὶ τοιαῦται. Διὰ νὰ μὴν ἀποδοθῇ δμως εἰς τοὺς Συνεταιρισμοὺς αὐτοὺς ἥ μιρφὴ τῶν κεφαλαιοκρατικῶν ἐταιρειῶν, ὑποχρεώνει μὲν τοὺς συνεταιρίους κατὰ τὴν πρόσληψίν των δροῶς ἐγγραφῶς μέτοχοι, οὐχὶ δμως διὰ περισσοτέρας τῆς μιᾶς μετοχῆς, οἰασδήποτε οἰκονομικῆς καταστάσεως καὶ ἀν εὑρίσκωνται οὗτοι.

“Ἐκ τῆς διανομῆς τῶν κερδῶν, μέρος τι κρατεῖται διὰ τὴν ἐξόφλησιν τῶν μετοχῶν. Ἡ ἐξόφλησις αὐτῶν, πρὸς εὐκολίαν τῶν μελῶν, διενεργεῖται εἰς τμηματικὰς δόσεις. Ἐνα ἄλλο μέρος ἐκ τῶν κερδῶν παραμένει εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν πρὸς αὔξησιν τῶν κεφαλαίων του, διὰ νὰ δυνηθῇ δηλαδὴ Συνεταιρισμὸς ν^o ἀποκτήσῃ οἰκονομικὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ μὴ ἀναγκάζεται ν^o ἀπευθύνεται εἰς τρίτους πρὸς σύναψιν δανείων, καταβάλλων συνήθως μεγάλους τόκους. Τόσον διὰ τῶν πρώτων κρατήσεων, λέγει δὲ Schulze ὅσον καὶ διὰ τῶν δευτέρων, λαμβάνει χώραν μία αὐτόδιματος καὶ αὐθίπαρκτος ἀποταμίευσις τῶν συνεταιρίων, ἥτις φέρει εἰς αὐτούς, πολὺ γρήγορα, οἰκονομικήν τινα εὐημερίαν. Ἀφοῦ λοιπὸν κρατηθῇ καὶ τὸ δεύτερον αὐτὸ μέρος ἐκ τῶν κερδῶν, τὰ ὑπόλοιπα τούτων, ἀτιναθ' ἀνέρχωνται εἰς 20-30ο περίπου, αὐτὰ καὶ μόνον θὰ διανέμωνται εἰς τοὺς συνεταιρίους.

“Ἡδη, ἀφοῦ ἐμνημονεύσαμεν τὰς ἀντιλήψεις τῶν δύο αὐτῶν προδρόμων τῶν Συνεταιρισμῶν ἐν Γερμανίᾳ, ἀς προσπαθήσωμεν μέσα εἰς ὅλας τὰς διεσταμένας των αὐτὰς ἀπόψεις νὰ ἀ-

τεύρωμεν στοιχεῖα, ἀτινα ἀμφότεροι, τόσον δὲ Reiffesen, δσον καὶ δ Schulze νὰ παραδέχωνται. Ὅπάρχουν πολλὰ καὶ αὐτὰ εὑρίσκονται ἀκριβῶς μέσα εἰς τὰς διεσταμένας ἀπόψεις, μέσα εἰς προσπαθείας, τὰς διοίας ἀμφότεροι οἱ σοσιαλισταὶ οὗτοι κατέβαλον διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῶν ἐργαζομένων τάξεων.

Ἡ ἀλληλεγγύη μεταξὺ τῶν συνεταίρων, ἡτις θεωρεῖται παρὰ τοῦ Reiffesen ὡς βάσις εἰς τὸν Συνεταιρισμούς του, εὑρίσκει θαυμασίαν ἐφαρμογὴν καὶ εἰς τὸν Συνεταιρισμοὺς τοῦ Schulze. Ὁ δεύτερος οὗτος ἀν καὶ ὀπαδὸς τῆς Φιλελεύθερας Σχολῆς, ἀν καὶ ἀποκλείει, ὡς εἴπομεν προηγούμενως, τὴν τελείαν ἀπορρόφησιν τοῦ συνεταίρου εἰς τὸ σύνολον, δὲν διστάει, πλὴν ὅμως, νὰ συμφωνήσῃ πλήρως εἰς τὴν περὶ ἀλληλεγγύης μεταξὺ τῶν συνεταίρων, ἀντιληφτιν τοῦ Reiffesen. Τοῦτ' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήσσῃ. Αἱ ἀκρος φιλελεύθεραι ἀρχαι τοῦ Adam Smith δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὔρουν ἔδαφος εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἐκεῖ ἡ ἀλληλεγγύη ἀποτελεῖ παράδοσιν πολὺ παλαιὰν—οὐδόλως συνεπῶς ἀνακαλυφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Reiffesen—πολλάκις δὲ διὰ νόμων θεσπισθεῖσα, ἐθεμελιώθη εἰς τὴν συνεδρησιν ἀπάντων ἀνεξαιρέτως τῶν ἀτόμων. Δὲν ἦτο λοιπὸν δυνατόν, νὰ μὴ ληφθῇ ὑπὲρ δψιν παρὰ τοῦ Schulze ἕνας τοιοῦτος παράγων, δ ὁποῖος ὅμιλετ τόσον παραστατικὰ εἰς τὴν ψυχοσύνησιν τῶν μαζῶν. Καὶ διαντὸ τὰς τὰς ἀντιλήψεις τῆς Φιλευθέρας Σχολῆς περὶ ἀνεξαρτητησίας, ἐλευθερίας καὶ αὐτοδιοικήσεως τοῦ ἀτόμου, προσπαθεῖ νὰ προσαρμόσῃ, δ σοσιαλιστὴς οὗτος, πρὸς τὰς περὶ ἀλληλεγγύης ἀντιλήψεις, αἵτινες ἐπικρατοῦν ἐν Γερμανίᾳ.

Ως πρὸς τὰς λοιπὰς ἀλληλοσυγκρουομένας ἀντιλήψεις τῶν δύο αὐτῶν σοσιαλιστῶν, ἔρχεται ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Gide νὰ θέσῃ τὰ πράγματα εἰς μίαν λογικὴν κατεύθυνσιν. Ἀντιπαρέρχεται κατ' ἀρχὴν οὗτος νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὰς ἀντιλήψεις τῶν δύο αὐτῶν γερμανῶν σοσιαλιστῶν, δσον ἀφορᾶ τὰ θρησκευτικά, ψυχικὰ καὶ ἥμιτικά γνωρίσματα τῶν μελλόντων νὰ συνεταιρισθῶσι. Αὐτά, λέγει, εἶναι ἀπόρροια πείραις, ἴδιοσυγκρασίας, πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ περιβάλλοντος,

μέσα εἰς τὸ δποῖον ἀνετράφησαν καὶ ἔδρασαν οἱ συνεταιρικοὶ αὐτοὶ ἀπόστολοι. Ἐνδιαφέρει τὸν Gide ἡ καθαρῶς οἰκονομικὴ πλευρὰ τῶν ἀντιλήψεων τῶν προαναφερθέντων σοσιαλιστῶν, ἡτις ἐν προκειμένῳ τυγχάνει δ σχηματισμὸς τῶν κεφαλαίων.

Ἀναγνωρίζει κατ' ἀρχὴν, τὴν ἀνάγκην συνανθροίσεως μεγάλων κεφαλαίων, τὴν δποῖαν ἀμφότεροι οἱ διαφωνοῦντες σοσιαλισταὶ παραδέχονται. Ἡ ἀποψίς δμως τοῦ ἀδιαιρέτου τῶν κεφαλαίων τούτων, τὴν δποῖαν διδάσκει δ Reiffesen. παρ' ὅλα τὰ εὐγενῆ καὶ ἡθικὰ ἐλατήρια εἰς ἀντη στηρίζεται, δὲν εὑρίσκει σύμφωνον τὸν Gide. Ἡ θέσις τῶν ἐργαζομένων μαζῶν, λέγει οὗτος, διαρκῶς βελτιοῦται. Ἡ χειραφέτησις αὐτῶν καταπτῷ συνεχῶς περισσότερον ἔδαφος. Πράγματι δ ἐργάτης σήμερον δὲν είναι πλέον ἡή σκιά τοῦ ἐργάτου παρελθόντων ἐποχῶν. Ὁ ἐργάτης ἀφυπνίσθη πλέον τοῦ μοιραλατρικοῦ ληθάργου, δπου ἐπὶ αἰῶνας ὀλοκλήρους, ἐπανεπαύετο. Αἱ συνθῆκαι τῆς ζωῆς, διάφοροι κατὰ πολὺ παλαιοτέρων ἐτῶν, ἡνάγκασαν αὐτὸν νὰ ζητήσῃ εἰς τὸ πεδίον τῆς συνεργασίας πρὸς ἄλλους ἐργάτας τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως του. Ἡ συνεταιριστικὴ διαπαιδαγώγησις τῶν μαζῶν καὶ ἔδρυσις χλιαρῶν Συνεταιρισμῶν, ἡ εἰσόδος ἀντιπροσώπων τῶν ἐργαζομένων τάξεων εἰς τὰ διάφορα κοινοβούλια, οἱ ἀγῶνες τῶν ἐργατῶν, χάρις εἰς τὸν δποῖονς ἐθεσπίσθησαν τόσοι καὶ τόσοι νόμοι εὐεργετικοὶ δι' αὐτούς, βελτιώνουν δσημέραι επαισθητῶς τὴν θέσιν τῶν ἐργαζομένων τάξεων. Ἡ ἐποχὴ δὲ καθ' ἡν θέλει ἀναγνωρισθῆ πλήρως ἡ ἀξία τοῦ ἐργάτου καὶ ἀποδοθῇ εἰς αὐτὸν ἡ ἀνάλογος θέσις τόσον εἰς τὴν παραγωγὴν δσον καὶ εἰς τὴν διανομὴν τῶν ἀγαθῶν δὲν ἀπέχει πολύ. Ὁλα δμως αὐτὰ ἡσαν πράγματα ἀγνωστα εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Reiffesen. Πάντα δὲ δσα ἐκέρδισε ἡ ἐργαζομένη ἀνθρωπότης κατόπιν σκληρῶν ἀγώνων πρὸς τὸ ὡργανωμένον κεφάλαιον εἶναι προϊόντα τῆς τελευταίας πεντηκονταετηρίδος.

Εἰς τὸ πεδίον λοιπὸν τῆς χειραφέτησεως τῶν μαζῶν παρατηρεῖται, λέγει δ Gide, μία σοβαρὰ πρόοδος. Χάρις δὲ εἰς τὴν πρόοδον ταύτην αἱ μέλλουσαι γενεαὶ θὰ ὀσι ἀσφαλῶς εἰς ἀπείρως καλλιτέραν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῶν σημερινῶν

τοιούτων. Ουδόλως συνεπῶς εἶναι λογικὸν νὰ θυσιάζωνται καὶ δυστυχῶσι αἱ νῦν γενεαὶ διὰ τὰς μελλοντικὰς τοιαύτας, αἴτινες καὶ ἄνευ τῶν ἀδιαιρέτων κεφαλαίων τοῦ Reiffeisen θὰ εὑρίσκωνται, ἐπαναλαμβάνομεν, εἰς καλλιτέραν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῶν σημερινῶν γενεῶν.

Καταφέρεται ὡσαύτως ὁ Gide κατὰ τῆς αἰσιοδοξίας, μεθ' ἣς διαπνέονται αἱ ἀντιλήψεις τοῦ Schulze. Πῶς εἶναι δυνατόν, λέγει, μὲ τὰς εὐτελεστάτας συνεταιριστικὰς μερίδας καὶ μὲ τὰ ἐλάχιστα ποσοστὰ ἐκ τῶν κερδῶν νὰ σχηματισθῶσι μεγάλες κεφάλαια, ἀπαραίτητα, κατὰ τὸν Schulze, διὰ τὴν χονδρικὴν ἀγορὰν τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ διὰ τὴν παραγωγὴν ὑπὸ εὐνοϊκωτέρους ὅρους, εἰς στιγμὰς καθ' ἄς ἀποκλείεται παρ' αὐτοῦ διαρρήδην ἥ ἀρωγὴ καὶ ἥ ἐπέμβασις τοῦ Κράτους εἰς τὰ ἔσωτερικὰ τῶν Συνεταιρισμῶν; Ήῶς θὰ δυνηθῶσι οἱ Συνεταιρισμοὶ μὲ τὰ ἐλάχιστα αὐτὰ κεφάλαια νὰ καταστῶσι οἰκονομικῶς αὐτάρκεις; Ποῖος θὰ δώσῃ εἰς τὴν νεοσύστατον συνεταιριστικὴν ὁργάνωσιν τὰ πρῶτα στοιχείῳδη κεφάλαια; Δὲν πρέπει, φρονεῖ ὁ Gide, ν' ἀποκλείηται παντελῶς ἥ ἐπέμβασις τοῦ Κράτους. Μία εἰλικρινὴς καὶ ψυχολογημένη οἰκονομικὴ ἀρωγὴ καὶ παρακολούθησις τῶν Συνεταιρισμῶν εἶναι ἀναγκαία, λέγει οὗτος. Οἱ ἀπλοῖκοὶ ἀγρόται ἥ ἐργάται, πολλάκις πίπτουν θύματα ἐπιτηδείων ἐκμεταλλευτῶν, οἵτινες παντοιοτρόπως κατορθώνουν νὰ διεισδύουν εἰς τὰς συνεταιριστικὰς δργανώσεις. Μόνον λοιπὸν ὁ ἀμερόληπτος κράτικὸς ἔλεγχος θὰ κατορθώσῃ ν' ἀνακαλύψῃ καὶ ἐκκριτώσῃ τὰ παράσιτα ταῦτα ἀπὸ τοὺς Συνεταιρισμούς.

Σωστά, πολὺ σωστὰ ἀντιλαμβάνεται τὰ πράγματα ὁ διαπρεπής γάλλος ἐπιστήμων. Θὰ δυνηθῇ ὅμως ὁ ἐπιτετραμένος τὴν ἐπίβλεψιν κρατικὸς ὑπάλληλος εὔσυνειδήτως νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν ἔλεγχόν του καὶ τὴν καθοδήγησιν τῶν συνεταίρων καὶ θὰ ἔλθῃ πράγματι ἀρωγὸς ἥ Πολιτεία εἰς τὰς ἐργαζομένας κοινωνικὰς τάξεις ὑπὸ τὸ πλαίσιον τοῦ σημερινοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος; Εἰς στιγμὰς καθ' ἄς κοινὸν μυστικὸν τυγχάνει ὅτι ἥ ἀρχοντα τάξεις ἥτις ἔδρεύεται εἰς ἔνα κεφαλαιοκρατικὸν περιβάλλον ἔχει μέγιστον συμφέρον ὅπως διὰ

παντοίων μέσων διατηρῆται μάζας ἀνοργανώτους; Εἰς στιγμὰς καθ' ἄς ὁ Συνεταιρισμός, διὰ νὰ προοδεύσῃ πρέπει κατ' ἀρχὴν νὰ συναγωνισθῇ ἀποτελεσματικῶς τὰς κεφαλαιοκρατικὰς ἐπιχειρήσεις; Θὰ δυνηθῇ δηλαδὴ νὰ εὑδοκιμήσῃ ὁ Συνεταιρισμὸς μέσα εἰς ἔνα περιβάλλον ἀμειλίκτου ἀνταγωνισμοῦ ἐκ μέρους τῶν ἦνωμένων κεφαλαιοκρατικῶν δργανισμῶν; Ἰδοὺ τὸ πρόβλημα...

Κατάταξις τῶν Συνεταιρισμῶν

Ἐν συνεχείᾳ τῶν ὅσων εἰς προηγούμενα κεφάλαια ἀνέφεραμεν διὰ τὰς Συνεταιριστικὰς ὁργανώσεις, καὶ πρὸν ἡ προβώμεν εἰς κατάταξιν αὐτῶν εἰς διαφόρους κατηγορίας, ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ ὃν ἔκάστη τούτων ἐπιδιώκει, θεωροῦμεν ἀπαραίτητον ὅπως καθορίσωμεν προηγούμενώς τὴν θέσιν τῶν ὁργανώσεων τούτων ἔναντι τῶν ἄλλης μορφῆς οἰκονομικῶν ἢ φιλανθρωπικῶν ὁργανώσεων, ἔναντι τούτεστι τῶν κεφαλαιοκρατικῶν ἑταιρειῶν καὶ τῶν σωματείων.

Αἱ κεφαλαιοκρατικαὶ ἑταιρεῖαι παρουσιάζονται, ὡς γνωστόν, ὑπὸ τρεῖς οἰκονομικὰς ἐκδηλώσεις. Ὅποτε τὴν διμόρφου ψυχήν, τὴν ἐτερόφρυνθμον καὶ τὴν ἀνώνυμον ἑταιρείαν. Εἰς τὴν πρώτην, ἐν μέρει δὲ καὶ εἰς τὴν δευτέραν τοιαύτην, συνυπάρχουσι, τόσον τὸ κεφάλαιον ὃσον καὶ ἡ προσωπικὴ ἔργασία. Ἀποδίδεται δηδαχὴ κατ' ἀρχὴν μεγάλη σημασία, εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν προσωπικότητα, ἥτις δῆμος δὲν δύναται νὰ προσδιορισθῇ, ἐὰν δὲν στηριχθῇ ἐπὶ τῆς περιουσιακῆς δυνάμεως τῶν συνεταίρων. Ἡ περιουσιακὴ δύνην ὑπόστασις εἶναι ἐκείνη, ἥτις προσδίδει εἰς τὸν συνεταίρουν τῶν δύο αὐτῶν ἑταιρειῶν τὴν καθόλου θέσιν ἔναντι τῆς ἑταιρείας. Εἰς τὴν ἀνώνυμον ἑταιρείαν τὸ κεφάλαιον παρουσιάζεται ὡς αὐθυπόστατον δὸν εἰς τὴν ἐν γένει συναλλαγὴν, τῆς ὑποκειμενικῆς προσωπικότητος ἐμφανιζομένης εἰς δῆλως δευτερεύοντα ρόλον, ἐν τῇ τε διευθύνσει καὶ διοικήσει τῆς ἑταιρείας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν διμόρφου ψυχήν ἑταιρείαν ἔνθα ἡ ὑποκειμενικὴ προσωπικότης τυγχάνει ζῶν ὁργανισμὸς οἰκονομικῶν δυνάμεων καὶ ἐπὶ τῆς δύοις κυρίως ὑπολογίζουν οἱ τρίτοι.

Εἰς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν ἑταιρείαν δὲ μόνος ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς εἶναι ἡ ἀπόκτησις τοῦ μεγίστου δυνατοῦ κέρδους

τοῦ ἀλλως λεγομένου ἐμπορικοῦ κέρδους. Εἰς τὴν διανομὴν τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν τὴν μεγαλυτέραν μερίδα λαμβάνει ὁ τὰς περισσοτέρας μετοχὰς κατέχων, ὁ περισσότερον διὰ τῶν κεφαλαίων του ἀναμιχθεὶς εἰς τὴν τύχην τῆς ἑταιρείας. Τούναντίον εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν δὲν εἶναι τὸ κεφάλαιον πέριξ τοῦ ὑποίου περιστρέφονται αἱ τύχαι τῆς ἐνώσεως. Ἐνῷ εἰς τὴν ἑταιρείαν τοῦτο ἀρχεῖ, ἀντιθέτως εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν ὑπηρετεῖ.

Ο Συνεταιρισμὸς ἔχει κατ' ἀρχὴν χαρακτῆρα προσωπικόν, καθ' ὃ πότεν κατὰ τὴν σύστασιν αὐτοῦ ὅσον καὶ μεταγενεστέρως κατὰ τὴν πρόσληψιν νέων συνεταίρων λαμβάνεται ὑπὸ δψιν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν, τὸ πρόσωπον αὐτὸ καθ' ἔαυτὸ ὡς ἀτομον καὶ οὐχὶ ἡ περιουσιακὴ αὐτοῦ ὑπόστασις, ὡς ἐν τῇ ἑταιρείᾳ. Εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν γίνονται δεκτὰ πρόσωπα προερχόμενα ἐκ τῶν οἰκονομικῶν ἀσθενῶν κοινωνικῶν στρωμάτων ἀπεριορίστως, ἵνα, ὑπὸ τὸ ἐμβλημα τῆς ἐνώσεως, ἀνορθωθῶσι οἰκονομικῶς. Τὰ πρόσωπα δὲ ταῦτα εἶναι δὲ ἐργάτης, δὲ γεωργός, δὲ μικροεπαγγελματίας. Ο συνεταίρος εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν δὲν δύναται ν' ἀναμείνῃ οὐδὲν οἰκονομικὸν ὄφελος, ἐὰν δὲ τίδιος διὰ τῶν προσωπικῶν αὐτοῦ δυνάμεων δὲν συνδράμῃ καὶ βιοηθήσῃ ἐνεργῶς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Συνεταιρισμοῦ. Διὰ τοῦτο βλέπομεν, ὅτι εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν γίνονται δεκτὰ τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα εἰς ἡ ὑπάρχει ἐδραιωμένη βαθειὰ εἰς τὴν ψυχήν των ἡ πίστις καὶ ἡ ἔλπις καὶ ἔμφυτος ἡ προσπάθεια τούτων, ἵνα δλοψύχως ἀφιερώσωσι δλας των τὰς δυνάμεις διὰ τὸ γενικὸν συμφέρον, διὰ τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἀνορθωσιν τῆς μάζης. Τοὺς Συνεταιρισμοὺς δὲ διοικοῦν οἱ ἐπισύροντες τὴν μεγαλυτέραν ἐμπιστούνην καὶ οὐχὶ οἱ πλουσιώτεροι, ὡς ἐν τῇ ἑταιρείᾳ. Ο ἑταῖρος μέτοχος μιᾶς κεφαλαιοκρατικῆς ἑταιρείας, καταθέτων τὰ ὑλικὰ αὐτοῦ κεφάλαια, ἀναμένει τὸ κέρδος ἐξ αὐτῶν χωρὶς αὐτὸς προσωπικῶς οὐδεμίαν ἔργασίαν ἡ προσπάθειαν νὰ καταβάλλῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑταιρείας. Διότι μοναδικὸς σκοπὸς τόσον τῆς προσωπικῆς ὃσον καὶ τῆς

ἀνωνύμου κεφαλαιοκρατικῆς ἔταιρείας, εἶναι δὲ ἀπόκτησις ἐνὸς κέρδους.

Βλέπομεν διὸ οὐκὶ ἐνῷ εἰς τὴν ἔταιρείαν λαμβάνει χώραν τὸ περιουσιακὸν στοιχεῖον τοῦ ἔταιρου, τὸ δποῖον τυγχάνει ἀντικείμενον ἐλευθέρας συναίλλαγῆς, τοῦναντίον εἰς τὸν Συνεταιρισμόν, λαμβάνεται ὑπὸ ὅψιν τὸ προσωπικὸν τοιοῦτον, τὸ δποῖον τυγχάνει ἀπεριόριστον, ἐκτὸς συναίλλαγῆς ἀμεταβίβαστον καὶ ἐμέριστον. Ἐγειρὲ δὲ τοῦτο μεγίστην σημασίαν. Εἶναι μία ἀρχὴ τοῦ Συνεταιρισμοῦ δι' ἣς ἀποκλείεται ἀπολύτως ἡ κερδοσκοπία ἐπὶ τῶν τίτλων τῶν συνεταίρων, πρᾶγμα τὸ δποῖον εἶναι ἐν ἐκ τῶν πολλῶν ἐλαττωμάτων τῆς κεφαλαιοκρατικῆς ἔταιρείας.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω συνάγομεν τὸ συμπέρασμα διὰ τοῦ Συνεταιρισμοῦ δυνάμεθα ἀφ' ἐνὸς μὲν ν' ἀποκτήσωμεν τὸ πλεονεκτήματα τῆς ἀνωνύμου ἔταιρείας, τὴν συγκέντρωσιν δηλαδὴ μεγάλων κεφαλαίων διὰ μικρῶν εἰσφορῶν καὶ ἀφ' ἐτέρου νὰ ἔχωμεν τὴν προσωπικότητα τοῦ Συνεταιρισμοῦ, πρᾶγμα διπερ σημαίνει διὸ οὗτος δὲν εἶναι ἀπέρσωπός τις ἔνωσις, ὃς η ἀνώνυμος ἔταιρεία, ἀλλ' ἐνώσις προσωπικῆ.

Ἄποδάσαντες δύμας μεγίστην σημασίαν εἰς τὸ κοινωνικοηθικὸν μέρος τοῦ Συνεταιρισμοῦ δὲν ἔπειται διὰ οὗτος ἀποσκοπεῖ εἰς καθαρῶς κοινωνικὴν οὔτως εἰπεῖν ἀποκατάστασιν τῶν συνεταίρων. Οὕτε πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὁ Συνεταιρισμὸς ὃς τὸ φιλανθρωπικὸν ἔκεινο ἵδρυμα, ἐκ τοῦ δποίου ἀντλῶσι ὠφελήματα τὰ διάφορα μὴ οἰκονομικῶς εὑπορα κοινωνικὰ στρῶματα. θ' ἀπέκλεινε κατὰ πολὺ τῆς κατευθύνσεώς του δ Συνεταιρισμὸς περιβαλλόμενος τοιαύτην μορφὴν.

Εἰνε βέβαιον διὸ δι' ἐνὸς ἀπλοῦ σωματείου ἐπιδιώκονται σκοποὶ ἰδεολογικοί, ἀλτροτεστικοί, φιλανθρωπικοί κτλ. Ἐπιδιώκεται δηλαδὴ μία ἥθικὴ ἀποκατάστασις τῶν μελῶν αὐτοῦ. Ἐπιδιώκεται ἔνας σύνδεσμος μεταξὺ τῶν ἀτόμων μιᾶς ὁρισμένης τάξεως, μία στενωτέρα ἐπαφὴ μεταξὺ τούτων. Ἐπιδιώκεται παρ' ἐνὸς φιλανθρωπικοῦ σωματείου δὲ πρόσκαιρος ἀρωγὴ ἀναξιοπαθούντων ἀτόμων. Ἐνῷ τοῦναντίον διὰ τοῦ Συνεταιρισμοῦ ἐπιδιώκεται δὲ καθόλου χειραφέτησις τῶν ἐργαζομένων

τάξεων ἀντικατοπτριζομένη εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν συμφερόντων αὐτῶν. Ἐπιδιώκεται δὲ εὐημερία τῶν ἐργατῶν χάρις εἰςτὴν προσωπικὴν αὐτῶν συνεργασίαν καὶ ἀλληλεγγύην. Χάρις εἰς τοὺς κόπους εἰς οὓς οὗτοι ὑποβάλλονται διὰ νὰ δυνηθῶσιν ὡς σύνολον, ὡς ὅμας, νὰ ἀντιπαρέλθωσι τὸ κατώφλιον τῆς δυστυχίας.

Δὲν ἐπαφίενται ἐνταῦθα οἱ συνεταῖροι εἰς τὸ κέρδος τῶν κεφαλαίων αὐτῶν, καθ' ὅτι δὲν ἔχουν τοιαῦτα. Καὶ ίδον διαφορὰ πρὸς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν ἔταιρείαν. Δὲν ἀναμένουν τὴν ἔξι ὑψους βοήθειαν ἢ τὴν εὐσπλαχνίαν καὶ ἐλεημοσύνην τοῦ κατέχοντος, ἀλλὰ αὐτοὶ οὗτοι, ἐργαζόμενοι καὶ μοχθοῦντες διὰ τῶν ίδίων αὐτῶν δυνάμεων καλλιτερεύονταν τὸ μέλλον των. Καὶ ίδον διαφορὰ πρὸς τὰ διάφορα φιλανθρωπικὰ σωματεῖα.

Ωσαύτως δὲν πρέπει νὰ ἐπέρχηται σύγχισις μεταξὺ Συνεταιρισμῶν καὶ διαφόρων ἐργατικῶν ἐπαγγελματικῶν σωματείων, τῶν ἄλλως καλουμένων Συνδικάτων. Τὰ δεύτερα ταῦτα εἶναι ἐνώσεις ἀποσκοποῦσαι εἰς τὴν ἀλληλοϋποστήσιν τῶν μελῶν αὐτῶν διὰ τὸν ἀγῶνα τῶν τάξεων καὶ τὴν ἐκδίλωσιν τούτου ὑπὸ μορφὴν ἀπεργίας, μὲ ἔνα ἀπώτερον σκοπὸν τὸν ἔξαναγκασμὸν τοῦ ἐργοδότου νὰ ἔξασφαλίσῃ εἰς τοὺς ἐργάτας καλλιτέρους δρους ἐργασίας, ἀνώτερον ἡμερομίσθιον κτλ. Ἐνίστε δὲ τὰ συνδικάτα ταῦτα ἐνούμενα, ἀποβλέπουσι εἰς γενικωτέρους σκοπούς, ἐπαναστάσεις, ἀναρχίας, δημιουργίαν ταραχῶν κτλ. Τελεία ὅθεν διαφορὰ τοῦ Συνεταιρισμοῦ καὶ πρὸς τὰς τελευταίας ταύτας ἐνώσεις. Ο Συνεταιρισμὸς δὲν εἶναι ἀγῶν πάλης, ἀλλὰ δημιουργικὸς τοιοῦτος.

* *

"Ηδη ἐρχόμεθα νὰ κατατάξωμεν αὐτὰς καθ' ἔατας τὰς συνεταιριστικὰς δργανώσεις οὐχὶ πλέον ἀπὸ θεωρητικῆς σοσιαλιστικῆς ἀπόψεως, ἀλλ' ἀπὸ πρακτικῆς θετικῆς τοιαύτης. Αλιστικῆς ἀπόψεως, μία συστηματικὴ κατάταξις τῶν Συνέκαθεν διαίρεσις καὶ διαίρεσις συστηματικὴ κατάταξις τῶν Συνεταιρισμῶν ἔδωσεν λαβὴν εἰς εύρειας συζητήσεις εἰς τοὺς κύταιρισμῶν

μέλος χωριστά. Καὶ ἔχομεν τὸν καταναλωτικὸν Συνεταιρισμόν.

³Οργανοῦνται οἰκονομικῶς ἀδύνατα ἄτομα, ἐπαγγελματίαι, ἐργάται, γεωργοί, εἰς μίαν συνεταιριστικὴν ἔνωσιν, ἵνα δι’ ἑλαχίστων δόσεων πρὸς τὸ συνεταιριστικὸν αὐτῶν ταμεῖον δυνηθῶσι καὶ συναθροίσωσι μεγαλύτερα κεφάλαια, ἄτινα ἐκμεταλλεύμενοι διὰ τῆς προσωπικῆς αὐτῶν ἐργασίας γίνωσι μίαν ἡμέραν οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητοι. Καὶ ἔχομεν τὸν Συνεταιρισμὸν ἀμοιβαίας πίστεως.

Χαρακτηριστικὸν διὸν γνώρισμα καὶ εἰς τὰς τρεῖς προσανφερθείσας ἐκδηλώσεις τῆς συνεταιριστικῆς ἰδέας εἶναι ἡ κοινὴ προσπάθεια πρὸς οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν καὶ ἡ ὑποταγὴ τοῦ ἄτομικου συμφέροντος εἰς τὸ συμφέρον τῆς ὀλότητος. ⁴Εξαφανίζεται διὰ τῶν Συνεταιρισμῶν τούτων δὲνδιάμεσος μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως ἐμπορος. Οἱ ἐργάται γίνονται αὐτοὶ οἱ ἕδιοι ἐμποροι τῶν εἰδῶν τὰ δυοῖς παράγοντιν ἢ τῶν εἰδῶν τὰ δυοῖς απὸ κοινοῦ προμηθεύονται. Τὸ κέρδος τὸ δυοῖς απελάμβανεν δὲ ἐμπορος ἄλλοτε, ἥδη ἀπολαμβάνουσι οἱ συνεταῖροι.

Τρεῖς διὸν εἶναι, ὡς βλέπομεν, αἱ κατευθύνσεις τοῦ Συνεταιρισμοῦ κατὰ τὴν προσαρμογὴν αὐτοῦ εἰς τὰς ποικιλομόρφους οἰκονομικὰς συνθήκας. ⁵Η πρώτη ἀποβλέπει εἰς τὴν δημιουργίαν εἰς τοὺς συνεταιρίους εὐνοϊκωτέρων δρῶν παραγωγῆς, οἵτινες θὰ συντελέσουν εἰς τὸν ὑποβιβασμὸν τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς ἀφ’ ἐνὸς καὶ εἰς τὴν ἔξασφάλισιν καλλιτέρας τιμῆς διαθέσεως τῶν προϊόντων ἀφ’ ἑτέρου. ⁶Η δευτέρα κατευθύνσις ἀποβλέπει ἵνα διὰ τῶν Συνεταιρισμῶν των οἱ καταναλωταί, ὡς ἐργάται πλέον κεφαλαιοκρατικῶν ἐπιχειρήσεων λαμβάνομενοι ἔξασφαλίσουν περισσότερα οἰκονομικὰ ἀγαθὰ ἔναντι τοῦ διατεθειμένου ὑπ’ αὐτῶν εἰσοδήματος. ⁷Επιδιώκεται δηλαδὴ διὰ τῆς δευτέρας ταύτης κατευθύνσεως ἡ βελτίωσις τῶν δρῶν τῆς διεξαγωγῆς τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας. ⁸Η πρώτη κατεύθυνσις παρουσιάζεται εἰς τὰς παραγωγικὰς τάξεις, ἥ δευτέρα, εἰς τὰς καταναλωτικὰς τοιαύτας.

⁹Απὸ τὰς δύο ἥδη αὐτὰς βασικὰς κατευθύνσεις ἀπορρέει καὶ ἡ τρίτη συνεταιριστικὴ κατεύθυνσις. Αὕτη ἔχουσα ὡς ἀφε-

κλίους τῶν συνεταιριστῶν, τοῦτο δὲ χάρις εἰς τὴν μεγάλην προσαρμογὴν τοῦ συνεταιριστικοῦ πνεύματος εἰς τὰς ποικιλομόρφους ἐκδηλώσεις τοῦ οἰκονομικοῦ βίου. Δὲν πρόκειται δῆμος ἐνταῦθα κατ’ οὐσίαν νὰ προβάδμεν εἰς συνεταιριστικὴν κατάστασιν, καθ’ δι’ διλόκληρον τὸ συνεταιριστικὸν οἰκοδόμημα στηρίζεται ἀνωθεν μιᾶς καὶ μόνης θεμελιώδους ἀρχῆς: τῆς βελτιώσεως τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς τῶν ἐργαζομένων τάξεων. ¹Απλούστατα ἐμβαθύνοντες ἐπὶ τῆς νομικῆς ἐννοίας τοῦ Συνεταιρισμοῦ βλέπομεν διὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς συνεργατικῆς ὁργανώσεως, τὸ δυοῖς ἀποτελεῖ μίαν ὅλως ἴδιαιτέραν, μίαν τελείως διάφορον τῶν λοιπῶν συνεταιρικῶν ἐπιχειρήσεων μορφήν, προσαρμοζόμενον εἰς τὰς ποικιλομόρφους ἐκδηλώσεις τοῦ οἰκονομικοῦ βίου, ἐμφανίζεται καὶ ὑπὸ ἴδιαιτέρᾳ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα. ²Αναλόγως δηλοντὶ τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν μιᾶς περιοχῆς καὶ ἀναλόγως τῆς ἀσχολίας τῶν ἀτόμων τῆς περιοχῆς ταύτης ἰδρύεται καὶ δὲ ἀνάλογος Συνεταιρισμός. Οἱ παραγωγοὶ τῆς περιοχῆς ταύτης συνεταιρίζομενοι, ἀποβλέποντες εἰς τὴν συστηματικωτέραν καὶ ἐντατικωτέραν ἐκμετάλλευσιν τῶν προϊόντων τοῦ τόπου των. Οἱ ἐργάται αὐτοὶ παραγωγοί, γινόμενοι ταυτοχρόνως καὶ ἐργοδόται κατορθώνοντες νὰ κορποτίωσι τῶν αὐτῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, ἄτινα καὶ οἱ μέτοχοι τῶν κεφαλαιοκρατικῶν ἑταιρειῶν ἀπελάμβανον ἀλλοτε ἐκμεταλλεύμενοι τόσον τὰ προϊόντα αὐτὰ τῶν παραγωγῶν, δοσον καὶ αὐτοὺς τούτους τοὺς παραγωγούς.

³Οργανοῦνται εἰς Συνεταιρισμοὺς οἱ γεωργοὶ μιᾶς περιοχῆς, ἵνα μετατρέποντες τὰς πρώτας ὑπ’ αὐτῶν κατ’ ἕδιαν ἥ ἀπὸ κοινοῦ παρασχεθείσας ὕλας, πωλήσωσι εἴτα ταύτας ἀπὸ κοινοῦ εἰς κατεργασμένα ἐμπορεύματα ἀποκομίζοντες τιμὰς ἀπείρως συμφερωτέρας ἔκεινων, δές ἥθελον ὠφεληθῆ πωλοῦντες ἔκαστος χωριστὰ τὰ προϊόντα αὐτῶν. Καὶ ἔχομεν τὸν παραγωγικὸν Συνεταιρισμόν.

⁴Οργανοῦνται οἱ ἐργάται μιᾶς πόλεως εἰς ἓν Συνεταιρισμόν, ἵνα ἀπὸ κοινοῦ προμηθεύονται τὰ εἶδη τῆς πρώτης αὐτῶν ἀνάγκης εἰς εὐθηνοτέραν τιμὴν καὶ καλυτέραν ποιότητα, ἔκεινης ἥν ἥθελον τύχει προμηθεύμενοι ταῦτα ἐν ἔκαστον

τηρίαν τὴν ἔξεύρεσιν εὐθηνῶν κεφαλαίων ἔρχεται, τόσον τὰς παραγωγικάς, δύον καὶ τὰς καταναλωτικάς μάζας παντοιοτρόπως νὺν συνδράμῃ. Ἀλλοτε ἔρχεται ἐπίκουρος τῶν παραγωγικῶν Συνεταιρισμῶν, δύος ἐφοδιάση αἵτοντες διὰ τῶν ἀπαραίτητων κεφαλαίων διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν πρώτων ὑλῶν, χονδρικῶς, εἰς μεγάλας δηλαδὴ ποσότητας, καὶ ἀλλοτε τῶν καταναλωτῶν Συνεταιρισμῶν, ἐπιδιώκων τούτεστι ν' ἀποτρέψῃ, λόγῳ τυχαίων ἐκτάκτων δυσμενῶν περιστάσεων, συστρέστονς κλονισμοὺς εἰς τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν τῶν συνεταιρίων.

Κατατάσσονται δύον οἱ Συνεταιρισμοὶ εἰς τρεῖς θεμελιώδεις κατηγορίας· εἰς τοὺς Συνεταιρεσμοὺς τῶν Παραγωγῶν, εἰς τοὺς Συνεταιρισμοὺς τῶν Καταναλωτῶν καὶ εἰς τοὺς Συνεταιρισμοὺς Ἀμοιβαίας Πίστεως, οἵτινες, οἱ τελευταῖοι, δὲν είναι, ὡς εἴπομεν, παρὸς ἀπόρροια τῶν δύο πρώτων.

Συνεταιρισμὸς τῶν Παραγωγῶν

Οἱ ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν ὀνομασίαν Συνεταιρισμοὶ ἐμφανίζονται τόσον εἰς τὰς ἐργατικὰς βιομηχανικὰς τάξεις, δύον καὶ εἰς τὰς ἀγροτικὰς τοιαύτας.

Αἱ ἀνάγκαι, αἵτινες ὕθησαν τοὺς μικροβιοτέχνας τῶν πόλεων, δύος συνεταιρισθῶν εἶναι καταφανεῖς. Ἡ μεγάλη ἐπιχείρησις χάρις εἰς τὰ μεγάλα κεφάλαια δάτινα διαθέτει, χάρις εἰς τὴν εὑρείαν οἰκονομολογικὴν μόρφωσιν κλπ. κατορθώνει ν' ἀπορροφήσῃ πᾶσαν ὑποδεεστέραν οἰκονομικὴν δργάνωσιν. Χάρις εἰς τὰ μεγάλα αὖτά πλεονεκτήματα κατορθώνει ἡ μεγάλη ἐπιχείρησις νὰ ὑποβιβάσῃ εἰς τὸ ἔσχατον τὰς τιμὰς τῶν προϊόντων τῆς καὶ ἀποτελεσματικώτερον οὕτω νὰ συναγωνισθῇ τὰ προϊόντα τῶν μικροβιοτεχνῶν. Οἱ δεύτεροι οὗτοι στερούμενοι μεγάλων κεφαλαίων, μηχανικῶν μέσων κλπ., δὲν είναι εἰς θέσιν νὰ παράγωσι ὑπὸ εὐνοϊκωτέρους δρούς καὶ συνεπῶς ἀδυνατοῦν νὰ ὑποβιβάσουν τὰς τιμὰς τῶν προϊόντων.

Τούτῳ ἔνεκεν ἡ μεγάλη ἐπιχείρησις κατακτῶσα ὅσημέραι περισσότερον ἔδαφος, τείνει νὰ θέσῃ ἐκποδῶν τὴν μικρὰν βιοτεχνικὴν τοιαύτην. Οἱ ἀνεξάρτητοι τῆς ἀλλοτε βιοτέχνης είναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν κατίδιαν ἐργασίαν των καὶ νὰ προσέλθουν δύος ἐργασμῶν ὡς ἡμερομίσθιοι πλέον εἰς τὰς κεφαλαιοκρατικὰς ἐπιχειρήσεις. Εἰς τὴν κρίσιμην δημοσίαν αὐτὴν στιγμὴν ἔρχεται δὲ Συνεταιρισμός, δστις συνενώνων ἀπάσας τὰς βιοτεχνικὰς τάξεις ὑπὸ μίαν γενικὴν κατεύθυνσιν κατορθώνει ν' ἀντιπαρατάξῃ εἴτα αὐτᾶς ἔναντι τῶν μεγάλων κεφαλαιοκρατικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἀποτελεσματικῶς πλέον συναγωνισθῇ τὰ προϊόντα αὐτῶν.

"Οσον ἀφορᾷ ἡδη τὰ αἵτια δάτινα ὕθησαν τὰς ἀγροτικὰς τάξεις δύος συνεταιρισθῶν, ταῦτα ὑποπίπτουν ἀμέσως εἰς τὴν ἀντίληψίν μας. Ὁ μεμονωμένος ἀγρότης ἀδυνατῶν, χάρις εἰς τὰ πενιχρὰ αὐτοῦ οἰκονομικὰ μέσα ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς καταναλώσεως, ἀδυνατῶν νὰ συναγωνισθῇ τὰ προϊόντα τῶν μεγάλων ἀγροτικῶν ἐπιχειρήσεων, αἵτινες διαθέτουσαι ἄφθονα κεφάλαια, τὰ ἐπιστημονικώτερα μέσα καλλιεργείας, εὐθηνὰ λιπάσματα κλπ., παράγουν ὑπὸ εὐνοϊκωτέρους δρούς, ἀναγκάζεται νὰ περιορισθῇ εἰς μίαν μικρὰν καλλιεργείαν γῆς, ἥτις ἐπιτρέπει εἰς αὐτὸν νὰ κερδίζῃ τὸν ἄρτον αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας καὶ οὐδὲν πλέον αὐτοῦ. Καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ δημοσίᾳ ἐμφανίζεται, ὡς εἴπομεν, δὲ Συνεταιρισμός, δστις συνενώνων ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτοῦ ἀπάσας τὰς ἀγροτικὰς μάζας κατορθώνει νὰ δημιουργήσῃ διὸ αὐτὰς εὐρέουσις δρίζοντας οἰκονομικῆς εὐπραγίας.

"Ἡδη ἀς ἔξετάσωμεν τὰς κατευθύνσεις τὰς δύοις λαμβάνουν οἱ Συνεταιρισμοὶ αὐτοὶ τῶν παραγωγῶν. Δύο εἶναι αἱ κατενθύνσεις αὗται. Μία, ἡ καὶ πλέον ἐπικρατεστέρα, εἰς τὴν ὑπαίθρον χώραν, εἶναι ἐκείνη καθ' ἥν οἱ παραγωγοὶ διατηροῦντες τὴν ἀνεξαρτησίαν των εἰς τὴν καθ' ἐκαστον παραγωγῆν, ὡς ἐγένετο καὶ εἰς τὸ παρελθόν, συνεταιρίζονται ὡς μικροβιοτεχνοί, μὲ μοναδικὸν σκοπὸν τὴν δημιουργίαν εὐνοϊκωτέρων δρῶν παραγωγῆς διὰ τὰ κατ' ἴδιαν παραγόμενα προϊόντα των. Εἰς τὴν πρώτην δηλαδὴ αὐτὴν κα-

τεύθυνσιν ἡ συνεταιριστικὴ προσπάθεια ἀρχεται εὐθὺς ὡς τὸ προϊόν παραχθεῖεις τὰ κατ' ίδιαν ἐργαστήρια τῶν παραγωγῶν καὶ εἶναι ἔτοιμον πρὸς πώλησιν, εἴτε αὐτούσιον, εἴτε κατόπιν ἐπεξεργασίας.

Ἡ ἀλλὴ κατεύθυνσις εἶναι ἐκείνη καθ' ἥν οἱ παραγωγοὶ συνεταιρίζονται εἰς ἀπάσας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς παραγωγῆς. Θυσιάζοντες δηλαδὴ τὴν ἀτομικήν των ἀνεξαρτησίαν ἐκ τῆς πρώτης στιγμῆς συνεταιρίζονται εἰς ἕνα παραγωγικὸν Συνεταιρισμὸν ἀπὸ κοινοῦ παραγωγῆς. Ὁ παραγωγὸς ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει οὐδεμίαν πρωτοβουλίαν ἔχει εἰς τὴν παραγωγήν. Παράγει ἀπὸ κοινοῦ μὲν τοὺς λοιποὺς παραγωγούς. Υποτάσσεται δηλονότι ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει τὸ ἀτομον εἰς τὸ σύνολον καὶ θεωρεῖται ἐργάτης τοῦ Συνεταιρισμοῦ, πλὴν δμως καὶ ἐπιχειρηματίας, ἐργοδότης τοῦ ίδιου ἑαυτοῦ του. Πρόκειται περὶ τῆς τελευταίας φάσεως τῆς συνεταιριστικῆς ἐξελίξεως, καθ' ἥν οἱ μεμονωμένοι τῆς ἀλλοτε παραγωγοί, φρονοῦντες ὅτι καλλίτερον θὰ συναγωνισθῶσι τὰ προϊόντα τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων, διὰ τῆς παραγωγῆς ὑπὸ εὐνοϊκωτέρους δρους, συμβάλλονται πρὸς ἀλλήλους, θυσιάζοντες τὴν ἀτομικήν των ἀνεξαρτησίαν καὶ τὸ ἀτομικὸν συμφέρον εὐθὺς ἐκ τῆς πρώτης παραγωγῆς ἐκδηλώσεως εἰς τὸ συμφέρον τοῦ συνόλου.⁴ Η συνεταιριστικὴ αὕτη κατεύθυνσις, διλγάτερον τῆς πρώτης διαδεδομένη παρουσιάζεται κυρίως εἰς τὰς βιοτεχνικὰς ἐργατικὰς τάξεις τῶν μεγαλουπόλεων.

Εἴπομεν ὅτι ἡ πρώτη συνεταιριστικὴ κατεύθυνσις εὐρίσκει προσφοράτερον ἔδαφος ἀναπτύξεως τῆς δευτέρας τοιαύτης. Τοῦτο αὐτὸς εἶναι ἀπόρροια ἐξελίξεως τοῦ ἀτόμου. "Οσον περισσότερον τὸ ἀτομον αὐτὸς προσανατολίζεται πρὸς τὰς νεωτέρας συνθήκας τῆς ζωῆς, αἵτινες ἀπαιτοῦσι στενὴν συνεργασίαν ἀπασῶν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ ὑποταγὴν τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος εἰς τὸ συμφέρον τοῦ συνόλου, τόσον καὶ οἱ παραγωγοὶ Συνεταιρισμοὶ ἐξαπλοῦνται. Οἱ Συνεταιρισμοὶ τῶν παραγωγῶν μᾶς παρουσιάζουν μὲν μίαν σοβαρὰν προσπάθειαν ὑποταγῆς εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον, πλὴν δμως, ἐφ' ὅσον ἐγωῖςτικῶς διατηροῦν τὴν κατ' ίδιαν παραγωγὴν δὲν

δύνανται νὰ θεωρηθῶσι ὡς διλοκληροτικαὶ συνεταιριστικαὶ ὁργανώσεις.

Αἱ συνθῆκαι τῆς ζωῆς καθημερινῶς ἐξελισσόμεναι τείνουν νὰ κρημνίσουν τὰ σαθρὰ ἀτομοπαγῆ οἰκοδομήματα. Ὁ ἐγωκεντρισμὸς καὶ ὁ ἀτομισμὸς προϊόντα τῆς παλαιᾶς Σχολῆς δὲν ἐνθουσιάζουν πλέον τὰς ἐργαζομένας τάξεις. Ἡ ζωὴ σήμερον ἀπαιτεῖ κοινὴν πάντων τῶν ἐργαζομένων τάξεων συνεργασίαν καὶ κοινὸν ὀργανωμένον ἀγῶνα ἐναντίον τῆς κεφαλαιοκρατικῆς διλιγαρχικῆς ἐκμεταλλεύσεως. Καὶ ἡ ὁδὸς ἦτις ἄγει εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀγῶνος τούτου εἶναι ὁ παραγωγικὸς Συνεταιρισμός. Οὗτος στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἀλληλεγγύης καὶ αὐτοβοηθείας τῶν συνεταιριζομένων, οὗς ἀπορροφᾶ ἐκ τῆς πρώτης ἐκδηλώσεως τῆς παραγωγῆς, ὑποτάσσει τὸ ἀτομον εἰς τὸ σύνολον. Τὸ ἀτομον αὐτὸς δὲν ἐνδιαιφέρεται πλέον ὡς μονάς, ἀλλ' ὡς σύνολον, ὃς διργάνωσις, ἐκ τῆς προόδου καὶ εὐδοκιμήσεως τῆς δοπίας ἐξαρτᾶται καὶ ἡ πρόοδος καὶ εὐδοκίμησις αὐτοῦ. Αἱ λοιπαὶ μορφαὶ τῶν συνεταιριστικῶν διργανώσεων ἐπιφέρουν μὲν βελτίωσιν τινὰ τῆς θέσεως τῶν ἐργαζομένων, βελτίωσιν δμως προσωρινὴν καὶ ἀπείρως μικροτέραν ἐκείνης τοῦ παραγωγικοῦ Συνεταιρισμοῦ. Μόνον ἐὰν διαδικῶς παράγουν αἱ μάζαι θὰ δυνηθῶσι διὰ τῆς ἐνώσεως των ταύτης νὰ ἐξασφαλίσωσι εἰς ἔκαστον συνεταιρίδον μεγαλυτέραν ποσότητα οἰκονομικῶν ἀγάθων, ἐναντὶ τοῦ διατεθειμένου ὑπὸ αὐτοῦ εἰσοδήματος καὶ ἀπὸ ὅ, τι οὗτος κατ' ίδιαν ἐργαζόμενος θὰ ἐξησφάλιζε. Διὰ τὰ ἐπιτευχθῆ δὲ ἡ ἐνώσεις αὕτη τῶν παραγωγῶν, πρέπει νὰ ἐκλείψῃ ὁ μωρὸς ἐγωῖσμὸς καὶ ἀτομισμός, ἡ νοσηρὰ αὐτὴ ἐκδηλώσεις σαμρῶν ἀντιλήψεων, ποὺ κατακλύζει δυστυχῶς ἀκόμη τὰς μάζας καὶ ποὺ εἶναι ἡ αἰτία τῆς μὴ προόδου τῶν παραγωγικῶν Συνεταιρισμῶν καὶ ἡ μοναδικὴ κατὰ συνέπειαν ἀφορμὴ τῆς οἰκονομικῆς ἐξασθλιώσεως καὶ κακοδαιμονίας τῶν Ἐθνῶν.

Αὕται λοιπὸν εἶναι αἱ δύο κατεύθυνσεις εἰς τὸ πεδίον τῶν Συνεταιρισμῶν ἐν τῇ παραγωγῇ. Ἡ πρώτη κατεύθυνσις ἀρχομένη, ὡς εἴπομεν, εὐθὺς ὡς τὸ προϊόν παραχθῆ κατ' ίδιαν ἐκ μέρους τοῦ μεμονωμένου παραγωγοῦ τείνει νὰ βοηθήσῃ

αὐτὸν εἰς δόλα τὰ στάδια, ἄτινα μεσολαβοῦν μέχρι τῆς διαθέσεως τοῦ ἔμπορεύματος. Τοιαῦτα δὲ στάδια εἰναι ή ἐπεξεργασία ἀπὸ κοινοῦ τῶν προϊόντων εἰς συνεταιριστικάς μηχανάς, ή ἀποθήκευσις αὐτῶν ἀπὸ κοινοῦ εἰς συνεταιριστικάς ἀποθήκας, ή πώλησις ἀπὸ κοινοῦ κλπ. Πολλάκις δύναται δὲ Συνεταιρισμὸς τῶν παραγωγῶν ἐπεμβαίνει καὶ εἰς τὴν ἀγοράν τῶν πρώτων ὑλῶν, σποράς, ἐργαλείων, λιπασμάτων, δερμάτων κλπ., ἄτινα ἀγοράζονται ἀπὸ κοινοῦ καὶ διανέμονται εἴτε διὰ τὴν κατ' ἴδιαν παραγωγήν. Τὰς ἐργασίας ταύτας, εἴτε ἀναλαμβάνει εἰς καὶ μόνος Συνεταιρισμός, εἴτε περισσότεροι, δὲ καθεὶς τῶν ὅποιών ἀσχολεῖται ἰδιαιτέρως. ("Ἄλλος ἀσχολεῖται διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ πχομήθειάν τῶν πρώτων ὑλῶν, ἄλλος διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ κατεργασίαν τῶν προϊόντων, ἄλλος διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ πώλησιν κλπ.).

"Η δευτέρα συνεταιριστικὴ κατεύθυνσις, λόγῳ τῆς Ἰδιαζουσῆς αὐτῆς μορφῆς ἀπορροφᾶ, δόλως ἀντισύντητος τῆς πρώτης, πάσας τὰς κατ' ἴδιαν προσταθείας τῶν παραγωγῶν εἰς δόλα τὰ στάδια: τῆς ἀγορᾶς τῶν πρώτων ὑλῶν ἀπὸ κοινοῦ, τῆς παραγωγῆς ἀπὸ κοινοῦ, τῆς ἐπεξεργασίσ τὸν πολλήσεως ἀπὸ κοινοῦ κλπ. "Ητοι, εἰς τὴν δευτέραν ταύτην κατεύθυνσιν οὐδὲν μέρος μένει ποὺ νὰ δύναται δὲ παραγωγὸς Ἰδιαιτέρως νὰ τὸ χειρισθῇ.

"Η πρώτη δόθεν συνεταιριστικὴ κατεύθυνσις ὑποδιαιρεῖται εἰς πλείονας τοιαύτας, ή δευτέρα δέ, μένει αὐτούσια. Καὶ ἡδη ἡς ἔξετάσωμεν τὰς κυριωτέρας ἐκδηλώσεις τῶν δύο αὐτῶν κατευθύνσεων ἐν τῇ παραγωγῇ.

1. Προμηθευτικοὶ Συνεταιρισμοὶ

Οἱ Συνεταιρισμοὶ οὗτοι ἔχουν ὡς μέλημα νὰ προμηθεύουν εἰς τὰ μέλη των, ἀγρότας ή βιοτέχνας, δόλα τὰ εἴδη, ἄτινα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς αὐτοὺς διὰ τὴν ἐπαγγελματικήν των οἰκονομίαν, ἥτοι: σποράν, λιπάσματα, δέρματα, ἐργαλεῖα, μηχανήματα κλπ. Συγκεντροῦσι πρὸς τοῦτο οἱ προμηθευτικοὶ Συνε-

ταιρισμοὶ ἀπάσας τὰς παραγγελίας τῶν συνεταίρων καὶ προβαίνουν ἀπὸ κοινοῦ εἰς ἐκτέλεσιν τούτων. Χάρις δὲ εἰς τὴν συγκέντρωσιν ταύτην, ἥτις παρέχει τὴν εὐχέρειαν εἰς τὰς διοικήσεις τῶν Συνεταιρισμῶν δύος προθαίνουν εἰς ἀγορὰν κατὰ μεγάλας ποσότητας, χονδρικῶς δηλαδή, κατορθοῦται ἡ ἐκτέλεσις τῶν παραγγελιῶν αὐτῶν εἰς προσφορωτάτας τιμάς, καὶ εἰς ἀρίστας ποιότητας.

Πράγματι ἔχων δὲ Συνεταιρισμὸς νὰ ἐκτελέσῃ μίαν μεγάλην παραγγελίαν τῶν μελῶν πρώτων, φερόντες εἰπεῖν, ὑλῶν, δὲν ἀπευθύνεται πλέον εἰς τοὺς μικρεμπόρους, εἰς τοὺς μεσαζοντες αὐτοὺς κερδοσκόπους, ὃς ἀλλοτε ἔπραττον οἱ μεμονωμένοι παραγωγοί. Ἀπευθύνεται εἰς τὰ μεγάλα βιομηχανικὰ ἐργοστάσια καὶ ἐν γένει εἰς τὴν πηγὴν τῶν πρώτων ὑλῶν. Οὕτω δὲ κερδίζει πᾶν δὲ πικέρδιζε δὲ ἔμπορος τῆς ἀλλοτε, ἐκ τοῦ ὅποιου ἐπρομηθεύοντο, ὃς εἶπομεν, τὰς πρώτας ὑλας οἱ παραγωγοί. "Οντως δὲ πραγματοποιεῖ δὲ Συνεταιρισμὸς εἰς τὰς παραγγελίας αὐτὰς τῶν μελῶν του μεγάλας ἐκπτώσεις τιμῶν, λόγῳ τῆς ἀγορᾶς χονδρικῶς, προσέτι δὲ καὶ μίαν ἀρίστην ποιότητα τῶν πρώτων αὐτῶν ὑλῶν. Μίαν ποιότητα δηλαδή ἀπειρωταν ἐκείνης, ἥν παντοιοτρόπως συμφέρον εἶχε νὰ νοθεύῃ δὲ μεσάζων ἔμπορος τῆς ἀλλοτε.

Διὰ τοῦ προμηθευτικοῦ Συνεταιρισμοῦ, ἔξι ἀλλον, δστις λόγῳ τοῦ μεγάλου κύκλου τῶν ἐργασιῶν του εἶναι εἰς θέσιν νὰ παρέχῃ ἀπαντα τὰ ἀπαιτούμενα μέσα, δύναται νὰ πραγματοποιήσται ἐκάστοτε, κατὰ τὴν πλέον δυνατήν ἀκρίβειαν, ὃ ἔλεγχος τῆς ποιότητος τῶν εἰσαγομένων ὑλῶν κλπ. Καὶ ἐνῷ ἀλλοτε δὲ μεμονωμένος παραγωγὸς μὴ δυνάμενος, λόγῳ τοῦ περιορισμένου κύκλου τῶν ἐργασιῶν του, νὰ διαθέτῃ ἐπαρκῆ μηχανικὰ μέσα ἐλέγχου τῆς ποιότητος τῶν προμηθεύων του, ἥρκειτο εἰς τὴν εὐσυνειδησίαν... τοῦ κερδοσκόπου ἔμπορου καὶ εἰς τὴν τύχην, ἥδη χάρις εἰς τὸν Συνεταιρισμόν του δύναται νὰ εἶναι ἀπολύτως βέβαιος διτι τὰ δέρματα, φερόντες εἰπεῖν, εἶναι ἔξαιρετικῆς ποιότητος ἥν ἡ σπορὰ εἶναι ἐκείνη ἥν παρέγγειλε καὶ οὐχὶ ἀλλη τις κατωτέρας ποιότητος.

Διττὴ λοιπὸν ἥ ὀφέλεια διὰ τὰς παραγωγικὰς τάξεις,

αῖτινες προσφείγουν εἰς τὰς συνεταιριστικὰς προμηθευτικὰς δργανώσεις.³ Αφ' ἐνδὸς μὲν προμηθεύονται τὰς πρώτας ἕλλας εἰς μικροτέρας καὶ συμφεροτέρας τιμάς, ἀφ' ἐτέρου δὲ προμηθεύονται αὐτὰς εἰς δεδοκιμασμένας καὶ κατὰ συνέπειαν ἀρίστας ποιότητας. Ταῦτα δὲ πάντα ἔχουν μεγίστην ἀπήχησιν διὰ τὴν παραγωγήν. Μειοῦν τὰ ἔξοδα αὐτῆς εἰς τὸ ἐλάχιστον, πρᾶγμα⁴ διπερ εἰναι ἡ βάσις κάθιτη ἐπιτυχίας. "Οσον δὲ λιγότερον στοιχίουν εἰς τὸν παραγωγὸν ἀλ πρῶται ὥλαι καὶ ποτό. τόσον εὐθηνοτερον δύναται νὰ διαθέτῃ οὗτος εἰς τὴν κατανάλωσιν τὰ προϊόντα του. Ἐν τέλει δὲ διὰ τοῦ ὑποβιβασμοῦ, κατόπιν τῶν ἀνωτέρω, τῶν τιμῶν δύναται δὲ Συνεταιρισμὸς ἀποτελεσματικότερα νὰ ἀνταγωνισθῇ εἰς τὴν ἀγορὰν τὰ προϊόντα τῶν κεφαλαιοκρατικῶν ἐπιχειρήσεων. "Εχει ἥδη καὶ αὐτός, ως καὶ ἡ μεγάλη ἐπιχειρησις, δλα τὰ μέσα ἄτινα τοῦ εἰναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν παραγωγὴν ὑπὸ εὐνοϊκωτέρους ὅρους. "Εχει δὲ προσέτι τὴν στενὴν τῶν συνεταίρων συνεργασίαν, τὴν προσωπικὴν αὐτῶν ἐντατικὴν ἐργασίαν, στοιχεῖα σπουδαῖα ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόφεως, ἄτινα δὲν διαθέτουν αἱ κεφαλαιοκρατικαὶ μετοχικαὶ ἔταιρεῖαι.

Εἴπομεν δτι δὲ προμηθευτικὸς Συνεταιρισμὸς ἐνεργεῖ κατὰ παραγγελίαν τῶν μελῶν του. Πράγματι δὲ τὰ μέλη αὐτοῦ καταβάλλουν εἰς αὐτὸν ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἀξίαν τῶν προμηθειῶν των. "Οταν δμως ἐν τῇ προόδῳ τῶν ἐργασιῶν του δὲ Συνεταιρισμὸς σχηματίσῃ ἀρκετὰ κεφάλαια δύναται νὰ προβαίνῃ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν παραγγελιῶν τῶν συνεταίρων καταβάλλων ἔξι λίδιων του τὴν ἀξίαν τῶν εἰσαγομένων ὥλων ἀς πωλεῖ είτα ἐπὶ πιστώσει καὶ μὲ τὰς αὐτὰς πάντετε τιμὰς εἰς τοὺς παραγωγούς.

Πλειστάκις δμως συμβαίνει οι συνεταίροι τοῦ προμηθευτικοῦ Συνεταιρισμοῦ νὰ εἰναι μέλη καὶ Συνεταιρισμοῦ τινὸς ἀμοιβαίας πίστεως. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτη οὗτοι δανείζονται παρὰ τοῦ δευτέρου αὐτοῦ Συνεταιρισμοῦ τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα καὶ καταβάλλουν τὸ ἀντίτιμον τῶν παραγγελιῶν των εἰς τοὺς προμηθευτικοὺς Συνεταιρισμοὺς διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ προμηθεύειν τῶν πρώτων χρησίμων εἰς αὐτοὺς ὥλων.

Ἐνίστε οι προμηθευτικοὶ Συνεταιρισμοὶ κατὰ παρέκκλισιν τῆς ἀρχῆς των, ἐκτελοῦσι καὶ προμηθείας εἰδῶν οἰκιακῆς χρήσεως εἰς τὰ μέλη των. Τότε δμως δὲ οὗτος ὑπεισερχόμενος εἰς τὰς ἐργασίας τῶν καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν παύει πλέον νὰ εἰναι ἀμιγής. Πολλάκις δὲ οἱ μὴ ἀμιγεῖς αὐτοὶ Συνεταιρισμοὶ ἐκτελοῦσι καὶ πιστωτικὰς ἐργασίας, πωλοῦν ἐπὶ πιστώσει εἰς τὰ μέλη των, διενεργοῦν δάνεια, δέχονται καταθέσεις καὶ πιστώσεις δὲ φύσεως Συνεταιρισμοὶ ἀφθονοῦν ἐν Ἑλλάδι εἰς τὴν ὑπαίθρον χώραν. Είναι οι λεγόμενοι Γεωργικοὶ Συνεταιρισμοί.

2. Συνεταιρισμοὶ κοινῆς ἐπεξεργασίας ή κατεργασίας

Συμβαίνει πολλάκις ὁρισμένα προϊόντα δπως ἀχθῶσι πρὸς πώλησιν εἰς τὴν ἀγορὰν νὰ ἔχωσι ἀνάγκην προηγουμένως μερικῆς τινος ἢ γενικῆς ἐπεξεργασίας ἢ κατεργασίας ἢ ἀναμείξεως πρὸς ἄλλα, ἐνίστε δὲ καὶ ἀπλῆς ποιοτικῆς διαλογῆς καθαρισμοῦ καὶ πιστώσεις. "Η ἐργασία δμως αὐτη διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ ἔχει ἀνάγκην εἰδικῶν τεχνικῶν μέσων, μηχανημάτων καὶ πιστώσεων μόνον μία ὡργανωμένη ἐπαχειρησις δύναται νὰ διαθέσῃ. "Ο μεμονωμένος βιοτέχνης, δ ἀγρότης, δ μικροεπαγγελματίας ως εἰναι φυσικὸν ἀδυνατεῖ νὰ παρέχῃ, λόγῳ τοῦ περιορισμένου κύκλου τῶν ἐργασιῶν του, καὶ τὰ στοιχειώδη ἀκόμη μέσα ἐπεξεργασίας τῶν προϊόντων του. Τούτονεκεν ἀναγκάζεται νὰ πωλῇ εἰς εὐτελεστάτας τιμὰς τὰ ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐπεξεργασίας προϊόντα του ταῦτα εἰς εἰδικοὺς ἐμπόρους, οἵτινες ἐπεξεργαζόμενοι ταῦτα εἰς εἰδικὰ ἐργοστάσια, τὰ πωλοῦν είτα εἰς τὴν κατανάλωσιν εἰς μεγάλας τιμάς. Αὐτὸς δὲ δὲ ο φυσικὸς παραγωγός, αὐτὸς ποὺ κυρίως παρέχει τὸ ἐμπόρευμα, καταβάλλων τόσους κόπους καὶ μόχθους, οὔτε τὸν ἄρτον του δὲν κατορθώνει νὰ κερδίζῃ. "Αλλὰ καὶ ἐὰν ὑποθέσωμεν δτι διαθέτει δ παραγωγὸς οὗτος κεφάλαιά τινα πάλιν ἡ περιωρισμένη ποσότης τοῦ ἐμπορεύματός του δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ κάνῃ ὑπερομέτρους δαπάνας, καθδ ὅτι κινδυνεύει ν' αὐξήσῃ τὸ

κόστος τοῦ ἐμπορεύματός του καὶ ἡ τιμὴ πωλήσεως νὰ εἶναι ἀνωτέρα ἑκείνης, ήτις ὑπάρχει εἰς τὴν ἀγοράν, διπότε ἡ θὺ πωλήσῃ τὸ ἐμπόρευμά του αὐτὸν κάτω τοῦ κόστους ἢ θὺ τὸ ἀφίσῃ ἀπώλητον.

Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως αὐτὴν ἔοχεται ὁ Συνεταιρισμὸς νὰ βιοηθῆῃ ἀποτελεσματικῶς τοὺς μικροπαραγωγοὺς αὐτοὺς διὰ τῆς κοινῆς ἐπεξεργασίας ἢ κατεργασίας τῶν προϊόντων των. Μὲ τὰς μικρὰς των καταβολὰς εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν οἱ παραγωγοὶ καὶ μὲ τὴν βιόηθειαν τῶν Συνεταιρισμῶν ἀμοιβαίας πίστεως, κατορθώνουν δὲ λίγον κατ' ὅλιγον νὰ σχηματίσουν ἴδια κεφάλαια καὶ νὰ προμηθεύνωνται δι' αὐτῶν ἀπαντα τὰ μηχανικὰ κλπ. μέσα, ἀτινα ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν ἢ κατεργασίαν τῶν προϊόντων. Ἐκεῖνο δηλαδὴ ποὺ ἀδυνατεῖ νὰ πράξῃ διεθνῶς μεμονωμένος παραγωγός, πραγματοποιεῖ ήδη ἡ ἔνωσις τῶν παραγωγῶν, διεθνῶς.

Οὗτος συγκεντρώνει εἰς τὰς Συνεταιριστικὰς ἀποθήκας ἀπαντα τὰ προϊόντα τῶν συνεταιρίων, τὰ ὅποια ὡς ἐκ τῆς φύσεως των ἔχουσι ἀνάγκην ἐπεξεργασίας ἢ κατεργασίας τινός. Ἐκεῖθεν δὲ εἰσάγονται ταῦτα ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὰ εἰδικὰ ἐργαστήρια τοῦ Συνεταιρισμοῦ δπως τύχωσι τῆς ρημείσης ἐπεξεργασίας ἢ κατεργασίας, ἢ ἀπλῶς καθαρισμοῦ τινος, ἐὰν βεβαίως ἀπαιτεῖται τοιοῦτος, ἢ ποιοτικῆς διαλογῆς, ἢ κατατάξεως κλπ. Ἐτοιμον δὲ πλέον πρὸς πώλησιν τὸ ἐμπόρευμα παραδίδεται εἰς τὸν παραγωγὸν εἰς ὃν ἀνήκει διὰ τὰ περαιτέρω.

Καταφανῆς δθεν καθίσταται ἡ ὠφέλεια ἐκ τῶν Συνεταιρισμῶν τούτων διὰ τὰς παραγωγικὰς τάξεις. Δύνανται ἀντὶ ἐλαχίστης ἀμοιβῆς τὰ προϊόντα τῶν παραγωγῶν νὰ τύχωσι τῆς ἀπαιτουμένης ἐπεξεργασίας ἢ κατεργασίας, καὶ νὰ παρουσιασθῶσι εἴτα εἰς τὴν ἀγοράν ἔτοιμα πρὸς πώλησιν, εἰς πολὺ καλλιτέρας τιμᾶς ἑκείνων δι' ὧν διετίθεντο ταῦτα ἀνευ ἐπεξεργασίας ἄλλοτε. Ἐκτὸς δὲ τούτου διὰ τῆς ἀπὸ κοινοῦ ταύτης ἐπεξεργασίας μειοῦται ἐπαισθητῶς τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς, πρᾶγμα διπέρ ἐπιτρέπει, ὡς εἴπομεν, εἰς τὸν παραγωγόν, δπως ἀποτελεσματικῶτερα συναγωνισθῆται τὰ ἐμπόρευματα τῶν κεφαλαιοκρατικῶν ἐπιχειρήσεων.

Εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι ὑπάρχουν καὶ διάφοροι κεφαλαιοκρατικαὶ ἐπιχειρήσεις, αἵτινες ἀναλαμβάνουσι τὰς ἐπεξεργασίας καὶ κατεργασίας τῶν προϊόντων τῶν παραγωγῶν. Εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν του ὅμως διαρρέονται διποτὲρης πολὺ διηγώτερα ἔξοδα διὰ τὰς ἐργασίας ταύτας ἢ εἰς τὴν ἔταιρειαν. Ἡ δευτέρα αὕτη ἀλλωστε ἐνδιαφέρεται ν' ἀποκομίσῃ δσον τὸ δυνατόν μεγαλύτερα κέρδη, ἐνῷ διεθνῶς ἐπεξεργασίας ἐνδιαφέρεται δσον τὸ δυνατόν νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰ συμφέροντα τῶν μελῶν. Τὸ κέρδος τοῦ ἐμπόρου ἀπολαμβάνουν εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν οἱ παραγωγοί. Ἐκτὸς ὅμως τούτου εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν λαμβάνει χώραν ἀπειρῶς καλλιτέρα ἀποδοτικὴ ἐργασία, καθ' ὅτι ἑκεῖ τὰ συμφέροντα τῶν μελῶν εἶναι κοινὰ καὶ ἀλληλένδετα, ἢ εἰς τὴν ἔταιρειαν, ητις ὡς εἴπομεν, ἀποσκοποῦσα εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν μεγαλυτέρων δυνατῶν κερδῶν, οὐδόλως ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ποιοτικὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐργασίας.

3. Συνεταιρισμοὶ ἀπὸ κοινοῦ πωλήσεως

Οἱ Συνεταιρισμοὶ οὗτοι ἐπιδιώκουν τὴν πώλησιν ἀπὸ κοινοῦ τῶν προϊόντων τῶν συνεταιρίων παραγωγῶν. Διὰ τοῦ τρόπου δὲ αὐτοῦ τῆς πωλήσεως πιτυγχάνεται ἡ διάθεσις αὐτῶν ὑπὸ τοὺς ἐπωφελεστέρους δρούς.

Οἱ Συνεταιρισμοὶ οὗτοι εἰδικευόμενοι εἰς πωλήσεις ὀρισμένης φύσεως ἐμπορευμάτων, συλλέγουσι τὰ ἔτοιμα πρὸς διαθέσιν προϊόντα τῶν συνεταιρίων, κατεργασμένα ἢ μή, ἀναλόγως, εἰς τὰς συνεταιριστικὰς ἀποθήκας. Ἐκεῖθεν δὲ πωλοῦσι ταῦτα ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὴν ἀγοράν.

Τοεῖς τρόποι διαθέσεως τῶν ἐμπορευμάτων παρὰ τοῦ Συνεταιρισμοῦ ὑπάρχουν. Κατὰ τὸν πρῶτον οὐδεμίαν πρωτοβούλιαν ἔχει διεθνῶς. Κατὰ τὸν δεύτερον καὶ τρίτον ἔχει ἀπόλυτον τοιαύτην.

Καὶ τὸν πρῶτον τρόπον τὰς σχετικὰς διαπραγματεύσεις διὰ τὴν πώλησιν ἀπὸ κοινοῦ δὲν ἐνεργεῖ διεθνῶς.

ρισμός, ἀλλ' οἱ συνεταῖοι. Οὗτοι, βάσσει τῶν στοιχείων, ἄτινα παρέχει εἰς αὐτοὺς ἡ δργάνωσίς των, δίδουν ὅριομένας ἐντολὰς εἰς αὐτὴν πᾶσι προβῆταις εἰς διάθεσιν τῶν εἰς τὰς συνεταιρικὰς ἀποθήκας εὑρισκομένων ἐμπορευμάτων τηματικῶς ἢ ἐν συνόλῳ καὶ εἰς ὅρισμένον τίμημα. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου διόλος τῶν Συνεταιρισμῶν εἶνε ρόλος παραγγελιοδοχικοῦ Γραφείου, ἀπάσας δὲ τὰς ἀπὸ κοινοῦ διαπραγματεύσεις καὶ πωλήσεις οὐσιαστικῶς διενεργοῦν οἱ συνεταῖοι.

Κατὰ τὸν δεύτερον τρόπον, ἡ διοίκησις τοῦ Συνεταιρισμοῦ πλέον, λαμβάνουσα ὑπὸ δύψιν τὰς ἐμπορικὰς συνθήκας, τὰς ἀνάγκας τῆς καταναλώσεως, τὰ δεδομένα τῆς ἀγορᾶς καὶ ἐν γένει πάν στοιχείον τὸ δποῖον αὕτη κρίνει ἀναγκαῖον, προβάνει, κατ' ἀπόλυτον αὐτῆς κρίσιν καὶ πρωτοβουλίαν, ἀνευ οὐδεμιᾶς δηλαδὴ εἰδικῆς ἔξουσιοδυτήσεως ἐκ μέρους τῶν παραγωγῶν, εἰς τηματικῶς ἢ συνολικὰς διαθέσεις τῶν ἀποθηκευμένων ἐμπορευμάτων διὰ λογαριασμὸν τῶν συνεταίρων εἰς οὓς περιέρχεται τὸ προτὸν τῆς πωλήσεως.

Κατὰ τὸν τρίτον τρόπον παρουσιάζεται δι Συνεταιρισμὸς ὡς ἀγοραστὴς τῶν προϊόντων τῶν συνεταίρων. Απ' αὐτοὺς ἀγοράζει ἀπαντα τὰ ἔτοιμα πρὸς πώλησιν ἐμπορεύματα εἰς ὅρισμένην τιμὴν, ήτις κατὰ κανόνα εἶναι κατωτέρα τῆς τρεχούσης ἀγοραίας τοιαύτης. Τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο διὰ νὰ ἔχῃ περιθώριον δι Συνεταιρισμὸς ν' ἀνταποκριθῇ εἰς ἐνδεχομένην πτῶσιν τῶν τιμῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἀπομείνῃ ποσοστόν τι ἐκ τῆς πωλήσεως εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν πρὸς σχηματισμὸν ἴδιων κεφαλαίων, ἄτινα ὡσιν ἀπαράίτητα διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ Συνεταιρισμοῦ, ἀφ' ἐνὸς καὶ πρὸς κάλυψιν τυχὸν ἀλλων ζημιῶν ἀφ' ἐτέρου. Εἴτα προβάνει δι Συνεταιρισμὸς εἰς τὴν πώλησιν τῶν ἐμπορευμάτων ἀπὸ κοινοῦ, διλοκληρωτικῶς ἢ τηματικῶς, κατὰ τὴν ἀπόλυτον αὐτοῦ κρίσιν, θεωρῶν τὰ ἐμπορεύματα ταῦτα ὡς κτῆμα του πλέον. Τὸ ἐκ τῆς πωλήσεως δὲ αὐτῶν προερχόμενον ποσὸν ἀνήκει εἰς αὐτόν. Ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει δι Συνεταιρισμὸς δὲν ἐνεργεῖ πλέον ὡς ἐντολοδόχος τῶν συνεταίρων, οὔτε πωλεῖ διὰ λογαριασμὸν αὐτῶν τὰ ἐμπορεύματα. Ἐνεργεῖ ἥδη ὡς ἴδια αὐτούσιος ἐπιχείρησις. Οἱ συνεταῖοι δὲ νοοῦνται πλέον

·ώς φορεῖς τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ ὑπὸ τὴν ἰδιότητά των ταύτην μετέχουν εἰς τὰ ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως προκύπτοντα κέρδη ἢ ζημίας, κατὰ τὴν διάθεσιν τῶν ἐμπορευμάτων, ἄτινα αὖτοι οὗτοι ἐπώλησαν εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν των.

Εἶναι βέβαιον διτοῦ κατὰ τὸν τελευταῖον αὐτὸν τρόπον διάθεσις τῶν προϊόντων τῶν συνεταίρων εἶναι προτιμητέα κατ' ἀρχὴν τῶν δύο προηγουμένων τοιούτων, λόγῳ τῆς ἀπόλυτου πρωτοβουλίας, ήτις ἀφίνεται εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Συνεταιρισμοῦ. Ἐδει ὅμως ἡ διοίκησις αὕτη ν' ἀποτελήται ἀπὸ πρόσωπα οὐχὶ μόνον ἡθικὰ καὶ ἔντιμα, ἀλλὰ καὶ ἔμπειρα εἰς τὰ ἐμπορικὰ πράγματα. Διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται διτοῦ διοίκησις αὕτη ἔχει νὰ συναγωνισθῇ εἰς τὴν ὀγκοδάν τὰ ἐμπορεύματα μεγάλων κεφαλαιοκρατικῶν ἑταρειῶν, αἱ διοικήσεις τῶν διποίων κατέχουν εὐρείας οἰκονομικὰς ἐμπορικὰς γνώσεις καὶ μακροχρόνιον πεῖραν. Ὁρθὸν διτοῦ εἶναι δι Συνεταιρισμὸς ἀπὸ κοινοῦ πωλήσεως ἴδιουμενος κατ' ἀρχὴν ὑπὸ τὴν πρώτην μορφήν, νὰ ἔξελιχθῇ βραδύτερον εἰς τὴν δευτέραν καὶ τρίτην τοιαύτην.

Κατάδηλον κατόπιν τῶν ἀνωτέρω τυγχάνει τὸ κέρδος τῶν παραγωγῶν διὰ τῆς ἴδιουσεως τῶν Συνεταιρισμῶν ἀπὸ κοινοῦ πωλήσεως. Διὰ τῆς ἀπὸ κοινοῦ διαθέσεως τῶν προϊόντων οἱ συνεταῖοι καρποῦνται ἀπειρωτέοις οἰκονομικὰ ἀγαθὰ ἔκεινων ἀπαντα ἐκαρποῦντο πωλοῦντες κατ' ἴδιαν τὰ προϊόντα των ταῦτα. Διὰ τῆς συγκεντρώσεως ἀλλωστε εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ Συνεταιρισμοῦ μεγάλων ποσοτήτων ἐμπορευμάτων δύναται δι Συνεταιρισμὸς ἐνεχυριάζων ταῦτα μέχρι τῆς πωλήσεώς των νὰ πραγματοποιήσῃ δάνεια διὰ τὰ μέλη του. Ἐκτὸς τούτου τὰ ἔξοδα ἀποθηκεύσεως, φυλάξεως συσκευασίας κλπ., προκειμένου διὰ μεγάλας ποσότητας εἶναι ἐλάχιστα, ἐν σχέσει πρὸς τὸν τηματικὸν ὑπολογισμὸν αὐτῶν. Ἀλλοιτε δι παραγωγὸς πρὸς τὸν τηματικὸν δανείων, ὃν εἶχε ἀπόλυτον ἀνάγκην, ἵνα συντηρηθῇ ἡ ναγκάζετο νὰ πωλήσῃ ἀντὶ πινακίου φακῆς, τὰ προϊόντα αὐτοῦ εἰς τοὺς διαφόρους ἐμπόρους. Ἡδη δανειζόμενος παρὰ τοῦ Συνεταιρισμοῦ του ἀναμένει τὴν πώλησιν αὐτοῦ

τῶν εἰς τὴν ἐνδεδειγμένην ἔκείνην στιγμὴν καθ' ἣν θέλουσι. προσφερθῆ αἱ καλλίτεραι τιμαί.

Τελευταίως καταβάλλονται πολλαὶ προσπάθειαι παρὰ τῶν Συνεταιρισμῶν ἀπὸ κοινοῦ πωλήσεως, δύπως ἔλθον εἰς ἀπὸ εὐθείας διαπραγματεύσεις, διὰ τὴν διάθεσιν τῶν προϊόντων τῶν, μὲ τὰς καταναλωτικοὺς Συνεταιρισμούς.⁷ Εχει δὲ μεγίστην σπουδαιότητα, τόσον οἰκονομικὴν ὅσον καὶ κοινωνικήν, τὸ γεγονός τοῦτο, καθ' ὃ τι, ἀποκλείεται οὕτω πως παντελῶς δὲ ἐνδιάμεσος μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως ἔμπορος, δοτις παντοιοτόπως ἐπὶ αἰώνας ἔξεμεταλλεύετο τὰς κατωτάτας κοινωνικὰς καναναλωτικὰς τάξεις, κερδοσκοπῶν ἀπλείστως μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως. Εἰς τὸ μέλλον αἱ μάζαι τῶν καταναλωτῶν θὰ προμηθεύωνται, μέσφ τῶν καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν, ἀπὸ εὐθείας παρὰ τῶν Συνεταιρισμῶν τῶν παραγωγῶν ἀπαντα τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐτοῖς εἰδη.⁸ Απασα δὲ ἡ ἀνθρωπότης θὰ εἶναι συσπειρωμένη εἰς Συνεταιρισμούς. Ο κεφαλαιοκράτης δὲ ἔμπορος δλίγον κατ' δλίγον θὰ ἔκλειψῃ ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς.

Αὗται λοιπόν, εἶναι αἱ τρεῖς κυριώτεραι μορφαὶ τῶν Συνεταιρισμῶν ἐν τῇ παραγωγῇ.

Συνεταιρισμοὶ τῶν Καταναλωτῶν

Ἐλέγομεν εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον, διὶ αἱ τάξεις τῶν παραγωγῶν, βιοτεχνῶν ἢ ἀργοτῶν διαβλέπουσαι τὸν κίνδυνον τῆς ἀποφροφήσεώς των ἀπὸ τὰς ὀργανωμένας κεφαλαιοκρατικὰς ἔπιχειρήσεις, κατέφυγον εἰς τὸν Συνεταιρισμόν, ἵνα ἐργάζωνται μὲν ὡς ἐργάται, ἀπολαμβάνουν δῆμως ὡς ἐργοδόται.

Ἐκτὸς δῆμως τῆς κατηγορίας ταύτης τῶν παραγωγῶν, ἥτις τόσον εἰς τὰς πόλεις, ὅσον καὶ εἰς τὴν ὑπαίθρον, νοεῖται κάτοχος μικρᾶς τινος ἴδιοκτησίας, βιοτεχνικοῦ τινος ἐργαστηρίου ἢ καλλιεργησίμων γαιῶν, ὑπάρχει καὶ μία ἄλλη τοιαύτη, ἥ ὁποία ἀνέκαθεν εἰργάζετο ἐπὶ ἡμερομισθίῳ εἰς τὰς μεγάλας κεφαλαιο-

κρατικὰς ἔπιχειρήσεις. Αὕτη φρονοῦσα διὶ εἶναι ἀδύνατον ὑπὸ τὸ σημερινὸν κοινωνικὸν καθεστώς νὰ εὑδοκιμήσῃ ἐγκαταλείπουσα τὰ κεφαλαιοκρατικὰ ἐργοστάσια καὶ ἰδρύουσα παραγωγικοὺς Συνεταιρισμούς, καθ' ὃ τι ἐκτὸς τῆς μεγάλης ἀντιδράσεως τὴν δποίαν θέλει συναντήσει ἐκ μέρους τῶν ἐργοστασίων τούτων, στερεῖται ὠσαύτως καὶ τῶν ἀπαραιτήτων κεφαλαίων πρὸς ἓδραντιν ἕδραν ἐργοστασίων, ἐπεδίωξε τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν ἐργαζομένων ὑπὸ τὰς κεφαλαιοκρατικὰς ἔπιχειρήσεις, οὐχὶ πλέον διὰ τῆς ἀνόδου αὐτῶν εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἐργοδότου, ἀλλὰ δι' ἄλλης τινὸς ὁδοῦ, διὰ τῆς σκοπιμωτάρας διαθέσεως τοῦ εἰσοδήματός των ὡς ἐμμίσθων ἐργατῶν λαμβανομένων. Καὶ ἡ ὁδὸς αὕτη, ἥτις ἄγει εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν ἐργατῶν αὐτῶν εἶναι δὲ καταναλωτικὸς Συνεταιρισμός.

'Επιδιώκεται θέν διὰ τοῦ καταναλωτικοῦ Συνεταιρισμοῦ, ὡς ὁργάνου ἔξυπηρετήσεως τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας τῶν ἐργατικῶν τοξεων λαμβανομένου, ἡ βελτίωσις τῆς οἰκονομικῆς αὐτῶν θέσεως. 'Αλλ' ἂς ἕδωμεν τὸν ρόλον τοῦ καταναλωτικοῦ αὐτοῦ Συνεταιρισμοῦ εἰς τὰς ἐργαζομένας τάξεις.

'Ος εἴπομεν εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦ Καταναλωτικοῦ Σοσιαλισμοῦ, δπον γενικώτερα ἔξεθέσαμεν τὰ τῶν καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν, κοινὴ προσπάθεια ἀπάντων τῶν ἐργαζομένων ἀτόμων, εἶναι ἡ αὔξησις τοῦ εἰσοδήματός των. Πᾶν δηλαδὴ ἄτομον τὸ δποίον ὑπεκμισθεῖ τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν εἰς ἔνα ἐργοδότην καταβάλλει προσπαθείας πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ μεγαλυτέρου δυνατοῦ ἡμερομισθίου.' 'Αλλ' ἡ οἰκονομικὴ εὐπραγία δὲν ἔρχεται μόνον διὰ τῆς ἀποκτήσεως εἰσοδημάτων. 'Απαιτεῖται ἔπιπροσθέτως καὶ συστηματικῶς καὶ σκοπιμωτέρα χρησιμοποίησις τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν. Τοῦτο' αὐτὸ διότι τὸ ἐργαζόμενον ἄτομον, δὲν εἶναι μόνον ἀντικείμενον ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐργοδότου, ἀλλὰ καὶ τοιοῦτον τῶν ἐμπόρων ἐξ ὧν προμηθεύεται τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐτῷ εἰδη οἰκιακῆς χρήσεως, τρόφιμα, εἰδη ἱματισμοῦ κλπ. 'Η δευτέρα δὲ αὕτη ἐκμεταλλεύσις ἐνδὲ καὶ τοῦ αὐτοῦ ἄτομου λαμβάνει χώραν διὰ τῆς ἀδικαιολογήτου ἀνατιμήσεως τῶν προϊόντων, διὰ τῆς νοθείας αὐτῶν κλπ.

‘Η γινή, κατὰ ὑγιάν τινα ἀντίληψιν περὶ συζυγικῶν καθηκόντων, τυγχάνει ἡ οἰκονόμος, τὸ οἰκονομολογικὸν πνεῦμα τῆς διαιχειρίσεως τῶν εἰσοδημάτων τοῦ ἀνδρός, ἀτινα προορίζονται διὰ τὴν οἰκουμένην οἰκονομίαν. ’Ἐν τῷ προσώπῳ λοιπὸν τῆς γυναικὸς ταύτης λαμβάνει χώραν ἡ ἐκμετάλλευσις παρὰ τῶν ἐμπόρων. Αὗτη εἶναι ὑποχρεωμένη ν’ ἀποταμῇδια τὴν προμήθειαν τῶν ἀναγκαιούτων διὰ τὴν οἰκογένειάν της εἰδῶν, εἰς τὸν παντοπάλην, εἰς τὸν ἀρτοποιόν, εἰς τὸν φαρμακοποιὸν κλπ. ’Ἐκ τῶν ἐμπόρων δὲ αὐτῶν προμηθεύεται τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐτῇ εἰδῇ ἐπὶ πιστώσει, ἔξιφλοῦσα αὐτὰ εἰς τὸ τέλος τῆς ἔβδομάδος ἢ τῆς δεκαπενθημερίας, ἀναλόγως δηλαδὴ τῶν πληρωμῶν τοῦ ἀνδρός της.

Οἱ ἐμπόροις προμηθεύμενος εἰδῇ καταναλώσεως ἀπὸ εὐθείας ἐκ τῆς παραγωγῆς, κερδοσκοπεῖ κατὰ τὴν πώλησιν αὐτῶν εἰς τοὺς καταναλωτάς. Πωλεῖ εἰς ὑπερόγκους τιμὰς τὰ τρόφιμα καὶ λοιπὰ εἰδῇ, νοθεύει αὐτὰ δι’ ἄλλων κατωτέρας ποιότητος καὶ ἐν γένει παντοιοτρόπως κερδοσκοπεῖ εἰς βάρος τῶν καταναλωτικῶν τάξεων, ἃς ἀγρίως ἐκμεταλλεύεται. Αἱ τάξεις αὐταὶ ἀφ’ ἐνὸς μὲν λόγῳ τῶν περιοριζομένων εἰσοδημάτων των, ἀτινα δὲν ἐπιτρέπονταν εἰς αὐτὰς νὰ συγκεντρώσουν περισσότερα χρήματα διὰ νὰ ἀγοράσουν χονδρικῶς, ἀπὸ τὰ μεγάλα παραγωγικὰ κέντρα, τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς αὐτὰς εἰδῇ, ἀφ’ ἐτέρου δὲ λόγῳ τῆς εὐκολίας τῆς προμηθείας ἐπὶ πιστώσει, κύπτουν τὸν τράχηλον εἰς τὴν αἰσχρὰν αὐτὴν ἐκμετάλλευσιν πλουτίζοντες διὰ τοῦ ἰδρῶτος των τὰς τάξεις τῶν ἐμπόρων. Καταντοῦν δὲ αἱ καταναλωτικά τάξεις πολὺ γρήγορα, κάρις εἰς τὰς ἐπὶ πιστώσει αὐτὰς ἀγοράς εἰς ὑπερόγκους τιμάς, νὰ γίνωσι δργανα τῶν ἐμπόρων, εἰς χεῖρας τῶν δοπίων περιέρχονται εὐθὺς ἅμα τῇ πραγματοποιήσει των τὰ εἰσοδήματα τῶν ἐργαζομένων τάξεων.

Διττὴ λοιπὸν καθίσταται ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν καταναλωτικῶν μαζῶν, τόσον διὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς προσωπικῆς των ἐργασίας, δοσον καὶ διὰ τῆς ἀπορροφήσεως ἀπασῶν τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν ἐκ μέρους τῶν ἐμπόρων.

Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν προβάλλει ὁ καταναλωτικὸς Συνεταιρισμὸς διὰ νὰ ἔξουδετερώσῃ τελείως τὴν δύναμιν τῶν

ἐμπόρων καὶ σώσῃ τὰς καταναλωτικὰς τάξεις. Διὰ τῶν Συνεταιρισμῶν αὐτῶν ἔξαφανίζεται τελείως ὁ πλούτος τῶν ἐμπόρων. Εἰς τὰς ἐργασίας αὐτῶν ὑποκαθίσταται ὁ καταναλωτικὸς Συνεταιρισμός. Οὗτος προμηθεύεται ἀπὸ κοινοῦ εἰς μεγάλας ποσότητες ἀπαντα τὰ εἰδῇ καταναλώσεως ὧν ἔχουν ἀνάγκην τὰ μέλη αὐτοῦ, οἵ καταναλωταί, ἀπ’ εὐθείας ἀπὸ τὰ μεγάλα παραγωγικὰ ἐργοστάσια, ἀπὸ τὴν πηγὴν δηλαδὴ ἐξ ἡς καὶ ὁ ἐμπόρος ἐπρομηθεύετο ἄλλοτε.

Καταφανής ὅντεν τυγχάνει ἡ ὀφελιμότης τῶν καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν διὰ τὰς ἐργαζομένας τάξεις. Προμηθεύονται αὐταὶ μέσω τοῦ Συνεταιρισμοῦ των τὰ χρήσιμα εἰς αὐτοὺς εἰδῇ εἰς λίαν συμφερότες τιμὰς ἐκείνων, δι’ ὧν ἐπρομηθεύοντο τὰ αὐτὰ εἰδῇ ἄλλοτε παρὰ τῶν ἐμπόρων. Προμηθεύονται τὰ εἰδῇ ταῦτα εἰς ποιότητα ἀρίστην. Εἰς μίαν ποιότητα ἀπείρως καλλιτέραν ἐκείνης, ἣν παντοιοτρόπως συμφέρον εἶχε δπως νοθεύῃ ὁ ἐμπόρος κεφαλαιοκράτης. ’Ἐν γένει δὲ τὸ κέρδος τὸ δποῖον ἀπελάμβανε δὲν διδιάμεσος μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως ἐμπόρος τῆς ἄλλοτε σήμερον ἀπολαμβάνει δὲν Συνεταιρισμός, αὐτοὶ δηλαδὴ οἱ καταναλωταί. ’Ιδού λοιπόν, ἡ δόδος, ἥτις ἄγει εἰς τὴν συστηματικωτέραν καὶ σκοπιμωτέραν διαχείρισιν τῶν εἰσοδημάτων τῶν ἐργαζομένων τάξεων.

Βάσις τῆς λειτουργίας τοῦ καταναλωτικοῦ Συνεταιρισμοῦ εἶναι ἡ ἀλληλεγγύη μεταξὺ τῶν συνεταιριζομένων καὶ ἡ στενὴ αὐτῶν συνεργασία. ’Ἐκαστος εὐθύνεται δι’ ὅλους τοὺς συνεταιριστες καὶ ὅλοι αὐτοὶ εὐθύνονται δι’ αὐτόν. Συμφέρον τοῦ ἐνὸς εἶναι συμφέρον τοῦ συνόλου καὶ τάναπαλιν.

Τὰ κεφάλαια του δὲ Συνεταιρισμὸς οὗτος—καὶ εἶναι ταῦτα ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἀγορὰν εἰς μεγάλας ποσότητας—σχηματίζει, ἀφ’ ἐνὸς μὲν ἐκ συνεισφορῶν τῶν μελῶν του καὶ ἀφ’ ἐτέρου ἐκ μικρᾶς ἐπιβαρύνσεως τοῦ κόστους τῶν ἐμπορευμάτων κατὰ τὴν διάθεσιν αὐτῶν εἰς τοὺς καταναλωτάς. ’Ἐάν τὰ κεφάλαια αὐτὰ δέν ἐταρκοῦν διὰ τὴν ἀγοράν, εἰς δεδομένην στιγμήν, τῶν εἰδῶν οἰκουμένης χρήσεως τῶν συνεταιριζον, εἶναι εἰς θέσιν δὲν Συνεταιρισμὸς νὰ εὔρῃ δάνεια ὑπὸ λίαν εὐνοϊκοὺς δρους χάρις εἰς τὴν ἀλληλεγγύην τῶν μελῶν του, περὶ τῆς δποίας ὀμιλήσαμεν

εἰς ἄλλο κεφάλαιον. Ἐκτὸς δ̄μως τούτου δύνανται τὰ μέλη τοῦ καταναλωτικοῦ αὐτοῦ Συνεταιρισμοῦ νὰ ἰδρύσωσι καὶ ὕδιον Συνεταιρισμὸν ἀμοιβαίας πίστεως, ὅστις ὡς κατεύθυνσιν ἔδει νὰ ἔχῃ τὴν ἔξειρεσιν εὐθῆνῶν κεφαλαίων διὰ τοὺς καταναλωτάς. Ἀλλὰ περὶ τοῦ Συνεταιρισμοῦ τούτου θὰ διμιλήσωμεν εἰς τὸ ἀμέσως ἐπόμενον κεφάλαιον.

Ο συνεταιρος προμηθεύεται ἀπαντα τὰ εἴδη ὃν ἔχει ἀνάγκην, τρόφιμα, εἴδη ἴματισμοῦ κλπ. μέσω τοῦ Συνεταιρισμοῦ τοῦ ἐπὶ πιστώσει, ἔξοφλῶν ταῦτα εἰς τμηματικὰς δόσεις. Δὲν τὸν τρομάζει πλέον ἡ ἀγορὰ τῶν εἰδῶν αὐτῶν. Γνωρίζει δι τὸ Συνεταιρισμός του θὰ τὸν βοηθήσῃ εἰς ὅλας του τὰς ἀνάγκας, θὰ τὸν συνδράμῃ μὲ τὴν μεγαλυτέραν στοργὴν καὶ ἐν γένει θὰ τοῦ φανῇ ἀρωγὸς εἰς ὅλας τὰς δυσκόλους στιγμὰς τῆς ζωῆς του.

Ο καταναλωτικὸς Συνεταιρισμὸς δὲν ἔνεργει ὡς προμηθεὺς τοιοῦτος κατὰ παραγγελίαν τῶν μελῶν του. Ο Συνεταιρισμὸς τῶν καταναλωτῶν προμηθεύεται εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν τὸ κατάλληλον ἐμπόρειμα, διὰ τὰς μελλούσας ἀνάγκας τῶν συνεταιρών. Ἰδρύει δὲ πρατήρια διὰ τὴν διάθεσιν αὐτοῦ εἰς τοὺς καταναλωτάς.

Ο ρόλος δ̄μως τοῦ Συνεταιρισμοῦ τούτου δὲν περιορίζεται μέχρις αὐτοῦ. Ἰδρύει ταμευτήρια, ὑποκανῶν παντοιοτρόπως τοὺς καταναλωτὰς ν^ο δποταμεύοντας, συμβουλεύων συγχρόνως αὐτοὺς διὰ τὴν καλλιτέραν διάθεσιν τῶν εἰσοδημάτων των. Ἰδρύει νοσοκομεῖα, φαρμακεῖα, σχολεῖα, πολυκατοικίας καὶ πλεῖστα ἄλλα ἰδρύματα διὰ τὴν ἔξυπηρέτησιν τῶν καταναλωτῶν.

Τὸ σπουδαιότερον δ̄μως εἰς ὅλα αὐτὰ εἶναι δι τὸ ἀποκτῶντες οἱ ἐργάται αὐτοὶ διὰ τῶν καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν μεγάλα κεφάλαια, εἶναι εἰς θέσιν μίαν ἡμέραν, ἀπομακρυνόμενοι τῶν κεφαλαιοκρατικῶν ἐργοστασίων, νὰ ἰδρύσωσι ἵδια συνεταιριστικὰ παραγωγικὰ ἐργοστάσια, εἰς ἢ ἐργαζόμενοι ἀπὸ κοινοῦ. θ^ο ἀπολαμβάνοντας τῶν αὐτῶν κερδῶν ὃν ἀπολαμβάνει ὁ πάτρων ἐργοστασιάρχης σήμερον. Καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς οἱ καταναλωτικοὶ Συνεταιρισμοὶ ἔθαματούργησαν.

Συνεταιρισμοὶ Ἀμοιβαίας Πίστεως

Εἴπομεν εἰς προηγούμενα κεφάλαια, δι τὸ ἐκτὸς τῶν παραγωγικῶν καὶ καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν ὑπάρχει καὶ ἄλλη τις κατηγορία Συνεταιρισμῶν, οἱ Σινεταιρισμοὶ ἀμοιβαίας πίστεως. Οὗτοι ἔχουν ὡς δρχὴν δπως ἔρχωνται ἀρωγοί, τόσον εἰς τὰς παραγωγικάς, δσον καὶ εἰς τὰς καταναλωτικὰς τάξεις διὰ τῆς ὑλικῆς ἐνισχύσεως αὐτῶν. Συμβάλλουσι τούτεστιν οἱ Συνεταιρισμοὶ οὗτοι εἰς τὴν δημιουργίαν εὔνοϊκωτέρων δρῶν ἐν τῷ παραγωγῇ, ἀποτρέποντες συγχρόνως δυσαρέστους οἰκοιομικοὺς κλονισμοὺς ἐν τῇ οἰκιακῇ οἰκονομίᾳ τῶν καταναλωτῶν.

Πράγματι εἶναι γνωστὸν δι τὸ κέρδος ἐνὸς Συνεταιρισμοῦ τῶν παραγωγῶν ἢ τῶν καταναλωτῶν ἀνευρίσκεται εἰς τὴν ἀγορὰν ἀπὸ κοινοῦ τῶν πρώτων ὑλῶν ἢ τῶν εἰδῶν οἰκιακῆς χρήσεως εἰς μεγάλας ποσότητας (χονδρικῶς), διότι τότε, ὡς εἴπομεν, καὶ καλλιτέρας τιμῆς θὰ τύχωσι αἱ προμήθειαι καὶ καλλιτέρας ποιότητος θὰ είναι αὐταί. Πῶς θὰ δυνηθῶσι δμως οἱ πτωχοὶ αὐτοὶ ἐργάται ἢ ἀγοράται νὰ ἔξειρωσι τ' ἀπαιτούμενα κεφάλαια διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἀγοράν; Πῶς θὰ δυνηθῇ δηλονότι δ συνεταιρος ἐνὸς προμηθευτικοῦ Συνεταιρισμοῦ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς παραγγελίας τῶν προϊόντων ὃν ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην διὰ τὴν παραγωγήν του, εἰς στιγμὰς καθ^ο ἀς τὸ ἀντίτιμον αὐτῶν ἔδει δπως καταβάλληται τοῖς μετρητοῖς εὐθὺς ἄμα δοθῇ ἡ παραγγελία;

Ο μεγαλοεπιχειρηματίας χάρις εἰς τὰ μεγάλα αὐτοῦ κεφάλαια κινητὰ ἢ ἀκίνητα καὶ χάρις εἰς τὸν μεγάλον κύκλον τῶν ἐργασιῶν του θὰ δυνηθῇ εύκολωτατα δποτεδήποτε ἔχει ἀνάγκην χρημάτων νὰ ἔξειρῃ τοιαῦτα. Ο μικροεπαγγελματίας δμως, δ παραγωγὸς ἢ δ ἀγοράτης, τίνι τρόπῳ θὰ ἔξειρῃ τ' ἀπαιτούμενα διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἐργασίας του κεφάλαια; Ὑποθηκεύων τὴν μικρὰν αὐτοῦ ἀκίνητον περιουσίαν, ἐδὲν βεβαίως ἔχει τοιαύτην; Οὐδὲν δφελος, διότι κατ' ἀυχὴν οὐδεὶς δανείζει χρήματα ἀνευ σοβαρῶν ἐγγυήσεων.

Ο παραγωγὸς ἀπευθύνεται πλέον πρὸς τὰς μεγάλας δανειστικὰς δργανώσεις, τὰς Τραπέζας· ἄλλα καὶ ἔκει αἱ θέραι εἶναι κλεισταὶ δι' αὐτόν. Ο γεωργὸς κατέρχεται ἐκ τοῦ χωρίου του εἰς τὰς πόλεις καὶ ἀποτείνεται εἰς τὰς Τραπέζας πρὸς δανεισμόν. Η Τράπεζα δημος διὰ νὰ δανείσῃ ἔδει προηγουμένως νὰ ἔχῃ ἀποδείξεις περὶ τῆς φερεγγυότητος καὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ μέλλοντος πελάτου της. Ποίαν δημος ἐγγύησιν δύναται νὰ παράσχῃ δημονωμένος αὐτὸς παραγωγὸς ἢ πῶς δύναται νὰ ἔξαρφισθῇ τὴν οἰκονομικὴν ἐγένει νπόστασιν αὐτοῦ ἐφ' ὅσον οὗτος παραμένει πολὺ μακρὰν τῆς ἔδρας αὐτῆς; Δι' αὐτὸ κατὰ κανόνα αἱ Τράπεζαι ἀποφεύγουν τὸν δανεισμὸν ὑπὸ τοιαύτας ἀμφιβόλους προϋποθέσεις.

Ἐκτὸς δημος τῶν λόγων αὐτῶν καὶ ἄλλος λόγος εἶναι δστις ἐμποδίζει τὰς Τραπέζας νὰ δανείσουν τὰς παραγωγικὰς καὶ δεῖ τὰς ἀγροτικὰς μάζας. Υπολογίζουσα ἡ Τράπεζα διὰ κάθε διάθεσιν κεφαλαίου τινὸς εἰς τρίτους, ἐπὶ τῶν κοταθέσεων τῶν πελατῶν της, αἰτινες ὡς ἔπι τὸ πλεῖστον εὑρίσκονται παρ' αὐτῇ ἐν δψει ἡ βραχυπροθέσμως, ἀποστέργει κατὰ κανόνα τὴν χορηγήσιν μακροπροθέσμων δανείων. Καὶ δ κανὼι αὐτὸς ἔχει ἐφαρμογὴν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὰς ἀγροτικὰς ἐπιχειρήσεις, δπον διὰ νὰ παραχθῶσι τὰ προϊόντα καὶ ἔξοφληθῆ κατὰ συνέπειαν τὸ χορηγηθὲν δάνειον ἀπαιτεῖται χρονικὸν διαστήμα ἀνω τῶν ἔξι μηνῶν. Ἀλλωστε διὰ ν' ἀποβῆ ἐπωφελὲς εἰς τὰς ἀγροτικὰς τάξεις δάνειον τι ἔδει κατ' ἀρχὴν νὰ συναφθῇ τοῦτο δι' ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλειτέραν διάρκειαν, διότι ἡ ἔξοφλησις ἀκόμη τοῦ δανείου εὐθὺς ἀμα τῇ συγκομιδῇ τῶν καρπῶν οὐδόλως ἔξυπηρετεῖ τοὺς ἀγρότας. Τὰ ἀγροτικὰ δάνεια πρέπει νὰ ἔξοφλοῦνται εἰς πολλὰς ἑτησίας δόσεις διὰ νὰ φανῶσι τὰ εὐεργετικὰ αὐτῶν ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς παραγωγῆς.

Δι' αὐτοὺς ὅθεν τοὺς λόγους ἡ Τράπεζα ἀποφεύγει νὸ δανεῖη τοὺς μεμονωμένους ἀγρότας. Προτιμᾷ, ἀντὶ τῆς γεωργικῆς τὴν βιομηχανικὴν παραγωγὴν τῶν πόλεων, δπον δλαι αὶ συνθῆκαι εἶναι εὔνοικαι δι' αὐτήν: σύντομος παραγωγῆς καὶ εὔκολος ἐνεχροιασμὸς τοῦ προϊόντος.

Οὕτως, οὗτοι ἔχόντων τῶν πραγμάτων εὑρισκόμενος πρὸ

ἀμέσου ἀνάγκης ἔξευρέσεως δανείου δ παραγωγός, τόσον διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς καλλιεργείας τῶν ἀγρῶν του, διὰ τὴν ἀγορὰν τοῖς μετρητοῖς, σπόρου, λιπασμάτων, ἐργαλείων κλπ., ὅσον καὶ πρὸς κάλυψιν τῶν στοιχειωδῶν οἰκογενειακῶν του ἀναγκῶν, ἀναγκάζεται νὰ κτυπήσῃ τὴν θύραν τοῦ τοκογλύφου, διύτι μόνον ἔκει θὰ εὑρῃ προθυμότατον δανειστήν. Καὶ πράγματι τὸν εὐφίσκει. Ποία δημος εἰρωνεία διὰ τοὺς πτωχοὺς αὐτοὺς παραγωγούς... Διὰ τὴν ἔξεύρεσιν ἐνδὸς ἐλαχίστου δανείου καταβάλλοντι ὑπερόγκους τόκους. Καὶ τὸ χειρότερον, ὑποθηκεύοντι μάτασαν τὴν μέλλουσαν ἐσοδείον των εἰς τοὺς τοκογλύφους αὐτοὺς ἔναντι εὐτελεστάτου τιμήματος. Τοῦτ' αὐτὸ κανονίζει κατὰ τὸ δοκοῦν δ δανειστής. Συνήθως μάλιστα δ δανειστής αὐτὸς ἔχων καὶ ίδιοκτητὸν κατάστημα ὑποχρεώνει τοὺς δανειστάς του νὰ προμηθεύωνται παρ' αὐτοῦ ἄπαντα τὰ εἰδη ὃν ἔχουν ἀνάγκην τόσον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν των, ὅσον καὶ διὰ τὴν οἰκανὴν αὐτῶν χρῆσιν. Τὰ εἰδη δὲ ταῦτα, προϊόντα μιᾶς εὐτελεστάτης καὶ νοθευμένης ποιότητος, διατιμῶνται παρὰ τοῦ δανειστοῦ ἐμπόρου πάλιν κατὰ τὸ δοκοῦν. Καὶ ἐν τέλει καταλήγουν οἱ εἴλωτες αὐτοὶ γεωργοὶ νὰ ἐργάζωνται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ τοὺς αἰσχροὺς αὐτοὺς τοκογλύφους ἐμπόρους εἰς οὓς περιέρχεται κατὰ τὴν ἐσοδείαν ἄπασα ἡ παραγωγή.

Εἰς τὴν κρίσιμον δημος αὐτὴν στιγμὴν διὰ τὰς παραγωγικὰς τάξεις προβάλλει καὶ πάλιν δ Συνεταιρισμός. Προβάλλει ἡ δύναμις ἔκεινη, ἡτις πατάσσουσα ἀποτελεσματικῶς τὴν τοκογλυφίαν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ ἀπαίσιον αὐτῆς περιβάλλον τοὺς παραγωγούς. Αὐτοὺς τούτους συγκεντρώνουσα ὑπὸ τὸ ἐμβλημα αὐτῆς ἡ Ἰσχὺς ἐν τῇ ἐνώσει κατορθώνει νὰ δημοιργήσῃ δι' αὐτοὺς εἰνοϊκωτέρας βιωτικὰς συνθήκας.

Ο ρόλος τοῦ Συνεταιρισμοῦ ἀμοιβαίας πίστεως ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει συνίσταται εἰς τὸ νὰ βοηθήσῃ διὰ τῆς χωρηγήσεως εὐθὺην δανείων τοὺς Συνεταιριστούς τῶν πραγμάτων παραγωγικῶν καὶ καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν. Οὗτοι δὲ χάρις εἰς τὴν συμβολὴν τῶν Συνεταιρισμῶν ἀμοιβαίας πίστεως δύνανται νὰ προμηθεύωνται εἰς μεγάλας ποσότητας ἀπ' εὐθείας παρὰ τῶν παραγωγικῶν κέντρων, τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς τὰ μέλη αὐτῶν

εἰδη, εἰς λίαν καλλιτέρας τιμάς καὶ ποιότητας, ἐκείνων τῶν ἐμπόρων τοκογλύφων προμηθευτῶν των τῆς ἀλλοτε. Ως εἴπομεν δὲ εἰς προηγούμενα κεφάλαια, παράγοντες ὑπὸ εὐνοϊκωτέρας συνθήκας οἱ παραγωγοὶ καὶ μειωμένου κατὰ συνέπειαν τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς, εἶναι εἰς θέσιν νὰ ὑποβιβάσουν τὰς τιμὰς τῶν προϊόντων καὶ ἀποτελεσματικώτατα νὰ συναγωνισθῶσι, τόσον ὡς πρὸς τὴν τιμήν, δσον καὶ ὡς πρὸς τὴν ποιότητα, τὰ προϊόντα τῶν μεγάλων κεφαλαιοκρατικῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἐκτὸς ὅμως τούτου τὴν μέλλουσαν ἐσοδείαν του ὁ παραγωγὸς εἶναι πλέον κύριος νὰ διαθέσῃ κατὰ τὸν σκοπιμώτερον ὑπὸ αὐτοῦ νομιζόμενον τρόπον. Συνεταιρίζεται, ὡς εἴπομεν, μετ' ἄλλων παραγωγῶν εἰς Συνεταιρισμοὺς ἀπὸ κοινοῦ πωλήσεως καὶ ἔξασφαλίζει οὕτω πως τὴν καλλιτέραν δυνατὴν διάθεσιν τῶν προϊόντων του.

Ο τρόπος ἔξευρότερος δανείων παρὰ τοῦ Συνεταιρισμοῦ ἀμοιβαίας πίστεως εἶναι ἐν πολοῖς γνωστὸς ἀπὸ τοὺς Συνεταιρισμοὺς τῶν Schouwze καὶ Reiffelsen, περὶ ὧν ὀμιλήσαμεν εἰς ἄλλο κεφάλαιον. Χάρις δηλαδὴ εἰς τὴν στενὴν συνεργασίαν καὶ ἀλληλεγγύην μεταξὺ τῶν συνεταιριζομένων ἐπιτυγχάνει ὁ Συνεταιρισμὸς νὰ ἔξενῷ εὐνοιώτατα δάνεια ὑπὸ τοὺς πλέον καλλιτέρους ὅρους. Αἱ Τραπέζαι εὑρισκόμεναι πρὸ ὀργανωμένης τινὸς ὅμαδος παραγωγῶν, συνδεδεμένων μεταξύ των ἀλληλεγγύως, εἶναι πρόθυμαι νὰ δανείσωσι αὐτοὺς καὶ διὰ μακροπροθέσμων ἀκόμη δανείων. Γνωρίζουν τὰ τραπέζια αὐτὰ ἰδρύματα ὅτι ἔχουν ἔξησφαλισμένα τὰ κεφάλαιά των εἰς τοὺς Συνεταιρισμούς. Γνωρίζουν προσέτι ὅτι διὰ κάθε ἀμφίβολον χρεώστην εὐθύνεται ἐν συνόλῳ ὁ Συνεταιρισμός, αὐτὸς δὲ εἶναι διὰ τὰς Τραπέζας ταύτας ὑπεραφετόν.

Καταφανῆς λοιπὸν τυγχάνει ἡ ὀφέλεια τῶν Συνεταιρισμῶν ἀμοιβαίας πίστεως τόσον διὰ τὰς παραγωγικὰς τάξεις, δσον καὶ διὰ τὰς καταναλωτικὰς τοιαύτος. Οἱ Συνεταιρισμοὶ αὐτοὶ εἶναι τὸ ἀνεξάντλητον ταμεῖον τὸ ὄποιον βοηθεῖ παντοῦ καὶ πάντοτε τὰς ἔργαζομένας τάξεις. Ἀνευ τῶν Συνεταιρισμῶν τούτων καθίσταται προβληματικὴ ἡ πρόοδος ἀλλου παραγωγικοῦ

ἢ καταναλωτικοῦ Συνεταιρισμοῦ. Δι' αὐτό, οἱ συνεταιρίαι ἔνος παραγωγικοῦ ἢ καταναλωτικοῦ Συνεταιρισμοῦ, φροντίζουσι νὰ εἶναι μέλη καὶ Συνεταιρισμοῦ ἀμοιβαίας πίστεως. Πολλάκις μάλιστα ἴδρυονται ἀνάμικτοι Συνεταιρισμοί, τόσον εἰς τὰς παραγωγικάς, ὃσον καὶ τὰς καταναλωτικὰς τάξεις. Ἱδρύονται π.χ. Συνεταιρισμοί, οἵτινες προμηθεύουν ἀπὸ κοινοῦ πρώτας ἥλας. ἐπεξεργάζονται ἀπὸ κοινοῦ τὰ προϊόντα, πωλοῦν ἀπὸ κοινοῦ ταῦτα καὶ ἐκτελοῦν προσέτι πιστωτικὰς ἔργασίας, δανείζουν δηλαδὴ καὶ δανείζονται.

Οἱ Συνεταιρισμοὶ ἀμοιβαίας πίστεως ἔχουν ὡς κυρίαν κατεύθυνσιν νὰ γίνουν μίαν ἡμέραν οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητοι δημιουργοῦντες τούτεστιν ἵδια κεφάλαια. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν δὲ αὐτὴν βαδίζοντες οὗτοι ἔμεγαλονργησαν. Ἀσημοι τῆς ἀλλοτε Συνεταιρισμοὶ σήμερον εἶναι Λαϊκαὶ Πιστωτικαὶ Τράπεζαι, κτῆμα δηλαδὴ τῶν ἀνισχύρων καὶ πτωχῶν παραγωγῶν τῆς ἀλλοτε.

Διεθνής Συνεταιριστική κίνησις

1. Οι Συνεταιρισμοί εἰς τὰ διάφορα Κράτη

Καὶ ηδη ἀφοῦ ὅμιλήσαμεν ἐπὶ τῶν Συνεταιριστικῶν ὁργανώσεων, τόσον ἀπὸ κοινωνικῆς, ὃσον καὶ ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, ἔρχομενθα εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ν^o ἀναφέρωμεν περὶ ληπτικῶς πως τὰ τῆς Συνεταιριστικῆς κινήσεως καθ' ἄπασαν τὴν ὑφῆλιον κατὰ τὰ τελευταῖα κυρίως μεταπολεμικὰ ἔτη, ἥτοι ἀπὸ τοῦ 1918 μέχρι σήμερον. Καὶ κατ' ἀρχὴν ἀναφερόμενθα εἰς τὸν καταναλωτικὸν Συνεταιρισμούς, διότι διὸ ἀντοὺς ὑπάρχουν καὶ τὰ περισσότερα στατιστικὰ στοιχεῖα.

Τῷ 1844 ἰδρύθη, ὃς εἴπομεν εἰς ἄλλο κεφάλαιον, διὸ πρῶτος καταναλωτικὸς Συνεταιρισμὸς ἐν Ἀγγλίᾳ, διὸ περίφημος Συνεταιρισμὸς τῶν σκαπανέων τῆς Rochdale, μὲ μέλη 18 πτωχοὺς ὑφαντεργάτας. Τῷ 1926 οἱ Συνεταιρισμοὶ καταναλώσεως ἀνήρχοντο καθ' ἄπασαν τὴν ὑφῆλιον εἰς 60.000 μὲ μέλη ἄνω τῶν 15.000.000. Τῷ 1931 οἱ Συνεταιρισμοὶ καταναλώσεως ὑπερέβαινον τοὺς 80.000 μὲ μέλη ἄνω τῶν 25.000.000. Ἡ Ἀγγλία κατέχει τὰ σκῆπτρα τῶν καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν. Κατὰ τὸ ἔτος 1918 οἱ Συνεταιρισμοὶ ἀνήρχοντο εἰς τὴν χώραν ταύτην εἰς 1430 μὲ προσωπικὸν συνεταιρίων 3.700.000, οἵτινες μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν τῶν οἰκογενειῶν των ἀντιπροσωπεύουσι 15—20 ἑκατομμύρια ἀτόμων, ἥτοι τὸ ἡμισυ περίπου τοῦ διλικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας.¹ Ο κύκλος τῶν ἔργασιῶν τῶν ἀνωτέρω Συνεταιρισμῶν ἀνήρχετο εἰς 3.500 ἑκατομμύρια φράγκα, τὰ δὲ διανεμόμενα ἐξ δλοκλήρου εἰς τὸν συνεταιρίους κέρδη 400 ἑκατομμύρια. Ἄπαντες εἶναι ἡνωμένοι καὶ συνησπισμένοι διὰ κεντρικῆς τινος διοικήσεως, καλούμενης Co-operative Union, συγκροτοῦν ἐτήσια συνέδρια, ἔχουν δύο τεράστια κέντρα χονδρικῆς ἀγορᾶς «Wholesales», Ἰδιόκτητον τράπεζαν καὶ μίαν ἐπίσης Ἰδιόκτητον ἐφημερίδα τὴν Co-operative News, ἥτις ἐκδίδεται εἰς πλέον τῶν 100.000 ἀντιτύπων.

Τὸ ἐν ἐκ τῶν ἀνωτέρω δύο κέντρων, τὸ ὅποιον εἶναι καὶ κεντρικὸν κατάστημα, ἡ Wholesale τοῦ Manchester, ἐπρομήθευσε κατὰ τὸ 1918 πρὸς τοὺς ὑπὸ αὐτὴν ἡνωμένους 1200 Συνεταιρισμοὺς ἐμπορεύματα ἀξίας πλέον τῶν 1.600 ἑκατομμυρίων φράγκων. Διατηρεῖ τὸ κατάστημα τοῦτο μικρὸν ἐμπορικὸν στόλον πρὸς μεταφορὰν τῶν προϊόντων ἀπὸ τὰ πλέον ἀπομεμακρυσμένα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος, ἔχει πλέον τῶν 22.000 ἀτόμων ὡς προσωπικὸν καὶ παράγει εἰς τὰ Ἰδιόκτητα ἔργοστάσιά του διάφορα προϊόντα ἀξίας πλέον τῶν 250 ἑκατομμυρίων φράγκων. Αἱ ἔργασίαι δὲ μόνον τῆς μνημονευθείσης Τραπέζης ἀνέρχονται εἰς 4 δισεκατομμύρια φράγκα.

Εἰς τὸ Λονδίνον ὑπάρχουσι ἐπίσης δύο μεγάλοι Συνεταιρισμοὶ Καταναλώσεως, ὁ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων καὶ ὁ τῶν Πολιτικῶν τοιούτων, ἀμιλλόμενοι κατὰ τὴν σπουδαιότητα πρὸς τὸ Bon Marché καὶ τὸ Printemps τῶν Παρισίων. Τεραστίαν δῆμος διάδοσιν ἔλαβον οἱ τοιαύτης φύσεως Συνεταιρισμοὶ οὐχὶ μόνον εἰς ἄπασαν τὴν Ἀγγλίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Δανίαν, Γερμανίαν, Ρωσσίαν, Αὐστρίαν, Ἐλβετίαν, Ἰταλίαν, Γαλλίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ αὐξῆσης τῶν καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν εἰς ὅλον τὸν κόσμον εἶναι τεραστία. Ἡ πρόδος καὶ ὁ κύκλος τῶν ἔργασιῶν αὐτῶν εἶναι καταπληκτικά. Πλεῖστοι ἐκ τῶν ἐν λόγῳ Συνεταιρισμῶν καὶ δὴ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐκτελοῦσι, πρὸς τὸ συμφέρον πάντων τῶν μελῶν των, τραπέζητικὰς ἔργασίας, ἔχουν Ἰδιόκτητα ταμιευτήρια, Ἰδιαιτέρας ὑπηρεσίας ἀσφαλειῶν ἐναντίον οἰουδήποτε κινδύνου, λαϊκὰ φαρμακεῖα, βιβλιοθήκας, νοσοκομεῖα κ.λ.π.. Καὶ τὸ σπουδαιότερον οἱ καταναλωτικοὶ αὐτοὶ Συνεταιρισμοὶ ἔχουν Ἰδίας προμηθευτικὰς ἔταιριας, μεγάλα παραγωγικὰ ἔργοστάσια, εἰς τὰ ὅποια ἀπασχολοῦνται χιλιάδες ἔργατῶν.

Εἰς τὴν ἐπομένην σελίδα παραθέτομεν πίνακα κινήσεως τῶν καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν κατὰ τὸ ἔτος 1923. (1)

(1) Ἐκ τοῦ παρὰ τῆς διοσπενδίας τῶν Ἐλβετικῶν καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν ἐκδόμενου περιοδικοῦ «Ἐλβετικὸς Καταναλωτικὸς Συνεταιρισμὸς» φύλλον Ιουλίου 1925.

ΧΩΡΑΙ	*Αριθμός Καταναλωτικών Συνεταιρισμών	*Αριθμός μελών των Κα- ταναλωτικών Συνεταιρισμών	Κινησις έργασιδον εις 'Εβρειακά φράκτα (ύπολογηζομένου επί τη βάσει τοῦ μέσου δρού τῆς τιμῆς τοῦ συναλλάγματος κατά τὸ ἑτος 1923 τῶν Καταναλωτικών Συνεταιρισμών τῶν Κεντρικ. Προ- μηθευτ. ἐταιριῶν	
Μεγ. Βρετανία	1314	4.569.256	4.193.517.563	2.124.524.453
Γερμανία	1738	4.175.413	432.345.471	178.080.191
'Ελβετία	841	386.989	310.061.219	154.679.125
Δανία	1916	337.700	254.100.000	173.205.424
Σουηδία	886	274.269	306.641.700	106.300.095
Νορβηγία	416	96.401	100.362.567	22.062.227
Φιλανδία	602	354.835	294.341.866	151.313.090
Τσεχοσλοβακία	678	764.895	214.231.260	118.326.321
Γαλλία	1968	2.000.000	738.760.000	90.263.222
Ουγγαρία	1980	1.043.706	108.000.000	49.881.604
Ρωσία	18062	6.907.476	2.268.980.000	421.386.590
Αύστρια	198	576.730	85.113.277	35.468.126
Βέλγιον	101	323.886	96.781.465	27.959.685
'Ολλανδία	440	256.409	145.569.764	25.043.258
Λετονία	368	75.000	22.469.301	21.889.721
'Εσθονία	263	89.197	32.552.422	19.319.488
Βουλγαρία	88	65.000	53.143.269	18.402.345
Πολωνία	1263	812.685	50.390.441	17.764.933
Αύστραλία	20	32.308	56.380.062	10.859.888
Λιθουανία	336	70.677	9.213.060	6.108.444
'Ηνωμ. Πολιτειῶν	328	95.400	110.600.000	5.158.909
'Ισπανία	166	44.572	23.834.616	2.613.165
Ρουμανία	3239	270.991	17.832.597	2.465.037
Γιουγκοσλαβία	147	60.916	29.824.705	742.368
Πορτογαλία	200	40.000		640.810
Καναδᾶς	18	4.646	12.214.133	
Σύνολον	37.576	23.729.357	9.967.720.758	3.784.458.489

Ο ἀνωτέρῳ πίναξ ὑπελογίσθη μόνον διὰ τοὺς καταναλωτικοὺς Συνεταιρισμούς, οἵτινες ἀνήκουν εἰς Συνδέσμους. Συνεπῶς ἔνας σεβαστὸς ἀριθμὸς τοιούτων Συνεταιρισμῶν δὲν συμπεριλαμβάνεται εἰς τὸν ἀνωτέρῳ πίνακα. Ἐκ τοῦ ἀνωτέρου πίνακος βλέπε τις διοίως ὅτι ὅχι μόνον εἰς τὰ μεγάλα Κράτη, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ μικρότερα τοιαῦτα ὑφίστανται κεντρικαὶ προμηθευτικαὶ ἐταιρεῖαι τῶν καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν αἵτινες παρατορόπως ἔξυπηρετοῦν τὰ μέλη αὐτῶν.

Δὲν ἀναφέρεται ὅμως εἰς τὸν πίνακα τοῦτον ἡ κίνησις τῶν παραγωγικῶν ἐκμεταλλεύσεων, αἵτινες ἀνήκουν εἰς τὰς καταναλωτικὰς αὐτάς δργανώσεις. Αἱ παραγωγικαὶ αὗται ἐκμεταλλεύσεις βαδίζουν κατὰ τὴν ἔξης σειράν: (1) Ἀγγλία 104, Σκωτία 33, Γερμανία 12, Γαλλία 12, Τσεχοσλοβακία (Τσεχική) 9, Τσεχοσλαβακία (γερμανική) 8, Ἐλβετία 7, Αύστρια 7, Σουηδία 4, Πολωνία 4, Νορβηγία 3, Βέλγιον 3.

Μεταξὺ τῶν παραγωγικῶν ἐκμεταλλεύσεων τῆς Ἀγγλικῆς κεντρικῆς προμηθευτικῆς ἐταιρείας ὑπάρχουσι 8 μύλοι, 15 ἐργοστάσια ἐνδυμάτων, 7 ἐργοστάσια ὑποδημάτων, 7 ἐργοστάσια σοκολάτας καὶ μπισκότων, 15 ἐργοστάσια διαφόρων τροφίμων, 3 σαπωνοποιίας, 10 ὑφαντουργεῖα, 4 ἐργοστάσια ἐπίπλων, 4 ἐργοστάσια μετάλλων, 2 ἐργοστάσια αὐτοκινήτων, 4 ἐργοστάσια πορσελάνης καὶ ὑάλου, 4 πιεστήρια, 2 κατεργασίας ὑλού, 4 κατεργασίας δερμάτων κλπ. Ἡ ἐταιρεία τῆς Σκωτίας ἔχει 3 ἀλευρομύλους, 4 ἐργοστάσια ὑφασμάτων καὶ ἐσωρρούχων, 3 ὑφαντουργεῖα κ.λ.π.

Ἡ κεντρικὴ προμηθευτικὴ ἐταιρία τοῦ Ἀμβούργου ἔχει 7 ἐργοστάσια καπνοῦ καὶ πούρων, 2 σαπωνοποιεῖα, 1 κατεργασίας κρέατος καὶ ἀλάντων, 1 σοκολάτας, 1 μακαρονοποιεῖον, 1 κατασκευῆς καφὲ ἐκ κριθῆς, 1 κονσερβοποιεῖον λαχανικῶν καὶ δπωρῶν, 1 ἀρτοποιεῖον, 2 κατασκευῆς σπίρτων, 1 χημικὸν ἐρ-

(1) Ἀπὸ τὸ παρὰ τῆς Ρωσσικῆς Συνομοσπονδίας τῶν καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν ἐκδοθέν ἐν Μόσχᾳ βιβλίον «La cooperative mondiale en chiffres».

γαστήριον, 1 βουρτσοποιεῖον, 1 κατεργασίας ξύλου, 1 κατασκευῆς κιβωτίων.

Η Δανική κεντρική προμηθευτική έταιρεία έχει άνά δύο σαπωνοποιεῖα και ἕργοστάσια κατασκευῆς υποδημάτων.

Η κεντρική συνομοσπονδία ρωσικῶν καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν έχει ἔκτος ἀλλών και 6 ἀλευρομύλους.⁷ Εδει δὲ νὰ τονίσωμεν ὅτι εἰς τοὺς ἀνωτέρω καταναλωτικοὺς Συνεταιρισμοὺς δὲν συμπεριλαμβάνονται μόνον ἐργάται και βιοτέχναι. Οὗτοι βεβαίως ὀργανώθηκαν κατ' ἀρχήν, ἀλλὰ βραδύτερον και ἀλλα τάξεις χωρικῶν και ἀγροτῶν κατιδῶσαι τὰ εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα τῶν καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν, προσεχώρησαν εἰς τοὺς Συνεταιρισμοὺς τούτους. Δυνάμενδα διθεν νὰ εἴπωμεν ὅτι οἱ καταναλωτικοὶ Συνεταιρισμοὶ σήμερον περιλαμβάνουν μέλη ἑξ ὄλων τῶν κοινωνικῶν στρωμάτων.

Οἱ μεγαλύτεροι καταναλωτικοὶ Συνεταιρισμοὶ τῶν σπουδαιοτέρων χωρῶν εἶναι οἱ ἔξης: ὁ Καταναλωτικὸς Συνεταιρισμὸς τοῦ Λονδίνου μὲ μέλη 165.000, ὁ Συνεταιρισμὸς Wolwich 109.535, Leeds 94.299, Edimburg 66.765, Belfast 28.700, Βερολίνου 154.032, ἡ «Παραγωγὴ» τοῦ Ἀμβούργου 118.723, Βασιλείας (Ἐλβετία) 41.844, Κοπεγχάγης (Δανία) 28.791, Στοκχόλμη (Σουηδία) 28.000, Ὁσλο (Νοργηγία) 9.414, Ἐλσιγκφορς (Φιλανδία) 30.754, Παρισίων 83.849, Λιέγης 63.638, Βιέννης 167.698, Βουδαπέστης 110.517, Ρόττερδαμ 44.000, Τεργέστης 42.360.

Τὰ καθαρὰ κέρδη τῶν μεγαλυτέρων Συνεταιρισμῶν κατὰ τὸ ἔτος 1925 εἶναι κατὰ σειράν: Leeds 9, 64 ο), Βασιλείας 5,37, Ὁσλο 2,05, Ρόττερδαμ 6,70, Στοκχόλμη 3,52, Κοπεγχάγης 3,38, Βερολίνου 2,58, Ἐλσιγκφορς, 2,33, Βιέννης 0,94, Τεργέστης 0,70, Παρισίων 0,02. Τὰ ἀκαθάριστα κέρδη εἶναι βεβαίως πολὺ μεγαλύτερα ὅπως π.χ. ἐν Leeds 26,09 ο), Βασιλείας 25,53 Βερολίνου 23,93. κ.λ.π.

Τὰ μεγαλύτερα Κράτη ἀπὸ ἀπόψεως καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν και καλῆς ὀργανώσεως εἶναι ἡ Ἀγγλία, αἱ

Σκανδινανῆιαι χῶραι (Σουηδία, Δανία, Φιλλανδία) και ἡ Γερμανία.

Οὗτοι παρουσιάζεται διὰ τῶν ἀνωτέρω ἀριθμῶν ἡ σπουδαιότης τῆς παγκοσμίου γινήσεως τῶν καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν, ἀν και ἐλλείπουν, ἀφ' ἐνὸς μὲν οἱ ἀριθμοὶ διὰ τὴν Ἀμερικὴν και Ἀσίαν, δπου αἱ προμηθευτικαὶ ἔταιρείαι πολὺ διάλιγον ἔχουν ἔξελιχθη και ἀφ' ἐτέρου μερικαὶ καταναλωτικαὶ δργανώσεις τῶν μεγαλουπόλεων Λένινγκραδ, Μόσχας, Γλασκόβης, Λειψίας, Κολωνίας, Στοντγάρδης, Μονάχου, Πράγας, Ζυρίχης κλπ., ἐλλείψει εἰδικῶν στατιστικῶν.

Η καταναλωτικὴ κίνησις αὐξάνει ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος.

Η παγκόσμιος οἰκονομικὴ κρίσις πολὺ διάλιγον ἐπηρέασεν τὰς καταναλωτικὰς δργανώσεις. Αὗται ἐδρασιμέναι ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῆς συνεργασίας και αὐτοβοηθείας και λειτουργοῦσαι διὰ τὸ γενικὸν και οὐχὶ τὸ ἀτομικὸν συμφέρον, δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ προοδεύσωσι ἔστω και μέσφ τῆς οἰκονομικῆς δυσπραγίας ποὺ βασιλεύει εἰς ἀπασαν τὴν ὑφήλιον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

Οἱ Συνεταιρισμοὶ ἀμοιβαίας πίστεως (πιστωτικοὶ) περισσότερον παντὸς ἀλλού εἴδους Συνεταιρισμοῦ διαδοθέντες εἰς τὰς ἀγοροτικὰς ἰδίως περιφερείας, ἐπάταξαν κυριολεκτικῶς τὴν τοκογλυφίαν, τὴν μάστιγα αὐτὴν τῶν ἐργαζομένων τάξεων. Οἱ πιστωτικοὶ αὐτοὶ Συνεταιρισμοὶ συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς καλλιεργείας τοῦ ἐδάφους, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κτηνοτροφίας και πλείστων ἀλλων γεωργικῶν ιλαδῶν, Ἐν γενικαῖς δὲ γραμμαῖς χάρις εἰς τοὺς πιστωτικοὺς Συνεταιρισμοὺς ἡ θέσις τῶν ἀγοροτικῶν μαζῶν τὰ μέγιστα ἐβελτιώθη.

Οἱ Συνεταιρισμοὶ ἀμοιβαίας πίστεως, γεωργικοὶ και ἀστικοὶ ἀνήρχοντο εἰς ἀπασαν τὴν ὑφήλιον τῷ 1928 εἰς 100.000, τελευταίως δὲ πλησιάζουν τοὺς 130.000.

Η Γερμανία θεωρεῖται ἡ κοιτίς τῶν Συνεταιρισμῶν ἀμοιβαίας πίστεως, τόσον τῶν γεωργικῶν, δσον και τῶν ἀστικῶν. Ἐκ τῶν γεωργικῶν δὲ Συνεταιρισμῶν Reiffelsen και Shulze πολλὰ ἐδιδάχθησαν αἱ συνεταιριστικαὶ δργανώσεις τῶν

ἄλλων Κρατῶν. Τόσον ώς πρὸς τὸν ἀριθμὸν ὅσον καὶ ώς πρὸς τὴν ποιότητα τῶν πιστωτικῶν Συνεταιρισμῶν, ἡ χώρα αὕτη κατέχει τὴν πρώτην θέσιν, ὑστερεῖ μόνον τῶν ἄλλων χωρῶν εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν ἀπὸ κοινοῦ πωλήσεως.

Δευτέραν θέσιν, ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν Συνεταιρισμῶν, κατέχει ἡ Ρωσία, ἀριθμοῦσα κατὰ τὰς τελευταίας στατιστικὰς 50.000 περίπου Συνεταιρισμούς. Πρὸ δὲ τῆς ἐπαναστάσεως ὑπερίσχυον ἦν Ρωσίᾳ οἱ πιστωτικὸι Συνεταιρισμοὶ ἥδη ὅμως ὑπερισχύοντο οἱ καταναλωτικοὶ καὶ οἱ βιοτεχνικοὶ τοιοῦτοι. Ἡ κίνησις τῶν ἐργασιῶν τῶν εἰς τὴν Zentrosojus ἀνηκόντων καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν ἀνήρχετο κατὰ τὸ ἔτος 1923-1924 εἰς 2.800 περίπου ἑκατομμύρια χρυσᾶ μάρκα, πρᾶγμ' ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς 25 οὐοντάριον τοῦ ρωσικοῦ ἐμπορίου. Ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐμπορίῳ ἡ Zentrosojus παῖζει σπουδαῖον ρόλον. Ἀντιπροσωπεῖαι αὗτης ἐν Λονδίνῳ εἰσήγαγον ἐν αὐτῷ κατὰ τὸ ἔτος 1925 ἐμπορεύματα ἀξίας δύο περίπου ἑκατομμυρίων Λιρῶν Στερλινῶν. Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου ἡ εἰσαγωγὴ γονναρικῶν καὶ λίνου ἀνῆλθεν εἰς 62 οὐοντάρια, προϊόντων γάλακτος 21,4 οὐοντάρια, ὥδη 6,6 οὐοντάρια. Ἐναντὶ δὲ τῆς ἐξαγωγῆς ταύτης, ἀνερχομένης περίπου εἰς προϊόντα ἀξίας δύο ἑκατομμυρίων Στερλινῶν, εἰσήγαγε, ἡ ρωσικὴ αὕτη ἔνωσις Συνεταιρισμῶν, ἐν Ρωσίᾳ ἐμπορεύματα ἀξίας 850.000 Λιρῶν Στερλινῶν.

Εὐρίσκεται ὡσαύτως ἡ Zentrosojus εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν γερμανικῶν Συνεταιριστικῶν ἔνώσεων. Ἐπειεύχθη μετὰ προμηθευτικῆς τινος ἐταιρείας καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν ἐν Ἀμβούργῳ, συμφωνία διὰ τὴν πώλησιν μεγάλου ἀριθμοῦ τριχῶν καὶ λοιπῶν ρωσικῶν προϊόντων. Ἡ γορδάσθη δὲ ἐναντὶ τῶν προϊόντων τούτων, παρὰ τῆς γερμανικῆς ἐταιρείας, ποσὸν 30.000 πουδίων (pud) δρῦζης καὶ πλείστων ἄλλων ἀποκιακῶν προϊόντων. Ἐν γένει δὲ ἡ ἐξαγωγὴ καὶ εἰσαγωγὴ τῆς Zentrosojus ἀνῆλθε κατὰ τὸ ἔτος 1923 εἰς 3.814.582 Λίρας Στερλίνας ἐκ τῶν δύοιων ἡ ἐξαγωγὴ εἰς 83,8 οὐοντάρια, ἡ δὲ εἰσαγωγὴ εἰς 6,12 οὐοντάρια.

Απὸ τὴν διενεργηθεῖσαν ἐν Ρωσίᾳ παρὰ τῆς ἀρμοδίας

στατιστικῆς ὑπηρεσίας ἀπογραφὴν (1) τῆς μικρᾶς καὶ μεγάλης βιομηχανίας, ἀφορώσης τὴν κίνησιν τοῦ ἔτους 1929-1930, προκύπτει ὅτι ἐκ τοῦ συνόλου τῶν βιομηχανικῶν ἐργατῶν, ἀνερχομένων εἰς 7.481.750, 4.515.600 ἐργάται, ἥτοι τὰ 60 οὐοντάρια πασχολοῦνται ὑπὸ τῆς μικρᾶς βιοτεχνίας καὶ 2.966.100, ἥτοι τὰ 40 οὐοντάρια, ἀπασχολοῦνται ὑπὸ τῆς μεγάλης τοιαύτης. Τὰ 25 οὐοντάρια εἰς τὴν μικρὰν βιομηχανίαν ἀπασχολουμένων ἐργάτων ἀνήκουν εἰς βιοτεχνικοὺς Συνεταιρισμούς.

Οἱ βιοτεχνικοὶ αὐτοὶ Συνεταιρισμοὶ διακρίνονται εἰς παραγωγικοὺς Συνεταιρισμούς, διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ παραγωγὴν εἰς κοινὰ ἐργαστήρια, εἰς Συνεταιρισμοὺς ἀγορᾶς καὶ πωλήσεως, διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ προμήθειαν πρώτων ὑλῶν καὶ πώλησιν τῶν προϊόντων τῶν συνεταιρισμῶν καὶ εἰς πιστωτικοὺς ἢ μικτοὺς Συνεταιρισμούς. Οἱ συνεταιροί τῶν Συνεταιρισμῶν τούτων ἀποτελοῦνται κατὰ 75 οὐοντάρια, οἵτινες διαμένοντες διαρκῶς ἐν ὑπαίθρῳ, κατασκευάζουν οἱ ἴδιοι κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ εἰδη ἀτινα εἶναι εἰς αὐτοὺς ἀπαραίτητα, ἐνδύματα, ὑποδήματα, οἰκιακὰ σκεύη, γεωργικὰ ἐργαλεῖα κ.λ.π. Ἀσχολοῦνται δὲ προσέτι εἰς τὴν γεωργίαν, παράγοντες καὶ πρὸς πώλησιν προϊόντα. Πρόκειται περὶ τῆς τάξεως τῶν «κουτσαρί» ὡς ἀποκαλοῦνται ἐν Ρωσίᾳ.

Ολόκληρα χωρία κατοικούμενα ἀπὸ τὸν ἐργατο-γεωργὸν αὐτοὺς ἀπασχολοῦνται εἰς μίαν δμοιογενῆ παραγωγήν. Χάρις δὲ εἰς τὴν δμοιογένειαν ταύτην, ὅπου κατορθώνουν νὰ παράγουν μεγάλας ποσότητας προϊόντων, ἵδια πρώτων ὑλῶν, καὶ χάρις εἰς τὴν ἀπὸ κοινοῦ διὰ τῶν Συνεταιρισμῶν των πώλησιν τῶν ἀφθόνως οὕτω παραγομένων προϊόντων, εὑρίσκουν εὐκόλως ἀγορὰς διὰ τὰ προϊόντα τῶν ταῦτα εἰς τὰ γειτονικὰ μεγάλα καταναλωτικὰ κέντρα. Παντοιοτάποτες δύνεν εὐηργέτησε τὰς βιοτεχνικὰς τάξεις ἡ συσσωμάτωσις καὶ ἡ στενὴ αὐτῶν συνεργασία καὶ ἀλληλεγγύη. Κατώρθω-

(1) "Απαντα τὰ στοιχεῖα τῆς κινήσεως τῶν Συνεταιρισμῶν ἐν Ρωσίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1929-1930 ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Information Cooperative, No 7 1931».

σαν οι έργαται της μικρᾶς βιομηχανίας οι «κουτσαροί» νὰ ἀπαλλαγῶσι τελείως τῆς μάστιγος τῶν ἐνδιαμέσων ἔκμεταλλευτῶν, πραγματοποιοῦντες δὲ τὰς προμηθείας των ἀπὸ κοινοῦ καὶ διαθέτοντες ὡσαύτως τὰ πρὸς πώλησιν ἔτοιμα προϊόντα των ἀπὸ κοινοῦ. Ἀπάσας δὲ τὰς ἔργασίας ταύτας ἀναλαμβάνει ἡ Διοίκησις τοῦ Συνεταιρισμοῦ.

Ως προκύπτει ἐκ τῶν τελευταίων δημοσιευθεισῶν στατιστικῶν τοῦ Πανρωσικοῦ Συμβουλίου τῶν Ὁμοσπονδιῶν τῶν Βιοτεχνικῶν Συνεταιρισμῶν («Ysekopromsovef») ὑπῆρχον κατὰ τὴν 1 Ὁκτωβρίου 1930 εἰς διόκληηρον τὴν Ἔνωσιν 18,363 Βιοτεχνικοὶ Συνεταιρισμοὶ ἔναντι 15,997 κατὰ τὴν 1 Ὁκτωβρίου 1929. Οἱ Συνεταιρισμοὶ οὗτοι περιελάμβανον κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον 2.002.000 μέλη (ἐκ τῶν ὅποιων 600) κατώκουν εἰς τὴν ὕπαιθρον χώραν) ἔναντι 1,460.000 κατὰ τὴν 1 Ὁκτωβρίου 1929. Τὴν 1 Ὁκτωβρίου 1929 ἐκ τῶν εἰς τοὺς Συνεταιρισμοὺς τούτους ἀνηκόντων μελῶν τὰ 4600 ἦσαν μέλη παραγωγικῶν Συνεταιρισμῶν μὲ κοινὰ ἔργαστήρια.

Ἡ συνολικὴ ἀξία τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς ἐν Ρωσίᾳ ἀνήρχετο κατὰ τὸ ἔτος 1929-1930 εἰς 21.750 δισεκατομμύρια ρούβλια. Ἡ ἀξία δὲ τῆς συνολικῆς παραγωγῆς τῶν βιοτεχνικῶν Συνεταιρισμῶν, κατὰ τὸ αὐτὸν ἔτος, ἀνήρχετο εἰς 2,5 δισεκατομμύρια ρούβλια (ἔναντι 1,6 δισεκατομμυρίων τοῦ ἔτους 1928-1929).

Οἱ εἰς τὰ διάφορα διαμερίσματα τῆς ἐπικρατείας, βιοτεχνικοὶ Συνεταιρισμοὶ εἶναι ὀργανωμένοι εἰς ἐνώσεις. «Υπῆρχον τὴν 1 Ὁκτωβρίου 1930 ἐν Ρωσσίᾳ 385 ἐν συνόλῳ ἐνώσεις τοιούτων Συνεταιρισμῶν ἐκ τῶν ὅποιων 110 εἰδικαῖ. Ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν εἰδικῶν εὑτῶν ἐνώσεων αὐξάνει ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος. Αἱ κατὰ διαμερίσματα ἐνώσεις εἶναι ἐξ ἄλλου ἥνωμέναι μεταξύ των εἰς κεντρικὰ ἐνώσεις ἰδιαιτέρας κατὰ δημοκρατίας. Ἡ σπουδαιότερά ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ Ρωσικὴ Ἔνωσις τῶν Βιοτεχνικῶν Συνεταιρισμῶν («Vsekopromsoyus» Moscou Petrovka), διότι τὰ 7000 περίπου τῶν βιοτεχνῶν μελῶν τῶν Συνεταιρισμῶν ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν Ρωσσικὴν Ὁμοσπονδιακὴν Σοβιετικὴν Δημοκρατίαν. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὅλου συγκροτήματος

τῆς συνεταιριστικῆς ὁργανώσεως τῶν βιοτεχνῶν εὑρίσκεται τὸ Πανρωσικὸν Συμβούλιον τῶν Ὁμοσπονδιῶν τῶν Βιοτεχνικῶν Συνεταιρισμῶν· αὐτὸν εἶναι τὸ κεντρικὸν ὁργανόν τὸ διοίκον ἐπεξεργάζεται τὰ σχέδια δράσεως τῶν βιοτεχνικῶν Συνεταιρισμῶν καὶ ἀντιπρόσωπεύει αὐτοὺς παρὰ τῇ Κυβερνήσει.

Αὐτὴν εἶναι ἡ κίνησις τῶν Συνεταιρισμῶν ὑπὸ τὸ σημερινὸν Σοβιετικὸν καθεστώς. Θὰ ἡδυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν ὅτι διὰ τῶν βιοτεχνικῶν αὐτῶν ωστικῶν Συνεταιρισμῶν καὶ τῶν ἐνώσεων αὐτῶν, ἐκπληροῦται τὸ ὄνειρον τοῦ περιφήμου ἐπαναστατικοῦ σοσιαλιστοῦ τῆς παρελθόντης ἐκατονταετηρίδος, Louis Blanc, περὶ ἴδρυσεως ἐνὸς Κεντρικοῦ Συμβουλίου δι' ἀπάσας τὰς συνεταιριστικὰς δργανώσεις, τὰς πλουτοπαραγωγικὰς αὐτὰς ἐκδηλώσεις τοῦ οἰκονομικοῦ βίου.

Καὶ ἡδη ἡς διμιλήσωμεν ἐπὶ τῆς κινήσεως τῶν παραγωγικῶν Συνεταιρισμῶν τῶν ἄλλων χωρῶν.

Οἱ Συνεταιρισμοὶ τῶν παραγωγῶν (ἀγορᾶς, πωλήσεως, προμηθευτικοὶ ἀπὸ κοινοῦ παραγωγῆς κλπ.) ἔχουν διαδοθῆ ὡς καὶ οἱ καταναλωτικοὶ καὶ πιστωτικοὶ τοιοῦτοι εἰς ἀπάσας σχεδὸν τὰς χώρας. Ἡ Ὀλλανδία καὶ ἡ Ἐλβετία ὑπερέχουν εἰς Συνεταιρισμοὺς πωλήσεως βουτύρου καὶ τυροῦ. Περίφημα εἶναι τὰ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀκμάζοντα ἐλβετικὰ συνεταιριστικὰ τυροκομεῖα, τὰ γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Fruittieres».

Τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν Παραγωγικῶν Συνεταιρισμῶν ἔχει ἡ Ἰταλία. Πολυάριθμοι εἶναι εἰς τὴν χώραν ταύτην καὶ ἰδίως εἰς τὴν Νότιον Ἰταλίαν, οἱ Συνεταιρισμοὶ κατασκευῆς χημικῶν λιπασμάτων. Περίφημοι ὡσαύτως καὶ οἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Consorzio-agrario» ἵταλικοὶ Συνεταιρισμοὶ, οἵτινες κέκτηνται μεγόλα βιομηχανικὰ ἐργοστάσια χημικῶν λιπασμάτων, ἡ παραγωγὴ τῶν ὅποιων, οὐχὶ μόνον διὰ τὴν ἵταλικὴν κατανάλωσιν ἐπαρκεῖ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀλλοδαπήν ἐξάγεται εἰς μεγάλας ποσότητας.

Πολλαὶ ἵταλικαι συνεταιριστικαὶ Τράπεζαι ἔξυπηρετοῦσι τὰ μέλη τῶν Συνεταιρισμῶν αὐτῶν. Διὰ τῶν Συνεταιρισμῶν ἐργάζεταις καὶ ἐκμεταλλεύσεως ἔργων ἔξηφανίσθησαν εἰς πολ-

λάς έπαρχίας αἱ ἔργοι λάβοι. Εἰς πολλὰς περιφερείας ἀπεξήρανον οἱ Συνεταιρισμοὶ τὰ βαλτώδη μέρη, διηνθέτησαν τὴν κοίτην ποταμῶν, κατεσκεύασαν δημοσίας ὄδοις, κτίρια καὶ διώρυγας. Ἀφθονοῦσι ὡσαύτως εἰς τὴν χώραν ταύτην οἱ Συνεταιρισμοὶ ἐνοικιάσεως γαιῶν, οἵτινες παρέχουν εἰς τὸ προλεταριάτον τῶν πόλεων εὐκαιρίαν δι' ἀγροτικᾶς ἔργασίας. Ἡ Ὁμοσπονδία τῶν Συνεταιρισμῶν Ἐργασίας καὶ Ἐκτελέσεως Ἐργων. ὅχι μόνο κατεσκεύασε τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Reggio-Ciano, ἀλλὰ ἀνέλαβε ἀκόμη ἐκ μέρους τοῦ Κράτους καὶ τὴν ἐκμετάλλευσίν της.

Ἀφθονοῦσι διμοίως ἐν Γαλλίᾳ, μὲ ἑκατομμύρια μελῶν, οἱ Συνεταιρισμοὶ ἀγορᾶς ὑλικῶν καὶ ἔργαλείων, ἀτινα χρησμοποιοῦνται διὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ πρὸς προφύλαξιν αὐτῆς ἀπὸ τὰς διαφόρους φυτικὰς ἀσθενείας. Σπουδαιότεροι τῶν Συνεταιρισμῶν τούτων εἰναι οἱ γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Sociétés Agricoles», οἵτινες ἐνεργοῦσι συναλλαλάς πλέον τῶν 800 ἑκατομμυρίων φράγκων καὶ προσφέρουν ὑψίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν γεωργίαν, καθ' ὅτι συντέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ διάδοσιν τῶν χημικῶν λιπασμάτων, συναγωνιζόμενοι πρὸς τοῦτο τοὺς πρὸ διλίγον ἀναφερθέντας Ιταλικοὺς παραγωγικοὺς Συνεταιρισμούς.

Ἄκμαζουσι ὡσαύτως ἐν Γαλλίᾳ οἱ γαλακτοκομικοὶ Συνεταιρισμοί, ἵδιως τῶν περιφερειῶν Charentes καὶ Poitou. Περίφημοι ὡσαύτως εἰναι οἱ οἰνοπαραγωγικοὶ Συνεταιρισμοὶ τῆς ἀμπελουργικῆς περιφερείας Montpellier.

Ὑπῆρχον κατὰ τὸ 1928 ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν ταῖς γαλλικαῖς ἀποικίαις 3.388 καταναλωτικοὶ Συνεταιρισμοὶ μὲ συνολικὸν κῦκλον ἔργασιῶν 3.302.404.778 φράγκων.

Λειτουργεῖ δὲ ἐν Γαλλίᾳ καὶ εἰδικὴ Τράπεζα Συνεταιρισμῶν, ἥτις ἔργάζεται ἴκανοποιητικῶς. Τὰ κέρδη τῆς Τραπέζης ταύτης ἀνήλθον κατὰ τὸ 1928 εἰς 1.114.274 φράγκα τὰ δὲ ἀποθεματικὰ καὶ ἀποσβέσεις τῆς κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον εἰς 4.318.300 φράγκα. Τὸ κεντρικὸν κατάστημα τῶν γαλλικῶν Συνεταιρισμῶν, ἀπὸ τὸ διοῖον ἐφοδιάζονται δῆλοι οἱ Συνεταιρισμοὶ καταναλώσεως,

παρουσιάζει τὴν ἑξῆς πρόοδον εἰς τὰς ἔργασίας του. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῶν Συνεταιρισμῶν ἀνήλθε ἀπὸ 411 κατὰ τὸ 1907, εἰς 428 κατὰ τὸ 1917 καὶ εἰς 1454 κατὰ τὸ 1928.

Πολυάριθμα εἶναι ἐπίσης ἐν Γαλλίᾳ τὰ συνεταιριστικὰ ἀγτοποιεῖα, οἱ Συνεταιρισμοὶ πωλήσεως λαχανικῶν καὶ διωρῶν, τὰ συνεταιριστικὰ ἔργοστάσια κατασκευῆς διατηρουμένων διωρῶν καὶ ἰχθύων—ἡ Ρωσία διμως ὑπερτερεῖ εἰς τὴν παραγωγὴν ἀλιταρίστων ἰχθύων.

Σοβαρωτάτην πρόοδον παρουσιάζει ἡ παραγωγικὴ συνεταιριστικὴ κίνησις εἰς τὰς μικρὰς χώρας, διπος ἐν Δανίᾳ, Σουηδίᾳ, Φιλανδίᾳ, Ισλανδίᾳ, Οὐγκαρίᾳ, Βουλγαρίᾳ, Λιθουανίᾳ Ὀλλανδίᾳ κλπ.

Ἡ Ὀλλανδία ἔντὸς διλίγου χρονικοῦ διαστήματος κατέστη μία ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων χωρῶν παραγωγῆς προϊόντων γάλακτος, χάρις εἰς τοὺς θαυμασίους καὶ πρωτοτύπους γαλακτοκομικοὺς καὶ πιστωτικοὺς αὐτῆς Συνεταιρισμούς της.

Εἰς τὴν Ισλανδίαν ἡ γεωργικὴ-κτηνοτροφικὴ παραγωγὴ ἐπροώδευσε πολὺ. Χάρις εἰς τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν τοῦ συνεργατικοῦ πνεύματος, ἴδρυθησαν ἐν Ισλανδίᾳ, παρὰ τῶν Συνεταιρισμῶν, αἴθουσαι ἀναψυχῆς εἰς τὰς δοπίας ἐπιδιώκεται, ἐν συνεργασίᾳ μὲ τοὺς Συνεταιρισμούς, ἡ καταπολέμησις τῆς μέθης καὶ ἡ διάθεσις διὰ τὰς οἰκογενείας τῶν συνεταιριῶν καταλλήλων μερῶν διπον νὰ δύνανται νὰ περάσουν εὐχαρίστως καὶ ἐπωφελῶς τὰς ωρας τῆς ἀργίας των.

Ἐν Δανίᾳ τὰ 90 ο) τῆς ὅλης παραγωγῆς εἰς βούτυρον, τὰ 60 ο) τῆς βιομηχανίας διατηρουμένου κρέατος (κονσέρβας) καὶ τὰ 50 ο) ἔξαγωγῆς φῶν, ἔχουν δργανωθῆ εἰς Συνεταιρισμούς. Ἡ παραγωγὴ δὲ τῶν προϊόντων αὐτῶν πλησιάζει νὰ περιέλθῃ ἐξ ὀλοκλήρου εἰς Συνεταιρισμούς.

Χάρις εἰς τοὺς Συνεταιρισμούς, ὑφ' ὅλας αὐτῶν τὰς μορφὰς καὶ εἰς τὰ μετ' αὐτῶν συνδεόμενα ἀνώτερα ἀγροτικὰ σχολεῖα, ἔγινε δι' Δανὸς ἀγρότης, ὅχι μόνον δι πλουσιώτερος, ἀλλὰ καὶ δι μᾶλλον προηγμένος ἀγρότης, τῆς Εὐρώπης. Διὰ τῶν Συνεταιρισμῶν κατέστησαν τὰ χωρία ἐξ ἵσου ἐλκυστικὰ πρὸς τὰς πόλεις. Ὁ ἀγρότης χωρικὸς δὲν μεταναστεύει· οὐ-

μία Μέττωσις τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ παρατηρεῖται. Η ἔξιηρη τοῦ βουτύρου, κρέατος καὶ φῶν, εἶναι δὲ κυριότερος παράγων τοῦ Δανικοῦ προϊπολογισμοῦ, πλουτίζει δὲ μάτιας τοὺς κατοίκους. Πολλοὶ ἐκ τῶν πολιτικῶν τῆς Δανίας εἰναι πρόφην συνεταιρισταί. Η συνεταιριστικὴ ὁργάνωσις ἴναδεινέτει τοὺς ἵκανους ἐκ τοῦ λαοῦ, παρέχουσα εἰς αὐτοὺς τὴν εἰκαρίαν νὰ ἐπιδεῖξουν τὴν ἐργατικήν των ἵκανότητα.

Εἰς τὴν Βούλγαρίαν ἡ παραγωγὴ καπνοῦ καὶ ροδελαίου εἶναι ὀργανωμένη ἐπὶ συνεταιριστικῶν βάσεων, καθὼς καὶ εἰς τὴν Φιλανδίαν ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν δασῶν καὶ ἡ βιομηχανία τοῦ ἔνοιου. Η μικρὰ αὕτη χώρα ἔχει τὴν πλέον ἐντεκτικὴν συνεταιριστικὴν κίνησιν εἰς τὰς διαφόρους μορφὰς τῆς.

Εἰς τὰ Βαλκανικὰ Κράτη παρατηρεῖται μία ἀρκετὰ σοβαρὰ πρόδος εἰς τὴν συνεταιριστικὴν κίνησιν. Ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ὁ ἀριθμὸς τῶν Συνεταιρισμῶν καὶ τῶν συνεταιριστικῶν αὐξάνει, εἰς τοῦτο δὲ τὰ μέγιστα συμβάλλει τὸ ἐπίσημον Κράτος διὰ τῆς παντοιοτέρου ὑποστηρίξεως τῶν συνεταιριστικῶν ἀγροτῶν καὶ τῶν ἐργατῶν.

Η Ἐλλάς, καίτοι νέα εἰς τὴν Συνεταιριστικὴν κίνησιν, κατέχει πολὺ καὶ ἡνὶ θέσιν εἰς τὴν Διεθνὴ Συνεταιριστικὴν ὁργάνωσιν. Όμοι μετὰ τῆς Γαλλίας εὐρίσκεται εἰς τὴν 12ην θέσιν. Η ἀναλογία τῶν Συνεταιριστικῶν ἀγροτῶν καὶ ἐργατῶν ὑπερβαίνει πεπάτα δὲ οὐδὲ τοῦ δλου πληθυσμοῦ τῆς χώρας. Δεδομένου δὲ διὰ ἐκαστος συνεταιρος ἀντιπροσωπεύει καὶ μίαν οἰκογένειαν ἀποτελούμενην κατὰ μέσον δρον ἐκ πέντε προσώπων τὰ 25 οὐδὲ τοῦ δλου πληθυσμοῦ τῆς Ἐλλάδος ἀνήκουν εἰς Συνεταιριστικὰς ὁργανώσεις.

Ο ἀριθμὸς τῶν Συνεταιρισμῶν εἰς δλον τὸν κόσμον σήμερον δύναται νὰ ὑπολογισθῇ εἰς 400.000 περίπου καὶ δὲ δλικὸς ἀριθμὸς τῶν μελῶν εἰς 80.000.000 περίπου. Ἐκ τῶν Συνεταιρισμῶν τούτων τὰ 2/3 περίπου εἶναι ἀγροτικοὶ Συνεταιρισμοί. Οἱ πιστωτικοὶ ἀστικοὶ καὶ γεωργικοὶ Συνεταιρισμοί ὑπερβαίνουν τελευταῖα τὰς 130.000. Οἱ δὲ καταναλω-

τικοὶ τοιοῦτοι τὰς 80.000 περίπου. Ήσον ἀφορᾶ δῆμος τὸν κύκλον τῶν ἐργασιῶν, οἱ Συνεταιρισμοὶ καταναλώσεως κατέχουν τὴν πρώτην θέσιν.

Αὐτὴ ὅδεν εἶναι συνοπτικῶς ἡ Διεθνὴς Συνεταιριστικὴ κίνησις τῶν κυριωτέρων Κρατῶν. Ἐξ αὐτῆς βλέπομεν διὰ μόνον οἱ Συνεταιριστοὶ καταναλώσεως ἀλλὰ καὶ οἱ γεωργικοὶ Συνεταιρισμοὶ πωλήσεως καὶ παραγωγικοὶ παίζονταν σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν. Εἰς τὴν Γερμανίαν, εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, εἰς τὴν Ἰταλίαν καλπ. ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ εἰς τὴν Ἰαπωνίαν οἱ Συνεταιρισμοὶ ἀμοιβαίας πίστεως διαδραματίζουν σοβαρώτατον ρόλον οὐχὶ μόνον εἰς τὴν οἰκονομικὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ημικήν καὶ κοινωνικὴν ἐν γένει ἀνάπτυξιν τῶν μαζῶν.

2. Συνεταιριστικὴ ἐκπαίδευσις εἰς τὰ διάφορα Κράτη

Κατόπιν τῆς μνημονευθείσης ἀνωτέρω παγκοσμίου συνεταιριστικῆς κινήσεως, θὰ ἡτο οὐσιώδης παράλειψις νὰ μὴν ἀναφέρωμεν καὶ τὴν μεγίστην συμβολὴν τῆς συνεταιριστικῆς ἐκπαίδευσεως διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐμπέδωσιν τῶν συνεταιριστικῶν ίδεων. Η συνεταιριστικὴ ἐκπαίδευσις τυγχάνει θεμελιώδης προϋπόθεσις διὰ τὴν συνειδητοποίησιν τῆς συνεταιριστικῆς κινήσεως, διὰ τὴν συνεταιριστικὴν δηλονότι διαπαιδαγώγησιν τῆς μάζης. Πράγματι δὲ ὡς καὶ εἰς ὅλλα κεφαλαιαὶ εἴπομεν διὰ νὰ προοδεύσῃ συνεταιριστικὴ τις ὁργάνωσις χρειάζεται κατ' ἀρχὴν μορφωμένα στελέχη, συνειδητὰ δηλαδὴ μέλη, ἔχοντα ἐπίγνωσιν τοῦ ἔργου τὸ δποῖον ἀναλαμβάνονταν. Τὰ προσόντα δὲ αὐτά, λαμβανομένους ὑπὸ δψιν τοῦ ἀγῶνος εἰς τὸν δποῖον θὰ χρειασθῇ νὰ κατέλθῃ δ Συνεταιρισμὸς διὰ νὰ ἀνταγωνισθῇ τὰς μεγάλας κεφαλαιοκρατικὰς ἐταιρείας, τυγχάνουν ἀπαραίτητα. Διὰ τὴν μόρφωσιν δημοσίους καταλλήλων στελεχῶν καὶ διὰ τὴν συνεταιριστικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν μαζῶν, μόνον μιὰ πραγματικὴ συνεταιριστικὴ ἐκπαίδευσις ἐνδείκνυται.

Έκτος θέμας της συνεταιριστικής ταύτης διαπαιδαγωγήσεως τῶν ἐργαζομένων τάξεων, ἡς ἡ ἀνάγκη τυγχάνει, ὡς εἰπομέν, ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν καθ' ὅλου πρόδοδον τῶν συνεταιριστικῶν δργανώσεων, ἀπαιτεῖται ὥσαύτως καὶ εὐρυτάτη συνεταιριστικὴ κατήχησις τῶν λοιπῶν κοινωνικῶν τάξεων αἵτινες δι' οἰονδήποτε λόγον δὲν μετέσχον εἰς Συνεταιρισμούς. Εἶναι ἀπαραίτητον αἱ ἀρχαὶ καὶ τὰ ἴδεωδη τοῦ Συνεργατισμοῦ νὰ γίνουν κτῆμα ὅλου τοῦ κόσμου καὶ δὴ τοῦ διανοούμενου τοιούτου, διότι μόνον μέσα εἰς ἔνα τοιοῦτον, συνεταιρικῶς μορφωμένον πλαίσιον, θὰ δείξῃ τὸ μέγεθος τῆς παντοδυναμίας του ὁ Συνεταιρισμός, διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς μάζης καὶ διὰ τὴν δημιουργίαν μιᾶς ἴδεωδους σεσιαλιστικῆς συνεταιριστικῆς κοινωνίας. Καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς ἡ συνεταιριστικὴ ἐκπαίδευσις ἔχει νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸ ἐνεργητικόν της μίαν θαυμασίαν πρόδοδον.

Ζωηροτάτη κίνησις παρατηρεῖται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς δλα τὰ πολιτισμένα Κράτη διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀρχῶν τοῦ Συνεργατισμοῦ. Πλεῖσται δσαι συνεταιριστικαὶ σχολαί, ἀνώτεραι καὶ κατώτεραι, λειτουργοῦσι εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Εἰς τὰ σχολεῖα καὶ δὴ εἰς τὰ ἀγροτικὰ τοιαῦτα καὶ τὰ διδασκαλεῖα, διδάσκονται εἰδικὰ συνεταιριστικὰ μαθήματα. Διαλέξεις ἐπὶ συνεταιριστικῶν θεμάτων διοργανοῦνται ἐκάστοτε, τόσον εἰς τὰς πόλεις, δσον καὶ εἰς τὴν ὑπαίθρον χώραν. Συγκεντρώσεις ἐργατῶν ἡ ἀγροτῶν ἡ καὶ διανοούμενων διὰ διδασκαλίαν σειρὰς ἐκλαϊκευτικῶν συνεταιριστικῶν μαθημάτων (μεταβατικαὶ συνεταιριστικαὶ σχολαὶ) λαμβάνουσι χώραν συχνότατο. Συνεταιριστικαὶ βιβλιοθήκαι διὰ τὴν εὐρυτέραν μόρφωσιν, τόσον τῶν εἰς τὰ συνεταιριστικὰ ἀσχολουμένων, δσον καὶ παντὸς ἐπιθυμοῦντος νὰ ἐντρυφήσῃ εἰδικῶς εἰς τὰ συνεργατικὰ προβλήματα, ὑπέρχουν εἰς πλεῖστα Κράτη. Κατὰ χιλιάδας δὲ ἐκδίδονται διάφορα ἔντυπα: φυλλάδια, περιοδικά, ἐφημερίδες, προπαγανδιστικά βιβλία, περιέχοντα ὅδηγίας διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν συνεταιρισμῶν, συνεταιριστικὰ μαθήματα, στατιστικάς ἐπὶ τῆς κινήσεως καὶ προόδου τῶν Συνεταιρισμῶν καὶ ἐν γένει πλεῖστα δσα ἄλλα ζητήματα ἀφοροῦν τὴν συνεταιριστικὴν κίνησιν.

"Αλλ' ἡ δίψα συνεταιριστικῶν γνώσεων, ἡ σφοδρὰ δηλονότι αὐτὴ ἐπιθυμία πρὸς συνεταιριστικὴν διαπαιδαγώγησιν, δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς τὴν ἵδρυσιν συνεταιριστικῶν σχολῶν, τὴν διοργάνωσιν διαλέξεων, τὴν διδασκαλίαν συνεταιριστικῶν μαθημάτων κ.λ.π. Τελευταίως εἰς τὰ πανεπιστήμια καὶ τὰς ἀνωτάτας σχολὰς πολλῶν Κρατῶν ἴδρυθησαν καὶ ἔδραι συνεταιριστικῶν μαθημάτων. Εἰς τὴν Γαλλίαν εἰς δύο ἀνώτερα ἐκπαιδευτικὰ ἴδρυματα ὑπάρχει ἔδρα συνεταιριστικῶν μαθημάτων. Εἰς προηγούμενον δὲ κεφάλαιον ἀναφέραμεν τὸ College de France, εἰς τὴν εἰδικὴν, διὰ συνεταιριστικὰ μαθήματα τοῦ δποίου ἔδραν, ἐπὶ σειράν ἐτῶν ἐδίδασκε ὁ ἀείμνηστος πατὴρ τῆς συνεταιριστικῆς ἴδεας Charles Gide. Γνωστότατον δὲ τυγχάνει, διὰ τὴν μεγίστην του συμβολὴν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διάδοσιν τῶν συνεταιριστικῶν ἴδεων, διὰ τῆς ἐκδόσεως πλείστων δσων συνεταιριστικῶν βιβλίων, τὸ ἴδρυμα τῆς Association pour l'enseignement de la Coopération.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, μὲ τὰς χιλιάδας τῶν καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν, εἰς τὰ περισσότερα τῶν πανεπιστημίων της καὶ τῶν ἀνωτάτων γεωργικῶν σχολῶν καὶ εἰς πλεῖστα γεωργικὰ καὶ ἐμπορικὰ κολλέγια ἡ συνεταιριστικὴ ἐκπαίδευσις καὶ εἰδικῶς τὸ μάθημα τῆς συνεταιριστικῆς οἰκονομίας, ἀπασχολεῖ δλως ἴδιαιτέρως τὸν σπουδαστάς. Τὰ μέγιστα δὲ συμβάλλει τόσον διὰ τὴν εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν καὶ μόρφωσιν τῶν εἰς τὰ συνεταιριστικὰ ἀσχολουμένων σπουδαστῶν, δσον καὶ παντὸς τοίτου ἐπιθυμοῦντος νὰ πλουτίσῃ τὰς γνώσεις του εἰς συνεταιριστικὰ μαθήματα κ.λ.π. ἡ μεγάλη συνεταιριστικὴ βιβλιοθήκη τοῦ Horace plunkett Foundation. Πᾶν σύγγραμμα ἀφοροῦν δπωσδήποτε συνεταιριστικὰ ζητήματα εὑρίσκεται εἰς τὴν βιβλιοθήκην ταύτην.

Εἰς τὴν Γερμανίαν, εἰς τὴν κοιτίδα αὐτὴν τῶν Συνεταιρισμῶν ἀμοιβαίας πίστεως, ἡ συνεταιριστικὴ ἐκπαίδευσις ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τεραστίας προόδους. Κατ' ἔτος καὶ εἰς τὴν χώραν ταύτην ὅργανονται σειρὰς διαλέξεων καὶ συνεταιριστικῶν μαθημάτων, τὰ δποῖα παρακολουθοῦν χιλιάδες πολίται, δλων τῶν τάξεων, καὶ δὴ μαθηταὶ τῶν διαφόρων σχολῶν. *Έκτος θέμας

τῶν εἰδικῶν αὐτῶν συνεταιριστικῶν σχολῶν, αἵτινες εὐδοκίμως λειτουργοῦσι καὶ εἰς τὴν χώραν ταύτην, εἰς ἄπαντα τὰ λοιπὰ σχολεῖα διδάσκονται συνεταιριστικὰ μαθήματα. Παρόμοια μαθήματα διδάσκονται ὡσαύτως εἰς πλείστα τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἔδρων, εἰς τρία δὲ πανεπιστήμια ὑπάρχει καὶ εἰδικὴ ἔδρα διὰ τὸ μάθημα τῆς συνεταιριστικῆς οἰκονομίας. Ἡ διὰ διαφόρων ἐντύπων, περιοδικῶν, βιβλίων κλπ. ἐξ ἄλλου διάδοσις τῶν συνεταιριστικῶν ἰδεῶν εἰς τὴν χώραν ταύτην, πρωτοστατούσης πρὸς τούτοις τῆς Ἐθνικῆς Ἐνώσεως Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν Reiffesien, εἴναι τεραστία. Ὁλόκληρος δὲ συνεταιριστικὴ βιβλιοθήκη, μὲ δεκάδας τόμων, ἀποτελεῖ ἀντικείμενον ἐκδόσεων τῆς Ἐνώσεως ταύτης.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν χωρῶν αὐτῶν, αἵτινες κατέχουν τὰ σκηνιτρά τῆς συνεταιριστικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ εἰς πλείστας ἄλλας χωρὰς τῆς Εὐρώπης ἡ συνεταιριστικὴ ἐκπαίδευσις ἔχει νὰ παρουσιάσῃ μεγάλας προόδους. Εἰς τὴν Τσεχοσλοβακίαν ὑπάρχει ἔδρα συνεταιριστικῶν μαθημάτων εἰς τὰς ἀνωτέρας γεωργικὰς σχολάς, εἰς τὸ Ηολυτεχνεῖον, εἰς τὴν Ἀνωτάτην Γεωπονικὴν Σχολήν, Ἀνωτάτην Ἐμπορικὴν κ.λ.π. Ἄξια δὲ παντὸς ἐπαίνου τυγχάνει ἡ «Ἐθνικὴ Ομοσπονδία τῆς Νεολαίας» τῆς χώρας ταύτης διὰ τὴν μεγίστην συμβολὴν τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν νέων καὶ νεανίδων τῶν ἀγροτικῶν ἴδιως περιφερειῶν. Εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἔδρα συνεταιριστικῆς οἰκονομίας ὑπάρχει, ἐκτὸς τῆς Ἀνωτάτης Γεωργικῆς Σχολῆς καὶ εἰς τὴν Ἀνωτάτην Ἐμπορικὴν τοιαύτην. Εἰς ὅλας δὲ τὰς γεωργικὰς σχολάς, διδασκαλεῖα κλπ. διδάσκονται συνεταιριστικὰ μαθήματα. Εἰς τὴν Ρουμανίαν ὡσαύτως καὶ Πολωνίαν, εἰς τὰς ἀνωτάτας αὐτῶν ἐμπορικὰς σχολάς, ὑφίσταται ἔδρα συνεταιριστικῆς οἰκονομίας. Ἐν γένει δὲ μεγίστη προθυμία παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰς χώρας αὐτὰς διὰ τὴν διάδοσιν τῶν συνεταιριστικῶν ἰδεῶν. Καὶ τὰ βαλκανικὰ Κράτη ἀπὸ ἀπόψεως συνεταιριστικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ διαπαιδαγωγήσεως παρουσιάζουν ἀρκετὰς προόδους, ἴδιως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Παντοῦ εἰς δόλον τὸν κόσμον καὶ δόπου τῆς συνεταιριστικὴ κίνησις παρουσιάζει σοβαρὰς προόδους, ἡ συνεταιριστικὴ διαπαι-

δαγώγησις, παραλλήλως τυπὸς αὐτῆν, ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ διμοίως μεγάλας προόδους. Τὴν πρωτοβουλίαν δὲ εἰς τὴν δὴην συνεταιριστικὴν ἐκπαίδευσιν ἔχουν αἱ διάφοροι ἐνώσεις Συνεταιρισμῶν, οἱ συνεταιριστικοὶ Ἰδεολογικοὶ σύλλογοι, οἵτινες ὡς μοναδικὸν ἔχονται διάδοσιν καὶ ἐκλαϊκευσιν τῶν συνεταιριστικῶν ἰδεῶν, τὴν ἔκδοσιν προπαγανδιστικῶν βιβλίων κ.λ.π. Ὅλαι δῆμος αἱ πρόοδοι εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸς τῆς συνεταιριστικῆς διαπαιδαγωγήσεως τῶν μαζῶν, ἐκτὸς τῆς Ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, διφεύλονται κατὰ δεύτερον λόγον καὶ εἰς τὰ Κράτη, τὰ δῆμοια τελευταίως ἥρχισαν νὰ ἐνδιαφέρωνται διὰ κάθε τι τὸ διποῖον σχετίζεται διπωδήποτε μὲ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον τῶν συνεργατικῶν δραγανώσεων.

Ἐν Ἑλλάδι, διὰ τὴν κίνησιν τῶν Συνεταιρισμῶν τῆς ὁποίας ὁμιλοῦμεν εἰς τὸ ἀμέσως ἐπόμενον κεφάλαιον, παρουσιάζεται τὸ ἔξῆς περίεργον. Ἐνῷ δηλαδὴ ἐμφανίζεται μία καταπληκτικὴ συνεταιριστικὴ κίνησις, τούναντίον εἰς τὸ ζήτημα τῆς συνεταιριστικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ διαπαιδαγωγήσεως οὐδεμία ἀξία λόγου πρόοδος παρατηρεῖται.

Ἡ διαπαιδαγώγησις τῶν ἀγροτῶν ἔχει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀνατεθῆ εἰς τοὺς ἐπόπτας τῶν Συνεταιρισμῶν. Εἰς αὐτοὺς δῆμος, ἐκτὸς τῆς ἀπασχολήσεως των ταύτης, ἥτις ὡς πάρεργον, οὕτως εἰπεῖν, θεωρεῖται παρ' αὐτῶν, ἔχει ἀνατεθῆ καὶ ὁ ἔλεγχος τῶν λογιστικῶν βιβλίων τῶν Συνεταιρισμῶν. Μέχρι πρό τινος διάριθμὸς τῶν ἐποπτῶν ἦτο ἐλάχιστος, ἐν σχέσει πρὸς τὸν διάριθμὸν τῶν Συνεταιρισμῶν. Εἰς κάθε νομὸν ὑπῆρχε καὶ εἰς ἐπόπτης. Ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ μόνον δύναται τις νὰ κρίνῃ τὸ ἔργον τοῦ ἐπόπτου αὐτοῦ. Ἡτο ἀδύνατον καὶ εἰς τὰς στοιχειώδεις ἀκόμη ἀνάγκας τῆς ἐποπτείας τῶν Συνεταιρισμῶν ν' ἀνταποκριθῇ, πολλῷ δὲ μᾶλλον καὶ νὰ συμβάλλῃ εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ εἰς τὴν συνεταιριστικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν ἀγροτῶν. Ἀλλωστε, οἱ ἐπόπται αὐτοὶ στρατολογούμενοι ἔκ τῶν τάξεων τῶν δημοδιδασκάλων καὶ ἀνευ οὐδεμιᾶς προηγουμένης συνεταιριστικῆς καὶ λογιστικῆς μορφώσεως, ἥσαν ἀνίκανοι, οὕτι μόνον εἰς τὸ ἔργον τῆς συνεταιριστικῆς διαπαιδαγωγήσεως τῶν μαζῶν ν' ἀνταποκριθῶσι, καθ' ὅτι αὐτοὶ οἱ ἔδιοι ἥσαν

150

άμοιροι παντελῶς πινεταιριστικῶν γνώσεων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν στοιχειώδη λογιστικὸν ἔλεγχον, καθ' ὅτι οὐδέποτε ἐδιδάχθησιν λογιστικά. Τὸ δλον δὲ ἔργον τοῦ ἐπόπτου περιωρίζετο εἰς ἑναν ἀπλοῦν καὶ κατ' ἀνοχὴν λογιστικὸν ἔλεγχον καὶ εἰς τὴν παροχὴν ὡρισμένων στερεοτύπων συμβούλων καὶ ὀδηγιῶν, τὰς ὁποῖας εἶχε ἀποστηθίσει οὗτος ἀπὸ διάφορα ὑπηρεσιακὰ ἔγγραφα.

Σποραδικαὶ προσπάθειαι πρὸς διάδοσιν συνεταιριστικῶν ἰδεῶν παρατηροῦνται κατὰ τὸ ἔτος 1915, δόποτε πρωτοβουλίᾳ τοῦ 'Υπουργείου' Εθνικῆς Οἰκονομίας, ἐδόθησαν μερικὰ συνεταιριστικὰ μαθήματα εἰς περιωρισμένον τινὰ κύκλον ἀτόμων, κατὰ τὸ ἔτος 1925, δόποτε πρωτοβουλίᾳ τῆς Γ.Δ.Ε.Μ. καὶ τὸ 1929 τοῦ Αὐτονόμου Σταφιδικοῦ 'Οργανισμοῦ ἐπανελήφθησαν παρόμοια συνεταιριστικὰ μαθήματα. Ἐπίσης ὑπὸ διαφόρων συνεταιριστῶν καὶ ἀνωτέρων ὑπαλλήλων διωργανώθησαν κατὰ καιροὺς διαλέξεις ἐπὶ συνεταιριστικῶν θεμάτων. Ἐξ δλων ὅμως τῶν ἀνωτέρω, τὴν μεγαλυτέραν συμβολὴν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν συνεταιριστικῶν ἰδεῶν ἐν Ἑλλάδι παρέσχε καὶ παρέχει τὸ μοναδικὸν εἰς τὸ εἰδός του περιοδικὸν ὁ «Συνεταιριστής».

Ταῦτα διὰ τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν ἀγροτῶν. Τώρα, δσον ὄφορῷ τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν ἔργατῶν τῶν πόλεων, οὐδεμίᾳ ἀπολύτως προσπάθεια κατεβλήθη εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτό.

Ἄμεσος δὲ ἀντίκτυπος, εἰς δλην αὐτὴν τὴν ἀγνοιαν τῶν συνεταιριστικῶν πραγμάτων είναι νὰ παρουσιάζηται ἡ 'Ἑλλάς, ἀφ' ἐνὸς μὲν μὲν χιλιάδας συνεταιριστικῶν ὁργανώσεων, ἀφ' ἐτέρου δὲ μὲ τελείως ἀμορφώτους καὶ ἀδιαπαιδαγωγήτους συνεταιρίους. Ή χώρα δηλαδὴ αὐτῇ, ἡ ὁποία, ὡς θὰ ἴδωδεν εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον, είναι ὑπερήφανος διότι πρώτη ἐξ δλων τῶν λοιπῶν χωρῶν ἐνεπνεύσθη συνεταιριστικὰ ἰδεώδη, ἡ χώρα αὐτῇ ποὺ ἀπὸ τοῦ 1914 καὶ ἐντεῦθεν, ἔχει νὰ παρουσιάσῃ καταπληκτικὴν συνεταιριστικὴν πρόοδον, ἡ χώρα λέγομεν αὐτῇ, εἰς συνεταιριστικὴν διαπαιδαγώγησιν τὰ μέγιστα ἔστερει.

Ἐκ τῶν ἀνωτάτων ἴδρυμάτων, εἰς τὴν 'Ανωτέραν Γεωπο-

νικὴν Σχολὴν ὁ Συνεταιρισμὸς ἔξετάζεται ὡς κεφάλαιον τῆς γεωργικῆς οἰκονομίας, ἔξαντλοιμενον εἰς δλίγας παραδόσεις. Εἰς τὴν Νομικὴν καὶ εἰς τὴν 'Ανωτάτην 'Εμπορικὴν Σχολὴν ὁ Συνεταιρισμός, ὡς ἐπουσιῶδες ἐπίσης κεφάλαιον τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου, ἔκλαμβάνεται. Μόνη δὲ ἀξία λόγου συνεταιριστικὴ ἐκπαίδευσις παρατηρεῖται εἰς τὴν ἀπό τινων ἔτῶν λειτουργοῦσαν εἰδικὴν συνεταιριστικὴν σχολήν.

Τελευταίως μὲ τὴν ἴδρυσιν τῆς 'Αγροτικῆς Τραπέζης, καὶ τὴν ἀνάθεσιν εἰς αὐτὴν τῆς ἐποπτείας τῶν Συνεταιρισμῶν, παρούσιαζεται σοβαρά τις κίνησις, ὡς ἀναφέρομεν καὶ εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον, διὰ τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν ἀγροτικῶν μαζῶν. Εἰς τοῦτο συντελεῖ ἡ πρόσληψις εὐαρίθμων, ἐπιστημάνων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐποπτῶν, Συνεταιρισμῶν, οἵτινες πρὸ τῆς ἀναλήψεως τῶν καθηκόντων των διδάσκονται συνεταιριστικά τινα μαθήματα.

Ἄς ἐλπίσωμεν ὅμως ὅτι, τόσον τὸ ἐπίσημον Κράτος, δσον καὶ ἡ 'Αγροτικὴ Τραπέζα τῆς 'Ελλάδος, ἥτις τόσον στοργικὰ καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῶν συνεταιριζομένων ἔργαζεται, ἀντιλαμβάνομεναι τὴν σπουδαιότητα, ἥτις εἰς δλον τὸν κόσμον ἀποδίδεται εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς συνεταιριστικῆς διαπαιδαγώγήσεως θὰ σπεύσουν, ἔστω καὶ κάπως ἀργά, νὰ συμβάλουν ἐνεργῶς πλέον καὶ μὲ φιλικὰ θετικὰ μέτρα, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συνεταιριστικῆς ἐκπαίδευσεως, ἥτις ἀποτελεῖ, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ παρόντος κεφαλαίου εἴπομεν, θεμελιώδη προϋπόθεσιν διὰ τὴν ἴδρυσιν καὶ λειτουργίαν πραγματικῶν συνεδριῶν συνεργατικῶν ὁργανώσεων.

Οι Συνεταιρισμοί ἐν Ἑλλάδι (1)

“Ομιλοῦντες εἰς προηγούμενα κεφάλαια ἐπὶ τῆς ἴστορικῆς ἔξελίξεως τῶν Συνεταιρισμῶν ἀνεφέραμεν τρεῖς χώρας εἰς τὰς δόποιας τὸ πρῶτον κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰώνος ἢ συνεταιριστικὴ ἰδέα ἔλαβε σάρκα καὶ ὅστα, διὰ τῆς ἰδρύσεως πραγματικῶν πλέον Συνεταιριστικῶν ὁργανώσεων. Καὶ αἱ χώραι αὗται εἶναι, ὡς εἴπομεν, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἐγερμανία.

“Ηδη ἐρχόμεθα νῦν ἀναφέρωμεν καὶ ἄλλην τινὰ χώραν, ἥτις ἂν καὶ δὲν παρουσιάζει, ἔναντι τῶν προαναφερθεισῶν χωρῶν, σοβαρὰν συνεταιριστικὴν ἔξελιξιν, διεκδικεῖ πλὴν δύμως τὴν πατρότητα τῆς ὅλης συνεταιριστικῆς ἰδέας, καθ' ὅτι εἰς τὴν χώραν αὐτήν, παρ' ὅλας τὰς δυσμενεστάτας κοινωνικὰς συνθήκας εἰς ἀīς εὑρίσκετο αὐτη̄, ἰδρύθηδε πρῶτος Συνεταιρισμός. Καὶ ἡ χώρα εἶναι ἡ ‘Ἐλλάς’, ἥτις παρὰ τὸν βαρὺν ζυγὸν μιᾶς προσιτωνίου τυραννίας, ἐνεπνεύσθη τ' ἀγαθὰ τῆς συνεταιριστικῆς ἰδέας, πρώτη ἐξ ὅλων τῶν χωρῶν τῆς ὑφηλίου, διὰ τῆς ἰδρύσεως κατὰ τὸ ἔτος 1788 τοῦ περιφήμου Συνεταιρισμοῦ τῶν Ἀμπελακίων.

‘Αλλ’ ἀς ἵδωμεν ποια ἦσαν τὰ αἴτια, ἀτινα ἡνάγκασαν τὸν κατοίκους τῆς κοινότητος ταύτης, διπος συνεταιρισθῶσι καὶ ποία ἡ πρόοδος τῆς ὁργανώσεως των ταύτης.

“Ητο ἐποχὴ καθ' ἥν ἡ ‘Ἐλλάς’ ὀλόκληρος ἐστέναζε ὑπὸ τὸν βαρὺν ζυγὸν μιᾶς καταθλιπτικῆς δουλείας. ‘Ολαι αἱ ‘Ἐλληνικαὶ κοινότητες’ ἦσαν ὑποχρεωμέναι νὰ καταβάλλουν μεγάλους φόρους ὑποτελείας εἰς τὸν Τούρκον. Οἱ φόροι αὐτοὶ κατεβάλλοντο κατ' ἀποκοπὴν ἐκάστοτε παρὰ τῶν κοινοτήτων. Αὕται δὲ ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν τῆς εἰσπράξεως τού-

(1) Τὰ θέματα τοῦ κεφαλαίου τούτου, τὰ δόποια ὡς συμπλήρωμα, οὕτως εἰπεῖν τοῦ παρόντος ἔργου ἀναφέρονται ἐνταῦθα ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν δλῶς ἰδιαιτέρως, λόγῳ τῆς ἔξαιρετικῆς διὰ τὴν χώραν μας σπουδαιότητος.

των κατ' ἴδιαν ἀπὸ τοὺς φορολογουμένους κατοίκους, εἰς οὓς κατενέμοντο κατ' ἀναλογίαν τὰ φορολογητέα ποσά.

Τὴν ἐποχὴν λοιπὸν αὐτὴν μία ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων, ἡ κοινότης Ἀμπελακίων, ἐπιθυμοῦσα νὺν ρυθμίσῃ ἐπὶ τὸ δικαιούτερον τὴν κατανομὴν τῶν φόρων, ἀναλόγως δηλαδὴ τῆς οἰκονομικῆς ἀντοχῆς ἐκάστου φορολογουμένου, ἀποφασίζει ἐν ἔτει 1788 τὴν ἕδυσιν δργανώσεως τινος, εἰς ἥν ἀνέθεσε τὴν φροντίδα τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων καὶ τὴν καταβολὴν αὐτῶν εἰς τοὺς Τούρκους. Αὕτη ὅμεν ἥτο ἡ ἀφορμὴ τῆς ἰδρύσεως τοῦ, περιφήμου καταστάτος βραδύτερον, Συνεταιρισμοῦ τῶν Ἀμπελακίων.

Εὖθὺς ὅμως ἐκ τῶν πρῶτων ἡμερῶν τῆς ἰδρύσεως της ἡ δργάνωσις αὔτη ἥρχισε νὰ εὐδύνῃ τὸν κύκλον τῆς δράσεως της. Οἱ φόροι ο οἵτινες ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐμεγεθύνοντο ἡ οἰκονομικὴ δυσπραγία τῶν φορολογουμένων, οἵτινες κυριολεκτικῶς ἀπεγυμνώνοντο ἀπὸ τὴν βαρεῖαν αὐτὴν φορολογίαν, ἔφερε τὴν διοίκησιν τῆς δργανώσεως ταύτης εἰς εὐρυτέροις κύκλους δράσεως. Ἀποφασίζει τὴν ἐντατικὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τῆς περιοχῆς της, τὴν κατασκευὴν τούτεστιν νημάτων καὶ τὴν βαφὴν αὐτῶν δι' ἐνδὸς ἀρίστου χρωστικοῦ φυτοῦ, φυσιμένου εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, τῆς ἐρυθροδάνου βαφῆς καὶ τὴν πώλησιν εἴτα τῶν προϊόντων τούτων ἀπὸ κοινοῦ.

Καὶ οὕτω ἡ ἀπλὴ αὔτη δργάνωσις τῆς κατανομῆς τῶν φόρων μετετράπη εἰς τὸν πρῶτον παραγωγικὸν Συνεταιρισμὸν μὲ μέλη τοὺς κατοίκους 22 χωρίων, ἀτινα τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπήγοντο εἰς τὴν κοινότητα Ἀμπελακίων.

Εἰς τὸν παραγωγικὸν αὐτὸν Συνεταιρισμὸν μετεῖχον κατὰ πρῶτον λόγον οἱ παραγωγοὶ βάμβακος καὶ ἐρυθροδάνου καὶ κατὰ δεύτερον λόγον τὸ ἐργατικὸν προσωπικόν, τὸ δοποῖον ἡσχολεῖτο εἰς τὰ ἐργαστήρια τοῦ Συνεταιρισμοῦ διὰ τὴν κατεργασίαν τοῦ βάμβακος, τὴν βαφὴν αὐτοῦ κλπ. Ἡ διαιρεσίς δύμως αὔτη εἶχε ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τυπικὸν χαρακτῆρα ἡ μᾶλλον χαρακτῆρα ἀρμοδιότητος, καθ' ὅτι τόσον οἱ παραγωγοί, δσον καὶ οἱ ἐργάται, ἐθεωροῦντο ἵσοι ἀπέναντι ἀλλή-

λων καὶ ἀπελάμβανον ἐν Ἰσονι μοίρᾳ ἐκ τῶν κεφδῶν τοῦ Συνεταιρισμοῦ. Πάντες ἀνεξαιρέτως ἡργάζοντο κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἔτεφον δὲ πρὸς ἀλλήλους τὸν αὐτὸν σεβασμόν.

Ίδοὺ λοιπὸν μία θαυμασία ἔμπνευσις εἰς τὸν ὑποδούλους ἐκείνους Ἐλληνας, μοναδικὴ εἰς τὰ παγκόσμια χρονικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Πλούσιοι καὶ πίνητες τῆς ἀλλοτε, μέλη ἡδη ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Συνεταιρισμοῦ, καρποῦνται ἀπὸ κοινοῦ τὰ οἰκονομικὰ ἀγαθά, ἄτινα ἀμφότεροι διὰ τῆς προσωπικῆς των ἐργασίας καὶ ἀλληλεγγύης ἀπέκτησαν.

Ο Συνεταιρισμὸς τῶν Ἀμπελακίων δὲν δύναται νὰ ὑπαχθῇ εἰς ἴδιαιτέραν τινὰ κατηγορίαν ἐξ ἐκείνων μᾶς ἀνεφέραμεν εἰς προηγούμενα κεφάλαια. Ο Συνεταιρισμὸς οὗτος, πρότυπός τις δργάνωσις, ἐπιλαμβάνεται ἐπὶ πλείστων δσων ἐργασῶν. Προμηθεύει ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὰ μέλη του, παραγωγοὺς καὶ ἐργάτας, ἀπαντα τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τῆς ἐργασίας των εἰδη, ἐργαλεῖα, μηχανήματα κλπ., προμηθεύει δμως ἐπίσης ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὸν ἴδιον ἀπαντα τὰ εἰδη τῆς οἰκιακῆς των χρήσεως, τρόφιμα, εἰδη ἴματισμοῦ κλπ. Ήτοι ἐπιλαμβάνεται ἐπὶ δλων τῶν ἀσχολιῶν τῶν σημερινῶν προμηθευτικῶν καὶ καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν.

Οσον ἀφορᾷ τὴν παραγωγήν, αὕτη κατ' ἀρχὴν λαμβάνει χώραν κατ' ἴδιαν εἰς τὸν ἀγροὺς παρ' ἑκάστου ἀγρότου. Εὐθὺς δμως ὡς συλλεχθῶσι τὰ προϊόντα, δ βάμβαξ δηλαδὴ καὶ τὰ χρωστικὰ φυτά, ἀποθηκεύονται ταῦτα ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὰς Συνεταιρικὰς ἀποθήκας. Είτα ἡ κατ' ἴδιαν ἐργασία τῶν παραγωγῶν καταλήγει εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ προϊόντος εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ Συνεταιρισμοῦ. Καὶ ἡδη ἀπὸ τοῦδε ἀρχεται ἡ ἀπὸ κοινοῦ ἐργασία. Μεταφέρεται δ βάμβαξ εἰς τὰ συνεταιρικὰ ἐργοστάσια καὶ δέχεται τὴν δέουσαν κατεργασίαν οὐχὲ πλέον κεχωρισμένως, ἀλλ' εἰς μεγάλας ποσότητας, ὡς αὐτούσιος τις δηλαδὴ περιουσία διὰ τοῦ Συνεταιρισμοῦ. Ετοιμα δὲ πλέον τὰ προϊόντα ταῦτα, τὰ νήματα, φέρονται πρὸς πώλησιν εἰς τὴν ἀγοράν, ἔνθα καὶ πωλοῦνται διὰ λογαριασμὸν τοῦ Συνεταιρισμοῦ. Ήτοι καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δ Συνεταιρισμὸς τῶν Ἀμπελακίων ἐπιλαμβάνεται δλων τῶν ἐργασιῶν, αἴτινες ἀπο-

τελοῦν ἀντικείμενον ἀπασχολήσεως τῶν σημερινῶν Συνεταιρισμῶν ἀπὸ κοινοῦ κατεργασίας καὶ ἀπὸ κοινοῦ πωλήσεως.

Ἐκτὸς δμως τῶν ἀνωτέρω δ Συνεταιρισμὸς τῶν Ἀμπελακίων ἔδιδε εἰς τὰ μέλη αὐτοῦ δάνεια εἰς χρῆμα ἢ εἰς εἶδος, τρόφιμα, ἐνδύματα κλπ., ἀτινα ἐξωφλοῦντο κατὰ τὴν πώλησιν τῶν προϊόντων. Επίσης δὲ ἐδέχετο καὶ καταθέσεις τῶν μελῶν του πρὸς 120ο. Άρα, ὡς βλέπομεν, δ Συνεταιρισμὸς οὗτος ἐπελαμβάνετο καὶ πιστωτικῶν τραπεζικῶν ἐργασιῶν, ἀσχολιῶν δηλαδὴ διὰ τὰς δποίας σήμερον λειτουργοῦν οἱ Συνεταιρισμοὶ ἀμοιβαίας πίστεως.

Βλέπομεν δὲν δποὶ δ Συνεταιρισμὸς ἐκείνος είχε εὐρύτατον πεδίον δράσεως πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων μελῶν του. Δὲν είναι δηλαδὴ ἀμιγής τις τύπος Συνεταιρισμοῦ, ἀλλὰ μικτὸς τοιοῦτος, συγκεντρῶν ἐν ἑαυτῷ ἀπάσας τὰς ἐκδηλώσεις τῶν Συνεταιρισμῶν τῆς σήμερον.

Ἐκ τῶν κερδῶν τοῦ Συνεταιρισμοῦ ἀφηροῦντο κατ' ἀρχὴν οἱ εἰς τοὺς Τούρκους δφειλόμενοι φόροι, αὶ δημιουργηθεῖσαι είτα κατὰ τὴν χρῆσιν δαπᾶνται διὰ κοινωφελῆ ἐργα, φιλανθρωπικοὺς σκοπούς—εἰς αὐτοὺς διετείθοντο μεγάλα ποσά,—δ τόκος τῶν καταθέσεων τῶν συνεταιριών καὶ τελευταῖον 150ο—ώς μερισμα ἐπὶ τῶν κεφαλαίων.—Η συμμετοχὴ διὰ κεφαλαίων εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν ἐπετρέπετο δπὸ μορφὴν μετοχῶν καὶ μὲ ἐκ τῶν προτέρων καθορισμένον μέρισμα 150ο.

Τώρα, δσον ἀφορᾷ τὸν κύλον τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεταιρισμοῦ τούτου: Οὗτος δὲν περιωρίζετο εἰς τὸ στενὸν περιβάλλον τῆς κοινότητος. Η δρᾶσις αὐτοῦ ἐπεξετείνετο, τόσον εἰς ἀπασαν τὴν Ἐλλάδα, δσον καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Παντοῦ ἵδρυσε πρατήρια πρὸς διάθεσιν τῶν προϊόντων του, ἀτινα χάρις εἰς τὴν θαυμασίαν αὐτῶν κατεργασίαν εἰς τὰ συνεταιρικὰ ἐργαστήρια κατέστησαν δνομαστὰ εἰς δλον τὸν κόσμον. Εν Βιέννῃ μάλιστα είχε καὶ κεντρικὸν πρατήριον τὸ δποτον εὐρίσκετο εἰς στενωτάτας σχέσεις μὲ τὰ πρατήρια ἀλλων εὐρωπαϊκῶν πόλεων. Εν γένει δηλαδὴ δ κύκλος τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεταιρισμοῦ τῶν Ἀμπελακίων εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἔνθα.

τωρ καὶ ἐμπνευστής μιᾶς τόσον μεγαλοφυοῦς ίδεας, μιᾶς ίδεας, ήτις ἀντικατοπτρίζεται εἰς χιλιάδας συνεταιριστικῶν δργανώσεων καθ' ἄπασαν τὴν οἰκουμένην σήμερον.

**

*Έκτὸς δύως τοῦ Συνεταιρισμοῦ τῶν Ἀμπελακίων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος ἡ Ἰστορικὴ ἀνασκόπησις παροντίζει καὶ ἄλλας τινάς, δευτερευούσης δύως σημασίας, συνεταιριστικὰς δργανώσεις. Τοιαῦται ἡσαν ὁ Συνεταιρισμὸς παραγωγῆς ἐν Χίῳ, καὶ ναυτικοὶ τινες Συνεταιρισμοί, οἵτινες ἰδρύοντο μεταξὺ τῶν πληρωμάτων τῶν πλοίων τῶν νήσων "Υδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν. Εἰς τοὺς δευτέρους αὐτοὺς Συνεταιρισμούς τούτους πάλιον πρός τὴν Κάρπαθον, οἵτινες οἱ Αμπελακίων καὶ φυτωτῶν πλευρῶν αὔτοῖς κατασκευασθεῖσαι, καὶ καταστήσασθαι τοις τούτοις τοῖς πλοίοις τοῦ Κάρπαθου καὶ Καστελλούρης Κρήτεια, οὕτως οὐκέτιον τοις γεννινὸις τὰ Λιόσιον τὸ τελευταῖνον τοῦ Κάρπαθου τὸν Αμπελακίων Συνεταιρισμὸν τοῦ αὐτοῦ άποδοτοῦ ἡ Αθαρέων καὶ πατριός τοῦ αὐτοῦ τοῦ Συνεταιρισμοῦ τοῦ Κάρπαθου, οὗτον τὸ περισσότερα τῶν κεφαλαίων τοῦ Συνεταιρισμοῦ τοῦ Αμπελακίων οἱ Αθαρέων, οἱ πρεσβεῖς, χάντραι εἰς μίαν καὶ αὐτοὺς στραγγικοὺς πάλιον τῶν ιδίων εκστρατηγικῶν φρύγεων, τοιούτους πάλιον τοῖς αρχαιότεροι τοις. Οὕτω, κατόπιν τῶν Αμπελακίων αὐτοῖς αὐτούματον σύντονοι ὀλίγον καὶ' ὀλίγον δὲ περίφραστοι εἰς θάνατον Συνεταιρισμὸς τῶν Ἀμπελακίων, ἡ ανταρτικὴ δική της ἐποχὴν ἔκεινην συνεδημητὴ δημοκρατικὴ δργανώσεις, ἥσαν πλευτοῖς καὶ πένητες, ἴσχυροι καὶ ἀνισχυροὶ τῆς θάλαττας, ἥσαν ίσοις διεναντίοις διδίξιλον, δῶν τὸ αἰσθητόν τοῖς φυλανθρωπίας καὶ εὐπάλεοχίας ἦτορ ἐργαζομένον εἰς τὴν προσην τῶν συνεταιριζομένων, ἥρχισε, λέγουμεν, τὰ σύντονα ἡ παροντὶς τῆς παγκοσμίου συνεταιριστικῆς δργανώσεως. Ηδέα τοῦ τούτου "Ελληνισμοῦ, δοτοῦ παρ' δόλην τὴν βαρύτεραν καὶ καταθλητικήτεράτεραν εἰς ἓντας αίμαρθρον καὶ κτηνώδην τρέμανταν, εἰς τὸν Ἀλέη-Πασούν, κατώρθωσεν τὰ γίγνη-

Τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν δργανώσεων αὐτῶν εἶναι ὅτι πρόκειται περὶ Συνεταιρισμῶν κεφαλαίου καὶ ἐργασίας. Τόσον οἱ ἐπιχορηγηταὶ κεφαλαιοῦχοι, δύσον καὶ οἱ πλοίαρχοι καὶ ναῦται ἐδεωροῦντο ἐν ἵσοιν μοίρᾳ κύριοι τοῦ πλοίου. *Αναλόγως δὲ τῶν καταβληθέντων κεφαλαίων ἡ τῆς καταβληθείσης ἐργασίας ἐγίνετο καὶ ἡ διανομὴ τῶν κερδῶν. Χάρις δὲ εἰς τὴν στενὴν μεταξὺ τῶν συνεταιριζομένων αὐτῶν συνεργασίαν καὶ χάρις κυρίως εἰς τὴν ἀντίληψιν ὅτι πάντες ἡργάζοντο, οὐχὶ ως μισθωτοί, ἀλλὰ ως ἐργοδόται τῆς ἐπιχειρήσεως, κατώρθωσαν οἱ ναυτικοὶ αὐτοὶ Συνεταιρισμοὶ ν' ἀποκτήσοιν σοβαρὰς περιουσίας καὶ νὰ κατασκευάσουν μεγάλους ἐμπορικοὺς στόλους. *Ἐπὶ σειρὰς δὲ ἐτῶν διάσκλητον τὸ ἐμπόριον τοῦ σίτου τῆς Μεσογείου διενεργεῖτο παρὰ τῶν Συνεταιρισμῶν αὐτῶν. Οὕτοι ἀγοράζοντες σιτηρά ἐκ Ρωσίας μετέφερον ταῦτα

μέσφ τῆς Μαύρης θυλάσσης καὶ τὰ ἐπώλοντα εἰς τοὺς διαφόρους λιμένας τῆς Μεσογείου.

Τὸν ἐμπορικὸν αἴτον τῶν ναυτικῶν Συνεταιρισμῶν τῆς Ύδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν, εὐθοῦσα ωργανωμένην τῆς κοινῆς συμφέροντα, κοινὰ ἴδαιντα καὶ αἰσθήματα ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, τὸν ἔχοντισμοποίησε, ὡς γνωστόν, διὰ τὴν ἑξάντων τοῦ Τορκικοῦ καὶ Αἰγαίου παρόντας στόλου κατὰ τὰς ἀμύνας τῆς παρελθούσης ἐκαπονταετηρίδος.

Ἐκτὸς δημοσίων τῶν ἀνωτέρω συνεταιριστικῶν δργανώσεων τὰ σπέρματα τοῦ Συνεργατισμοῦ δὲν ἐλλείπονταν καὶ ἀπὸ ἄλλας παραγωγικὰς ἐκδηλώσεις τῆς χώρας μας. Καὶ φέρομεν ὡς πρῶτον παραίδειγμα τοὺς Συνεταιρισμοὺς τῶν νομάδων ποιμένων (σαρκατσανέων κλπ.) διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἐνοικίασιν λειβαδίων διὰ τὴν βοσκὴν τῶν προβάτων των. Ἡ διατροφὴ τῶν προβάτων διενεργεῖται ἐν Ἑλλάδι ἡμινομαδικῶς διὰ τῆς βοσκῆς, κατὰ μὲν τὸ δέρος (ἀπὸ 23 Ἀπριλίου μέχρις 26 ὁκτωβρίου) εἰς τὰ ὅρεινά μέρη τῆς χώρας, κατὰ δὲ τὸν χειμῶνα εἰς τὰς πεδιάδας. Πρὸς τοῦτο συνενοῦνται ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἐνὸς ἀρχιποιμένος (ἀρχιτσέλιγκος) διάφοροι ποιμένες καὶ ἀποφασίζοντας τὴν ἐνοικίασιν ωρισμένων λειβαδίων διὰ τὴν βοσκὴν τῶν προβάτων των ἀπὸ κοινοῦ. Ἐκεῖνο δηλαδὴ τὸ δρόπιον ἀδυνατοῦν νὰ πρᾶξουν οἱ μεμονωμένοι ποιμένες, ἐλλείψει ἐπαρκῶν κεφαλαίων καὶ μεγάλων ποιμνίων, πραγματοποιοῦν ἥδη διὰ τοῦ Συνεταιρισμοῦ τούτου. Ὁντως δέ, χάρις εἰς τὴν ἔνωσίν των ταύτην, κατορθώνοντας νὰ εἴρουν καταλληλότατα λειβάδια, ὑπὸ λίαν συμφέροντας δρους. Ἡ διοίκησις τοῦ Συνεταιρισμοῦ, ἥπερ ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ἔξασκεῖται, ὡς εἴπομεν, παρὰ τοῦ ἀρχιτσέλιγκος, ἀναλαμβάνει τὴν φροντίδα τῆς ἐξευρέσεως τῶν λειβαδίων, τῆς συνάψεως τῶν σχετικῶν συμβολαίων διὰ λογαρισμὸν δλων τῶν μεθ' αὐτῆς συμβληθέντων ποιμένων, τῆς κατανομῆς τῆς ἔργασίας εἰς τοὺς διαφόρους ποιμένας, τῆς διαφέρεως τῶν λειβαδίων κατὰ τμῆματα, ἀναλόγως τῆς παραγωγικότητος ἐκάστου καὶ ἀναλόγως τῶν προβάτων (γαλάρια-ζυγούρια), ἀτινα μέλλοντα νὰ βοσκήσουν εἰς αὐτά. Ἐκτὸς δημοσίων τῶν ἀνωτέρω ἡ δικαιοδοσία τοῦ ἀρχιτσέλιγκος

προχωρεῖ ἀκόμη περισσότερον. Συμβάλλεται μὲ διαφόρους ἐμπόρους, διὰ τὴν διάθεσιν τῶν προϊόντων τοῦ Συνεταιρισμοῦ: τοῦ γάλακτος εἰς τοὺς γαλακτοπώλας, τοῦ τυροῦ—δ ὅποιος παράγεται ἀπὸ κοινοῦ—εἰς τοὺς τυροκόμους, τοῦ κρέατος εἰς τοὺς κρεοπώλας κλπ. Προσέτι ἀναμετρῶν οὗτος τὰς οἰκονομικὰς δυνάμεις, τὴν φερεγγύστητα κλπ. ἐκάστου τῶν εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν ἀνηκόντων ποιμένων, χορηγεῖ εἰς αὐτοὺς δάνεια ὑπὸ εύνοϊκωτάτους δρους. Οἶκοθεν δημοσίως νοεῖται ὅτι ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ ἀρχιποιμένος τούτου εἶναι ἀπείρως καλλιτέρα ἐκείνης τῶν ἄλλων μετ' αὐτοῦ συμβληθέντων ποιμένων.

Σχοινιειδεῖς δόμοις ὑποτυπώδεις συνεταιριστικαὶ δργανώσεις ενδίσκομεν εἰς τὴν κατεργασίαν τοῦ γάλακτος τῶν προβάτων, τῶν χωρικῶν τῆς ὑπαίθρου χώρας. Ἐκάστη ἀγροτικὴ οἰκογένεια, διαθέτουσα μικρὸν τινα ἀριθμὸν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ζώων, ἀντὶ ν' ἀπασχολῇ ἴδιον ποιμένα διὰ τὴν βοσκὴν αὐτῶν, τὰ ἔξοδα τοῦ δροίου δὲν θ' ἀνιαπεκρίνοντο πρὸς τὸν μικρὸν ἀριθμὸν τοῦ ποιμνίου τούτου, θὰ ὑπερέβαινον δὲ ἐν πολλοῖς τὰ ἔξοδα, συνεταιρίζεται μὲ ἄλλας οἰκογενείας. Ἀπὸ κοινοῦ δὲ πλέον αἱ οἰκογένειαι αὐταὶ, μισθώνουσαι ποιμένα τινά, ἀναθέτουσιν εἰς αὐτὸν τὴν βοσκὴν δλων τῶν ποιμνίων των. Τὰ ἔξοδα, εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, σμικρίνονται εἰς τὸ ἐλάχιστον. Ἀλλ' ἡ συνεταιριστικὴ προσπάθεια τῶν ἀγροτῶν αὐτῶν προχωρεῖ περισσότερον. Ἔνοικιάζουν ἀπὸ κοινοῦ ἡ ἀγοράζουσιν ἀπὸ κοινοῦ ὀρισμένα λειβάδια πέριξ τοῦ χωρίου των. Εἰς αὐτὰ δὲ βόσκουν δλα τὰ ποίμνια τῶν συνεταιρισθέντων ἀγροτῶν ἀπὸ κοινοῦ, ὡς ἂν ἦτο ἐν ποίμνιον.

‘Αλλ’ ἡ συνεργασία δὲν παρατηρεῖται μόνον εἰς τὴν ἀπὸ κοινοῦ βοσκὴν τῶν προβάτων. Τὸ παραγόμενον γάλα, εἴτε πωλεῖται εἰς τυροκόμους καὶ τοῦτο λαμβάνει χώραν δταν ἡ ποσότης αὐτοῦ εἶναι σημαντική, εἴτε ἐπεξεργάζεται εἰς τυρόν. Καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς παρατηρεῖται κυρίως ἡ συνεργασία. Ἐὰν ἡ καθημερινῶς λαμβανομένη ποσότης γάλακτος ἐμποιεῖτο καθ' ἐκάστην εἰς τοὺς κατόχους τῶν προβάτων γεωργούς, ἡ παρ' ἐκάστου τούτων λαμβανομένη ποσότης θὰ ἦτο ἀνεπαρκής καὶ ἀναξία λόγου δπως ἐπεξεργασθῇ εἰς τυρὸν καὶ πωληθῇ. Τούτη ἔνεκεν

ή πιραγομένη ποσότης γάλακτος, δὲν μοιράζεται εἰς τοὺς κατόχους τῶν προβάτων, ἀλλὰ συλλεγομένη καθημερινῶς καὶ μετρούμενη, παραδίδεται ἀπασα καὶ διαδοχικῶς εἰς ἓνα ἔκαστον τῶν μελῶν τοῦ Συνεταιρισμοῦ, γεωργῶν, κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ώστε εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους ἔκαστος ἐξ αὐτῶν νὰ ἔχῃ λάβη ποσὸν γάλακτος ἀνάλογον πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν προβάτων τοῦ.

Συγκρίνοντες ηδη τὰς δύο αὐτὰς κτηνοτροφικὰς δργανώσεις πρὸς τοὺς σημερινοὺς δργανωμένους Συνεταιρισμοὺς (παραγωγικούς, καταναλωτικοὺς κλπ.), βλέπομεν δτι παρουσιάζονταν οὗτοι πλείστας ὅσας ἐλείψεις. Ἐν πρώτοις δὲν ὑπάρχει ἔνιαί τις κατεύθυνσις ἐνεργειῶν, δὲν ὑπάρχει μόνιμος ἐγκατάστασις, τοῦλάχιστον διὰ τοὺς Συνεταιρισμοὺς τῶν νομάδων ποιμένων, δὲν ὑπάρχουν διοικητικὰ κλπ. συμβούλια, παρὰ κάτι τι τὸ πρωτότυπον, τὸ ὅποιον βασίζεται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐπὶ τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ τῆς συνεργασίας. Ἀλλ' ἂν αὐτὸς εἴναι μειονέκτημα ἀπὸ μιᾶς πλευρᾶς, είναι πλὴν διμος καὶ πλεονέκτημα ἀπὸ μιᾶς ἄλλης τοιαύτης. Τὸ πλεονέκτημα δὲ αὐτὸς στρίσταται εἰς τὸ γεγονός δτι αἱ ἐνώσεις αὐτιῶν, ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐγγράφουν ὑποχρεώσεως, κατορθώνονταν βάσει τῆς κοινῆς ἐμπιστοσύνης, ἀλληλεγγύης καὶ συνεργασίας, νὰ εὑδοκιμοῦν πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐν Ἑλλάδι. Ἀμιλλῶνται δέ, ὡς πρὸς τὸν κύκλον τῶν ἐργασιῶν των, τοὺς περιφήμους καὶ πλήρως δργανωμένους, ἐλβετικοὺς καὶ γαλλικοὺς γαλακτομικοὺς Συνεταιρισμούς, τοὺς Fruitières.

Μετὰ τὴν ἀγεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ μέχρι τέλους τῆς παρελθούσης ἔκατονταετηρίδος, σοβαρά τις συνεταιριστικὴ κίνησις, ἐκτὸς βεβαίως τῶν μνημονευθέντων ὑποτυπωδῶν κτηνοτροφικῶν συνεταιριστικῶν διμάδων, δὲν παρουσιάζεται. Είναι διμος γεγονός δτι κατὰ τὸ 1879 ίδρυθη ἐν Κύμη τῆς Εύβοιας σωματεῖον τι ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «δ Ἐργάτης», τὸ ὅποιον σκοπὸν είχε τὴν ἐκτέλεσιν πιστωτικῶν ἐργασιῶν: παρεῖχε δάνεια, ἐδέχετο καταθέσεις τῶν μελῶν, ἔχοργηει βοηθείας εἰς ἀναξιοπαθοῦντα ἢ ἀσθενοῦντα μέλη κλπ. Ἀλλὰ τὸ σωματεῖον αὐτὸς είχε τὴν μορφὴν μᾶλλον ἐπιχειρήσεως παρὰ

Συνεταιρισμοῦ, καθ' ὃτι παρεῖχε δάνεια εἰς μέλη, ἀλλὰ καὶ εἰς μὴ μέλη, ἐδέχετο δὲ καταθέσεις μελῶν, ἀλλὰ καὶ μὴ μελῶν. Ἐν γένει δὲ συναλλάσσετο παντοιοτρόπως, ως αὐτούσιος τις ἐπιχειρησις, μὲ πάντα τρίτον. Τὰ μόνα συνεταιριστικά χαρακτηριστικά, ἀτινα δύναται τις ν' ἀνεύρῃ εἰς τὸ σωματεῖον αὐτὸς εἶναι. δτι ἐλειτούργει ὑπὸ περιωρισμένην περιφέρειαν, ἔκαστον δὲ μέλος ἐδικαιοῦτο μιᾶς καὶ μόνης ψήφου. Ἐν γενικαῖς δὲ γραμμαῖς ἡ ὁργάνωσις αὕτη, ἀν καὶ λειτουργήσασα πλέον τῶν 30 ἐτῶν οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς καθόλου συνεταιριστικῆς κινήσεως τῆς χώρας ἔχει νὰ παρουσιάσῃ.

Σοβαρωτέρα τις συνεταιριστικὴ κίνησις ἀρχίζει ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρέχοντος αἰῶνος. Ἰδρύεται τῷ 1900 εἰς Ἀλμυρὸν Θεσσαλίας, ὁ πρῶτος Συνεταιρισμὸς ἀμοιβαίας πίστως ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Μετοχικὸν Γεωργικὸν Ταμείον Ἀλληλοβοηθείας» (1) κύριος σκοπὸς τοῦ ὅποιον ἦτο ἡ καταπολέμησις τῆς τοκογλυφίας, διὰ τῆς παροχῆς εἰς τὰ μέλη του εὐθηνῶν δανείων. Καὶ εἰς τὴν ὁργάνωσιν διμος ταύτην δὲν παρατηροῦνται πολλὰ συνεταιριστικά χαρακτηριστικά. Δὲν ὑπῆρχε ἀλληλέγγυος εὐθύνη μεταξὺ τῶν μελῶν, οὔτε δργανωμένα ἀποθεματικὰ κεφάλαια—τὰ πρῶτα κεφάλαια ἐσχηματίσθησον ἐκ δωρεῶν—οὔτε διανομὴ τῶν κερδῶν ἀναλόγως τῆς συνεργασίας ἐκάστου μέλους. Αἱ συνεταιρικαὶ ὠσαύτως μερίδες δὲν ἥσαν σταθεραὶ, ἡδύναντο δὲ νὰ πωλοῦνται ἐλευθέρως καὶ ἀπεριορίστως. Παρ' ὅλα διμος ταύτα ἡ ὁργάνωσις αὕτη παρουσιάζει μίαν ἀρκετὰ σοβαρὰν πρόοδον, τὰ πάντα δὲ ἐν αὐτῇ διεῖπε πνεῦμα ἀλληλεγγύης καὶ συνεργασίας. Ἐκ τῶν κεφαλαίων της ἡ ὁργάνωσις αὕτη ἀγοράζει ἀλωνιστικὴν τινα μηχανὴν—οὐχὶ ἀμιγῆς διθεν Συνεταιρισμὸς—διὰ τὸν ἀλωνισμὸν τῶν σιτηρῶν τῶν μελῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν μὴ μελῶν παραγγῶν σιτηρῶν· ἐξ αὐτῶν δὲ εἰσπράτει ἀρκετά, αὐξάνοντα πολλῶν συνεργασίων τὰ κεφάλαιά της. Ἀλλὰ ἡ μὴ ὑπαρξίας πολλῶν συνεργατικῶν βάσεων εἰς τὴν συνεταιριστικὴν ταύτην ὁργάνωσιν δὲν

(1) Ἐλλείψει εἰδικῆς συνεταιριστικῆς νομοθεσίας ἡ ὁργάνωσις αὕτη ίδρυθη ὑπὸ μορφὴν σωματείου.

διήρκεσε πολύ. Οὗτω δὲ τῷ 1908, διὰ τῆς τροποποιήσεως τοῦ καταστατικοῦ της, μετετράπη εἰς τὸν πρώτον Γεωργικὸν Πιστωτικὸν Συνεταιρισμόν.

Ἡ εὐδοκίμησις τοῦ Συνεταιρισμοῦ τούτου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν προηγημέντα Συνεταιρισμὸν ἡ μᾶλλον πρὸς τὸ σωματεῖον τῆς Κύμης τῆς Εὐβοίας, εἶχε εὐρυτέραν ἀπήχησιν. Ἐχεισίμενος ὡς παράδειγμα ἴδρυσεως καὶ ἄλλων Συνεταιρισμῶν, ὃν σπουδαιότεροι εἶναι ὁ «Συνεταιρισμὸς Τεχνεργατῶν Λαμίας», εἰς δὲν μετετράπη ὁ ἀπὸ τοῦ 1900 λειτουργῶν «Σύλλογος Τεχνεργατῶν Λαμίας», τὸ ὑπὸ μορφὴν ἀνωνύμου ἔταιρειας—ἐλλείψει εἰδικῆς συνεταιριστικῆς νομοθεσίας—ἴδρυθεν κατὰ τὸ 1911 «Μετοχικὸν Ταμείον Ἀλληλοβοηθείας» ἐν Νεοχωρίῳ τῆς Παραχελωτίδος, ὁ «Γεωργικὸς Προμηθευτικὸς Σύνδεσμος Μεσογείων» καὶ τινες ἄλλοι οἰνοποιητικοὶ Συνεταιρισμοί.

Αὗτὴ ἡτοῦ ἡ μέχρι τῶν βαλκανικῶν πολέμων συνεταιριστικὴ κίνησις ἐν Ἑλλάδι. Τὸ γεγονός διὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ χώρα ἡμῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλα Κράτη, δὲν ἔχει ιὰ ἐπιδείξῃ ἀξίαν λόγου συνεταιριστικὴν κίνησιν ἔδωσε λαβὴν εἰς διαφόρους ἔχθρους τῆς Ἑλλάδος νὰ διακηρύξουν διὰ δ Συνεταιρισμός, προϋποθέτων στενὴν καὶ ἀδιάκοπον συνεργασίαν, εἰναὶ ἀνέφικτος διὰ τὸν φύσει ἀτομιστὴν Ἑλληνα. Τοῦτ' αὐτὸ δῆμος εἶναι καθαρὰ συκοφαντία. Ἡ Ἑλλὰς ἔξελθοισα τούτου τεσσάρων αἰώνων δουλείας, ἡτοῦ ὑποχρεωμένη, εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἀνεξαρτησίας της, νὰ καταβάλῃ ὅλας αὐτῆς τὰς προσπαθείας δύως ἀντιμετωπίσῃ πλεῖστα δσα προβλήματα, κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικά. Ἐχειασθησαν δὲ πολλαὶ δεκαετηρίδες ἵνα αὕτη, δρυθοποδοῦσα, λύσῃ ἱκανοποιητικῶς τὰ προβλήματα ταῦτα. Ἡδη δὲ ἀπὸ τοῦ 1914 τὸ Ἑλληνικὸν Ἐθνος συνηνωμένον ὑπὸ μίαν σημαίαν, τὴν σημαίαν τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς συνεργασίας, πραγματοποιεῖ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος συνεταιριστικὴν κίνησιν μοναδικὴν ἡ μᾶλλον κατατλητικὴν εἰς τὰ Συνεταιριστικὰ χρονικά. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀκατάληλος ἡ ἵερα γῆ τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς διὰ

τὴν γονιμοποίησιν τοῦ συνεταιριστικοῦ καρποῦ, ἀλλὰ τούτων τίνον γονιμωτάτη.

Ἡ Ἑλλὰς εἶναι ὑπερήφανος, καθ' ὅτι τόσον εἰς τὴν ἀρχαιότητα, διὰ τῶν ἀθανάτων αὐτῆς φιλοσόφων, δσον καὶ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, διὰ τοῦ Συνεταιρισμοῦ τῶν Ἀμπελακίων, πρώτη αὐτῆς δὲ δικαιονός τῶν χωρῶν τῆς οἰκουμένης, διεκήρυξε θεωρητικῶς καὶ ἐφήρμοσε πρακτικῶς τὰς ἀρχὰς τοῦ Συνεργατισμοῦ.

* *

Μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν τῶν πολέμων τοῦ 1912 καὶ 1913 εἰς οὐρίος συνεταιριστικὸς ἄνεμος ἥρχισε νὰ πνέῃ καθ' ἄπασαν τὴν χώραν. Ἡτο δὲ καρδὶα πλέον. Εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα προσετέθησαν μεγάλαι ἐκτάσεις γῆς, καλλιεργησίμου ἰδίως, αἵτινες συμφώνως πρὸς τὰς νεωτέρας γεωργικὰς συνθῆκας, ἀπήτουν ἐντατικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν πλέον καλλιέργειαν.

Ἐγινε δῆμος ἀντιληπτὸν πολὺ γρήγορα διὰ διὰ τῶν πενιχρῶν τοῦ εἰσοδημάτων δι μεμονωμένος ἀγρότης, ἡτο ἀδύνατον ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ζωτικὰς αὐτὰς ἀνάγκας τῆς γεωργίας καὶ κατὰ παράδειγμα πρὸς τὰ ἄλλα Εὐρωπαϊκὰ Κράτη γένθετονται ἐπισήμως πλέον, αἱ συνεταιριστικαὶ ἀρχαί. Ἀπεκρυσταλλώθη πλέον ἡ πεποίθησις δι μόνον μία δημαρκὴ προσπάθεια τῶν γεωργῶν θὰ εἶχε τὴν ἀποτελεσματικωτέραν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐντατικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς καλλιεργείας τῆς γῆς. Κράτος λοιπὸν καὶ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία στρέφονται πρὸς τὰ συνεταιριστικὰ ἴδεώδη, βέβαια ἡδη δι μόνον δι' αὐτῶν ἡ θέσις τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν θὰ καλλιερεύσῃ, καὶ ἡ Ἑλλὰς διόλκληρος θὰ γίνη οἰκονομικῶς αὐτάρκης. Καὶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ψηφίζεται τὸ 1914 δι πρώτος περὶ Συνεταιρισμῶν νόμος, δι γνωστὸς νόμος 602. Ἄλλ' ἀς ἀναφέρωμεν, συνοπτικῶς πως, τὰς οὖσιωδεστέρας διατάξεις τοῦ νόμου τούτου.

Πρὸς ἴδρυσιν Συνεταιρισμοῦ τινος ἀπαιτοῦνται ἐπτὰ πρόσωπα, συμπληρώσαντα τούλαχιστον τὸ 18 ἔτος τῆς ἡλικίας

των. Ἡ ἔδρασίς του ἔγκρινεται ὑπὸ τῆς Διοικήσεως. Ὁ Συνεταιρισμὸς δύναται νὰ εἶναι ἀπεριορίστου ἢ περιωρισμένης εὐθύνης. Ἐπὶ Συνεταιρισμοῦ ἀπεριορίστου εὐθύνης ἔκαστος συνεταιρος ἔχει μίαν μερίδα (1) καὶ μίαν μόνην ψῆφον, ἐπὶ περιωρισμένης δὲ εὐθύνης δύναται νὰ ἀποκτήσῃ καὶ περισσέρας μερίδας καὶ ἀναγνωρισθῇ αὐτῷ τὸ δικαίωμα διπλῆς ψῆφου, δταν συγκεντρώσῃ πλέον τῶν πέντε μερίδων.

Τελευταίως ἀνεγνωρίσθη δτι δὲν εἶναι δίκαιον οἱ μεγαλυτέρας ποσότητας προϊόντων εἰσάγοντες συνεταιροι παραγωγοῖ, πρὸς κοινὴν ἐπεξεργασίαν εἰς τὰ συνεταιρικὰ ἐργαστήρια, νὰ μετέχουν διὰ τῶν αὐτῶν κεφαλαίων, τῶν αὐτῶν δηλαδὴ μερίδων, εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν ὡς καὶ οἱ λοιποὶ συνεταιροι, οἱ διλιγωτέρας ποσότητας προϊόντων εἰσάγοντες, καὶ ἔχουν τὴν αὐτὴν μὲ αὐτοὺς βαρύνουσαν γνώμην εἰς τὰ συνεταιρικὰ πρόγραμματα. Τοῦτ' ὅθεν ἐθεσπίσθη δτι διὰ τοῦ Καταστατικοῦ δύναται νὰ δρισθῇ ὑποχρεωτικὴ ἢ ἀπόκτησις περισσοτέρων μερίδων δι' ὥρισμένα εἴδη Συνεταιρισμῶν παραγωγῆς, ἐλαιουργικῶν, οἰνοποιητικῶν, τυροκομικῶν, ἐπεξεργασίας διπλωρᾶν κ.λ.π. ἐν σχέσει πάντοτε πρὸς τὴν παραγωγὴν ἔκαστον. Ἀναλόγως δὲ πρὸς τὰς οὕτω ὑποχρεωτικῶς κτωμένας πλείονας μερίδας, ἀνεγνωρίσθη ὁσαύτως καὶ τὸ δικαίωμα περισσοτέρων τοῦ ἑνὸς ἢ δύο ψήφων, πάντως ὅμως οὐχὶ ἀνω τῶν πέντε. Ἡ διάταξις αὗτη, προνομιακὴ ἐν πολλοῖς δι' ἐνίους συνεταιρούς, δὲν στηρίζεται εἰς τὴν καλῶς ἐννοούμενην συνεταιριστικὴν ἰδέαν. Ἐθεσπίσθη δμως αὕτη, ἵνα πρὸς μεγαλυτέραν τόνωσιν τῶν συνεταιριστικῶν δργανώσεων, προσέλθουν καὶ γίνωσι συνεταιροι καὶ οἱ μεγάλοι παραγωγοί.

Πάντως δμως εἰς τοὺς Συνεταιρισμούς μὲ περιωρισμένην εὐθύνην, δπον, ὡς εἴπομεν, ἔκαστος συνεταιρος δύναται νὰ ἀποκτήσῃ πλείονας, μερίδας δ νόμος ἐπιβάλλει δπως τὸ Καταστατικὸν δρίζει τὸν ἀνώτατον ἀριθμὸν τῶν μερίδων, πέραν τοῦ

(1) Τὸ ἀνώτατον ποσὸν μέχρι τοῦ ὅποιου δύναται νὰ φθάσῃ ἢ εἰσφορὰ τοῦ συνεταιρού καλεῖται, κατὰ τὸν νόμον 602, μερίς. Αὕτη εἶναι ἢ μετοχὴ εἰς τὰς κεφαλαιοκρατικὰς ἔταιρείας.

δποίου δὲν δύναται οὔτος ν ἀποκτήσῃ καὶ ἄλλας τοιαύτας. Ἡ βούλησις τοῦ νομοθέτου ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει καθίσταται κατάδηλος. Πρόγυματι δσον καὶ ἐὰν ἔχῃ διὰ νόμου ἀποξενωθῇ τὸ κεφάλαιον τῆς μεγάλης ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν συνεταιρικῶν πραγμάτων, εἶναι δυνατόν, συνέταιρος τις, ἔχων πολλὰς συνεταιρικὰς μερίδας, νὰ φέρῃ εἰς δύσκολον θέσιν τὸν Συνεταιρισμόν, ἀπειλῶν ἀποχώρησιν καὶ ἀπαιτῶν συγχρόνως δπως τοῦ ἐπιστραφῶν αἱ συνεταιρικαὶ αὐτοῦ μερίδες. Πρὸς μεγαλυτέραν μάλιστα ἀσφάλειαν, τόσον τῶν μελῶν δσον καὶ τῶν μετὰ τοῦ Συνεταιρισμοῦ συναλλασσομένων τρίτων ἐθεσπίσθη δτι ἐπὶ Συνεταιρισμῶν περιωρισμένης εὐθύνης, ἔκαστος συνεταιρος εὐθύνεται ἀλληλεγγύως διὰ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ συνεταιρισμοῦ μέχρις ὁρισμένου ποσοῦ ἢ μέχρι τοῦ ποσοῦ τῆς μερίδος ἢ μέχρι πολλαπλασίου τινὸς αὐτῆς.

Περὶ αὐτῶν ἔδει νὰ διμιῇ λεπτομερῶς τὸ Καταστατικόν. Ἐπὶ Συνεταιρισμῶν δὲ ἀπεριορίστου εὐθύνης κάθε συνεταιρος εὐθύνεται ἀλληλεγγύως διὰ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ Συνεταιρισμοῦ δι' δλοκλήρου τῆς περιουσίας του.

"Ηδη, δσον ἀφορᾶ τὸν σχηματισμὸν τῶν κεφαλαίων, καὶ ὡς ἐπανειλημμένως ἀνεφέρομεν, δ Συνεταιρισμὸς δὲν εἶναι κερδοσκοπικὴ ἐπιχείρησις, ἐπιδιώκουσα δηλονότι τὴν διανομὴν κερδῶν εἰς τοὺς συνεταιρούς. Ἐν τούτοις δμως πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του καὶ πρὸς καλλιτέραν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τῶν μελῶν του, εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ σχηματίζῃ κεφαλαιά τινα. Ἡ ἀνάγκη δμως οὕτη πρὸς σχηματισμὸν κεφαλαίων δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν ζωτικὴν σημασίαν δι' δλα τὰ εἰδὴ τῶν συνεταιριστικῶν δργανώσεων. Οἱ πιστωτικοὶ π.χ. Συνεταιρισμοὶ ἔχουν ἀνάγκην σοβαρῶν κεφαλαίων, λόγῳ τῆς φύσεως τῶν ἐργασιῶν των (παροχὴ δανείων εἰς συνεταιρούς κλπ.). Ἐνῷ τούτοις οἱ καταναλωτικοὶ καὶ οἱ προμηθευτικοὶ Συνεταιρισμοὶ δὲν ἔχουν ἀνάγκην συναθροίσεως μεγαλυτέρων κεφαλαίων, πέραν τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὴν προμήθειαν τῶν πρώτων ὑλῶν ἢ τῶν εἰδῶν οἰκιακῆς χρήσεως.

Τὰ κεφαλαια τοῦ Συνεταιρισμοῦ ἀποκτῶνται: α) ἐκ τῶν εἰσφορῶν (μερίδων) τῶν συνεταιροών. β) ἐκ τῶν δανείων, ἀπι-

να, βάσει κυρίως τῆς ἀλληλεγγύου εὐθύνης τῶν συνεταιρών, δύναται νὰ λάβῃ ὁ Συνεταιρισμὸς καὶ γ) ἐκ τῶν κερδῶν τῆς χρήσεως.

Βλέπομεν ὅτι δύο εἶναι τὰ ἀμέσως ἐκ τῶν οἰκονομιῶν τῶν συνεταιρών καὶ τῆς συνεργασίας αὐτῶν πρὸς τὸν Συνεταιρισμόν, προερχόμενα κεφάλαια. Πρῶτον μὲν τὸ κεφάλαιον τὸ προερχόμενον ἀποκλειστικῶς ἐκ συνεταιρικῶν μερίδων, τὸ ἄλλως λεγόμενον συνεταιρικὸν κεφάλαιον καὶ δεύτερον τὸ προερχόμενον ἐκ τῶν κερδῶν τῆς χρήσεως, τὸ ἄλλως λεγόμενον ἀποθεματικὸν κεφάλαιον. Τὸ συνεταιρικὸν κεφάλαιον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ μετοχικὸν τοιοῦτον τῶν κεφαλαιοκρατικῶν ἔταιρειῶν, δπερ εἶναι ἀμετάβλητον, εἶναι μεταβλητόν. Αὗξανει μὲν διὰ τῆς προσλήψεως νέων συνεταιρών, μειοῦται δὲ διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως ἐνίων τοιούτων, λόγῳ τῆς ἐπιστροφῆς εἰς αὐτοὺς τοῦ ἐνεργητικοῦ τῶν μερίδων των.

Ἡ μείωσις ὅμως τοῦ συνεταιρικοῦ κεφαλαίου, ἀφ' ἐνὸς καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις συνεταιρών, δόποτε ἐλαττοῦται ἡ κυριωτέρα βάσις τῆς πίστεως, τὸ σύνολον δηλαδὴ τῆς εὐθύνης, ἀφ' ἐτέρου, ἔχουν ἥκιστα εὐμενὴ ἀπήχησιν διὰ τὰς ἐργασίας καὶ τὴν ἐν γένει πρόδοσον τοῦ Συνεταιρισμοῦ. Δι' αὐτὸ δημοσθέτης εἰς τὸν νόμον 602 ἐπρονόησε τὸν σχηματισμὸν ἀποθεματικοῦ κεφαλαίου. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο, σχηματιζόμενον ὡς εἴπομεν ἐκ τῶν ἐτησίων κερδῶν τοῦ Συνεταιρισμοῦ — τὰ κέρδη, εἴτε μεταφέρονται διλόκληρα εἰς τὸ ἀποθεματικόν, εἴτε κατὰ ποσοστόν τι, οὐχὶ κατώτερον τῶν 10ο]ο — παραμένει σταθερόν, πᾶς δὲ ἀπερχόμενος συνεταιρος οὐδὲν δικαίωμα ἔχει ἐπ' αὐτοῦ. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο παραμένει ἐκτὸς συναλλαγῆς, χρησμεύων πρὸς κάλυψιν ἐνδεχομένων ζημιῶν τοῦ Συνεταιρισμοῦ. Ἐδει λοιπὸν πᾶσαι αἱ προσπάθειαι τῶν συνεταιρών νὰ τείνωσι πρὸς αὔξησιν τοῦ ἀποθεματικοῦ τούτου κεφαλαίου καθ' ὅτι, ὅσον μεγαλείτερον μέρος ἐκ τῶν κερδῶν τοῦ Συνεταιρισμοῦ φέρεται εἰς τὸ ἀποθεματικὸν κεφάλαιον, τόσον ταχύτερον ὁ Συνεταιρισμὸς καθίσταται ἀνεξάρτητος, οὐχὶ μόνον τῶν ἔνων κεφαλαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν κεφαλαίων τῶν συνεταιρών.

Ἄλλη κυρία διάταξις, ἡτις συμπεριλαμβάνεται εἰς τὸν Νόμον 602, εἶναι ἡ ἀφορῶσα τὴν διοίκησιν τῶν συνεταιριστικῶν δργανώσεων. Αἱ ἀρχαὶ, τὰ δργανα, οἱ ἀξιωματοῦχοι τοῦ Συνεταιρισμοῦ εἶναι τὸ Διοικητικὸν καὶ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον καὶ ἡ Γενικὴ Συνέλευσις. Οἱ ἀποτελοῦντες μέλη τοῦ τε Διοικητικοῦ καὶ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου καὶ τῆς Γενικῆς Συνέλευσεως δὲν δύναται νὰ εἶναι παρὰ μέλη τοῦ Συνεταιρισμοῦ. Διὰ τῆς διοικήσεως του δὲ ταύτης ὁ Συνεταιρισμὸς ἀποκτᾷ ἐν σοβαρώτατον πλεονέκτημα, τὸ πλεονέκτημα τῆς αὐτοδιοικήσεως. Πράγματι δὲ ἡ δικαιοδοσία τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἐν τῷ πλαισίῳ πάντοτε τῶν διατάξεων τοῦ Καταστατικοῦ καὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς Γενικῆς Συνέλευσεως, εἶναι εὐρυτάτη. Ἐνεργεῖ πᾶσαν πρᾶξιν πρὸς ἔξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων τοῦ Συνεταιρισμοῦ, τὸν δποίον μάλιστα ἐκπροσωπεῖ εἰς πάσας τὰς δικαιοδοσίας καὶ ἔξωδίκους αὐτοῦ σχέσεις.

Ἡ δικαιοδοσία ὠσαύτως τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου καὶ αὐτὴ ταγχάνει εὐθεία, ἀπὸ μιᾶς ἀντιδέτου ὅμως πλευρᾶς, καθ' ὅτι συνίσταται εἰς τὸν διαρκῆ καὶ ἀνελλιπῆ ἔλεγχον πάσης πράξεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου. Ὁ νόμος, διὰ νὰ καταστήσῃ ἀκόμη δραστηριώτερον τὸν ἔλεγχον τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου, καὶ ἵνα ἀναγκάσῃ αὐτὸ δπως παρατηρεῖ μετὰ δισπιστίας πᾶσαν ἐνέργειαν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, θεωρεῖ αὐτὸ συνυπεύθυνον δι' οἰανδήποτε ζημίαν, ἡ δποία ἥθελε προκύψει ἐκ τῆς παραβάσεως τῶν καθηκόντων τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καὶ δὲν ἔγινε ἔγκαιρως ἀντιληπτὴ παρὰ τοῦ Ἐποπτικοῦ τοιούτου.

Ἡ Γενικὴ Συνέλευσις εἶναι τὸ κυρίαρχον σῶμα τοῦ Συνεταιρισμοῦ. Εἰς αὐτὴν λογοδοτοῦν τὸ τε Διοικητικὸν καὶ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀπορρέει πᾶσα δύναμις καὶ πᾶσα δυντότης τῆς δργανώσεως. Ἀκριβῶς δὲ λόγῳ τῆς παντοδυναμίας ταύτης, τὴν δποίαν δημοσθέτης εἰς τὸ κυρίαρχον αὐτὸ σῶμα τῶν συνεταιρών καὶ ἵνα μὴ ὑπάρξῃ ποτὲ ἀμφιβολία τις δτι π.χ. εἰς τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ δὲν ἀντιπροσωπεύεται ἡ θέλησις τῆς πλειονότητος τῶν μελῶν, δι' αὐτὸ εἰς τὸν περὶ Συνεταιρισμῶν αὐτὸν νόμον 602 κατ' ἀρχὴν

καὶ εἰς τὸ Καταστρεπτικὸν εἴτα ἐμπεριέχονται σαφεῖς διατάξεις αἵτινες ρυθμίζουσι τὰ τῆς προσκλήσεως, τῶν μελῶν ἀπαρτίας, λήψεως ἀποφάσεων κ.λ.π.

Τὸ δλον δὲ συνεταιριστικὸν συγκρότημα ὑπάγεται διοικητικῶς ὑπὸ τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, προκειμένου διὰ τοὺς γεωργικοὺς Συνεταιρισμοὺς καὶ τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, προκειμένου διὰ τοὺς ἀστικοὺς Συνεταιρισμούς. Πρὸς μεγαλυτέραν δὲ ἀσφάλειαν αὐτῶν τούτων τῶν συνεταιριζομένων καὶ διὰ τὴν χρηστὴν καὶ εὖσυνειδητὸν διοίκησιν ἐκ μέρους τῶν ἀξιωματούχων τοῦ Συνεταιρισμοῦ, ἀνετέθη διὰ τοῦ νόμου 602 ἡ ἐποπτεία καὶ ὁ ἔλεγχος τῶν Συνεταιρισμῶν εἰς τὰ προαναφερθέντα ὑπουργεῖα (1).

Αὗταὶ εἶναι ἐν δλίγαις γραμμαῖς αἱ κυριώτεραι διατάξεις τοῦ νόμου 602 αἵτινες, διέπουσι τοὺς Συνεταιρισμοὺς ἐν Ἑλλάδι.

* *

Ἄπὸ τῆς ψηφίσεως τοῦ νόμου 602 ἡ συνεταιριστικὴ κίνησις ἥρχισεν νὰ λαμβάνῃ τεραστίαν πρόοδον. Παντοῦ οἱ Συνεταιρισμοὶ εῦρον προσφορώτατον ἔδαφος ἀναπτύξεως. "Ολαι αἱ κατώτεραι κοινωνικαὶ τάξεις αἱ τάξεις, τῶν πτωχῶν βιοπαλαιστῶν, τὸ ἀντικείμενον αὐτὸ τῆς ἀστόργου ἐκμεταλλεύσεως τῶν κεφαλαιοκρατικῶν τάξεων, ἡτένισαν πρὸς τὸν Συνεταιρισμὸν ὡς πρὸς τὴν μοναδικὴν σανίδα σωτηρίας, ὡς πρὸς τὸ μοναδικὸν μέσον τὸ διοίκον ὃ ἂ τοὺς ἔβοήθει ν ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τοὺς δνυχας τῆς τοκογλυφίας αἱ ἀγροτικαὶ μάζαι καὶ ἀπὸ τὸν καταπέλτην τοῦ ἔργοδότου αἱ βιοτεχνικαὶ τοιαῦται. Ἄλλ' ἀς παρακολουθήσωμεν λεπτομερέστερον τὴν συνεταιριστικὴν κίνησιν ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῆς ψηφίσεως τοῦ νόμου 602 τῷ 1914.

(1) Τελευταίως, ὡς ὅταν ἴδωμεν παρακατιόντες, ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ ἐποπτεία τῶν γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν ἀνετέθη εἰς τὴν Ἀγροτικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος.

Ο νόμος οὗτος διαχρίνει δύο κατηγορίας Συνεταιρισμῶν, τοὺς γεωργικοὺς ἀφ' ἑνὸς καὶ τοὺς ἀστικοὺς ἀφ' ἕτερου, θέτει δέ, ὡς εἴπομεν, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας τοὺς πρώτους καὶ τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τοὺς δευτέρους.

Οἱ γεωργικοὶ Συνεταιρισμοὶ καὶ δὴ οἱ πιστωτικοὶ τοιοῦτοι, παρουσιάζουν καταπληκτικὴν πρόοδον, πρόοδον τὴν διόποιαν οὐδὲν ἄλλο κράτος, εἰς ἓνα τόσο βραχὺ χρονικὸν διάστημα, ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι σήμερον, ἔχει νὰ παρουσιάσῃ διὰ τοὺς Συνεταιρισμούς του. Ἡ ἀλλατικὴ δὲ αὕτη πρόοδος ὀφείλεται, κατ' ἀρχὴν μὲν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν παρὰ πάντων ὅτι μόνον ὁ Συνεταιρισμὸς εἶναι τὸ μέσον ἐκεῖνο τὸ διόποιον προώρισται ὅπως φελτιώσῃ τὴν θέσιν τῶν ἐργαζομένων μαζῶν καὶ κατὰ δεύτερον λόγον εἰς τὴν μεγίστην προθυμίαν τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων δπως σπεύσουν καὶ συνεταιρισθῶσι. Εἰδικῶς δὲ διὰ τοὺς Συνεταιρισμοὺς ἀμοιβαίας πίστεως (πιστωτικοὺς) ἡ καταπληκτικὴ αὐτῶν πρόοδος ὀφείλεται εἰς τὴν ἀνάγκην ἐξευρέσεως εὐθηγῶν κεφαλαίων, ἀτινα ὡσι ἀπαραίτητα εἰς τὴν ὑπαίθρον χώραν. Ἡ τοκογλυφία, ἡ δποία ἐλυμαίνετο τὰς ἀγροτικὰς περιφερείας, εἶναι ἡ βασικὴ ἀφορμὴ ἡτις ἡγάκησε τοὺς ἀγρότας αὐτοὺς δπως προστρέξωσι, πρῶτοι ἔξ δλων καὶ ἀσπασθῶσι τὰ συνεταιριστικὰ ἵδεώδη ἵδρυνοντες Συνεταιρισμούς ἀμοιβαίας πίστεως. Οἱ Συνεταιρισμοὶ δὲ οὗτοι, μέσω τῶν δποίων κατορθοῦται, ὡς γνωστόν, ἡ ἐξεύρεσις κεφαλαίων ὑπὸ εὐνοϊκοὺς δρους, εἶναι οἱ πλέον διαδεδομένοι ἀνὰ τὴν ὑπαίθρον χώραν, τὰ 3]4 τοῦ συνόλου τῶν γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν εἶναι πιστωτικοί. Οὗτοι δμως δὲν ἔχουν τὴν ἀμιγῆ μορφὴν ἥτις παρουσιάζεται εἰς τοὺς πιστωτικοὺς γερμανικοὺς Συνεταιρισμοὺς τοῦ Peiffeisen, ἀλλὰ μικτὴν τοιαύτην. Ἐχουν βεβαίως ὡς κυρίαν κατεύθυνσιν τὴν ἐξεύρεσιν εὐθηγῶν δανείων, ἀλλ' ἐκτελοῦσι συγχρόνως, ὡς εἰς ἄλλα κεφάλαια εἴπομεν καὶ ἄλλας ἔργασίας, δι' ἀς ὅτα ἐνδείκνυτο ἡ ἴδρυσις ἄλλης μορφῆς Συνεταιρισμῶν. Ἐνεργοῦσι δηλαδή, δμοῦ μὲ τὰς καθαρῶς πιστωτικὰς των ἔργασίας καὶ προμηθείας γεωργικῶν ἔργαλείων,

έπειρηγασίαν ή κατεργασίαν και πώλησιν άπό κοινοῦ τῶν προϊόντων τῶν συνεταιρών κ.λ.π.

Διὰ τοῦ κατωτέρω πίνακος παρουσιάζεται, στατιστικῶς πλέον, ή πρόσδοτος τῆς συνεταιριστικῆς κινήσεως εἰς τὴν χώραν μας άπό τοῦ 1914 μέχρι τοῦ 1928. (1)

Κατὰ τὸ ἔτος 1915 ίδρυθησαν	150	Συνεταιρισμοὶ
> > > 1916	>	197 >
> > > 1917	>	275 >
> > > 1918	>	168 >
> > > 1919	>	124 >
> > > 1920	>	257 >
> > > 1921	>	327 >
> > > 1922	>	317 >
> > > 1923	>	408 >
> > > 1924	>	577 >
> > > 1925	>	1033 >
> > > 1926	>	315 >
> > > 1927	>	333 >
> > > 1928	>	446 >

"Ητοι μέχρι τοῦ τέλους 1928 είχον ίδρυθη ἐν ὅλῳ 4927 γεωργοὶ Συνεταιρισμοί, οἵτινες ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ ὅντες πιδιώκονταν κατατάσσονται ως ἔξης :

3740 Πιστωτικοὶ Συνεταιρισμοί, ἥτοι τὰ 75,90 τοῦ συνόλου

327 Συνεταιρισμοὶ ἀπὸ κοινοῦ πωλήσεως (ἰδίως Κορινθιακῆς σταφίδος καὶ καπνοῦ) > > 6,64 > >

250 Παραγωγικοὶ Συνεταιρισμοὶ (ἰδίως ἑλοίσου καὶ οἴνου) > > 5,07 > >

(1) Τὰ περισσότερα στατιστικὰ κλπ. στοιχεῖα ἐπὶ τῆς κινήσεως τῶν Συνεταιρισμῶν ἐν Ἑλλάδι, ἐλάφομεν ἀπὸ σχετικήν τινα μελέτην τοῦ διαπεροῦς Συνεταιριστοῦ κ. Θ. Τζωρτζάκη, ηντις ἐδημοσιεύθη εἰς τὰ ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 2 τεύχη τοῦ 1930 τοῦ περιοδικοῦ δ «Συνεταιριστής»..

199 Προμηθευτικοὶ Συνεταιρισμοί. ἥτοι τὰ 4,04 τοῦ συνόλου

411 Διάφοροι Συνεταιρισμοί,
(ἐνοικιάσεως λειβαδίων,
διαχειρίσεως ἀγροτικῶν συν-
ιδιοκτησιῶν, ἀρδευτικῶν,
κτηνασφαλιστικῶν κλπ.) > > 8,35 > >

4927 100.—

Ἐκ τῶν 4927 Συνεταιρισμῶν οἱ 1900 ἔχουν συμπτυχθῆ ἐις 65 συνεταιριστικὰς ἐνώσεις, αἵτινες ἐνεργοῦσι διὰ λογαριασμὸν τῶν μελῶν των προμηθείας διαφόρων εἰδῶν, ἰδίως πρώτων ὑλῶν, λιπασμάτων, ἔργαλεών κλπ. σπανιώτερον καὶ ἀπὸ κοινοῦ πωλήσεις προϊόντων τῶν Συνεταιρισμῶν, κορινθιακῆς σταφίδος, καπνοῦ κ.λ.π. Ἐνεργοῦσι ὡσαύτως διὰ τὴν ἔξεύρεσιν εὐθηνῶν δανείων. Πολλὰ δὲ ἐκ τῶν ἐνώσεων τούτων δέχονται καὶ καταθέσεις. Ἐκ τῶν καταθέσεων δὲ τούτων συγκεντροῦνται μεγάλα κεφάλαια, ἀτινα ἡ διοίκησις τῆς ἐνώσεως δανείζει εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὴν Συνεταιρισμοὺς ὑπὸ εύνοϊκωτάτους ὄρους.

Οἱ ὁδὲ ἄνω 4927 συνεταιριστικαὶ ὁργανώσεις καὶ αἱ ἐνώσεις αὐτῶν, κατὰ γεωγραφικὰ διαμερίσματα, κατανέμονται ὡς ἔξης-

Πελοπόννησος	1238	Συνεταιρισμοὶ	23	Ἐνώσεις
Στερεά Ελλάς-Εύβοια	884	>	5	>
Θεσσαλία	360	>	4	>
Μακεδονία	1205	>	18	>
Θράκη	268	>	3	>
Κρήτη	216	>	4	>
Ἐπτάνησος	320	>	2	>
Ηπειρος	238	>	2	>
Κυκλαδες	63	>	3	>
Νήσοι Αἰγαίου	135	>	1	>
	4927		65	

Διὰ τῶν ἀνωτέρω στατιστικῶν πινάκων παρουσιάζεται ἡ

μεγάλη πρόοδος τῶν γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν καὶ δὴ τῶν πιστωτικῶν τοιούτων, διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, δι’ εὐθηγῶν διανείσιν.

Μεγίστην σπουδαίωτητα, διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς χώρας, ἔχουν οἱ σταφίδοι ἡραγωγικοὶ Συνεταιρισμοί. Οὗτοι ἀποβλέπουν εἰς τὴν βελτίωσιν καὶ προστασίαν τῆς ποιότητος τῆς σταφίδος καὶ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς ταύτης, χάρις εἰς τὴν βαθμαίαν ἀπόκτησιν συνεταιριστικῶν ἀποθηκῶν, διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἐνιποθήκευσιν καὶ συσκευὴν τοῦ προϊόντος καὶ εἰς τὰ συνεταιριστικὰ ἐργαστήρια, διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἐπεξεργασίαν εἰς καθωρισμένους ἐμπορικοὺς τύπους τοῦ εἰς τοὺς παραγγωγοὺς συνεταιρίους ἀνήκοντος σταφιδοκάρρους κλπ. Μεγάλην ἐπίδρασιν ἔπι τῆς σταφιδοπαραγωγῆς ἔχει ὁ Αὐτόνομος Σταφιδικὸς Ὀργανισμός, εἰς ὃν ὑπάγονται οἱ σταφιδικοὶ Συνεταιρισμοί. Οὗτος ἐπιλαμβάνεται γενικώτερον ἐπὶ τῆς ἐπιστημονικωτέρας καὶ ἐνταπικωτέρας καλλιεργείας τοῦ προϊόντος καὶ τῆς διαθέσεως τούτου εἰς τὴν κατανάλωσιν. Ἐνεργεῖ δὲ καὶ τὴν διαφήμισιν τῆς σταφίδος, τὴν ἐπέκτασιν τῆς καταναλώσεως ταύτης, τὴν ἔφευναν ἐπὶ τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως τοῦ προϊόντος, τὴν διαπραγμάτευσιν πρὸς ξένας ἀγοράς, τὴν προμήθειαν γεωργικῶν εἰδῶν, χρησίμων εἰς τὴν σταφιδοπαραγωγὴν κατὰ παραγγελίαν τῶν Συνεταιρισμῶν καὶ ἐν γένει πλείστας ἀλλας ἐφασίας διὰ τὴν ἔξυπηρέτησιν τῶν εἰς αὐτὸν ἀνηκόντων σταφιδοπαραγωγικῶν Συνεταιρισμῶν.

Ἐκ τῶν λοιπῶν γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν μεγάλη ὁσαύτως πρόοδος παρατηρεῖται εἰς τοὺς καπνοπαραγωγικοὺς Συνεταιρισμούς, ίδιᾳ ἐν Μακεδονίᾳ, οἵτινες τείνουν βαθμηδὸν εἰς τὸ νὰ ἀναλέψουν αὐτοὶ τὴν συσκευὴν καὶ τὴν ἀπὸ κοινοῦ πώλησιν τοῦ καπνοῦ. Μεγάλως δὲ συμβάλλει, εἰς τὰς προσπαθείας αὗτας τῶν Συνεταιρισμῶν, τὸ Γραφεῖον Προστασίας Καπνοῦ.

Οἱ ἐλαιοπαραγωγικοὶ ὁσαύτως Συνεταιρισμοὶ παρουσιάζονται σοβαρὰν πρόοδον. Τελευταίως μάλιστα πολλοὶ ἔξι αὐτῶν ἀπέκτησαν ίδιοκτητα ἐλαιουργεῖα.

Σοβαροὶ διοίως προσπάθειαι καταβάλλονται πρὸς ἐπέκτασιν τῆς συνεταιριστικῆς ὁργανώσεως πρὸς δύο σημαντικῶ-

τάτας κατευθύνσεις, τοὺς κτηνοασφαλιστικοὺς Συνεταιρισμοὺς καὶ τοὺς Συνεταιρισμοὺς ἀλληλασφαλείας κατὰ χαλάζης καὶ παγετῶν, ἐφ’ ὃν βασίζεται τὸ Κεντρικὸν Ταμεῖον Ἀσφαλείας κατὰ Χαλάζης καὶ Παγετῶν, δῆπερ ίδρυθη κατὰ τὸ 1926.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀνωτέρω γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν, οἵτινες ἐπειδὴ οἰκειοθελῶς ἰδρύονται, ὀνομάσθησαν ἐλεύθεροι τοιοῦτοι, ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι τινὲς ἀναγκαστικοὶ πλέον, ὡς π.χ. οἱ Συνεταιρισμοὶ ἀποκαταστάσεως ἀκτημόνων καλλιεργητῶν, τοὺς ὅποιους συνιστοῦν ὑποχρεωτικῶς ἀκτήμονες ἀγρόται, οἵτινες θέλουν νὰ ἀποκατασταθοῦν γεωργικῶς ὑπὸ τοῦ Κράτους εἰς ἐπὶ τούτου ἀπαλλοτριούμενα μεγάλα κτήματα (τσιφλίκια).

Οἱ Συνεταιρισμοὶ οὗτοι ἀναλαμβάνουν τὴν φροντίδα τῆς εἰσπράξεως, παρὰ τῶν μελῶν των, τῶν ἐτησίων τοκοχρεωλυτικῶν δόσεων διὰ τὴν ἐξόφλησιν τῆς ἀξίας τοῦ ἀναγκαστικῶς ἀπαλλοτριωθέντος κτήματος καὶ τινὰ καταβολὴν αὐτῆς εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον, διὰ λογαριασμὸν τῶν τέως ίδιοκτητῶν. Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἀπασχολήσεως των ταύτης, ήτις ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερον λόγον δι’ ὃν ἰδρύθησαν, οἱ Συνεταιρισμοὶ οὗτοι ἀναλαμβάνουν τὴν διεκπεραίωσιν καὶ ἄλλης φύσεως ἐργασιῶν, ὡς τὴν ἀπὸ κοινοῦ προμήθειαν γεωργικῶν ἐργαλείων, λιπασμάτων εἰς τοὺς συνεταιρίους, τὴν ἔξενρεσιν δανείων ὑπὸ εύνοϊκοὺς δόρους κλπ. ἡτοι ἐργασίας δι’ ἢς θὰ ἐνδείκνυτο ἡ ίδρυσις ἄλλου εἶδους Συνεταιρισμῶν. Οἱ Συνεταιρισμοὶ οὗτοι διέπονται, εἰς ἀπάσας αὐτῶν τὰς σχέσεις καὶ ἐργασίας, ἀφ’ ἐνὸς μὲν ὑπὸ τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου, «περὶ Συστάσεως Συνεταιρισμῶν Ἀποκαταστάσεως Καλλιεργητῶν» καὶ ἀφ’ ἑτέρου ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ περὶ Συνεταιρισμῶν νόμου 602.

Λειτουργοῦσι ἐν Ἑλλάδι περὶ τοὺς 1900 Συνεταιρισμοὶ ἀποκαταστάσεως καλλιεργητῶν, οἵτινες κατανέμονται ὡς ἔξις:

Στερεὰ Ἑλλὰς - Εύβοια	236	Συνεταιρισμοὶ
Θεσσαλία	432	»
Μακεδονία	383	»
”Ηπείρος.	520	»

Νῆσοι Αίγαίου	6	Συνεταιρισμοί
Θράκης	10	>
Πελοπόννησος	3	>
	1900	

Αύτὴ εἶναι ἡ πρόοδος τῶν γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν εἰς τὴν χώραν μας.

Οἱ ἀστικοὶ Συνεταιρισμοὶ δὲν παρουσιάζουν τὴν αὐτὴν πρόοδον μὲ τοὺς γεωργικοὺς τοιούτους, ἀλλὰ πολὺ μικροτέραν τοιούτην. Εἰς ἄλλα Κράτη τὴν πρώτην θέσιν ἐκ τῶν ἀστικῶν Συνεταιρισμῶν κατέχουν οἱ καταναλωτικοί. Παρ’ ἡμῖν οἱ Συνεταιρισμοὶ οὗτοι εἶναι οἱ διλιγότερον διαδεδομένοι. *Υπάρχουν δύμας μέσα εἰς τοὺς διλίγοντες αὐτοὺς Συνεταιρισμοὺς μερικοί, καταναλωτικοὶ τοιοῦτοι, οἵτινες λειτουργοῦντες εἰς τὰς μεγαλουπόλεις παρουσιάζουν μίαν ἀρκετὰ σοβαρὰν κίνησιν, ὡς ὁ «Ἐργατικὸς Προμηθευτικὸς Συνεταιρισμὸς Πειραιῶς», δοτις ἔχει εὑρύτατον κύκλον ἐργατῶν, ἰδιόκτητα ἐργοστάσια ἀρτοποιίας καὶ μακαρονοποιίας κλπ., ὁ «Καταναλωτικὸς Συνεταιρισμὸς τῶν Υπαλλήλων τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης» δοτις μὲ κεφάλαια 6.750.000 καὶ μέλη 3.000 περίπου παρουσιάζει κύκλον ἐργασιῶν, δοτις κυμαίνεται περὶ τὰς 18.00.0000 δρχ. ὁ καταναλωτικὸς Συνεταιρισμὸς «Λαϊκὴ Θεσσαλονίκης», εἰς εἰδικὸς καταναλωτικὸς Συνεταιρισμὸς νοσηλευτικῶν εἰδῶν, δοτις ἰδρυθεὶς ἐκ δεκατεσσάρων ἐργατικῶν σωματείων ἔχει κεφάλαια 200.000 δρχ. καὶ κύκλον ἐργασιῶν 1.000.000 δρχ. Τελευταίως δὲ μεταξὺ τῶν ὑπαλληλικῶν καὶ ἐργατικῶν δργανώσεων παρατηρεῖται ζωηρὸν ἐνδιαφέρον πρὸς ἴδρυσιν Συνεταιρισμῶν καταναλώσεως. Εἶναι δὲ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εὐχάριστον τὸ γεγονός ὅτι αἱ μᾶζαι τῶν ἐργαζομένων, ἔστω καὶ κάπως ἀργά, ἥρχισαν ν’ ἀποκτοῦν συνεργατικὴν συνείδησιν, ἀντιληφθέντες ὅτι διὰ τὴν καταπολέμησιν τῆς ἀκριβείας τοῦ βίου μοναδικὸν φάρμακον εἶναι ὁ καταναλωτικὸς Συνεταιρισμός.

Πρῶτοι κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν ἀστικῶν Συνεταιρισμῶν ἔχονται οἱ ἰδεώδεις ἐκεῖνοι Συνεταιρισμοὶ ἐργασίας, διὰ τοὺς

δποίους ἐπὶ μακρὸν ὅμιλήσαμεν εἰς ἄλλο κεφάλαιον. Εἶναι οἱ παραγωγικοὶ Συνεταιρισμοὶ ἡ ἄλλως πως, δπως δνομάζονται παρ’ ἡμῖν, αἱ Συνεργατικαὶ ἐταιρεῖαι. Οἱ Συνεταιρισμοὶ οὗτοι ἀποτελούμενοι ἀπὸ ἐργάτας βιοτέχνας, τεχνίτας κλπ. ἀποσκοποῦσι εἰς τὴν ἀπὸ κοινοῦ παραγωγὴν καὶ πώλησιν τῶν προϊόντων τῶν μελῶν των. Οἱ συνεταιρίδοι ἐργάζονται πρὸς ἴδιον αὐτῶν καὶ τῆς ὀλότητος συμφέρον. Δὲν εἶναι πλέον μισθωτοὶ εἰς ξένον τινά, εἰς τὸν πάτρωνα τῆς ἄλλοτε, ἀλλὰ εἰς τοὺς ἴδιους ἔσυντούς των. Εἶναι δηλαδὴ ἐργάται καὶ ἐργοδόται συγχρόνως. Γίνονται δέ, αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἐργάται, ἔμποροι τῶν προϊόντων αἵτινα παραγάωσι.

Μίαν σοβαρὰν κατηγορίαν ἐκ τῶν ἀνωτέρω παραγωγικῶν Συνεταιρισμῶν ἀποτελοῦσι ὁρισμένης φύσεως συνεργατικαὶ ὀργανώσεις, αἵτινες ὡς σκοπὸν ἔχουσι τὴν παροχὴν ἀπὸ κοινοῦ ἐργασίας. Οἱ Συνεταιρισμοὶ οὗτοι παρατηροῦνται εἰς τὰς τάξεις τῶν φορτοεκφορτωτῶν ἐργατῶν, παρὸ τοὺς διαφόρους λιμένας κλπ. Συνεταιρίζονται δηλονότι οἱ ἐργάται οὗτοι καὶ ἀναλαμβάνουν ἀπὸ κοινοῦ φορτώσεις καὶ ἐκφορτώσεις ἀτμοπλοίων. Τὰ κέρδη δὲ ἐκ τῆς ἐργασίας των ταύτης διανέμονται ἀπὸ κοινοῦ κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν πάντες οἱ συνεταιρίδοι. Τὸ κυριώτερον πλεονέκτημα εἰς τὰς συνεργατικὰς αὐτὰς ἐταιρείας εἶναι διτι δὲν ὑφίσταται πλέον συνυγωνισμὸς μεταξὺ τῶν ἐργατῶν, δοτις, ὡς γνωστόν, ἔχει ὡς ἀπόδροιαν τὴν παροχὴν ἐργασίας εἰς τὸ ἔλαχιστο, καὶ ἐπὶ ζημιά ἀκόμη. Διὰ κάθε δὲ ἐργασίαν παρουσιάζεται δ Συνεταιρισμὸς ὡς δργάνωσις καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ἐκτέλεσιν ταύτης ὑπὸ τοὺς πλέον στυμφερότερους δρούς.

‘Η κίνησις τῶν Συνεταιρισμῶν τοίτων παρουσιάζεται στατιστικῶς ὡς κάτωθι:

Μέλη Κεφ. Ἐτήσ.κύκλ.ἐργ.

1) Συνεργατικὴ ἐργατῶν λιμένος Πειραιῶς	670	1.300.000	25.000.000
2) Συνεργατικὴ γαιανθρακεργατῶν Πειραιῶς	800	400.000	8.000.000
3) Συνεργατικὴ σιτεργατῶν Πειραιῶς	361	650.000	35.000.000

4) Συνεργατική φορτοεκφορτω-	Μέλη Κεφ. 'Επιήσ. κύκλ. έργ.
τῶν ξυλείας Πειραιώς	230 125.000 —
5) Συνεργατική φορτηγῶν αὐτο-	
κινήτων Πειραιώς	100 1.700.000 —

"Ἐκ τοῦ στατιστικοῦ τούτου πίνακος ἀποδεικνύεται πόσον τὸ πνεῦμα τῆς συνεργασίας ἀνεπτύχθη εἰς τὰ κατώτατα αὐτὰ κοινωνικά στρώματα καὶ μετὰ πόσων ἐλπίδων ἀτενίζοντιν πρὸς ἓνα καλύτερον μέλλον, πρὸς μίαν βελτίωσιν τῆς οἰκονομικῆς των καταστάσεως, αἱ μᾶζαι αὗται τῶν ἐργατῶν.

"Ἀλλῆς μορφῆς ἀστικοὶ Συνεταιρισμοί, οἵτινες λειτουργοῦν ἐν Ἑλλάδι, εἶναι οἱ οἰκοδομικοὶ Συνεταιρισμοί. Οὗτοι ἐπιδιώκουν τὴν ἀπόκτησιν εὐθῆνῆς καὶ ὑπὸ εὐνοῖκοὺς δροντος (ἐξόφλησις εἰς τοκοχρεωλυτικάς δόσεις) κατοικίας. Τάτελενταῖα ἔτη λόγῳ τῆς συσσωρεύσεως εἰς τὰ μεγάλα ἀστικὰ κέντρα, πλείστων κατοίκων τῆς ὑπαίθρου χώρας, ἥσχισε νὰ παρατηρήται σοβαρὰ ἔλλειψις στέγης καὶ αἴξησις κατὰ συνέπειαν τῶν ἐνοικίων. Τοῦτο ὅθεν λοιπὸν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐργαζομένων τάξεων πρὸς ὕδρυσιν οἰκοδομικῶν Συνεταιρισμῶν διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἴδιοκτήτου στέγης.

Οἱ προμηθευτικοὶ ὡσαύτως Συνεταιρισμοί, οἵτινες παρατηροῦνται εἰς τὰς τάξεις τῶν βιοτεχνῶν (ὑποδηματοποιῶν, ραπτῶν, κουρέων κλπ.) τῶν Ιατρῶν, φαρμακοποιῶν κλπ. παρουσιάζουν σοβαράν τινα κίνησιν. Οὗτοι ἔχουν ὡς κύριον μέλημα τὴν προμήθειαν ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὰ μέλη αὐτῶν πρώτων ὑλῶν, ἐργαλείων καὶ λοιπῶν εἰδῶν. Ὁ «Προμηθευτικὸς Συνεταιρισμὸς τοῦ Ἱατρικοῦ καὶ Φαρμακευτικοῦ Σώματος τῆς Ἑλλάδος» παρουσιάζει ἐξ ὅλων τῶν προμηθευτικῶν Συνεταιρισμῶν τὴν μεγαλυτέραν πρόοδον. Ἐπιδιώκει οὗτος τὸν ἐφοδιασμὸν τῶν μελῶν αὐτοῦ δι' εὐθῆνῶν καὶ ἡγγυημένων, πάντοτε, φαρμακευτικῶν εἰδῶν, πλεῖστα τῶν διποίων παράγει εἰς εἰδικά, ἴδιοκτητά, του ἐργαστήρα. Διαθέτων δὲ Συνεταιρισμὸς οὗτος κεφάλαια 12.000.00 δρχ.

καὶ ἐνεργὰ μέλη ἄνω τῶν 2.500 παρουσιάζει κύκλον ἐργασιῶν πλέον τῶν 12.000.000 δραχμῶν.

'Εξ ὅλων τῶν λοιπῶν ἀστικῶν Συνεταιρισμῶν ἀξία λόγον κίνησιν παρουσιάζει δι «Πιστωτικὸς Συνεταιρισμὸς Τεχνεργατῶν Λαμίας», δ γνωστὸς αὐτὸς σύλλογος, διστις ὡς εἴπομεν ἀλλαχοῦ, ἕδρανθεὶς κατὰ τὸ 1900 μετετράπη τὸ 1906 εἰς πιστωτικὸν Συνεταιρισμόν, διὰ νὰ προσαρμοσθῇ πλήρως κατὰ τὸ 1915 πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ περὶ Συνεταιρισμῶν νόμου 602. Διαθέτει σήμερον δὲ Συνεταιρισμὸς οὗτος κεφάλαια 2.000.000 δραχμῶν καὶ ἀριθμεῖ πλέον τῶν 1.200 μελῶν.

'Αλλ' ἂς ἵδωμεν στατιστικῶς τὴν κίνησιν τῶν ἀστικῶν Συνεταιρισμῶν τῆς χώρας μας.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1928 εἶχον ἕδρανθη ἐν Ἑλλάδι 1316 ἀστικοὶ Συνεταιρισμοί, οἵτινες κατανέμονται ὡς ἔξης:

1) 616 Παραγωγικοὶ Συν.)μοὶ	ἥτοι	τὰ	46,80	ἔκατ. τοῦ συν-
				όλου
2) 341 Οἰκοδομικοὶ	>	>	25,91	> > >
3) 164 Προμηθευτικοὶ	>	>	12,46	> > >
4) 115 Καταναλωτικοὶ	>	>	8,74	> > >
5) 61 Πιστωτικοὶ	>	>	4,64	> > >
6) 19 Διαφόρου μορφ.	>	>	1,45	> > >
				100
				1316

Αἱ 1316 αὐταὶ ἀστικαὶ συνεταιριστικαὶ ὁργανώσεις, κατὰ γεωγραφικὰ διαιρεόμενα, κατανέμονται ὡς ἔξης:

1) Στερεὰ Ἑλλὰς καὶ Εύβοια	953	Συνεταιρισμοὶ
2) Μακεδονία	131	>
3) Πελοπόννησος	73	>
4) Θεσσαλία	55	>
5) Κρήτη	34	>
6) Νῆσοι Αἰγαίου	20	>
7) Ἐπτάνησος	17	>
8) Θράκη	13	>
9) Ἡπειρος	12	>
10) Κυκλαδες	8	>
		1316

Αὐτὴ δθεν εἶναι καὶ ἡ κίνησις τῶν ἀστικῶν Συνεταιρισμῶν.

Συγκρίνοντες ἥδη τὴν πρόοδον τῶν ἀστικῶν Συνεταιρισμῶν ἀπό τὴν γεωργικῶν, βλέπομεν ὅτι ἡ δευτέρᾳ τοιαύτῃ εἶναι ἀπείρως μεγαλυτέρα τῆς πρώτης. Ωσαύτως δὲ ἐνῷ ἀπασαὶ ἡ ὑπαιθρος χώρα καλύπτεται ἀπὸ ἔνα πυκνώτατον συνεταιριστικὸν δίκτυον, τούναντίον τὰ μεγάλα ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ κέντρα μὲ τὰς χιλιάδας τῶν ἐλευθέρων ἐργατῶν, βιοτεχνῶν, μικροεπαγγελματιῶν, ὑπαλλήλων κ.λ.π. οὐδεμίαν σοβαρὰν συνεταιριστικὴν κίνησιν ἔχουν νὰ παρουσιάσουν. Ἐνῷ δὲ εἰς ἄλλα Κράτη οἱ ἀστικοὶ Συνεταιρισμοὶ καὶ δὴ οἱ ἐπαγγελματικοὶ τοιοῦτοι, ἔχουν ἥδη δργανώσει συνεταιριστικῶς ἀπάσας σχεδὸν τὰς ἐργαζομένας τάξεις, εἰς ἡτὴν χώραν μας ἡ κίνησις τῶν Συνεταιρισμῶν τούτων εὑρίσκεται εἰς βρεφικὴν εἰσέτι κατάστασιν.

Νὰ ἀναζητήσωμεν τὰ αἴτια τῆς μὴ ἀναπτύξεως τῶν ἀστικῶν Συνεταιρισμῶν εἰς τὴν χώραν μας; Ταῦτα εἶναι πολλά, ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῶν τὰ κυριώτερα συνοψίζονται εἰς τὴν ἔλλειψιν ἀφ' ἐνὸς μὲν συνεταιριστικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ διαπαιδαγωγήσεως τῶν μαζῶν καὶ ἀφ' ἐτέρου εἰδικῆς συνεταιριστικῆς πολιτικῆς, διὰ πράγματα τὰ δποῖα εὐθύνεται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τὸ Κράτος μὲ τὴν ἐγκληματικὴν του, διὰ τὰς ἐργαζομένας τάξεις, ἀδιαφορίαν.

Τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι οἱ γεωργικοὶ Συνεταιρισμοί, παρὰ τὴν παντελῆ καὶ δι' αὐτοὺς ἔλλειψιν συνεταιριστικῆς διαπαιδαγωγήσεως, παρουσιάζουν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μίαν σοβαρωτάτην πρόοδον, μίαν πρόοδον καταπληκτικὴν εἰς τὴν παγκόσμιον συνεταιριστικὴν κίνησιν, τὸ γεγονὸς λέγομεν τοῦτο δῆθείλεται εἰς τὴν ἴδιαζουσαν δλως θέσιν τὴν δποίαν κατέχει ὁ Συνεταιρισμὸς εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιφερείας. Ὁ Συνεταιρισμὸς εἰς τὴν ὑπαιθρον εἶναι συνυφασμένος μὲ τὴν πραγματοποίησιν αὐτῶν τούτων τῶν εἰσοδημάτων.

Πρόγραμματι εἰς τὰ ἀστικὰ κέντρα, ὁ ἐργάτης, ὁ ἐπαγγελματίας, ὁ ὑπάλληλος κ.λ.π. νὰ μὲν μέσω τοῦ Συνεταιρισμοῦ ἀποκτᾶ ἀναμφισβήτητως σοβαρωτάτην τινὰ οἰκονομικὴν εὔε-

ξίαν, ἀλλὰ καὶ ἄνευ τοῦ Συνεταιρισμοῦ ἐξοικονομεῖ ὡς καὶ εἰς τὸ παρελθόν, ἔστω καὶ ὡς ἀντικείμενον ἀγρίας ἐκμεταλλεύσεως τῆς κεφαλαιοκρατικῆς τάξεως, τὰ πρὸς τὸ ξῆν. Ὁ ἐργατικὸς πληθυσμὸς τῶν πόλεων, ἀπασχολούμενος κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς διαφόρους κεφαλαιοκρατικὰς ἐπιχειρήσεις, ἐργαστησια, ἐμπορικὰ καταστήματα κ.λ.π. προσέρχεται εἰς τοὺς καταναλωτικοὺς Συνεταιρισμοὺς διὰ τὴν συμφερωτέραν καὶ εκπιμωτέραν διάθεσιν τοῦ εἰσοδήματός του.

Τὸ ἔργον δῆλον ὅτι τῶν καταναλωτικῶν Συνεταιρισμῶν, οἵτινες ἀποτελοῦν τὴν πλειονότητα τῶν ἀστικῶν Συνεταιρισμῶν, ἀρχεται μετὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ εἰσοδήματος, τῶν ἐργαζομένων. Τ' ἀντίθετον ὅμως λαμβάνει χώραν εἰς τὰς ἀγροτικὰς τάξεις. Ἐκεῖ ὁ γεωργὸς ἐκλαβάνεται ὡς παραγωγή, ἔχων ἵδιαν κτηματικὴν περιουσίαν, καὶ οὐχὶ ὡς ἡμερομίσθιος ἐργάτης. Ἡ ἀνάγκη δὲ τῶν Συνεταιρισμῶν εἰς τὰς ἀγροτικὰς μάζας προβάλλει, οὐχὶ ὡς εἰς τὰς καταναλωτικὰς τοιαύτας, εἰς τὰς μάζας δηλαδὴ τῶν ἐπὶ ἡμερομίσθιῷ ἐργαζομένων, μετὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ εἰσοδήματος, ἀλλ' ενθῆς ἐξ ἀρχῆς, πρὸ τῆς πραγματοποίησεως αὐτοῦ.

Ἐὰν δηλονότι δργανωθῶσι συνεταιριστικῶς οἱ ἀγρόται μιᾶς περιοχῆς, διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ προμήθειαν ἐργαλείων, σπόρων, λιπασμάτων κ.λ.π., διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἐπεξεργασίαν καὶ πώλησιν τῶν προϊόντων, διὰ τὴν ἔξεύρεσιν δανείων ὑπὸ εἰνοίκους ὅρους, ἢ ἐὰν δργανωθῶσι εἰς παραγωγικοὺς Συνεταιρισμοὺς διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ παραγωγήν, θ' ἀποκτήσων ἀναμφισβήτητως πλείονα οἰκονομικὰ ἀγαθά, ἀξιολογώτερα δηλονύτι εἰσοδήματα, ἔκεινων ἂ δὲ ἀπέκτων κατ' ἵδιαν ἐργαζομένων. Εἰς τὰς ἀγροτικὰς λοιπὸν τάξεις δὲ Συνεταιρισμὸς σχετίζεται ἀμέσως μὲ τὴν πραγματοποίησιν μεζονούς εἰσοδήματος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς καταναλωτικάς, ἐπὶ ἡμερομίσθιῳ ἐργαζομένας τάξεις, ἔνθα δὲ δόλος τοῦ Συνεταιρισμοῦ ἀρχεται, ὡς εἴπομεν, μετὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ εἰσοδήματος διὰ τὴν σκοπιμωτέραν διάθεσιν αὐτοῦ.

Ίδοù λοιπὸν δὲ λόγος διὰ τὸν δποῖον ἡ ὑπαρξία τῶν Συνεταιρισμῶν εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν, ὡς σχετιζομένη ἀμέσως

μὲ τὴν πραγματοποίησιν αὐτοῦ τούτου τοῦ εἰσοδήματος, κατέστη πλέον ἐπιτακτικὴ ἢ εἰς τὰς πόλεις καὶ ἵδον δὲ λόγος διὰ τὸν δόποιον εἰς τὴν συνεταιριστικὴν κίνησιν τῆς χώρας μας, παρὰ τὴν παντελὴν σχεδὸν ἔλλειψιν συνεταιριστικῆς διαπαιδαγωγῆσεως, ἢ πρόοδος τῶν ἀγροτικῶν Συνεταιρισμῶν ὑπερέχει ἐκείνης τῶν ἀστικῶν Συνεταιρισμῶν καταπληκτικῶς.

Ἄλλα καὶ ἄλλοι λόγοι, οὐχὶ ἀρχῆς πλέον, ἄλλα συμπτωματικοί, συνέβαλον εἰς τὴν μεγίστην αὐτὴν πρόοδον τῶν γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν. Σοβαρώτεροι δὲ ἐκ τῶν λόγων τούτων εἶναι, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ ἀπαλλοτρίωσις τῶν μεγάλων ἀγροτικῶν Ἰδιοκτησιῶν «τσιφλικίων», ἡ εὐφυεστάτη δηλονότι αὐτὴ κοινωνιστικὴ ἔμπνευσις, ποὺ ἀπῆλυενθέρωσε τὰς χιλιάδας τῶν ἀγροτῶν μας, τοὺς «κοιλοίγονς» αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς ὄνυχας καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν μεγαλοϊδιοκτητῶν καὶ ἡ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἰδρυθεῖσα, διὰ τὴν ἔξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων τῶν ἀγροτικῶν τάξεων, Ἀγροτικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος. Ὁντως δὲ πραγματοποιηθεῖσης τῆς ἀπαλλοτριώσεως τῶν «τσιφλικίων» οἱ ἀκτήμονες τῆς ἄλλοτε ἀγρόται, εὑρέθησαν μίαν ἡμέραν κάτοχοι κτηματικῆς Ἰδιοκτησίας. Αὕτη δμως εἶχε ἀνάγκην ἐντατικῆς καλλιεργείας. Καὶ ἐνῷ πρότερον ἡ καλλιέργεια, διενεργουμένη παρὰ τῶν μεγάλων Ἰδιοκτητῶν, οἵτινες παρεῖχον ἀφονα τὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενα μέσα, λιπάσματα, μηχανὰς κ.λ.π. καθίστατο ἐντατικωτάτη, ἥδη διὰ τῶν πρώην ἀκτημόνων ἀγροτῶν, οἵτινες ἀπεκατεστάθησαν εἰς τὰ κτήματα τῶν πατρόνων των τῆς ἄλλοτε, ἡ ἔλλειψις καὶ τῶν στοιχειωδῶν ἀκόμη μέσων καλλιεργείας, καθίστατο πρόδηλος. Διὰ τοῦ ἴδιου δμως περὶ ἀπαλλοτριώσεως νόμου, ὑπεχρεοῦντο οἱ ἀποκαθιστάμενοι εἰς τὰ κτήματα, εἰς ἀλλοτε εἰργάζοντο ὡς μισθωτοὶ «κοιλῆγοι» νὰ δργανωθῶσι συνεταιριστικῶς. Οἱ ἀναγκαστικοὶ δὲ αὐτοὶ Συνεταιρισμοί, ὧν ἡ κυριωτέρα ἀφορμὴ τῆς ἰδρύσεως των ἥτο ἡ ἔξοφλησις εἰς τοὺς πρώην Ἰδιοκτήτας καὶ εἰς τμηματικὰς δόσεις τῆς ἀξίας τοῦ κτήματος, μετετράπησαν βραδύτερον εἰς γνησίους ἀγροτικοὺς Συνεταιρισμούς.

Εἰς τὸ σημεῖον δμως αὐτό, τῆς ἰδρύσεως χιλιάδων Συν-

εταιρισμῶν ἐκ πρώην ἀκτημόνων καλλιεργητῶν, τὰ μέγιστα συνέβαλε καὶ ἡ ἀποκατάστασις ἄλλων ἀκτημόνων ἐπίσης καλλιεργητῶν, τῶν προσφύγων ἀδελφῶν μας. Καὶ δι' αὐτοὺς ἐχοειάσθη ν' ἀπαλλοτριωθῶσι πλεῖσται ἐκτάσεις πρὸς ἀποκατάστασίν των, καὶ νὰ ἰδρυθῶσι ἐπίσης πολυάριθμοι Συνεταιρισμοὶ ἀποκαταστάσεως.

Εἰς δλην ἥδη τὴν ἀνωτέρω συνεταιριστικὴν κίνησιν ἔρχεται ἡ ποτὸνος ἰδρυθεῖσα Ἀγροτικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος μὲ μίαν μεγίστην συμβολήν.

Ἡ τοκογλυφία πληγὴ ἀνεπούλωτος διὰ τοὺς ἀγρότας τῆς ἶπαθρου, ἡ ἔλλειψις ἵκανῶν στελεχῶν διὰ νὰ ἴθυνον τὰς συνεταιριστικὰς δργανώσεις καὶ τοῦτο χάρις εἰς τὴν παντελὴν ἔλλειψιν συνεταιριστικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ διαπαιδαγωγῆσεως, καὶ ἐν γένει τὰ συμφέροντα τῶν κατοίκων τῆς ἴπαθρου χώρας καὶ τοῦ Ἐθνους δλοκλήρου, ἐπέβαλον τὴν ἰδρυσιν τῆς Τραπέζης ταύτης. Είναι δμως βέβαιον δτι τελευταίως, χάρις εἰς τὴν παγκόσμιον οίκονομικὴν κρίσιν ἡς δ ἀντίκτυτος κατέστη ἐπαισθητότατος εἰς τὴν χώραν μας, τὸ ἔργον τῆς ἐν λόγῳ Τραπέζης εἰς τὴν ἀσκησιν τῆς ἀγροτικῆς πίστεως, ἡτις ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερον λόγον τῆς ἰδρύσεως τῆς, πραγματοεῖται μέσω πλείστων δσων ἐμποδίων. Ἡ cίκονομικὴ καχεζία ἐμποδίζει τὸν ἀγρότας νὰ ἐκπληρώσωσι τὰς ὑποχρεώσεις των καὶ ἡ τραπέζα ἀναγκάζεται νὰ λαμβάνῃ ἐκάστοτε μέτρα ἐκ πρώτης δψεως σκληρά. Τὰ μέτρα δμως τῆς Τραπέζης ταύτης, ὅσον σκληρὰ καὶ ἀν θεωροῦνται εἶναι ἀναγκαῖα. Τὰ χρήματα τῆς Τραπέζης δὲν δίδονται ὡς δωρεά, οὔτε διὰ νὰ καταναλωθοῦν ἀσκόπως, ἀλλὰ διὰ νὰ συμβάλουν εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν ἐντατικὴν καλλιεργείαν. Τὰ χρήματα αὗτὰ πρέπει νὸ ἔξυπηρετήσουν ἀπαντας τοὺς ἀγρότας. Πρέπει νὰ ἔξυπηρετήσουν, οὐχὶ μόνον τὰς νῦν γενεάς, ἀλλὰ καὶ τὰς μελλούτας. Ἀλοίμονον λοιπὸν ἀν ἡ τραπέζα χρείζεται ἐκάστοτε τὰ δάνεια. Διττὴ ἡ καταστροφὴ διὰ τὰς ἐργατικὰς τάξεις θέλει ἐπέλθει εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν. Οἱ ἀγρόται συνηθίζοντες εἰς τὴν κατανάλωσιν δανείων, ἀτινα εἶναι βέβαιοι δτι οὐδέποτε θέλουν ἔξοφλήσει, καθίστανται δκνηροὶ καὶ κατὰ κανόνα ἀ-

ποφεύγουν νὰ ἔργασθοῦν. Ζοῦν δὲ μόνον ἐκ τῶν χρημάτων αὐτῶν καὶ ἐκ μιᾶς μικρᾶς καλλιεργείας ἔξοικονομούσης τὰ πρὸς τὸ ζῆν. "Οταν δὲ μίαν ἡμέραν, ὡς εἶναι φυσικόν, τὰ χρήματα τῆς Τραπέζης ἔξαντληθοῦν καὶ δλόκληρον τὸ πιστωτικὸν αὐτὸ δόρυμα χρεωκοπήσει, καταπίπτων ὡς χάρτινος πύργος, τότε οἱ ἀγρόται εἰσερχόμενοι, πολὺ ἀργὰ ὅμως, εἰς τὴν πραγματικότητα, διὰ νὰ ἔξοικονομήσουν ἑκεῖνα, ἄτινα ἔδιδε αὐτοῖς ἀψυχολογήτως ἀλλοτε ἡ Τράπεζα, εἴναι ἡναγκασμένοι νὰ καταφύγουν καὶ πάλιν εἰς τὴν παλαιάν των φύλην, εἰς τὴν τοκογλυφίαν διὰ νὰ ὑποθηκεύσουν κατ' ἀρχὴν καὶ παραδώσουν εἴτα εἰς αὐτὴν πᾶν δ, τι μὲ κόπους καὶ στερήσεις μιᾶς δλοκλήρου ζωῆς ἀπέκτησαν. Μίαν καλὴν δὲ πρωΐαν οἱ παραγωγοὶ αὐτοὶ θὰ εὑρεθοῦν εἰς τὸ ὑπαίθρον μὴ ἔχοντες ποὺ τὴν κεφαλὴν κλῖναι.

Αὐτὰ πάντα πρέπει νὰ τὰ ἐννυήσῃ καλῶς ἡ ἀγροτικὴ τάξις, διότι ἀπηχοῦν ἀμέσως εἰς τὸ καλῶς ἐννοούμενον συμφέρον τόσον αὐτῆς δσον καὶ τῆς χώρας δλοκλήρου.

Εἰς τοὺς ἀνωτέρω ὅδεν λόγους διφείλεται τὸ γεγοιός, διτι ἡ συνεταιριστικὴ κύνησις τῆς ὑπαίθρου χώρας ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἐκείνην τῶν ἀστικῶν κέντρων, ἔλαβε τεραστίας προόδους. παρὰ τὴν παντελῆ σχεδόν, ἐπαναλαμβάνομεν, ἔλλειψιν συνεταιριστικῆς διαπαιδαγωγήσεως καὶ μορφώσεως τῶν ἀγροτῶν μας, παρὰ τὴν ἐγκληματικὴν τούτεστιν αὐτὴν ἀδιαφορίαν τοῦ Κράτους εἰς τὸ σπουδαῖον αὐτὸ κεφάλαιον τῆς συνεταιριστικῆς ἐκπαιδεύσεως.

* *

Περαιάνοντες μὲ τὸ κεφάλαιον τοῦτο τὸ ἔργον μας, εὐχόμεθα ὅπως τὰ συνεταιριστικὰ ἰδεώδη ἀποβῶσι καὶ εἰς τὴν χώραν μας ὡς ἡ κυρία κατεύθυνσις τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἡμῶν ἀναπτύξεως καὶ ἀναυορφώσεως καὶ προλειανθῆ τοιουτορόπως τὸ ἔδαφος, δυνάμενον νὰ ἀποδώσῃ ἀγλαοὺς καρποὺς διὰ τὴν δημιουργίαν μιᾶς καλλιτέρας αὔριον..